

Jongvolwassenen in Ooststellingwerf

Rapport 2024 (22)

Auteurs:

Peter Louter

Pim van Eikeren

Opdrachtgever: Gemeente Ooststellingwerf

Bureau Louter
Rotterdamseweg 183c
2629 HD Delft
Telefoon: 015-2682556
peter@bureaulouter.nl
www.bureaulouter.nl

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Bureau Louter.

Verwijzing naar resultaten uit dit onderzoek is toegestaan, mits voorzien van een duidelijke bronvermelding, namelijk: 'Bureau Louter (2025) Jongvolwassenen in Ooststellingwerf'

Leeswijzer

In dit onderzoek wordt onderzocht welke factoren een rol spelen bij woonbeslissingen van jong volwassenen (18-29 jaar), in de zin van 'blijven', 'vertrekken', 'nieuw vestigen' en 'terugkeren'.

Het rapport kan op drie manieren worden gelezen:

1. Alleen de 'Executive summary' van twee pagina's, met daarin belangrijke resultaten van het onderzoek en inzicht in de 'knoppen' waaraan door de gemeente gedraaid kan worden om de keuzes van jong volwassenen te beïnvloeden;
2. Tevens de 'Uitgebreide samenvatting', met daarin de resultaten van het onderzoek op een rijtje en belangrijke 'aandachtspunten' die daarbij naar voren komen ('wat is opvallend?');
3. Het complete rapport, vol met feiten en cijfers (in de vorm van tabellen en figuren), een verantwoording hoe tot die resultaten is gekomen en een inhoudelijke duiding. In het rapport is ook meer plaats voor kanttekeningen en nuanceringen.

Inhoud

	Executive summary	1
	Uitgebreide samenvatting	3
1	Inleiding	12
1.1	Vraagstelling	12
1.2	Benchmarkgemeenten	14
1.3	Leeswijzer	
2	Benchmarkanalyse	21
2.1	Situatie	21
2.2	Ontwikkeling opleiding en welvaart	25
3	Demografie	34
3.1	Situatie demografie	34
3.2	Ontwikkeling in verleden en toekomst	37
3.3	Relatiepatronen: migratie	45
4	Wonen en woonaantrekkelijkheid	51
4.1	Situatie wonen	51
4.2	Ontwikkeling woningprijzen	55
4.3	Woon aantrekkelijkheid	58
5	Economie	61
5.1	Situatie economie	61
5.2	Ontwikkeling in verleden en toekomst	65
6	Arbeidsmarkt	69
6.1	Situatie arbeidsmarkt	69
6.2	Ontwikkeling in verleden en toekomst	70
6.3	Relatiepatronen: pendel	76
6.4	Relatiepatronen: onderwijs	81
	<i>Bijlagen</i>	
I	Indicatoren benchmarkanalyse	85
II	Kaartbeelden	97
III	Ontwikkeling binnenlandse verhuizingen per gebied	148

Executive summary: denkrichtingen voor het beleid

Uit het onderzoek blijkt dat volgens prognoses van de provincie Fryslân het aantal inwoners in Ooststellingwerf tot 2040 slechts in bescheiden mate zal toenemen, terwijl nationaal sprake is van duidelijke groei. Tevens neemt de vergrijzingsgraad (het aandeel inwoners van 67 jaar of ouder) nog sterker toe dan nationaal en neemt de ontwikkeling van het aantal inwoners in de leeftijdsklassen 18-29 jaar ('jongvolwassenen') en 30-66 jaar af in Ooststellingwerf en daalt hun aandeel in de totale bevolking nog sterker dan het nationaal gemiddelde. Dat heeft in ieder geval twee effecten.

Ten eerste neemt de demografische druk sterker toe dan nationaal gemiddeld, waardoor Ooststellingwerf nog meer dan gemiddeld in Nederland te kampen dreigt te krijgen met krapte op de arbeidsmarkt, mede omdat de werkgelegenheidsfunctie (het aantal banen per inwoner van 18-66 jaar) in Ooststellingwerf sterker is toegenomen dan het nationaal gemiddelde en dat ook in de komende jaren wordt voorzien. Dit vertaalde zich de afgelopen tien jaar al in een sterkere afname van de werkloosheid dan nationaal gemiddeld in Ooststellingwerf, vooral in de leeftijdsklassen 15-24 jaar en 25-44 jaar en onder hoog opgeleiden. Voor de bevolking van Ooststellingwerf is dat gunstig (en het geeft ook aan dat er voldoende kansen op de arbeidsmarkt zijn, ook voor hoog opgeleide jongvolwassenen), maar voor bedrijven en instellingen maakt dit het nog moeilijker om aan voldoende geschikt personeel te komen.

Ten tweede holt het draagvlak voor voorzieningen uit voor sommige typen voorzieningen (bijvoorbeeld voor basisonderwijs en voortgezet onderwijs en voor vrijetijdsactiviteiten). Dat wordt nog versterkt doordat sprake lijkt te zijn van 'brain drain' door selectieve migratieprocessen, die bovendien lijken te versnellen: jongvolwassenen verhuizen naar elders om (hoger) onderwijs te gaan volgen, waarbij slechts een deel van hen terugkeert na afronden van hun opleiding. Als ze gedurende hun studie in Ooststellingwerf zijn blijven wonen, kunnen ze na het behalen van hun diploma alsnog verhuizen naar elders omdat zij werk vinden op aanzienlijke afstand van Ooststellingwerf (op te grote afstand om te pendelen). De 'versnelling' kan worden afgeleid uit het feit dat de achterstand in gemiddeld opleidingsniveau toeneemt naarmate de leeftijd lager is. Omdat er een verband bestaat tussen opleidingsniveau en materiële welvaart (inkomen en vermogen) kan dat leiden tot een verdere verschrapping van het draagvlak voor voorzieningen.

Uit het oogpunt van een meer evenwichtige leeftijdsopbouw van de bevolking en de bevolkingsopbouw naar sociaal-economische kenmerken zou de gemeente Ooststellingwerf kunnen streven naar het behouden/aantrekken van jongvolwassenen, waaronder ook een aanzienlijk aandeel hoog opgeleiden (naast het aantrekkelijk maken van de gemeente voor huishoudens in de gezinsvormende fase van hun levenscyclus). Daarbij geldt dat er drie typen verhuismotieven zijn, elk met hun eigen mechanismen:

- gaan volgen van een opleiding: hierbij is het de vraag of men heen en weer gaat reizen naar de plaats waar de opleiding wordt gevolgd of daarheen verhuist. De verhuiskans is het grootst bij het volgen een universitaire opleiding, gevolgd door hbo en daarna mbo en neemt toe naarmate de afstand tot de onderwijsinstelling groter is en/of de reistijd (met de auto, maar voor studenten heel vaak ook met het openbaar vervoer) groter is;
- gaan werken bij een bedrijf of instelling buiten een aanvaardbare reistijd: ook hiervoor geldt weer dat een goede bereikbaarheid met de auto of het openbaar vervoer de noodzaak om te verhuizen zal verminderen. Voor plaatsen als Ooststellingwerf speelt hierbij ook een rol dat er relatief weinig banen voor hoog opgeleiden zijn in Ooststellingwerf of aangrenzende gemeenten, maar wel in verder gelegen grotere kernen, zodat hun reistijden naar het werk gemiddeld groter zijn;
- verhuizen naar een andere woning en/of woonomgeving. Starters zullen, mede in verband met de betaalbaarheid, in eerste instantie zoeken naar een kleine woning, maar zullen na verloop van tijd (met name bij gezinsuitbreiding) naar een grotere woning willen verhuizen. Daarnaast streven bewoners naar een aantrekkelijke woonomgeving (voor zover de woningen daar binnen hun financiële mogelijkheden passen) en kan verhuizen naar een andere wijk, maar ook naar een andere gemeente, daarvoor gewenst zijn. Specifiek voor (hoog opgeleide) jongvolwassenen die voor het volgen van onderwijs zijn verhuisd, beïnvloedt het woningaanbod en de bij hun wensen

passende woonaantrekkelijkheid mede de kans op 'terugkeer' naar Ooststellingwerf, direct na afronden van hun opleiding of, alsnog, enige jaren later.

De woningmarkt, de arbeidsmarkt en het aanbod van opleidingen zijn dus elk van belang voor verhuisbeslissingen. Daarbij is sprake van accentverschillen tussen laag/middelbaar opgeleiden en hoog opgeleiden: de eerste groep is veelal meer 'honkvast' en verhuist over relatief korte afstanden, terwijl de tweede groep mobieler is en ook regelmatig over grotere afstand verhuist (om onderwijs te gaan volgen of voor een nieuwe baan). 'Stuurmogelijkheden' zijn er dan ook voornamelijk in het segment hoog opgeleiden: ten eerste bij het begin van hun wooncarrière, maar ook om hen bij het doorlopen van hun 'wooncyclus' (en daarmee gepaard gaande verhuizingen) voor de gemeente te behouden.

Juist jongvolwassenen (en jonge dertigers) verhuizen relatief veel en zullen, wanneer eenmaal gevestigd, langdurig in dezelfde plaats willen blijven wonen om te voorkomen dat hun kinderen van school moeten wisselen (basisonderwijs of voortgezet onderwijs). Juist binnen deze leeftijdsklassen liggen dus kansen om invloed uit te oefenen op de omvang en samenstelling van de bevolking.

Aandachtspunten voor het beleid ('knoppen om aan te draaien'), waarbij het nadrukkelijk gaat om 'denkrichtingen', niet om een geheel uitgewerkt 'actieplan', zijn:

- Pas het woningaanbod (mede) aan naar de wensen van jongvolwassenen. Deels gaat dat om betaalbare (veelal kleine) woningen, maar het is van belang dat er ook voor doorstromers en hoog opgeleiden die zich financieel wat meer kunnen permitteren aantrekkelijke (wat grotere) woningen voor een volgende stap in hun wooncarrière beschikbaar zijn (om ze te behouden).
- Probeer voor zover mogelijk de woonaantrekkelijkheid van Ooststellingwerf voor jongvolwassenen (die nu laag is) te verhogen, bijvoorbeeld door het stimuleren van voorzieningen die wat meer 'reuring' brengen, zoals vrijetijdsactiviteiten.
- Zorg voor het behoud en zo mogelijk verbeteren van het openbaar vervoer, zodat Ooststellingwerf als woonplaats aantrekkelijk blijft voor jongvolwassenen die in op wat grotere afstand gelegen plaatsen werken (in het Noorden, maar deels ook buiten het Noorden).
- Zorg voor een goede digitale bereikbaarheid, zodat fysieke woon-werk verplaatsingen (deels) kunnen worden vervangen door thuiswerken. Dit is, gezien de aard van het werk, vooral relevant voor hoog opgeleiden.
- Stimuleer de werkgelegenheid in de eigen gemeente. Passend binnen het economisch profiel van Ooststellingwerf moet daarbij vooral worden gedacht aan banen voor laag en middelbaar opgeleiden (die gemiddeld op kortere afstand van hun werk wonen dan hoog opgeleiden) in 'materiaalgeoriënteerde activiteiten'. Daarvoor is het onder andere vereist dat sprake is van voldoende aanbod van ruimte op bedrijventerreinen.
- Mede door demografische ontwikkelingen dreigt krapte op de arbeidsmarkt. Bekend is dat de arbeidsparticipatie (het deel van de bevolking dat werkt of actief zoekt naar werk) toeneemt naarmate het opleidingsniveau hoger is. Het verdient dus aanbeveling om na te gaan in hoeverre jongeren uit Ooststellingwerf kunnen worden gestimuleerd om na afronden van het voortgezet onderwijs in het vmbo in ieder geval een mbo-opleiding te gaan volgen, liefst op een zo hoog mogelijk niveau. Voorheen werd het mbo2-niveau als 'startkwalificatie' voor de arbeidsmarkt beschouwd, maar inmiddels schuift dat op richting mbo3- of zelfs mbo4-niveau.

De aandacht richt zich op het zo veel mogelijk vermijden van verhuizing naar elders ('behouden'), op het verhogen van de aantrekkelijkheid van nieuwe bewoners ('aantrekken') en op het stimuleren van terugkeer naar Ooststellingwerf na afronden van een opleiding, waarvoor men voorheen verhuisd is ('terugkeren').

Uiteraard moet elke beleidsambitie wel worden getoetst op twee punten:

- kan de gemeente invloed uitoefenen ('beïnvloedingsmogelijkheden')?
- hoe realistisch/kansrijk zijn de ambities, waarbij ook de kosten relevant zijn ('effectiviteit')?

Uitgebreide samenvatting

Aanleiding en probleemstelling

Ooststellingwerf wil zo veel mogelijk jongvolwassenen (18-29 jaar) behouden en aantrekken, waardoor een voldoende aandeel van jonge bevolking (in of net voor de gezinsvormende fase van hun leven) kan worden gerealiseerd, de toename van de vergrijzingsgraad wordt afgeremd, het draagvlak voor voorzieningen stijgt en het arbeidsaanbod toeneemt. Het doel is om in ieder geval de afname van het aandeel jongvolwassenen in de bevolking af te remmen, ofte wel om het 'migratiesaldo' van jongvolwassenen (inkomende min uitgaande verhuizingen) in positieve richting te bewegen. Behoud en/of aantrekken van jongvolwassenen zorgt daarnaast in de jaren daarna voor een hoger geboortecijfer.

Verhuizingen vinden plaats om verschillende redenen: om onderwijs te gaan volgen, omdat men een nieuwe baan aanvaardt of omdat men, gedurende de levenscyclus, andere wensen krijgt ten aanzien van de woning en de woonomgeving. Aangrijpingspunten om de migratiebewegingen te beïnvloeden liggen daarom op het terreinen van economie en arbeidsmarkt, woningmarkt, woonomgeving en 'verbindingen' (auto, openbaar vervoer en digitaal). Door binnen die thema's feiten en cijfers te verzamelen, ontstaat inzicht in de structuur en ontwikkeling van Ooststellingwerf, met specifieke aandacht voor jongvolwassenen. Dan kan worden bepaald waar eventueel beleidsmaatregelen kunnen worden getroffen. Daarbij speelt ook inzicht in relatiepatronen een rol, zoals woon-werk stromen ('pendel'), verhuisstromen van personen ('migratie') en verplaatsingen om onderwijs te volgen.

Om de positie van Ooststellingwerf in perspectief te plaatsen wordt vergeleken met nationale gemiddelden, maar ook met een op basis van 127 indicatoren en op basis van het aantal inwoners vastgestelde 'benchmarkgroep' van tien sterk op Ooststellingwerf lijkende gemeenten ('soortgenoten'). Deze blijken met uitzondering van Steenwijkerland alle in het Noorden van Nederland te liggen.

In hoeverre specifieke uitspraken over jongvolwassenen kunnen worden gedaan, is mede afhankelijk van beschikbare gegevens (de mate waarin die gegevens zijn te splitsen naar leeftijd). Daarbij moet worden bedacht dat leeftijd bij sommige aspecten meer een rol speelt dan bij andere. De insteek in dit onderzoek is daarom:

- (1) Een algemeen beeld van Ooststellingwerf
- (2) Daar waar mogelijk en nuttig een leeftijdsspecifiek beeld

Aandachtspunten in dit onderzoek zijn:

- (1) Hoe staat Ooststellingwerf ervoor (benchmarkanalyse)
- (2) Wat zijn de trends, gezien ontwikkelingen in het verleden (monitoren)
- (3) Welke verwachtingen (prognoses) zijn er voor de toekomst (demografisch tot 2040, economisch en arbeidsmarkt voor de periode 2024-2029)

Eerst volgt nu een samenvatting van belangrijke/algemene 'bevindingen uit het onderzoek'. Dat wordt vervolgens omgezet in een aantal specifiek voor jongvolwassenen geldende 'aandachtspunten binnen het thema jongvolwassenen'. Tenslotte wordt een aantal mogelijke 'denkrichtingen voor gemeentelijk beleid' aangegeven.

Bevindingen uit het onderzoek

Het onderzoek bestaat uit vijf hoofdstukken met feiten en cijfers en een korte inhoudelijke interpretatie daarbij (een algemene benchmarkanalyse, demografie, wonen en woonaantrekkelijkheid, economie en arbeidsmarkt) en een set met illustratieve kaarten voor een selectie van indicatoren.

Hier worden eerst enkele belangrijke/opvallende bevindingen opgesomd. Wanneer de woorden 'bovengemiddeld' of 'benedengemiddeld' worden gebruikt geldt dat ten opzichte van het gemiddelde voor alle gemeenten in Nederland, tenzij anders vermeld. In deze tekst worden nauwelijks cijfers genoemd en staan geen tabellen en figuren. Daarvoor wordt verwezen naar de hoofdstukken 1 tot en met 6 en de bijlagen. Daarin staat ook een wat uitvoeriger toelichting, is te vinden hoe tot de resultaten is gekomen en is er meer ruimte voor nuanceringen en kanttekeningen.

Op aantal brede thema's, waarvoor door Bureau Louter totaalscores zijn bepaald, resulteren voor Ooststellingwerf benedengemiddelde scores, namelijk voor brede welvaart en vooral voor woonaantrekkelijkheid, economische prestaties en sociaal-economische prestaties. Benchmarkgemeenten scoren vergelijkbaar met Ooststellingwerf voor economische prestaties en sociaal-economische prestaties en wat beter (maar nog wel benedengemiddeld) voor brede welvaart en vooral woonaantrekkelijkheid. Op tevredenheid met het leven scoort Ooststellingwerf iets benedengemiddeld en de benchmarkgemeenten iets bovengemiddeld.

Daarnaast kan het volgende worden geconstateerd:

- Voor materiële welvaart (inkomen en vermogen) scoort Ooststellingwerf voor alle onderscheiden negen indicatoren benedengemiddeld. Dat geldt ook voor de benchmarkgemeenten.
- Binnen de beroepsbevolking van Ooststellingwerf zijn laag opgeleiden enigszins bovengemiddeld en hoog opgeleiden enigszins benedengemiddeld vertegenwoordigd. Benchmarkgemeenten kennen vergeleken met Ooststellingwerf een groter aandeel middelbaar opgeleiden en een lager aandeel hoog opgeleiden. Het gemiddeld opleidingsniveau van de beroepsbevolking is daardoor in Ooststellingwerf benedengemiddeld, maar wel wat hoger dan in de benchmarkgemeenten.
- Een opvallend punt is het relatief zeer kleine aantal hoog opgeleide jongvolwassenen in Ooststellingwerf.
- Relatief veel jongvolwassenen in Ooststellingwerf volgen mbo-onderwijs, maar in benchmarkgemeenten nog meer. Het gemiddeld niveau waarop mbo-onderwijs wordt gevolgd is in Ooststellingwerf zeer laag. Dat is een aandachtspunt omdat de gewenste kwalificaties voor veel beroepen stijgen.
- Daarentegen ligt het gemiddeld niveau waarop voortgezet onderwijs wordt gevolgd iets bovengemiddeld in Ooststellingwerf. Dit in tegenstelling tot de benchmarkgemeenten, waar het gemiddeld niveau wel duidelijk benedengemiddeld is.
- Op de onderwijsresultaten (cito-toets, 'achterstandscores', vroegtijdig schoolverlaters) scoren zowel Ooststellingwerf als de benchmarkgemeenten gemiddeld of iets daaronder. Een uitzondering vormt het gemiddeld schooladvies voor het voortgezet onderwijs, waarvoor benedengemiddelde scores resulteren. Voor Ooststellingwerf zou dat kunnen duiden op 'onderadvisering', omdat het gemiddeld niveau waarop de jongeren daadwerkelijk voortgezet onderwijs volgen hoger ligt.

Er kan worden geconcludeerd dat in Ooststellingwerf sprake lijkt te zijn van 'brain drain': het uiteindelijke opleidingsniveau in het algemeen en het aandeel hoogopgeleiden onder de in Ooststellingwerf wonende jongvolwassenen in het bijzonder zijn duidelijk lager dan verwacht mocht worden op grond van het niveau waarop voortgezet onderwijs wordt gevolgd. De verklaring is dat jongvolwassenen uit Ooststellingwerf relatief vaak verhuizen om elders onderwijs te gaan volgen en dat zij in ieder geval niet kort na hun afstuderen terugkeren. Daarom is het aantal hoog opgeleide jongvolwassen inwoners in Ooststellingwerf zo laag.

Op de bereikbaarheid over de weg scoort Ooststellingwerf laag, vooral door de relatief grote afstanden tot de aansluiting op snelwegen. Daar staat tegenover dat Ooststellingwerf zeer weinig hinder ondervindt van files, zodat de bereikbaarheid over de weg in termen van rijtijden toch niet ongunstig is ('men rijdt niet snel, maar rijdt wel door'). Voor openbaar vervoer is de situatie anders. De bereikbaarheid met de trein is

duidelijk benedengemiddeld. Dat geldt ook voor de bereikbaarheid via het overig openbaar vervoer (in Ooststellingwerf: de bus) en voor de gemeten tevredenheid met het openbaar vervoer in het algemeen. Dat bepaalt mede de keuze of studenten heen en weer (kunnen) gaan reizen naar waar zij onderwijs volgen of er heen verhuizen.

Het opleidingsniveau is van belang voor de kansen op de arbeidsmarkt: bij een hogere opleiding neemt (gemiddeld) de werkloosheid af en de participatiegraad toe en stijgt tevens de materiële welvaart (inkomen en vermogen) en daardoor het draagvlak voor voorzieningen. Hier kan onder andere het volgende worden geconstateerd:

- De verdeling van de bevolking over acht opleidingsniveaus blijkt voor Ooststellingwerf en de benchmarkgemeenten sterk op elkaar te lijken en dat geldt ook voor de ontwikkeling in de tijd.
- Het gemiddeld opleidingsniveau is gestaag toegenomen in de tijd en is hoger naarmate de leeftijd lager is. Dit met uitzondering van de leeftijdsklasse waarin velen nog niet hun hoogste diploma hebben gehaald (jonger dan 25 jaar).
- Opvallend daarbij is dat de achterstand van Ooststellingwerf en de benchmarkgroep op het nationaal gemiddelde groter is voor jonge leeftijdsklassen dan voor oude leeftijdsklassen. Er zijn aanwijzingen dat de achterstand met elke 10-jaars leeftijdsklasse toeneemt en dat de mate waarin 'brain drain' optreedt dus versnelt. Dat hangt mede samen met verhuizingen in verband met het volgen van onderwijs, want van de inwoners van zowel Ooststellingwerf als de benchmarkgemeenten die hun diploma halen, gaat het in het overgrote deel om een mbo-diploma, voor een duidelijk kleiner deel om een hbo-diploma en slechts incidenteel om een wo-diploma.

Wat betreft 'materiële welvaart' kan het volgende worden geconstateerd:

- Sinds 2010 ontwikkelt het inkomen per inwoner en per huishouden zich in Ooststellingwerf en de benchmarkgemeenten op vrijwel dezelfde wijze (en ongeveer volgens de nationale trend), waarbij beide wel onder het nationaal gemiddelde liggen en Ooststellingwerf nog wat lager scoort dan de benchmarkgemeenten.
- Het gemiddeld vermogen per huishouden (bepaald inclusief de WOZ-waarde van woningen minus de hypotheekschuld) ligt momenteel ook in zowel Ooststellingwerf als in de benchmarkgemeenten onder het nationaal gemiddelde, terwijl vijftien jaar geleden nog sprake was van een score conform het nationaal gemiddelde.

Bij de leeftijdsopbouw van de bevolking valt onder andere het volgende op:

- Ooststellingwerf kent een verouderde bevolking. Dat geldt zelfs in nog sterkere mate dan voor de benchmarkgemeenten.
- Vooral het aandeel van de leeftijdsklasse 18-35 jaar in de totale bevolking is in zowel Ooststellingwerf als in de benchmarkgemeenten veel lager dan het nationaal gemiddelde (en vanaf 60 jaar veel hoger).
- De migratiebewegingen versterken deze trend: terwijl voor Ooststellingwerf een duidelijk positief migratiesaldo resulteert vanaf 60 jaar, is voor jonge leeftijdsklassen juist sprake van een negatief saldo, vooral in de leeftijdsklasse 18-21 jaar.
- Wat betreft de bevolkingssamenstelling lijken Ooststellingwerf en de benchmarkgemeenten vrij sterk op elkaar. Er wonen relatief weinig mensen met een niet-Nederlandse herkomst, de samenstelling van huishoudens wijkt niet veel af van het nationaal gemiddelde er wonen relatief veel middelbaar opgeleiden, een gemiddeld aantal laag opgeleiden en weinig hoog opgeleiden.
- Er zijn relatief veel maatwerkarrangementen (in Ooststellingwerf in sterkere mate dan in de benchmarkgemeenten) in het kader van de Jeugdwet (deels jongvolwassenen), de Participatiewet en het WMO (gezamenlijk het sociaal domein).
- Positief is dat er relatief weinig hoogrisicjongeren (in verband met drugscriminaliteit) wonen in Ooststellingwerf.

Wat demografische ontwikkelingen betreft, valt het volgende op:

- Het aantal inwoners nam de afgelopen kwart eeuw iets af in Ooststellingwerf (met uitzondering van groei in het recente verleden), terwijl nationaal sprake was van groei.
- Deze bij de nationale trend achterblijvende ontwikkeling van het aantal inwoners wordt ook tot 2040 voorzien in door de provincie Fryslân opgestelde prognoses. Daarbij wordt uitgegaan van een ongeveer stabiele bevolkingsomvang, terwijl nationaal sprake blijft van bevolkingsgroei.
- Volgens deze prognoses neemt het aandeel inwoners van 67 jaar of ouder (de 'vergrijzingsgraad') in Ooststellingwerf nog sterker toe dan nationaal gemiddeld en neemt het aandeel van jongvolwassenen sterker af dan nationaal gemiddeld. Dat geldt ook voor de leeftijdsklasse 30-66 jaar. De ontwikkeling van het deel van de inwoners dat als de 'potentiële beroepsbevolking' kan worden beschouwd (18-66 jaar) blijft dus achter bij de nationale trend.

Een analyse van verhuizingen van personen (migratie) leert onder andere het volgende:

- Gemiddelde verhuisafstanden zijn in het Noorden in het algemeen groter dan elders in Nederland, met name onder jongvolwassenen.
- Dat geldt ook voor Ooststellingwerf, waarbij het voor jongvolwassenen vaak gaat om migratie om elders onderwijs te gaan volgen.
- Inkomende en uitgaande migratie zijn voor Ooststellingwerf vrijwel gelijk aan elkaar. Dat geldt ten opzichte van de omliggende gemeenten en ten opzichte van de rest van Nederland (met zelfs een licht positief saldo ten opzichte van de Randstad), maar ten opzichte van de drie Noordelijke hoofdsteden resulteert een negatief saldo (vooral ten opzichte van de stad Groningen).
- Voor jongvolwassenen is voor Ooststellingwerf sprake van een negatief saldo (meer uitgaande dan inkomende verhuizingen). Ook hier is sprake van 'evenwicht' ten opzichte van de omliggende gemeenten, maar kent Ooststellingwerf een duidelijk verlies ten opzichte van de drie Noordelijke hoofdsteden (ook weer vooral ten opzichte van de stad Groningen). Daarnaast resulteert voor jongvolwassenen ook een negatief saldo ten opzichte van de Randstad en steden buiten het Noorden.
- Voor alle andere leeftijdsklassen dan 18-29 jaar resulteerde in de 10-jaars periode 2010-2019 een positief migratiesaldo voor Ooststellingwerf.
- Dat geldt voor Ooststellingwerf in sterke mate ook voor de leeftijdsklasse 67 jaar en ouder. Dat wijkt sterk af van de benchmarkgemeenten, waarvoor dat saldo negatief is.
- Binnen de leeftijdsklasse 18-29 jaar is vooral in de leeftijdsklasse 18-23 jaar sprake van een negatief migratiesaldo. Voor de leeftijdsklasse 24-29 jaar geldt dat veel minder, maar is er ook geen sprake van een omvangrijk positief saldo (wat een aanwijzing zou vormen voor een aanzienlijke 'terugkeermigratie', kort na afronden van de studie).

Voor woningen geldt onder andere het volgende:

- De gemiddelde woningprijzen zijn in Ooststellingwerf en de benchmarkgemeenten lager dan nationaal gemiddeld.
- In de periode 2005-2020 bleef de ontwikkeling van de woningprijzen zowel in Ooststellingwerf als in de benchmarkgemeenten achter bij de nationale trend, maar na 2020 ontwikkelden de gemiddelde woningprijzen zich sterker dan het nationaal gemiddelde. Het is nog onduidelijk of dit een tijdelijke of een structurele ontwikkeling is.
- Van de woningvoorraad in Ooststellingwerf bestaat een relatief groot deel uit eengezinswoningen. De woningen zijn gemiddeld klein (ook vergeleken met de benchmarkgemeenten), mede door het relatief grote aandeel corporatiewoningen.
- De kwaliteit van de woningvoorraad is redelijk op orde.

- Ooststellingwerf scoort rond het gemiddelde op diverse indicatoren die iets zeggen over de aantrekkelijkheid van de woningen, echter met uitzondering van een lage algemene 'tevredenheid met de huidige woning' (mogelijk omdat de woningen als te klein worden beoordeeld).

Naast de woning zelf is ook de woonomgeving van belang:

- Op basis van een groot aantal objectief gemeten aspecten scoort Ooststellingwerf benedengemiddeld op de woonaantrekkelijkheid.
- De beoordeling van de inwoners van Ooststellingwerf voor de 'tevredenheid met de woonomgeving' komt daarmee overeen.
- Toch is er onder inwoners van Ooststellingwerf geen sprake van een grote geneigdheid om te verhuizen, mede omdat wordt vergeleken met alternatieven (die veelal binnen vrij korte afstand liggen omdat men in het algemeen niet over te grote afstand wil verhuizen).
- Terwijl de bereikbaarheid en het voorzieningenniveau in Ooststellingwerf laag tot zeer laag scoren (vooral voor 'vrijtijdsvoorzieningen' en voor 'openbaar vervoer'), scoort de gemeente bovengemiddeld op de fysieke omgeving en is ook de saamhorigheid en 'sociale cohesie' bovengemiddeld (met onder andere een opvallend gunstige score op 'eenzaamheid').

Er bestaan tussen personen verschillen in de mate waarin zij 'gewicht toekennen' aan de verschillende aspecten waaruit de woonaantrekkelijkheid is opgebouwd. Jongvolwassenen kennen aan sommige van die aspecten een groter gewicht toe dan de gemiddelde inwoner en aan andere aspecten een minder groot gewicht:

- Ruim bovengemiddelde gewichten worden door jongvolwassenen toegekend aan het aanbod van hoger onderwijs, het aanbod van winkels voor de dagelijkse boodschappen, het aanbod van cafés, het aanbod van culturele voorzieningen, de bereikbaarheid met de trein en het aanbod van sportfaciliteiten. Dit blijken deels juist aspecten te zijn waarop Ooststellingwerf relatief laag scoort.
- Ruim benedengemiddelde gewichten worden door jongvolwassenen toegekend aan het aanbod van dagelijkse medische voorzieningen, het aanbod van ziekenhuizen, het aanbod van overige (luke) winkels, weinig misdaad in de omgeving, groen en natuur in de omgeving en aantrekkelijke bebouwing in de omgeving.
- Het resultaat is dat Ooststellingwerf een zeer lage woonaantrekkelijkheid kent voor jongvolwassenen (positie 326 van 337 gemeenten). Voor de benchmarkgemeenten resulteert ook een benedengemiddelde woonaantrekkelijkheid voor jongvolwassenen, maar in aanmerkelijk mindere mate dan voor Ooststellingwerf.

Het 'economisch profiel' van Ooststellingwerf kan als volgt worden omschreven:

- Ooststellingwerf en de benchmarkgemeenten kennen benedengemiddelde economische prestaties, vooral door lage scores voor informatiegeoriënteerde activiteiten (de 'kantoorsector').
- Ooststellingwerf kent relatief weinig startende bedrijven.
- Het 'economisch profiel' van Ooststellingwerf lijkt zeer sterk op dat van de benchmarkgemeenten.
- Op 'vestigingsplaatsfactoren' als een nationaal centrale ligging en agglomeratie-effecten (nabijheid van klanten/afnemers, toeleveranciers en arbeidskrachten) scoren Ooststellingwerf en de benchmarkgemeenten laag.
- Ooststellingwerf kent, evenals de benchmarkgemeenten, een bovengemiddeld areaal aan hectares bedrijventerrein per inwoner van 18-66 jaar.
- Met uitzondering van landbouw ligt het aantal arbeidsplaatsen per inwoner van 18-66 jaar (de 'relatieve vertegenwoordiging') in Ooststellingwerf voor elk van een twaalfstal economische sectoren onder het nationaal gemiddelde.

- Voor 'materiaalgeoriënteerde activiteiten' (die vooral op bedrijventerreinen zijn te vinden) als industrie, bouwnijverheid, groothandel en transport is die 'achterstand' op het nationaal gemiddelde overigens klein.
- Dat geldt ook voor zorg & welzijn en consumentendiensten (waaronder detailhandel), terwijl typische kantoorsectoren (met veel hoog opgeleiden onder het personeel) als zakelijke diensten, openbaar bestuur en, vooral, financiële diensten juist matig vertegenwoordigd zijn.
- Vergeleken met de benchmarkgemeenten scoort Ooststellingwerf vooral gunstig op groothandel en transport, mogelijk door de centrale ligging binnen het Noorden.

Wat betreft de ontwikkeling van de werkgelegenheid valt het volgende op:

- Het aantal arbeidsplaatsen heeft zich in Ooststellingwerf ongeveer volgens de nationale trend ontwikkeld. Dat is wat gunstiger dan in de benchmarkgemeenten.
- Dat is opmerkelijk als bedacht wordt dat de ontwikkeling van het aantal inwoners in Ooststellingwerf achterbleef bij de nationale trend. De 'werkgelegenheidsfunctie' (het aantal inwoners van 18-66 jaar) heeft zich in Ooststellingwerf dan ook gunstiger ontwikkeld dan de nationale trend, hoewel nog steeds sprake is van een achterstand.

Door Bureau Louter zijn ook prognoses voor de ontwikkeling van het aantal arbeidsplaatsen per economische sector opgesteld. Verwacht wordt het volgende:

- Voor de komende vijf jaar wordt een lichte toename van het aantal arbeidsplaatsen voorzien, die hoger is dan in de benchmarkgemeenten en iets achterblijft bij de nationale trend.
- Per inwoner van 18-66 jaar echter is de verwachting voor zowel Ooststellingwerf als de benchmarkgemeenten gunstiger dan de nationale trend. Opvallend daarbij is dat de verwachte ontwikkeling van het aantal arbeidsplaatsen voor Ooststellingwerf vooral gunstiger is dan de nationale trend voor sectoren die op bedrijventerreinen zijn gericht (groothandel, transport en vooral industrie en bouwnijverheid).

Voor indicatoren voor de arbeidsmarkt zijn geen gegevens beschikbaar voor de leeftijdsklasse 18-29 jaar, maar wel voor de leeftijdsklassen 15-24 jaar en 25-44 jaar (deels jongvolwassen en deels representatief voor hun arbeidsmarktperspectief in de toekomst). Daarnaast speelt ook de situatie op de totale arbeidsmarkt een rol voor jongvolwassenen. De analyse leert onder andere het volgende:

- Op aspecten als het aantal bijstandsgerechtigden, WW'ers en de werkloosheid volgens het CBS blijkt Ooststellingwerf voor negen indicatoren ongunstiger te scoren dan de gemiddelde gemeente in Nederland (een hogere werkloosheid), maar opvallend genoeg voor één indicator iets gunstiger, namelijk voor de werkloosheid in de leeftijdsklasse 15-24 jaar.
- Ooststellingwerf scoort voor alle tien indicatoren iets ongunstiger dan de benchmarkgemeenten.
- Ook op de arbeidsparticipatie (het deel van de bevolking dat actief is op de arbeidsmarkt) scoort Ooststellingwerf relatief ongunstig (voor elk van acht onderscheiden indicatoren), waarbij veelal ook sprake is van een achterstand ten opzichte van de benchmarkgemeenten.
- Opvallend is de relatief zeer grote gemiddelde pendelafstand van werkzame inwoners van Ooststellingwerf. Blijkbaar zijn er onvoldoende geschikte banen op korte afstand. Hierbij bestaat overigens het vermoeden dat vooral hoog opgeleiden over grote afstand pendelen.

Een analyse van ontwikkelingen op de arbeidsmarkt levert de volgende inzichten:

- De afgelopen twintig jaar is de demografische druk (het deel van de bevolking zonder verdienvermogen, dus jonger dan 18 jaar of ouder dan 66 jaar ten opzichte van het deel van de bevolking met verdienvermogen, dus in de leeftijd 18-66 jaar), nationaal toegenomen en in Ooststellingwerf en de benchmarkgemeenten in nog sterkere mate. De 'potentiële beroepsbevolking' ontwikkelt zich dus relatief ongunstig.

- Dat wordt deels gecompenseerd doordat de participatiegraad (het deel van de bevolking met verdienvermogen dat participeert op de arbeidsmarkt) is toegenomen.
- Ooststellingwerf en de benchmarkgemeenten kennen een lagere participatiegraad dan het nationaal gemiddelde, waarbij de toename voor de benchmarkgemeenten wat hoger is dan de nationale trend, maar Ooststellingwerf daarmee slechts in de pas loopt.
- Door deze ontwikkelingen is de krapte op de arbeidsmarkt toegenomen. Voor werkgevers is dat ongunstig, maar voor Ooststellingwerf resulteerde dit in een nog gunstigere ontwikkeling van de werkloosheid dan de nationale trend (met recentelijk wel een tijdelijke toename van het aantal WW'ers, mogelijk als gevolg van de brand bij Tyson en het daarop sluiten van die vestiging).
- Bij een onderscheid naar leeftijd blijkt dat het deel van de inwoners van 15-24 jaar dat werkt in Ooststellingwerf het afgelopen decennium nog sterker is gestegen dan de nationale trend (waarbij er overigens geen dempend effect is zoals in studentensteden, omdat er relatief weinig in Ooststellingwerf wonende jongvolwassenen studeren in het hoger onderwijs).
- Dat heeft ook geresulteerd in een nog sterkere afname van de werkloosheid in de leeftijdsklasse 15-24 jaar in Ooststellingwerf dan nationaal. Dat geldt ook voor de leeftijdsklasse 25-44 jaar.
- Daarnaast valt op dat het werkloosheidspercentage onder laag en middelbaar opgeleiden in Ooststellingwerf lager is dan het nationaal gemiddelde en zich de afgelopen tien jaar ook gunstiger heeft ontwikkeld.
- Vooral opvallend is de zeer gunstige ontwikkeling van het werkloosheidspercentage onder hoog opgeleiden in Ooststellingwerf. Hoewel een uitsplitsing van hoog opgeleiden naar leeftijd niet beschikbaar is, lijkt dit ook te duiden op een gunstig perspectief voor hoog opgeleide jongvolwassenen die in Ooststellingwerf wonen.

Ooststellingwerf is meer een woon- dan een werkgemeente. Dat blijkt uit de volgende gegevens over pendel (woon-werk stromen):

- Ten opzichte van aangrenzende gemeenten is sprake van een balans tussen inkomende en uitgaande pendel, maar ten opzichte van grotere kernen in het Noorden (zoals Assen, Smallingerland, Groningen, Heerenveen en Leeuwarden) kent Ooststellingwerf veel meer uitgaande dan inkomende pendel en dat geldt ook ten opzichte van overige gemeenten in het Noorden, de Randstad en de overige delen van Nederland.
- Dat resulteert in veel hogere gemiddelde uitgaande pendelafstanden vanuit Ooststellingwerf dan het nationaal gemiddelde.
- De gemiddelde afstanden voor uitgaande pendel (vanuit Ooststellingwerf) zijn ook veel groter dan de gemiddelde afstanden voor inkomende pendel (naar Ooststellingwerf).
- Hetzelfde patroon geldt voor de benchmarkgemeenten en hangt mogelijk samen met het feit dat vooral hoog opgeleiden over grote afstand pendelen naar grotere kernen omdat daar banen beschikbaar zijn, terwijl dat in Ooststellingwerf en de benchmarkgemeenten zelf veel minder het geval is en de inkomende pendel dus betrekking heeft op laag en middelbaar opgeleiden.

Wanneer jongvolwassenen een opleiding op mbo-, hbo- of wo-niveau gaan volgen (die geen van alle in Ooststellingwerf zelf worden aangeboden), maken zij de keuze of zij gaan verplaatsen vanuit Ooststellingwerf of verhuizen naar de plaats waar de onderwijsinstelling staat. In het mbo gaat het vooral om onderwijsinstellingen in Drachten, Heerenveen, Assen, Groningen en Leeuwarden, in het hbo vooral om Leeuwarden en Groningen en in het wo vooral om Groningen. De verhuiskans hangt af van de leeftijd en de reistijd naar de onderwijsinstelling. De kans op een verhuizing is het grootst als men aan een universiteit gaat studeren en het kleinst als men mbo-onderwijs gaat volgen. Hierbij kan onder andere het volgende worden geconstateerd:

- Slechts weinig inwoners van Ooststellingwerf volgen wetenschappelijk onderwijs (ruim 100): vaak zijn zij verhuisd, met name naar Groningen.

- Voor het hbo (ruim 500) en voor het mbo (800) liggen de aantallen hoger, waarbij nog moet worden opgemerkt dat op het moment van afronden van de opleiding een nog groter deel van de wo- en hbo-studenten inmiddels in de gemeente waar de onderwijsinstelling staat wonen, terwijl mbo-studenten ook op het moment van afstuderen veelal nog in Ooststellingwerf wonen.

Aandachtspunten binnen het thema jongvolwassenen

Naar aanleiding van de bevindingen van het onderzoek is hier een selectie gemaakt van 'aandachtspunten' binnen het thema jongvolwassenen. Voor diverse aandachtspunten geldt dat voor een precies beeld nauwkeuriger onderzoek nodig zou zijn. In dit onderzoek is gekozen voor 'breedte', niet voor 'diepte'.

- Er lijkt sprake te zijn van 'onderadvisering' voor het voortgezet onderwijs in Ooststellingwerf.
- Volgen jongvolwassenen op een lager niveau mbo-onderwijs dan mogelijk zou zijn? Van belang omdat de vereisten ten aanzien van de 'startkwalificatie' op de arbeidsmarkt gestaag toenemen (voorheen mbo2, maar nu steeds meer mbo3 of zelfs mbo4).
- Het aantal hoogopgeleide jongvolwassenen is in Ooststellingwerf zeer laag. Er lijkt sprake te zijn van 'brain drain'.
- De tevredenheid met het openbaar vervoer onder inwoners van Ooststellingwerf is (zeer) laag, niet alleen wat betreft de bereikbaarheid met de trein, maar ook wat betreft de bereikbaarheid met de bus.
- Er zijn aanwijzingen dat de achterstand in gemiddeld opleidingsniveau in Ooststellingwerf toeneemt naarmate het om jongere leeftijdsklassen gaat (een 'versnelling' van de brain drain).
- Slechts zeer weinig inwoners van Ooststellingwerf halen een diploma aan de universiteit (omdat zij veelal al eerder zijn verhuisd om onderwijs te gaan volgen).
- De bevolking van Ooststellingwerf is nog sterker verouderd dan van de benchmarkgemeenten.
- Volgens prognoses van de provincie Fryslân neemt de vergrijzingsgraad (aandeel van inwoners van 67 jaar of ouder) nog sterker toe dan het nationaal gemiddelde en blijft het aandeel van de potentiële beroepsbevolking (18-66 jaar) daar juist bij achter.
- Het totale migratiesaldo (inkomende min uitgaande verhuizingen) is voor Ooststellingwerf bijna in evenwicht, maar is voor jongvolwassenen negatief, vooral door 'verlies' aan de drie provinciale hoofdsteden in het Noorden (met name Groningen), aan steden buiten het Noorden en aan de Randstad.
- Voor andere leeftijdsklassen dan jongvolwassenen kent Ooststellingwerf een positief migratiesaldo. Dat geldt in sterke mate ook voor de leeftijdsklasse 67 jaar en ouder.
- Er zijn geen aanwijzingen voor een omvangrijke 'terugkeermigratie', kort na afronden van de studie (in de leeftijdsklasse 24-29 jaar).
- De woningen in Ooststellingwerf zijn gemiddeld klein, mede door het bovengemiddelde aandeel corporatiewoningen. Dat zou een verklaring kunnen vormen voor de in het algemeen lage tevredenheid met de woningen onder inwoners, ondanks het feit dat Ooststellingwerf op veel kenmerken van de woningvoorraad rond het nationaal gemiddelde scoort.
- Niet alleen op basis van objectief gemeten indicatoren scoort Ooststellingwerf benedengemiddeld op woonaantrekkelijkheid, maar ook volgens de mening van de eigen inwoners. Naast aspecten waar Ooststellingwerf ongunstig op scoort (voorzieningen en openbaar bestuur), zijn er overigens ook aspecten waar Ooststellingwerf juist gunstig op scoort, zoals saamhorigheid en sociale cohesie.
- Wanneer de woonaantrekkelijkheid wordt bepaald aan de hand van de door hen toegekende 'gewichten' voor de diverse aspecten waaruit de woonaantrekkelijkheid wordt bepaald, resulteert voor jongvolwassenen slechts positie 326 (van 337 gemeenten).
- Ooststellingwerf kent benedengemiddelde economische prestaties, vooral in de kantorensector. Dat is overigens gangbaar voor het type gemeenten als Ooststellingwerf. Relatief gunstig scoort

Ooststellingwerf daarbij op typen bedrijvigheid die vooral op bedrijventerreinen zijn gevestigd (industrie, bouw, groothandel en transport).

- In de afgelopen twee decennia heeft het aantal arbeidsplaatsen bij in Ooststellingwerf gevestigde bedrijven en instellingen zich gunstiger ontwikkeld dan de nationale trend en dan in de benchmarkgemeenten.
- Ook de perspectieven voor de ontwikkeling van het aantal arbeidsplaatsen in de komende vijf jaar zijn gunstig voor Ooststellingwerf, met name voor sectoren die op bedrijventerreinen zijn gericht. Het gaat daarbij vaak om personeel met een opleiding in de richting techniek.
- Voor de totale arbeidsmarkt (inwoners van 15-74 jaar) scoort Ooststellingwerf ongunstiger (hogere werkloosheid, lagere arbeidsparticipatie) dan het nationaal gemiddelde en is veelal ook sprake van een achterstand op de benchmarkgemeenten.
- De ontwikkelingen in de tijd zijn voor Ooststellingwerf overigens niet ongunstiger dan de nationale trend: de participatiegraad houdt gelijke tred met de nationale ontwikkeling en de werkloosheid is de laatste jaren zelfs wat sterker afgenomen dan de nationale trend.
- Doordat de bevolking veroudert, is de 'uitstroom' op de arbeidsmarkt in Ooststellingwerf relatief groot en dreigen zonder extra 'instroom' van jongere leeftijdsklassen tekorten op de arbeidsmarkt te ontstaan voor bedrijven en instellingen in Ooststellingwerf, tenzij de inkomende pendel (werknemers die buiten Ooststellingwerf wonen) stijgt.
- Vooralsnog ontwikkelen de kansen op de arbeidsmarkt zich gunstig voor jongvolwassenen, waarbij die gunstige ontwikkeling zich het afgelopen decennium voor laag, middelbaar én hoog opgeleiden heeft voorgedaan.
- De uitgaande pendel is voor Ooststellingwerf groter dan de inkomende pendel, waarbij het bij de uitgaande pendel over grote afstand waarschijnlijk voor een groot deel om hoog opgeleiden gaat.
- Hoewel veel jongeren die zijn gaan studeren in Ooststellingwerf woonden toen zij hun diploma in het voortgezet onderwijs haalden, zijn vooral voor het volgen van wetenschappelijk onderwijs en, in wat mindere mate, hbo-onderwijs velen van hen verhuisd naar de gemeente waar de onderwijsinstelling staat (zeker op het moment van afstuderen). Indien zij na het behalen van hun diploma niet terugkeren naar Ooststellingwerf, is sprake van een vorm van 'brain drain'.

1 Inleiding

1.1 Inleiding en vraagstelling

Ooststellingwerf wil zo veel mogelijk jongvolwassenen (18-29 jaar) behouden en aantrekken voor de gemeente. Daardoor kan een voldoende aandeel van jonge bevolking (in de gezinsvormende fase van hun leven) worden gerealiseerd, wordt de toename van de vergrijzingsgraad (het deel van de inwoners van 67 jaar of ouder in de bevolking) afgeremd en ontstaat draagvlak voor bepaalde typen voorzieningen en arbeidsaanbod voor het bedrijfsleven (of wordt een afname daarvan in ieder geval voorkomen).

Uit een analyse van de demografische situatie en ontwikkeling (zie later in dit rapport) blijkt dat dit een terecht aandachtspunt is: de bevolking van Ooststellingwerf vergrijsst en het behoud van jongvolwassenen is zeker niet vanzelfsprekend. Zo blijken er meer jongvolwassenen Ooststellingwerf te verlaten dan te vestigen en is het niet zo dat dit wordt gecompenseerd door meer vestiging dan vertrek van dertigers. Gewenst is een 'omslag' of in ieder geval temperen van het vertrek van jongvolwassenen.

Om deze omslag te realiseren moet Ooststellingwerf ook *aantrekkelijk* zijn voor jongvolwassenen en voor jonge gezinnen: de 'woonaantrekkelijkheid' moet op orde zijn. Behoud van jongvolwassenen heeft ook een positief effect op het aantal geboortes. Zowel direct als indirect resulteert het behouden of aantrekken van jongvolwassenen dus in een minder snelle veroudering van de bevolking en in het afremmen van de toename van de vergrijzingsgraad (het aandeel 67-plussers in de bevolking).

De woonaantrekkelijkheid heeft effect op de verhuisbeslissingen. Aan verhuisbeslissingen liggen verschillende motieven ten grondslag:

- werkmotieven. Dat betreft veelal verhuizingen over wat langere afstand; anders kan men pendelen. Door voldoende bedrijvigheid binnen een aanvaardbare pendelafstand kan worden voorkomen dat vertrek om werkmotieven plaatsvindt.
- onderwijsmotieven. Dat betreft verhuizingen om elders onderwijs te gaan volgen. Ook daarbij gaat het veelal om verhuizingen over wat langere afstand, anders reist men heen en weer. Daarbij speelt een rol dat Ooststellingwerf geen treinstation heeft (op 'bereikbaarheid met de trein' uit de Woonaantrekkelijkheidscan van Bureau Louter neemt Ooststellingwerf plaats 325 in van 337 vergeleken gemeenten), waardoor reistijden omhoog gaan (tenzij de onderwijsvolgenden zelf een eigen auto hebben) en men dus mogelijk sneller geneigd is om te verhuizen naar de gemeente waar men onderwijs volgt. Verhuizingen om onderwijsredenen vinden vooral plaats op universitair niveau, minder op hbo-niveau en slechts incidenteel op mbo-niveau. Deels zullen deze jongvolwassenen na voltooiën (of stopzetten) van hun studie weer terugkeren, maar het is de vraag hoe vaak dat gebeurt.
- woonmotieven. Deze verhuizingen vinden veelal plaats over kortere afstand en soms - zoals bij een deel van de pensioensmigratie - over langere afstand. Het type woning en woonomgeving dat men zoekt, hangt mede af van de levensfase waarin men zich bevindt.

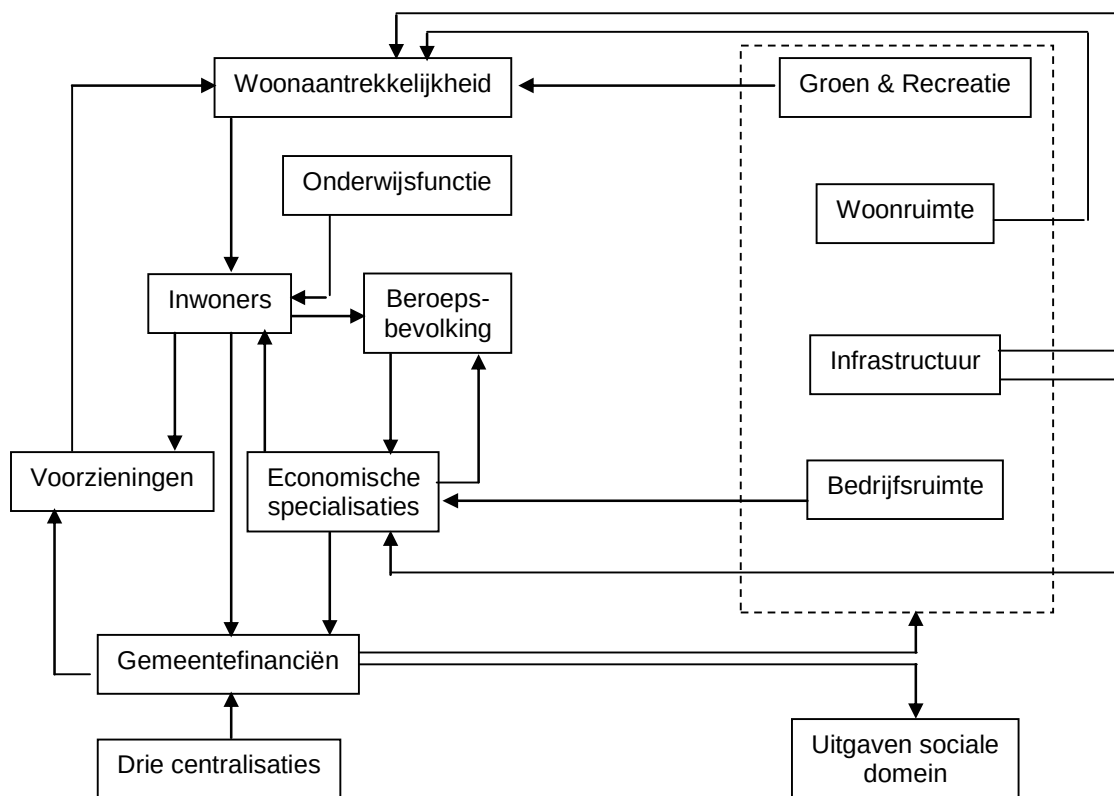
Hoewel baankansen een belangrijke factor vormen bij de woonplaatskeuze, spelen ook andere factoren een rol, zoals de verschillende onderdelen van de woonaantrekkelijkheid. Demografische kenmerken en de woningmarkt, economische kenmerken en de arbeidsmarkt zijn alle van belang. Daarbij is ook de regionale omgeving relevant, vooral bij keuzes die samenhangen met woonmotieven: hoe scoort Ooststellingwerf ten opzichte van 'concurrerende gemeenten' in de omgeving? Naast gemeenten in de directe omgeving zijn bij de woonplaatskeuze ook grotere plaatsen in een wat ruimere omgeving van belang, zoals Groningen, Leeuwarden, Assen en mogelijk Zwolle (in verband met werkgelegenheid, maar ook in verband met onderwijsaanbod) en deels in andere delen van Nederland (vertrek uit het Noorden). Een ruime en gevarieerde werkgelegenheid in de omgeving en voldoende onderwijsaanbod binnen aanvaardbare reisafstanden zorgen ervoor dat inwoners van Ooststellingwerf niet genoodzaakt zijn om te

verhuizen om werk- of woonmotieven. Benedengemiddelde lokale werkgelegenheid en lokaal onderwijsaanbod kan worden gecompenseerd op regionaal niveau.

De ontwikkeling van de bevolking, met een onderscheid naar leeftijd, hangt samen met andere thema's. In figuur 1.1 staat een voorbeeld van een uitwerking van de onderlinge verbanden van ruim tien jaar geleden. Dat was ten tijde van het doorvoeren van de drie decentralisaties van Rijk naar gemeenten. Wonen, werken, voorzieningen, de arbeidsmarkt en de woningmarkt vormen een kluwen van elkaar beïnvloedende aspecten. Ook komen in de figuur de ruimtelijke keuzes naar voren (woonruimte, bedrijfsruimte, ruimte voor infrastructuur, ruimte voor groen & recreatie). Inmiddels komen ook andere ruimteclaims nadrukkelijk naar voren, zoals bijvoorbeeld waterberging en ruimte voor groene energiebronnen. Al deze ontwikkelingen hebben invloed op de gemeentefinanciën, waaronder uitgaven in het sociale domein en het ruimtelijke domein.

Hierbij geldt dat die samenhangen niet alleen *binnen* een gemeente gelden, maar ook een regionale component hebben. Gemeenten zijn 'verbonden' door woon-werk stromen ('pendel'), verhuisstromen ('binnenlandse migratie'), onderwijsstromen (onderwijs volgen in een andere gemeente) en voorzieningenrelaties (verplaatsingen om gebruik te maken van voorzieningen in een andere gemeente).

Figuur 1.1 Illustratief schema: 'Alles hangt met alles samen'

Bron: Bureau Louter (2013) *Delft in regionaal perspectief*

In het onderzoek zal daarom niet alleen het verband tussen woonplaatskeuze en arbeidsmarkt centraal staan (zoals in eerste instantie de insteek was vanuit de gemeente), maar wordt een bredere invalshoek gekozen. Ooststellingwerf wordt daarbij vergeleken met het nationaal gemiddelde, maar heeft bepaalde kenmerken waardoor het afwijkt van het nationaal gemiddelde (geen hoger onderwijs en ook geen mbo-onderwijs; een benedengemiddelde werkgelegenheidsfunctie; een matige bereikbaarheid met het openbaar

vervoer). Daardoor is het nationaal gemiddelde niet altijd de meest ideale vergelijkingsmaatstaf, maar kan het beste worden vergeleken met soortgelijke gemeenten. Als zodanig gelden de tien meest op Ooststellingwerf lijkende gemeenten in Nederland (zie paragraaf 1.2).

In hoeverre specifieke uitspraken over jongvolwassenen kunnen worden gedaan, is mede afhankelijk van beschikbare gegevens (de mate waarin die gegevens zijn te splitsen naar leeftijd). Daarbij moet worden bedacht dat leeftijd bij sommige aspecten meer een rol speelt dan bij andere. De insteek in dit onderzoek is daarom:

- (1) Een algemeen beeld van Ooststellingwerf
- (2) Daar waar mogelijk en nuttig een leeftijdsspecifiek beeld

Aandachtspunten in dit onderzoek zijn:

- (1) Hoe staat Ooststellingwerf ervoor (benchmarkanalyse)
- (2) Wat zijn de trends, gezien ontwikkelingen in het verleden (monitoren)
- (3) Welke verwachtingen (prognoses) zijn er voor de toekomst (demografisch tot 2040, economisch en arbeidsmarkt: voor de periode 2024-2029)

Vergelijkingen worden waar mogelijk gemaakt tussen leeftijdsklassen. Daaruit kan de (relatieve) positie van jongvolwassenen in vergelijking tot andere leeftijdsklassen worden bepaald. Tenzij dat niet mogelijk is (en er eventueel gebruik wordt gemaakt van een andere indeling in leeftijdsklassen¹) of er om inhoudelijke redenen van wordt afgeweken, staan de volgende leeftijdsklassen centraal:

- 0-17 jaar; dit representeert vooral de vertegenwoordiging van huishoudens met kinderen in de bevolking.
- 18-29 jaar; dit zijn de 'jongvolwassenen', die centraal staan in dit onderzoek. Naarmate de leeftijd lager is binnen deze leeftijdsklasse, zal meer sprake zijn van onderwijsvolgenden en thuiswonenden, naarmate de leeftijd hoger is, zal het aandeel werkenden toenemen en zal het deel dat zich bevindt in de gezinsvormende fase groter zijn. Daarom wordt binnen deze leeftijdsklasse soms nog een nauwkeuriger verdeling naar leeftijd gemaakt.
- 30-66 jaar; dit vormt het grootste deel van de beroepsbevolking, waarbij het jongere deel zich vaak in de gezinsvormende fase bevindt, terwijl bij het oudere deel de kinderen veelal al uit huis zijn.
- 67 jaar en ouder; het jongere deel werkt soms nog. Naarmate de leeftijd toeneemt, nemen gezondheidsproblemen toe en stijgt het deel dat in een verzorgings- of verpleeghuis woont.

1.2 Benchmarkgemeenten voor Ooststellingwerf

Om de kenmerken en 'prestaties' van Ooststellingwerf in perspectief te plaatsen, kan worden vergeleken met het nationaal gemiddelde. Een veel nuttiger vergelijkingsmaatstaf vormen echter de kenmerken en prestaties van soortgelijke gemeenten (de 'peer group'): wat is daarvoor kenmerkend en op welke aspecten wijkt Ooststellingwerf af van de 'soortgenoten'? Dit wordt ook wel aangeduid als 'benchmarken'. In deze paragraaf wordt aangegeven hoe tot een 'benchmarkgroep' van tien gemeenten voor Ooststellingwerf is gekomen.

Om te bepalen welke gemeenten in Nederland het meest op Ooststellingwerf lijken is gebruik gemaakt van het door Bureau Louter ontwikkelde 'Gelijkenisprofiel'. Via het vergelijken van de scores op 127 indicatoren (verdeeld over zes thema's) kan tussen elk paar gemeenten een 'gelijkenisscore' worden bepaald. Voor elke gemeente is daardoor de mate van gelijkenis met elke andere gemeente in Nederland bekend. Ook voor Ooststellingwerf kan dus worden bepaald met welke gemeenten de meest gelijkenis

¹ Dat geldt bijvoorbeeld voor het thema arbeidsmarkt, waarbij door het CBS op gemeentelijk niveau slechts gegeven worden geleverd voor de leeftijdsklassen 15-24 jaar, 25-44 jaar en 45-74 jaar.

Bureau Louter, 18 april
M24.022 Jongvolwassenen in Ooststellingwerf. Eindrapport

bestaat. De top-30 staat in tabel 1.1. In figuur 1.2 staat de gelijkenis van elke gemeente in Nederland met Ooststellingwerf. Zie het kader 'Kaartbeelden in dit rapport' voor een toelichting hoe de dit type kaarten tot stand is gekomen.

Kaartbeelden in dit rapport

Hier en elders in dit rapport wordt niet uitgegaan van 342, maar van 337 gemeenten: de vier Friese Waddeneilanden zijn samengevoegd, het zeer kleine Rozendaal is bij Rheden gevoegd en Ouder-Amstel is bij Amsterdam gevoegd, omdat Duivendrecht direct aansluit op de bebouwing van Amsterdam en op afstand ligt van de vrij kleine kern Ouderkerk aan de Amstel.

In de figuur zijn weergegeven Ooststellingwerf (met een groene stip) en de tien benchmarkgemeenten (met een groene cirkel), alsmede 29 kernsteden (op grond van hun werkgelegenheids- en voorzieningenfunctie) uit de gemeententypologie van Bureau Louter. De twaalf universiteitssteden zijn gemarkeerd met een gele stip. Wageningen uitgezonderd, liggen deze alle in een kernstad.

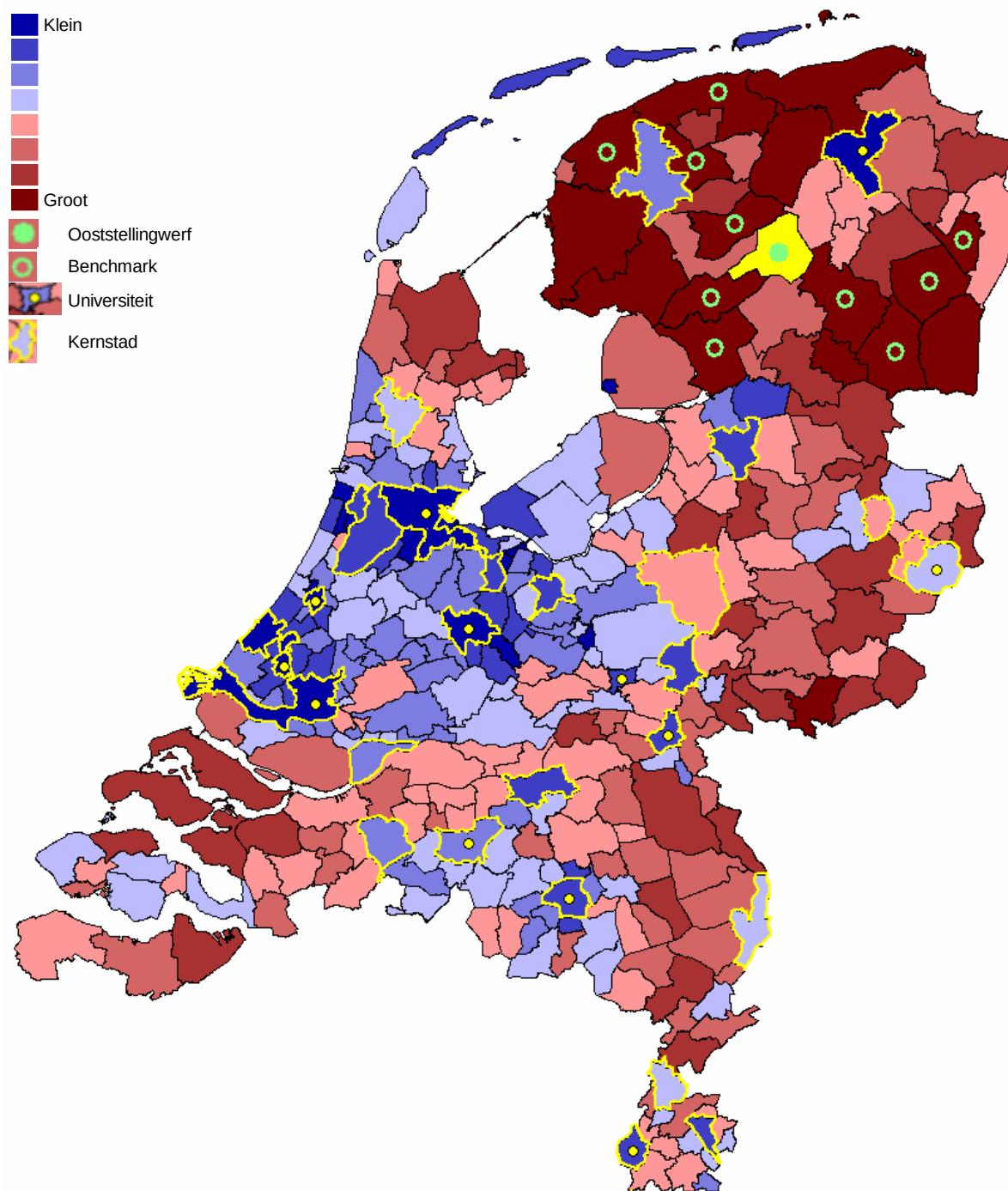
Rood gekleurd zijn gemeenten met scores boven het nationaal gemiddelde, blauw gekleurd zijn gemeenten met scores onder het nationaal gemiddelde. Er zijn vier roodtinten, die van donker naar licht respectievelijk 10%, 20%, 30% en 40% van de bovengemiddelde scores krijgen toegewezen. Op dezelfde wijze worden de benedengemiddelde scores over de vier blauwtinten verdeeld.

Tabel 1.1 Top-30 meest op Ooststellingwerf lijkende gemeenten

Positie	Gemeente	Inwoners (1-1-2024)	Provincie
1	Weststellingwerf	26278	Fryslân
2	Opsterland	29791	Fryslân
3	Coevorden	35517	Drenthe
4	Noardeast-Fryslân	45593	Fryslân
5	Steenwijkerland	44741	Overijssel
6	Borger-Odoorn	25681	Drenthe
7	De Fryske Marren	51597	Fryslân
8	Westerkwartier	64306	Groningen
9	Emmen	107856	Drenthe
10	Tytsjerksteradiel	32282	Fryslân
11	Waadhoeke	46309	Fryslân
12	Midden-Drenthe	33689	Drenthe
13	Súdwest-Fryslân	90300	Fryslân
14	Stadskanaal	31851	Groningen
15	Het Hogeland	48022	Groningen
16	Oude IJsselstreek	39387	Gelderland
17	Hoogeveen	55857	Drenthe
18	Zevenaar	44645	Gelderland
19	Berkelland	43850	Gelderland
20	Steenbergen	24333	Noord-Brabant
21	Montferland	36359	Gelderland
22	Hollands Kroon	48778	Noord-Holland
23	Dantumadiel	18957	Fryslân
24	Smallingerland	55895	Fryslân
25	De Wolden	24511	Drenthe
26	Tholen	26401	Zeeland
27	Veendam	27466	Groningen
28	Olst-Wijhe	18496	Overijssel
29	Losser	23084	Overijssel
30	Brummen	20890	Gelderland

	Selectie van tien benchmarkgemeenten
	Tussen 15.000 en 50.000 inwoners

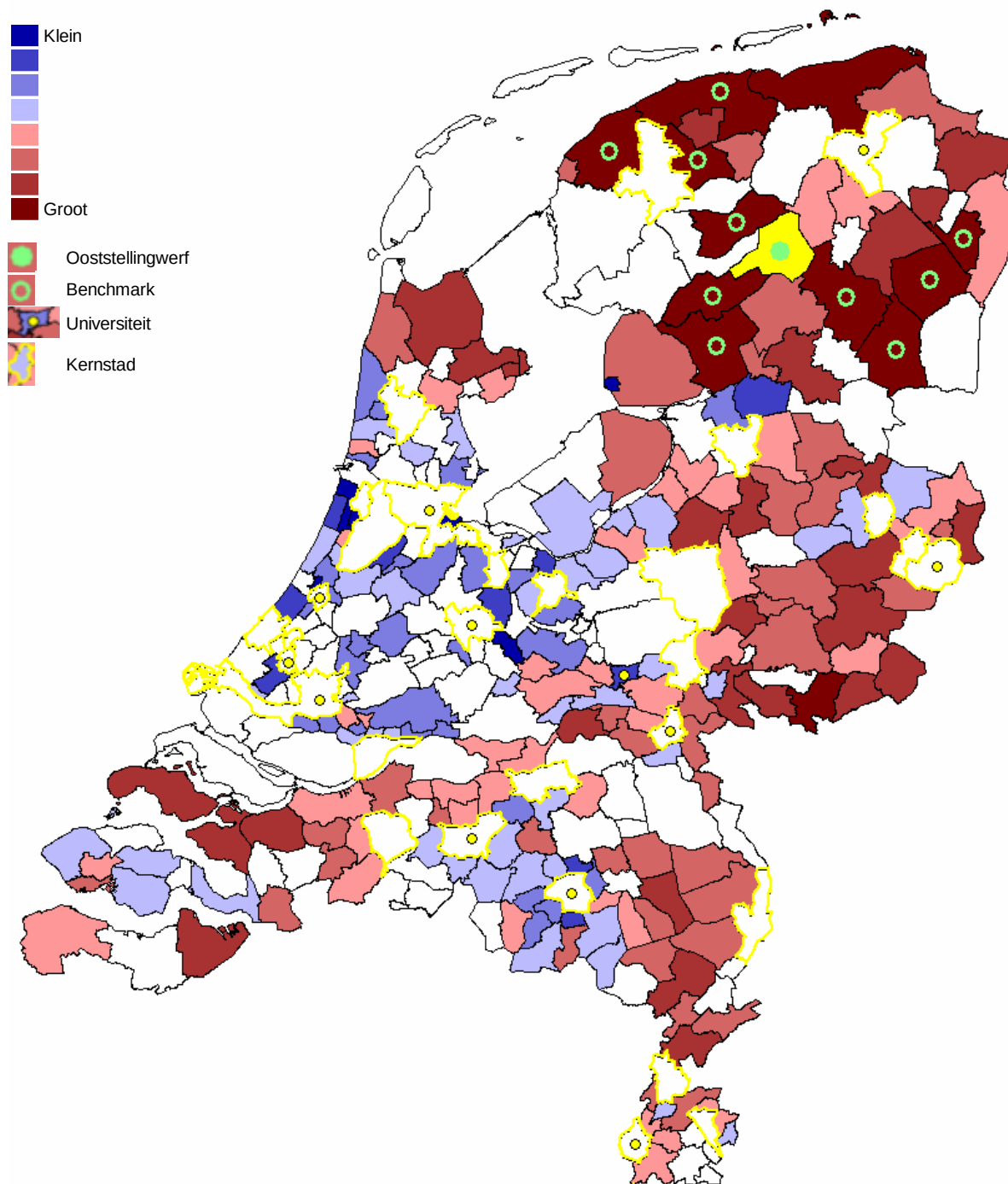
Figuur 1.2 Gelijkenis met Ooststellingwerf, alle gemeenten

Figuur 1.2 en tabel 1.1 tonen de mate van gelijkenis op basis van 'structuur'.

Er is nog een tweede criterium toegevoegd, namelijk dat een gemeente een inwonertal kent, dat in dezelfde orde van grootte ligt als het aantal inwoners van Ooststellingwerf ligt (zie tabel 1.1). In figuur 1.3 zijn gemeenten met minder dan 15.000 inwoners of meer dan 50.000 inwoners daarom wit gelaten. De benchmarkgroep is gebaseerd op de criteria gelijkenis naar 'structuur' en gelijkenis naar 'omvang'.

Figuur 1.3 Gelijkenis met Ooststellingwerf, gemeenten 15.000-50.000 inwoners

Ooststellingwerf wordt dus vergeleken met de 336 andere gemeenten. Voor 32 gemeenten geldt dat zij kleiner zijn dan 15.000 inwoners, voor 210 gemeenten (waaronder Ooststellingwerf) dat zij 15.000 tot 50.000 inwoners hebben en 95 gemeenten kennen een inwonertal van meer dan 50.000 (volgens de stand per 1-1-2024).

Voor 62% van de gemeenten in Nederland geldt dus dat zij tussen 15.000 en 50.000 inwoners hebben. Voor de dertig gemeenten waarvoor de structuur het meest op die van Ooststellingwerf lijkt, is dat aandeel 80% (de geel gemarkeerde gemeenten in de kolom 'Inwoners' in tabel 1.1).

Indien naast structuur ook de omvang als criterium wordt gehanteerd, vormen de groen gemarkeerde gemeenten de 'benchmark' voor Ooststellingwerf.

Van de dertig op grond van structuur meest op Ooststellingwerf lijkende gemeenten liggen er 9 in Fryslân (van 14 gemeenten, want Ooststellingwerf zelf telt niet mee en de vier Friese Waddeneilanden gelden als één 'gemeente')², 6 in Drenthe (van 12 gemeenten in die provincie), 5 in Gelderland (op een totaal van 51 gemeenten - van die vijf levert Achterhoek vier gemeenten), 4 in Groningen (van 10 gemeenten; de stad Groningen staat op plaats 321) en 3 in Overijssel (van 25 gemeenten). Zeeland, Noord-Brabant en Noord-Holland leveren elk één gemeente in de top-30. De drie noordelijke provincies zijn dus 19 maal vertegenwoordigd, de drie oostelijke provincies 8 maal, de drie zuidelijke provincies 2 maal en de drie westelijke provincies één maal (overigens Hollands Kroon: ver van de Randstad).

Uit de kaartbeelden wordt duidelijk dat Ooststellingwerf bovengemiddeld verschilt van vrijwel alle gemeenten in de Randstad en dat de vrijwel alle sterk op Ooststellingwerf lijkende gemeente in één van de drie noordelijke provincies liggen (wanneer Steenwijkerland, de meest noordelijk gelegen gemeente in Overijssel, wordt meegerekend zelfs de gehele top-15). Bij een driedeling van Nederland (zie de figuur in het begin van bijlage II) bestaat de top-30 uit 26 nationaal decentraal gelegen gemeenten en vier gemeenten in de Intermediaire Zone (waarvan drie maal direct grenzend aan de Intermediaire Zone) en staat de Randstad geen enkele keer in de top-30.

De top-10 (in dit onderzoek de benchmarkgemeenten voor Ooststellingwerf), bestaat uit vijf Friese, drie Drentse, één Groningse en één Overijsselse gemeente (Steenwijkerland).

In figuur 1.4 is een uitsnede gemaakt voor noordoostelijk Nederland, met daarin de tien benchmarkgemeenten (groen gekleurd) en de gemeenten die daarnaast nog tot de top-30 behoren indien het grootcriterium niet zou worden gehanteerd. Met gemeenten in de regio Groningen-Assen en in oostelijk Groningen bestaat relatief de minste gelijkenis met Ooststellingwerf, met uitzondering van Veendam en Stadskanaal.

Ter illustratie staat in tabel 1.4 de top-10 van gemeenten die het *minst* op Ooststellingwerf lijken. Daartoe behoren alle vier grote steden, twee aan Amsterdam grenzende suburbane gemeenten (Diemen en Amstelveen), drie 'luxe gemeenten' (Bloemendaal, Laren en Blaricum) en universiteitsstad Delft. De Randstad levert de complete top-10, namelijk zes gemeenten in de Metropoolregio Amsterdam, drie in de Metropoolregio Rotterdam Den Haag en de stad Utrecht. Van de twaalf universiteitssteden staan er tien bij de laatste 35, waarvan vier bij de laatste tien. Van de universiteitssteden bestaat voor Ooststellingwerf nog de meeste gelijkenis met Enschede (positie 227) en Tilburg (positie 254).

Het bepalen van verschillen binnen Ooststellingwerf (bijvoorbeeld tussen kernen of tussen buurten) is op zich goed mogelijk, maar maakt geen onderdeel uit van dit onderzoek.

1.3 Leeswijzer

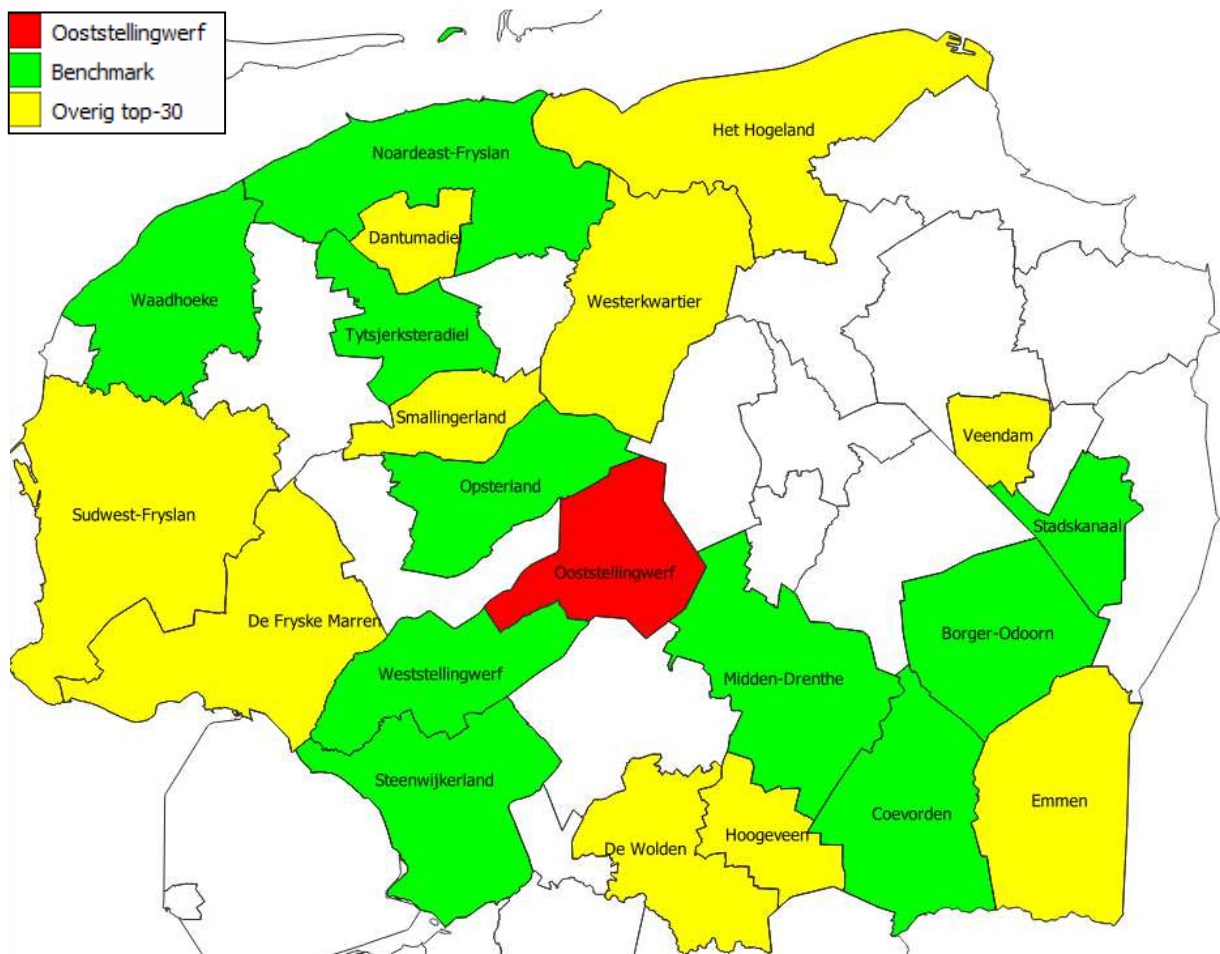
De hoofdstukken zijn verdeeld naar een aantal hoofdthema's en een hoofdstuk met conclusies.

De hoofdthema's in dit onderzoek zijn demografie, wonen en woonaantrekkelijkheid, economie en arbeidsmarkt. Voorafgaand daaraan schetst hoofdstuk 2 in hoofdlijnen een beeld van aspecten die daarnaast een rol spelen, namelijk algemene scores op thema's als brede welvaart, sociaal-economische

² In de top-30 ontbreken de Friese gemeenten Harlingen (op positie 55), Achtkarspelen (76) en Heerenveen (77), Grote verschillen bestaan er met Leeuwarden (plaats 242) en de Friese Waddeneilanden (positie 293).

prestaties, economische prestaties, de woonaantrekkelijkheid en tevredenheid met het leven (aan de hand van standaardproducten van Bureau Louter), materiële welvaart, onderwijs & human capital en mobiliteit (bereikbaarheid per auto en openbaar vervoer). Vervolgens wordt zicht gegeven op de ontwikkeling van het opleidingsniveau van de bevolking sinds 2013, met een onderscheid naar 10-jaars leeftijdsklassen en de ontwikkeling van de materiële welvaart sinds 2005 (in termen van het gemiddeld besteedbaar inkomen per huishouden, het gemiddeld inkomen per persoon en het gemiddeld vermogen per huishouden).

Figuur 1.4 Benchmarkgemeenten Ooststellingwerf

Tabel 1.2 Top-10 minst op Ooststellingwerf lijkende gemeenten

Positie	Gemeente	Inwoners	Provincie
336	Amsterdam	917.611	Noord-Holland
335	Utrecht	361.699	Utrecht
334	Laren	11.528	Noord-Holland
333	Diemen	31.822	Noord-Holland
332	Rotterdam	655.468	Zuid-Holland
331	Bloemendaal	23.732	Noord-Holland
330	Blaricum	12.359	Noord-Holland
329	's-Gravenhage	553.417	Zuid-Holland
328	Amstelveen	92.331	Noord-Holland
327	Delft	104.572	Zuid-Holland

In hoofdstuk 3 staat de demografische situatie en ontwikkeling centraal. Daarbij wordt eerst de huidige situatie geschetst (zoals bijvoorbeeld de leeftijdsopbouw), vervolgens ontwikkelingen in de tijd, zowel trends uit het verleden als prognoses voor te verwachten ontwikkelingen (tot 2040) en tenslotte 'relatiepatronen' in de vorm van verhuizingen van personen. Waar mogelijk wordt hier onderscheid gemaakt naar leeftijd.

Wonen en woonaantrekkelijkheid vormen het onderwerp van hoofdstuk 4. Ook hier wordt eerst weer de huidige situatie in beeld gebracht en wordt vervolgens ingegaan op ontwikkelingen op de woningmarkt - en dan in het bijzonder op woningprijzen. Een onderscheid naar leeftijd is hier niet mogelijk, dus dit geeft een algemeen beeld van de woningmarkt. Dat onderscheid naar leeftijd is wel mogelijk voor het laatste deel van dit hoofdstuk, namelijk de woonaantrekkelijkheid. Deze is gebaseerd op het jaarlijkse onderzoek van Bureau Louter naar 'de beste woongemeente', in opdracht van Elsevier Weekblad. Naast de woonvoorkeuren voor de totale bevolking wordt onderscheid gemaakt naar de woonvoorkeuren van jongvolwassenen (18-29 jaar) en van oudere senioren (75 jaar en ouder).

Hoofdstuk 5 gaat over economie. Eerst wordt ingegaan op de huidige stand van zaken, vervolgens worden ontwikkelingen in het verleden getoond, alsmede prognoses op middellange termijn (de periode 2024-2029).

Ook bij beschouwingen over de arbeidsmarkt (hoofdstuk 6) wordt eerst ingegaan op de huidige kenmerken en vervolgens op ontwikkelingen in de tijd, zowel voor het verleden als voor verwachtingen op middellange termijn. Twee typen relatiepatronen worden onderzocht in dit hoofdstuk, namelijk woon-werk stromen (pendel) en verplaatsingen in verband met het volgen van onderwijs.

Het rapport bevat drie bijlagen, namelijk een overzicht van alle indicatoren uit de 'benchmarkanalyse', waarvan in dit onderzoek gebruik wordt gemaakt, een 'kaartenbijlage', met illustratieve kaartbeelden voor tal van indicatoren uit de hoofdstukken 3, 4, 5 en 6 en een bijlage met analyses van verhuisstromen naar en vanuit Ooststellingwerf (een gedetailleerde uitwerking van paragraaf 3.3).

Benchmarking, monitoring en prognoses leveren een cijfermatige onderbouwing van voor de woonplaatskeuze van jongvolwassenen relevante thema's. Dat vormt een basis voor de ontwikkeling van beleid door de gemeente Ooststellingwerf. Beleidsaanbevelingen maken geen onderdeel uit van dit onderzoek. Wel zullen soms 'overwegingen' worden meegegeven.

Prognoses

Voor de prognoses is gebruik gemaakt van de bevolkingsprognoses van de Provincie (met een onderscheid naar 1-jaars leeftijdsklassen), soms aangevuld met gegevens uit PRIMOS Online en van door Bureau Louter opgestelde prognoses voor de ontwikkeling van het aantal arbeidsplaatsen (met een onderscheid naar economische sectoren). Deze laatste prognoses zijn opgesteld in het kader van onderzoek naar de markt voor bedrijventerreinen door Bureau Louter in opdracht van de gemeente Ooststellingwerf.

Illustraties in dit rapport

In dit rapport wordt regelmatig gebruik gemaakt van bepaalde typen figuren. Daar waar deze voor het eerst voorkomen, wordt in een kader een toelichting gegeven (zoals eerder in dit hoofdstuk bij 'Kaartbeelden in dit rapport'). Bij andere illustraties wordt, wanneer voor het begrip noodzakelijk, onder de illustratie een toelichting gegeven.

2 Benchmarkanalyse

Bij dit hoofdstuk horen de figuren II.2 tot en met II.4 uit bijlage II.

Voordat specifiek wordt ingegaan op de thema's demografie, wonen en woonaantrekkelijkheid, economie en arbeidsmarkt en hun betekenis voor jongvolwassenen in Ooststellingwerf, wordt een algemeen beeld geschetst van de huidige situatie in Ooststellingwerf, in vergelijking tot het nationaal gemiddelde en de benchmarkgemeenten (paragraaf 2.1). Specifieke aandacht wordt nog besteed aan het opleidingsniveau en de materiële welvaart (paragraaf 2.2).

2.1 Situatie

Figuur 2.1 toont allereerst de situatie voor de totaalscores van een viertal standaardproducten van Bureau Louter, aangevuld met de tevredenheid met het leven. Dit maakt onderdeel uit van een door Bureau Louter ontwikkelde 'benchmarkanalyse', waarbij een gemeente naar 260 indicatoren, gebundeld naar 33 subthema's en vervolgens naar vijftien thema's wordt vergeleken met het nationaal gemiddelde en met de in paragraaf 1.2 gepresenteerde gemeentespecifieke benchmarkgroep van tien op basis van structuur en omvang sterk op die gemeente lijkende andere gemeenten. In 'Toelichting figuurtype benchmarkanalyse' is aangegeven hoe dit type figuren moet worden 'gelezen'.

Toelichting figuurtype benchmarkanalyse

Op een aantal plaatsen in dit rapport wordt gebruik gemaakt van een figuur waarmee de resultaten van de door Bureau Louter opgestelde benchmarkanalyse worden weergegeven (zoals in dit hoofdstuk de figuren 2.1 tot en met 2.4). Deze figuren kunnen als volgt worden gelezen:

- Voor 337 gemeenten zijn per indicator scores bepaald.
- Die scores zijn geordend van hoog naar laag. Daarmee is de positie van een gemeente (in dit rapport Ooststellingwerf) in de ranglijst van 337 gemeenten vastgesteld. Deze staat in de figuren onder 'pos.'
- Er zijn drie typen staafjes. Bij grijze staafjes gaat het om indicatoren waarvoor de score niet kan worden beoordeeld als gunstig of ongunstig: het zijn 'neutrale indicatoren', die als een kenmerk van een gebied fungeren. Bij gele staafjes is wel sprake van een beoordeling in de zin van gunstig of ongunstig. Deze worden aangeduid als 'oordeelindicatoren'. Tenslotte geven de blauwe staafjes 'samengestelde indicatoren' weer. Zij zijn opgebouwd uit meerdere oordeelindicatoren.
- De oordeel-indicatoren zijn zodanig gespecificeerd dat een hoge score altijd als 'gunstig' kan worden beschouwd. Zo wordt een lage werkloosheid als gunstig beschouwd.
- Alle scores zijn onderling vergelijkbaar gemaakt door ze om te zetten in rapportcijfer tussen 3 en 10. Het gemiddelde is altijd 6.5 (weergegeven met een verticale oranje lijn). De rapportcijfers zijn daarbij zodanig berekend, dat de kans op een score rond het gemiddelde groter is dan de kans op een zeer hoge of zeer lage score.
- De staafjes geven per indicator het rapportcijfer voor Ooststellingwerf weer, de stippen de gemiddelde score voor de tien benchmarkgemeenten.
- Ooststellingwerf kan, naast een vergelijking met het nationaal gemiddelde, worden vergeleken met de gemiddelde score voor de benchmarkgroep. Ligt het uiteinde van het staafje links van een stip, dan is de score voor Ooststellingwerf lager (voor neutrale indicatoren) dan wel ongunstiger (voor oordeel-indicatoren en samengestelde indicatoren). Ligt het uiteinde van het staafje rechts van een stip, dan is de score voor Ooststellingwerf hoger (voor neutrale indicatoren) dan wel gunstiger (voor oordeel-indicatoren en samengestelde indicatoren).

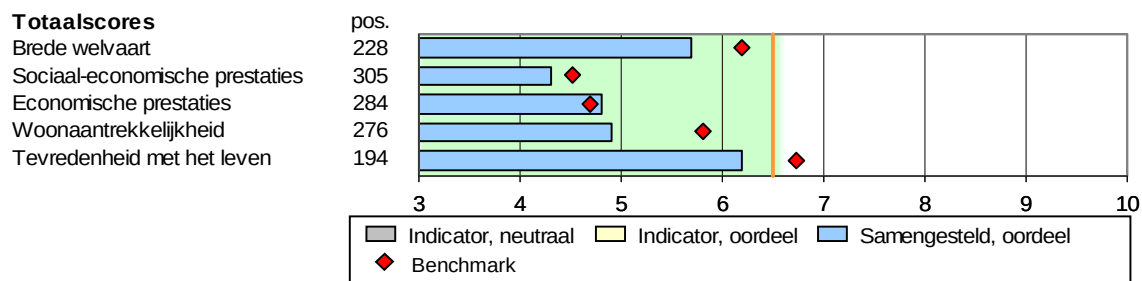
In bijlage I staat een korte toelichting bij de indicatoren die deel uitmaken van de benchmarkanalyse.

Achtereenvolgens zijn in figuur 2.1 weergegeven:

- Een score op de 'brede welvaart' op gemeentelijk niveau, zoals door Bureau Louter is ontwikkeld in 2018 en sindsdien geactualiseerd. Deze is opgebouwd uit 29 indicatoren, gebundeld naar acht 'dimensies'.

- Een score op 'sociaal-economische prestaties'. Deze is gebaseerd op indicatoren op het gebied van demografie, economie, arbeidsmarkt, woningmarkt en materiële welvaart. De prestaties kunnen ook worden gevolgd in de tijd (vanaf 2005). Van de ontwikkeling in de scores op deze indicatoren is op verschillende plaatsen in dit rapport gebruik gemaakt.
- De 'economische prestaties' zijn ontleend aan het jaarlijkse onderzoek van Bureau Louter naar het economisch functioneren van gemeenten, in opdracht van Elsevier Weekblad. Er liggen 25 indicatoren aan ten grondslag.
- De 'woonaantrekkelijkheid' betreft een ander onderzoek van Bureau Louter voor Elsevier Weekblad, namelijk het jaarlijkse onderzoek naar 'de beste woongemeente'. De scores op de woonaantrekkelijkheid zijn gebaseerd op 127 indicatoren.
- Tenslotte is nog een indicator uit de WoON-enquête van het CBS toegevoegd, namelijk de mate waarin de bevolking van de verschillende gemeenten 'tevreden is met het leven' (uitgedrukt in de vorm van een rapportcijfer).

Figuur 2.1 Benchmarkanalyse Totaalscores voor een aantal overkoepelende thema's

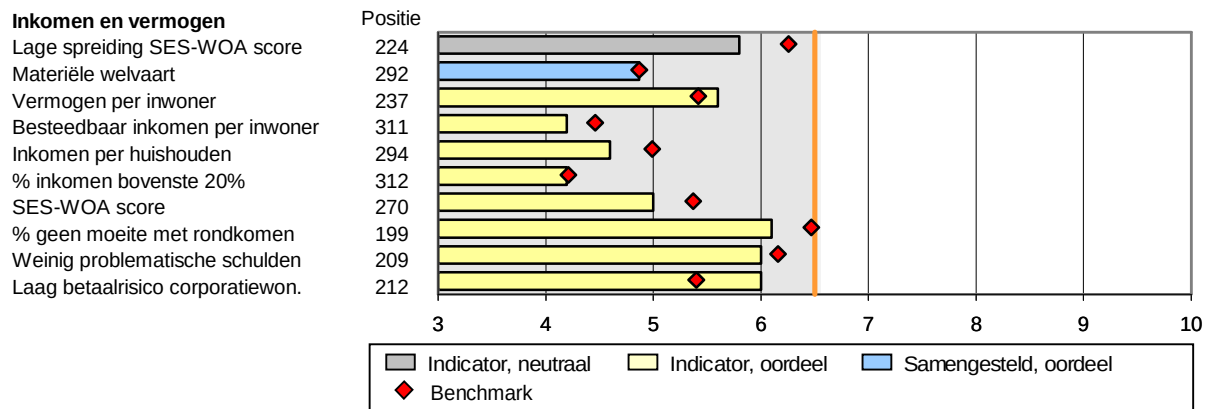
Uit figuur 2.1 blijkt dat Ooststellingwerf op alle vijf 'overkoepelende thema's' benedengemiddeld scoort en op sociaal-economische prestaties, economische prestaties en woonaantrekkelijkheid zelfs ruim benedengemiddeld. De achterliggende redenen daarvoor worden in het vervolg van dit rapport duidelijk, bij een uitsplitsing naar specifieke indicatoren. Overigens presteert ook de benchmarkgroep (de tien gemeenten die wat betreft structuur en omvang het meest op Ooststellingwerf lijken - zie tabel 1.1 en figuur 1.4) veelal benedengemiddeld, met uitzondering van tevredenheid met het leven. Behalve economische prestaties blijft Ooststellingwerf iets achter bij de soortgenoten.

Materiële welvaart

Op alle (lichtgeel gekleurde) 'oordeelindicatoren' kent Ooststellingwerf benedengemiddelde scores voor materiële welvaart (zie figuur 2.2).

Dat geldt vooral voor indicatoren die samenhangen met inkomen (besteedbaar inkomen per inwoner, inkomen per huishouden, % van inwoners dat behoort tot de 20% in Nederland met het hoogste inkomen). Op vermogen per inwoner presteert Ooststellingwerf minder ongunstig, mede door het bovengemiddelde eigen woningbezit (waarvan de WOZ-waarde meetelt in het vermogen). Voor de totaalscore voor materiële welvaart resulteert per saldo ook een benedengemiddelde score. Dat geldt ook voor de door het CBS ontwikkelde SES-WOA score (die representatief wordt geacht voor de 'sociaal-economische status' van een gemeente). De verschillen tussen buurten in Ooststellingwerf (zie 'lage spreiding SES-WOA score') zijn wat lager dan gemiddeld voor de gemeenten. Er lijkt dus geen sprake te zijn van grote tegenstellingen *tussen* buurten in Ooststellingwerf. Minder dan in sommige andere delen van Nederland is er sprake van schrijnende sociale problemen, gezien de slechts iets benedengemiddelde scores op '% geen moeite met rondkomen', 'weinig problematische schulden' en 'laag betaalrisico corporatiewoningen'. De gemiddelde scores voor de benchmarkgroep liggen veelal in dezelfde orde van grootte als voor Ooststellingwerf. Dat houdt in dat de prestaties op het thema 'materiële welvaart' mochten worden verwacht voor een type gemeente als Ooststellingwerf.

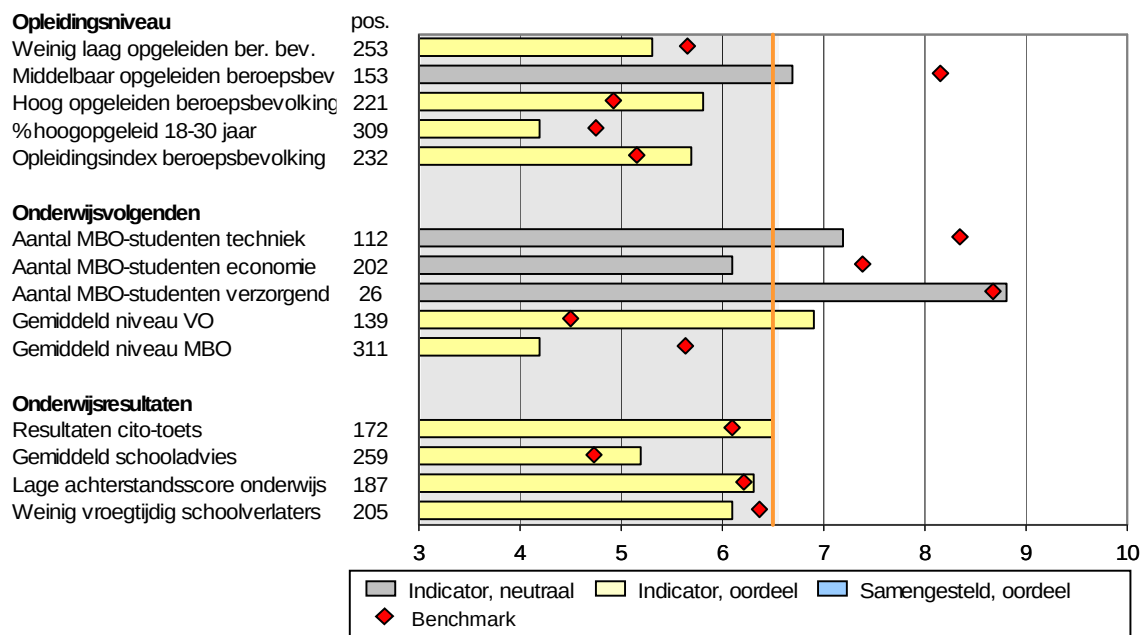
Figuur 2.2 Benchmarkanalyse Materiële welvaart

Onderwijs en humam capital

Binnen dit thema zijn drie subthema's onderscheiden, namelijk het opleidingsniveau, kenmerken van onderwijsvolgenden en onderwijsresultaten (zie figuur 2.3). Deels gaat het om neutrale indicatoren, deels om oordeelindicatoren.

Figuur 2.3 Benchmarkanalyse Onderwijs en human capital

Binnen de beroepsbevolking (degenen die werken of actief op zoek zijn naar werk) kent Ooststellingwerf een wat bij het nationaal gemiddelde achterblijvend gemiddeld opleidingsniveau. Op 'weinig laag opgeleiden' scoort Ooststellingwerf ongunstig. Dat houdt dus in dat er relatief veel laag opgeleiden zijn. Het aandeel hoog opgeleiden is juist laag. Opvallend is dat het percentage hoog opgeleiden in de bevolking van 18-30 jaar (jongvolwassenen) zeer laag is (positie 309 van 337 gemeenten). Dat is in het kader van dit onderzoek een zeer relevant en ook ongunstig resultaat.

Ooststellingwerf kent veel mbo-studenten per duizend inwoners (die overigens allen onderwijs volgen buiten de gemeente). Dat geldt vooral voor de richting 'verzorgend' (niet alleen de zorgsector, maar ook

bijvoorbeeld horeca). Het gemiddeld niveau waarop zij mbo-onderwijs volgen is overigens zeer laag (positie 311; dus relatief veel studenten op mbo2-niveau en relatief weinig studenten op mbo4-niveau). Het gemiddeld niveau van waarop jongeren in Ooststellingwerf voortgezet onderwijs volgen, is in Ooststellingwerf in lichte mate bovengemiddeld. Een aanname is hier dat er weliswaar voldoende jongeren zijn die een havo- of vwo-diploma halen, maar dat zij vervolgens verhuizen om elders een hbo- of universitaire (wo-)opleiding te gaan volgen, waarbij slechts een deel van hen later, na afronden of afbreken van de studie, terugkeert. Daar zal in de volgende hoofdstukken nader op worden ingegaan.

Ook de gemiddelde resultaten voor de cito-toets wijzen erop dat jongeren rond het gemiddelde scoren wat betreft hun schoolprestaties. Desalniettemin zijn de gemiddelde schooladviezen benedengemiddeld. Dat kan wijzen op 'onderadvisering' bij de overgang van basisschool naar het voortgezet onderwijs, waarbij het uiteindelijk behaalde diploma toch overeenkomt met de resultaten uit de cito-toets. Dit is overigens slechts een globale analyse. Er zou specifiek onderzoek nodig zijn om na te gaan of deze aanname klopt. Een voorzichtige conclusie kan in ieder geval zijn dat het lage aantal in Ooststellingwerf wonende hoog opgeleiden niet wordt veroorzaakt door een gebrek aan talent onder jonge inwoners van Ooststellingwerf die voortgezet onderwijs volgen, maar van 'braindrain': talentvolle jongeren trekken weg uit Ooststellingwerf en keren onvoldoende terug, terwijl degenen met een diploma op laag of middelbaar niveau in Ooststellingwerf blijven wonen. Ook op indicatoren als 'achterstandscores in het onderwijs' en het aantal vroegtijdig schoolverlaters wijken de scores voor Ooststellingwerf nauwelijks af van het nationaal gemiddelde.

Hoewel er accentverschillen zijn, is het profiel voor het thema 'onderwijs en human capital' globaal vergelijkbaar met dat van de benchmarkgroep, waarbij het gemiddeld opleidingsniveau in Ooststellingwerf minder onder het nationaal gemiddelde ligt, doordat er in Ooststellingwerf wat meer hoog opgeleiden zijn in de beroepsbevolking en in de benchmarkgroep meer middelbaar opgeleiden. Dat laatste lijkt zich voort te zetten, want ook het huidige aantal mbo-studenten is in de benchmarkgroep nog groter dan in Ooststellingwerf, waarbij het gemiddeld niveau waarop mbo-onderwijs wordt gevolgd in de benchmarkgroep wat hoger is.

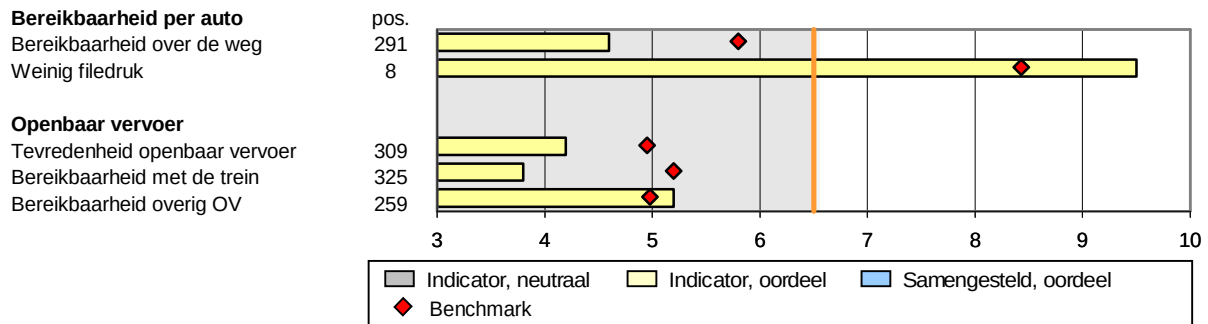
Een belangrijk verschil is ook dat het gemiddelde niveau waarop voortgezet onderwijs wordt gevolgd in de benchmarkgroep ruim benedengemiddeld is en ook duidelijk achterblijft bij Ooststellingwerf. Dat is opvallend, omdat de profielen van Ooststellingwerf en de benchmarkgroep voor het subthema 'onderwijsresultaten' sterk op elkaar lijken. Ook hier geldt weer dat diepgaander onderzoek nodig zou zijn om dit nauwkeuriger te analyseren.

In ieder geval kan worden geconcludeerd dat in Ooststellingwerf sprake lijkt te zijn van 'brain drain': het uiteindelijke opleidingsniveau in het algemeen en het aandeel hoogopgeleiden onder de in Ooststellingwerf wonende jongvolwassenen in het bijzonder is duidelijk lager dan op grond van het niveau waarop voortgezet onderwijs wordt gevolgd verwacht mocht worden. Jongvolwassenen uit Ooststellingwerf verhuizen mogelijk relatief vaak om elders onderwijs te gaan volgen. Dit hangt deels samen met het thema 'mobiliteit' (zie figuur 2.4). Daarin staan indicatoren voor de bereikbaarheid per auto en met het openbaar vervoer.

De 'bereikbaarheid over de weg' heeft vooral betrekking op de lokale bereikbaarheid (de gemiddelde filevrije snelheid over de weg binnen een straal van twintig kilometer per inwoner). Mede doordat aansluitingen op snelwegen voor veel inwoners van Ooststellingwerf op vrij grote afstand liggen, resulteert een lage score voor Ooststellingwerf. Daar staat tegenover dat Ooststellingwerf nauwelijks te kampen heeft met files. Bij de indicator 'weinig filedruk' ligt het accent meer op de snelwegen in de omgeving van Ooststellingwerf en de mogelijke vertraging die dat oplevert voor verplaatsers naar of vanuit Ooststellingwerf over wat grotere afstand. Daarop scoort Ooststellingwerf zeer gunstig. Ondanks het feit dat er door Ooststellingwerf geen snelwegen lopen kan de bereikbaarheid per auto voor

Ooststellingwerf dus toch als vrij goed worden beoordeeld: de gemiddelde snelheid ligt niet hoog, maar men kan wel vrijwel altijd 'doorrijden'.

Figuur 2.4 Benchmarkanalyse Mobiliteit

Anders is de situatie voor de bereikbaarheid per openbaar vervoer. Op basis van objectieve gegevens kan de bereikbaarheid met de trein als zeer matig worden beschouwd. De dichtstbijzijnde treinstations zijn in Assen en Heerenveen en veel inwoners van Ooststellingwerf moeten eerst een aanzienlijke afstand afleggen om die stations te bereiken. Ook voor 'overig openbaar vervoer' (bus, metro en tram) is de bereikbaarheid matig. De score op deze indicator is gebaseerd op complexe berekeningen door Bureau Louter met behulp van microdata. Tenslotte is aan de inwoners van gemeenten gevraagd de 'tevredenheid met het openbaar vervoer' te *beoordelen* (zie 'tevredenheid openbaar vervoer'). Dan blijkt Ooststellingwerf ook zeer laag te scoren. Zowel objectieve als subjectieve indicatoren wijzen dus op een matige bereikbaarheid met het openbaar vervoer voor Ooststellingwerf.

Voor de benchmarkgroep resulteert een soortgelijk beeld, waarbij hun bereikbaarheid over de weg minder ongunstig scoort dan Ooststellingwerf en zij juist wat meer hinder hebben van files. Gemiddeld scoren de benchmarkgemeenten wat minder ongunstig op de bereikbaarheid met het openbaar vervoer. Zo zijn er in vier van de tien benchmarkgemeenten treinstations (in de plaatsen Steenwijk, Wolvega, Heerenveen en Beilen). Dat trekt de gemiddelde score op 'bereikbaarheid met de trein' omhoog.

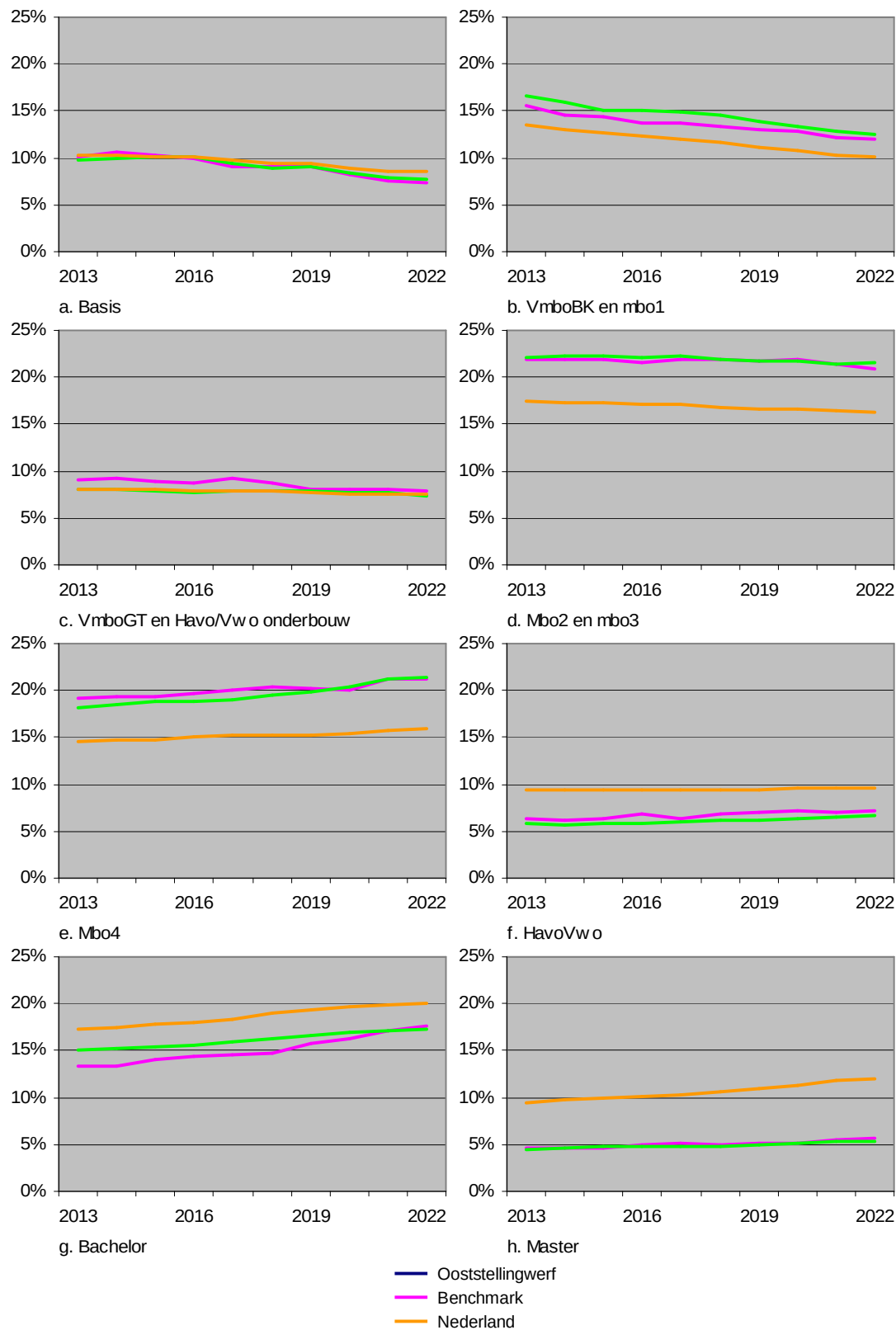
Aangezien veel studenten op het openbaar vervoer zijn aangewezen, zullen zij bij een matige verbinding met het openbaar vervoer (zoals voor Ooststellingwerf geldt) eerder kiezen voor verhuizen naar de stad waar zij (hoger) onderwijs volgen dan dagelijks reizen. Als zij later dan niet terugkeren naar Ooststellingwerf, gaan deze jongvolwassenen 'verloren' voor de gemeente. Bij gebrek aan treinstations in de directe omgeving is het behouden of mogelijk zelfs verbeteren van andere openbaar vervoerverbindingen (met de bus) een belangrijke voorwaarde om dat te voorkomen.

2.2 Ontwikkeling opleiding en welvaart

Het opleidingsniveau is van belang voor de kansen op de arbeidsmarkt: bij een hogere opleiding neemt de werkloosheid af en de participatie op de arbeidsmarkt toe en neemt tevens de materiële welvaart toe (inkomen en vermogen). Dat laatste heeft weer invloed op de lokale koopkracht en daarmee op het draagvalk voor voorzieningen (waar alle inwoners van profiteren). Daarom wordt in deze paragraaf eerst aandacht besteed aan het opleidingsniveau en de (materiële) welvaart.

In figuur 2.5 is, voor de totale bevolking van 15-74 jaar, onderscheid gemaakt in acht typen opleidingen. Het niveau loopt daarbij steeds op (waarbij mbo4 en havo/vwo als een ongeveer gelijk niveau worden beschouwd). Onderscheid is gemaakt tussen het nationaal gemiddelde, Ooststellingwerf en de benchmarkgemeenten. Weergegeven zijn de aandelen in het totaal per type gebied in de periode 2013-2022. De som over de acht opleidingstypen is voor elk jaar en elk gebiedstype steeds gelijk aan 100%.

Figuur 2.5 Aandelen inwoners 15-74 jaar naar opleidingsniveau per gebied, 2013-2022

Wat opvalt is dat de grafieken voor Ooststellingwerf en de benchmarkgroep sterk op elkaar lijken. Hun aandeel is hoger dan het nationaal gemiddelde voor vmboBK/mbo1 en vooral mbo2/mbo3 en mbo 4, ongeveer gelijk voor basisonderwijs (geen diploma in het voortgezet onderwijs) en lager voor havo/vwo, bachelor en (vooral) master. Bij havo/vwo hangt dat samen met het feit dat velen met een havo/vwo-diploma verhuizen naar een gemeente met hoger onderwijs en daar gedurende hun studietijd als hoogste diploma havo/vwo hebben, tot zij afstuderen.

Het gemiddeld opleidingsniveau is gestaag toegenomen in de periode 2013-2022, want het aandeel van basis, vmboBK/mbo1 en, in mindere mate, vmboGT/onderbouw havo/vwo en mbo2/mbo3 is afgenomen, terwijl vooral het aandeel van bachelor en master is toegenomen.

In figuur 2.6 is een onderscheid gemaakt naar leeftijdsklassen. Steeds gaat het daarbij om alle inwoners in een gebied in die leeftijdsklasse (dus niet alleen de beroepsbevolking). Als extra gebiedstype zijn hier universiteitssteden toegevoegd. Links staan de scores per leeftijdsklasse en gebiedstype voor 2022 (de staafjes) en 2013 (de stippen) en rechts de verandering van het gemiddeld opleidingsniveau tussen 2013 en 2022. In die periode is nationaal sprake geweest van een toename van de gemiddelde opleidingsindex van 3.3 naar 3.6 (zie de toelichting onder figuur 2.6 voor de wijze van berekening daarvan). Met toenemende leeftijd is nationaal het gemiddeld opleidingsniveau tussen 2013 en 2022 sterker toegenomen. Verklaringen zijn het toenemen van het gemiddeld opleidingsniveau van degenen die in Nederland wonen per 10-jaars leeftijdsklasse plus het effect van inkomende en uitgaande internationale migratie (nieuwe en vertrokken inwoners). Het gemiddeld opleidingsniveau is dus voor elke 10-jaars leeftijdsklasse toegenomen, maar het tempo waarin dat is toegenomen is bij de wat jongere leeftijdsklassen wat afgezwakt.

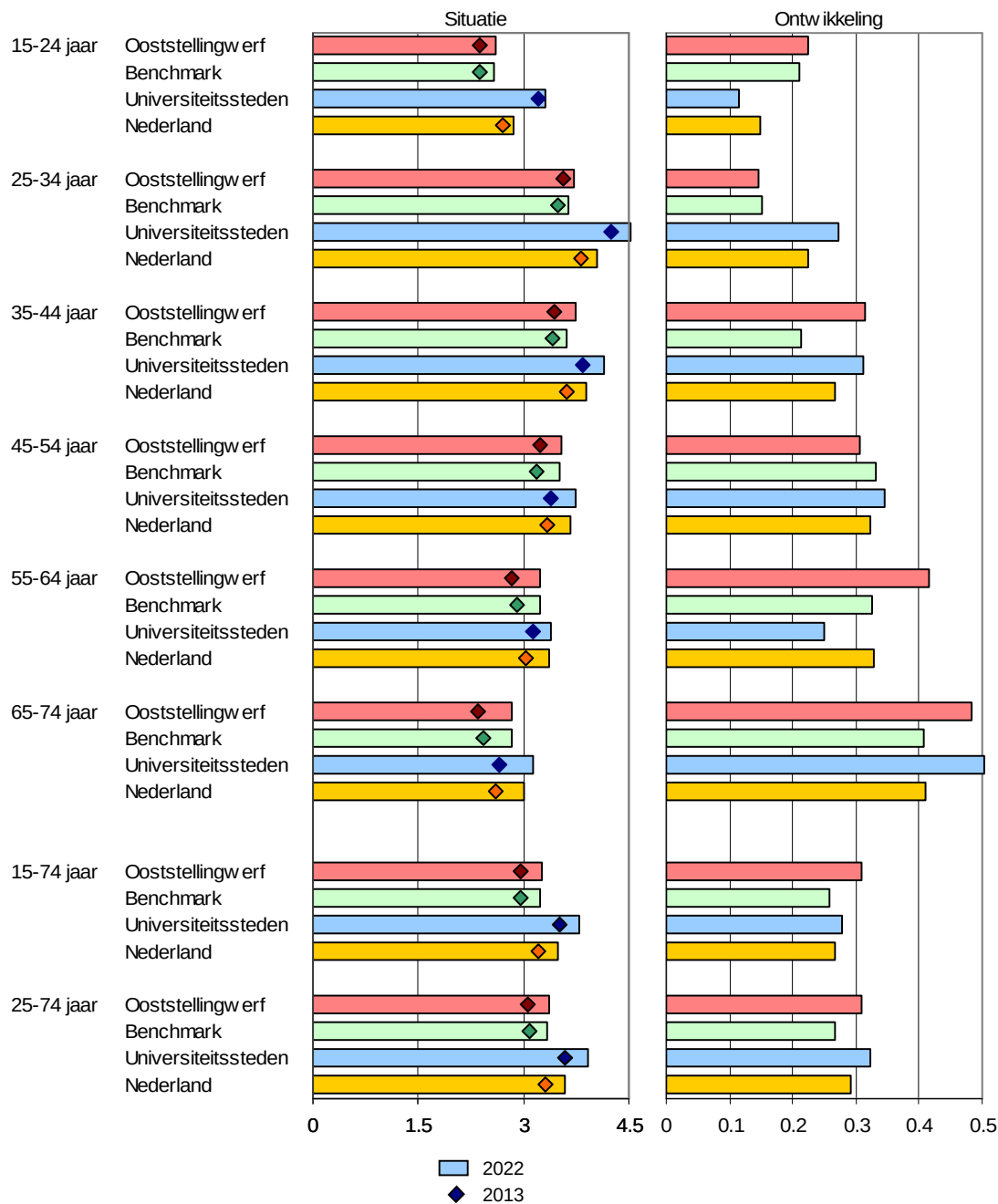
Terwijl het gemiddeld opleidingsniveau voor elke leeftijdsklasse dus is toegenomen tussen 2013 en 2022 geldt dat voor de *situatie* per 2022 het gemiddeld opleidingsniveau lager is bij oplopende leeftijd. Nationaal ligt de score voor de opleidingsindex op ongeveer 4 voor de leeftijdsklasse 25-34 jaar en 3 voor de leeftijdsklasse 65-74 jaar. De leeftijdsklasse 15-24 jaar is daarop een uitzondering omdat velen van hen hun opleiding nog niet hebben afgerond.

Voor elke leeftijdsklasse is het verschil in gemiddeld opleidingsniveau tussen Ooststellingwerf en het benchmarkgebied klein en lager dan het nationaal gemiddelde en vooral dan de universiteitssteden. Daarbij is het verschil voor de leeftijdsklasse 25-34 jaar ook groter dan voor de leeftijdsklasse 55-64 jaar. In wat mindere mate geldt dat ook ten opzichte van het nationaal gemiddelde. De verklaring kan zijn dat de verschillen in gemiddeld opleidingsniveau steeds verder toenemen, maar ook dat de verschillen met toenemende leeftijd weer wat afnemen doordat hoog opgeleiden na een tijd in stedelijke gebieden te hebben gewoond weer meer in landelijke gemeenten gaan wonen (het effect van selectieve verhuizingen). Dat kan uit de gegevens die aan figuur 2.6 ten grondslag liggen echter niet worden afgeleid.

Tenslotte staat in figuur 2.7 informatie over gediplomeerden met als invalshoek de woonplaats van leerlingen/studenten op het moment van halen van het diploma, namelijk voor de 'mbo-functie', 'hbo-functie' en 'wo-functie'. Die drie 'functies' zijn daarbij berekend als het aantal gediplomeerden in respectievelijk het mbo (alle niveaus), hbo bachelor en wo master per duizend inwoners van 18-29 jaar. Dit geeft dus aan hoe groot de 'instroom' van afgestudeerden is ten opzichte van de groep in een gebied wonende jongvolwassenen. Daarbij moet rekening worden gehouden met het volgende:

- geen rekening is gehouden met 'stapelen' van opleidingen: iemand die een mbo4-diploma heeft gehaald, kan instromen op de arbeidsmarkt, maar kan ook een hbo-opleiding gaan volgen;
- indien iemand na het behalen van een diploma een baan vindt, hoeft dat niet in de eigen woongemeente te zijn;
- na het behalen van een diploma kan het zo zijn dat men verhuist om elders te gaan werken (indien pendelen geen optie is). Die kans is groter naarmate het opleidingsniveau hoger is.

Figuur 2.6 Gemiddeld opleidingsniveau per gebied, 2013-2022

Toelichting:

Het gemiddeld opleidingsniveau is bepaald als een met het aantal personen gewogen score, waarbij voor de in figuur 2.5 onderscheiden typen opleidingsniveau de gewichten 0 voor basis, 1 voor vmboBK en mbo1, 2 voor vmboGT en havo/vwo onderbouw, 3 voor mbo2/mbo3, 4 voor zowel mbo4 als havo/vwo, 5 voor bachelor en 6 voor master zijn gehanteerd. De minimale score is dus 0 (alleen basisonderwijs), de hoogste 6 (alleen masteropleiding). Dat is bepaald per leeftijdsklasse en gebied. Links staan de scores in 2013 (de stip) en 2022 (de staafjes), rechts de ontwikkeling van het gemiddeld opleidingsniveau in de periode 2013-2022.

De resultaten zijn op twee manieren weergegeven, namelijk:

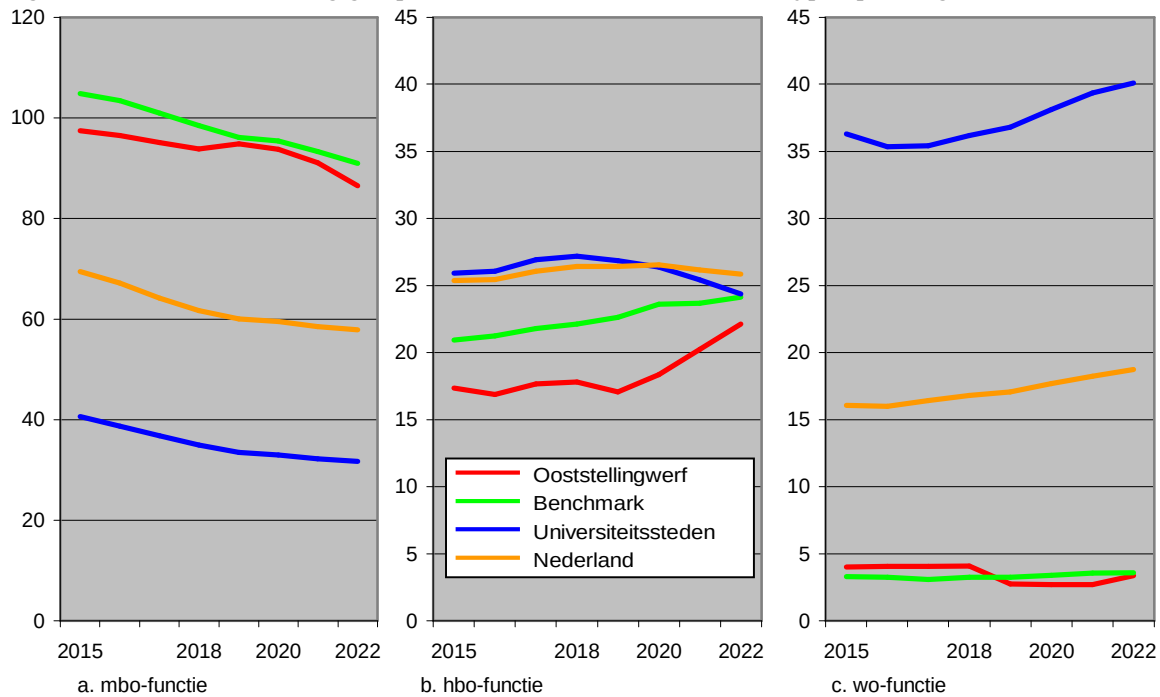
- per 'onderwijsfunctie' (zie figuur 2.7.1). Daarbij worden de verschillen tussen Ooststellingwerf, de benchmarkgemeenten, de universiteitssteden en Nederland weergegeven. De 'range' op de verticale as is daarbij gelijk voor de hbo-functie en de wo-functie, maar verschilt van de mbo-functie;
- per gebied (zie figuur 2.7.2). Daarbij worden per gebied de verschillen tussen de drie functies duidelijk. De 'range' op de verticale as is hier voor alle gebieden gelijk.

Nationaal en in alle gebieden neemt de mbo-functie (het aantal gediplomeerden in het mbo per duizend inwoners van 18-66 jaar) af en dat geldt ook in alle drie onderscheiden gebieden (zie figuur 2.7.1). De score voor de universiteitssteden ligt hier duidelijk onder het nationaal gemiddelde omdat de noemer hier heel groot is doordat jongvolwassen die in de universiteitsstad hoger onderwijs gaan volgen daarheen verhuizen. In landelijke gemeenten vertrekken zij juist. Daardoor zijn de hoge scores voor Ooststellingwerf en de benchmarkgemeenten het resultaat van twee effecten: ten eerste gaan in dat type gemeenten relatief veel jongeren een mbo-opleiding volgen (een hogere 'teller' in de breuk), ten tweede verhuist een deel van de jongeren om elders te gaan studeren: het aantal inwoners van 18-29 jaar neemt dus af (een lagere 'noemer' in de breuk). Beide effecten hebben een positief effect op de omvang van de mbo-functie.

Voor de hbo-functie bestaan er veel kleinere verschillen tussen de gebieden. In universiteitssteden zijn weliswaar veelal ook hbo-instellingen gevestigd, maar velen verplaatsen vanuit het ouderlijk huis om onderwijs te gaan volgen. De toename van het aantal gediplomeerden uit Ooststellingwerf en de benchmarkgebieden is hoger dan de nationale trend. Dat kan betekenen dat gedurende de getoonde periode meer jongvolwassenen uit die plaatsen een hbo-opleiding hebben afgerond, maar het kan ook betekenen dat zij minder naar de gemeente met de hbo-instelling zijn verhuisd. Voor de wo-functie tenslotte is duidelijk dat gediplomeerden voornamelijk in de stad wonen (vaak na een verhuizing daar naartoe) waar de wo-instelling staat en dat er weinig gediplomeerden in Ooststellingwerf en de benchmarkgemeenten woonden.

Het resultaat per gebied blijkt overduidelijk uit figuur 2.7.2. Het overgrote deel van de inwoners van Ooststellingwerf en de benchmarkgemeenten haalt een mbo-diploma, een aanzienlijk kleiner deel een hbo-diploma en wo-diploma worden nauwelijks gehaald door inwoners van Ooststellingwerf en de benchmarkgemeenten. De instroom op de arbeidsmarkt in gemeenten als Ooststellingwerf bestaat dus voor het overgrote deel uit middelbaar opgeleiden. In de universiteitssteden is dat in '2022' (dat wil zeggen het gemiddelde over de schooljaren 2018/2019 tot en met 2022/2023) slechts een derde deel.

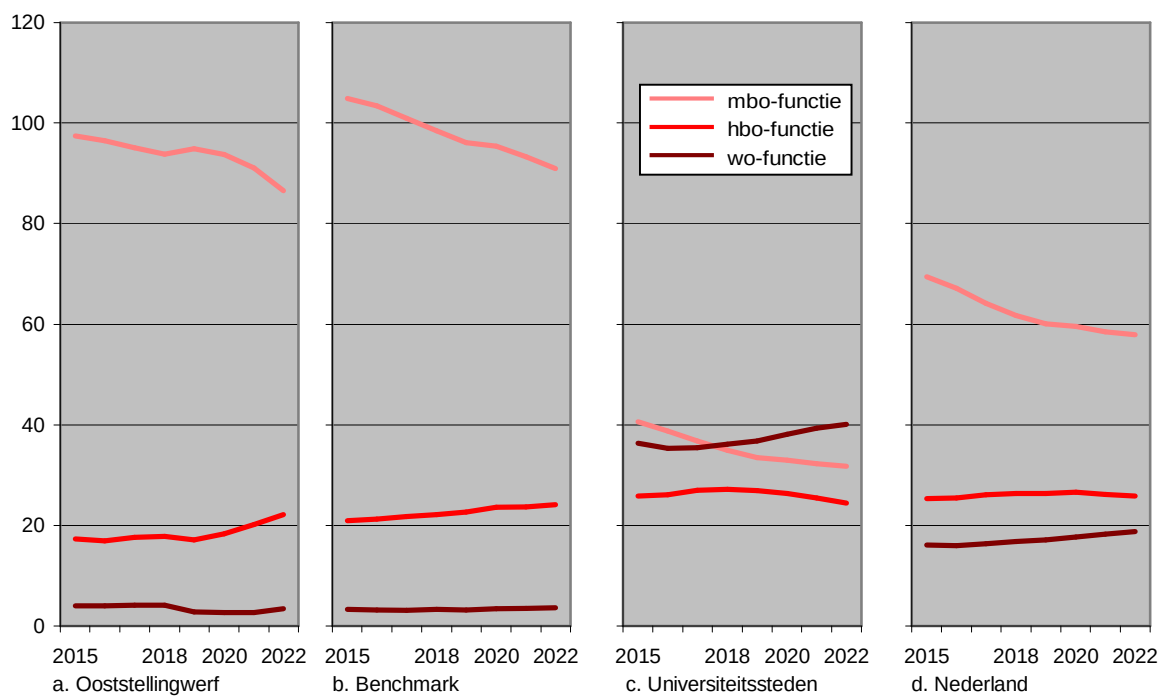
Figuur 2.7.1 Ontwikkeling gediplomeerden mbo, hbo en wo naar type opleiding

Toelichting: 2015 = gemiddelde schooljaar 2011/2012 tot en met 2015/2016

Weergegeven is het aantal gemiddeld jaarlijks aantal gediplomeerden per duizend inwoners van 18-29 jaar op basis van de woonplaats op het moment van behalen van het diploma.

Figuur 2.7.2 Ontwikkeling gediplomeerden mbo, hbo en wo naar woonplaats

Toelichting: 2015 = gemiddelde schooljaar 2011/2012 tot en met 2015/2016

Materiële welvaart

In figuur 2.8 staat als eerste indicator voor de ontwikkeling van de materiële welvaart het verloop van het gemiddeld besteedbaar inkomen per huishouden in de periode 2005-2023 voor Ooststellingwerf, de benchmarkgroep en het nationaal gemiddelde. In het kader 'Toelichting figuurtype Monitor Sociaal-Economische Prestaties' is aangegeven hoe dit figuurtype 'gelezen' moet worden.

Nadat nationaal de ontwikkeling van het gemiddeld besteedbaar inkomen per huishouden vanaf de kredietcrisis (in 2008) een vijftal jaar stagneerde, was sindsdien sprake van groei (waarbij het om niet voor inflatie gecorrigeerde cijfers gaat). In eerste instantie (tot 2007) bleef de ontwikkeling in Ooststellingwerf achter bij de nationale trend (een dalende lijn in het rechter deel van de figuur). Sindsdien ontwikkelde het inkomen per huishouden zich ongeveer volgens de nationale trend, met enige schommelingen door de tijd, echter wel met een achterstand op het nationaal gemiddelde en ook enigszins op de benchmarkgroep. Daarbij is opvallend dat het verloop in de tijd voor Ooststellingwerf en de benchmarkgroep zeer sterk op elkaar lijkt (met uitzondering van 2005-2007). Zo was de terugval in het eerste 'coronajaar' (2020) in beide sterker dan nationaal gemiddelde, maar was de mate van 'terugveren' in het tweede coronajaar (2021) in beide ook sterker dan nationaal gemiddeld.

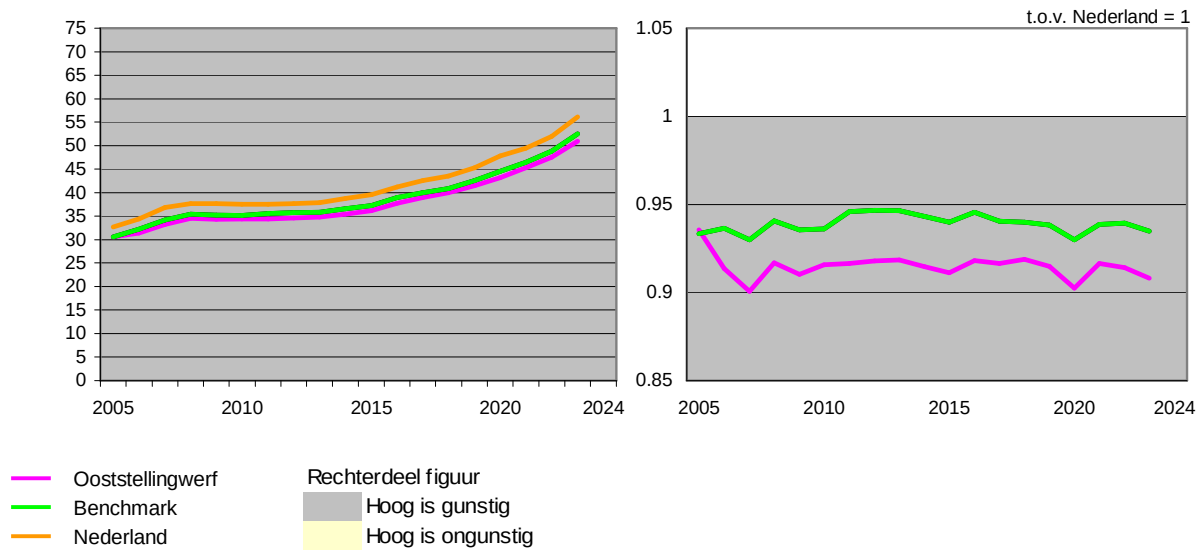
Het gemiddeld inkomen per persoon (zie figuur 2.9) lag gedurende de gehele periode 2005-2023 ook zowel in Ooststellingwerf als in de benchmarkgroep onder het nationaal gemiddelde. En ook voor dit inkomensbegrip scoorde Ooststellingwerf steeds wat lager dan de benchmarkgroep, terwijl vooral sinds 2010 het verloop in de tijd voor Ooststellingwerf en de benchmarkgroep in hoge mate vergelijkbaar was. De achterstand op het nationaal gemiddelde is hier wat groter dan voor het inkomen per huishouden. Dat hangt samen met het feit dat de gemiddelde huishoudensgrootte in Ooststellingwerf en de benchmarkgemeenten boven het nationaal gemiddelde ligt en er dus in figuur 2.9 wordt gedeeld door een groter getal dan in figuur 2.8.

Toelichting figuurtype Monitor Sociaal-Economische Prestaties

In de 'Monitor Sociaal-Economische Prestaties' van Bureau Louter wordt gebruik gemaakt van een figuurtype zoals figuur 2.8, 2.9 en 2.10. Deze zijn als volgt opgebouwd:

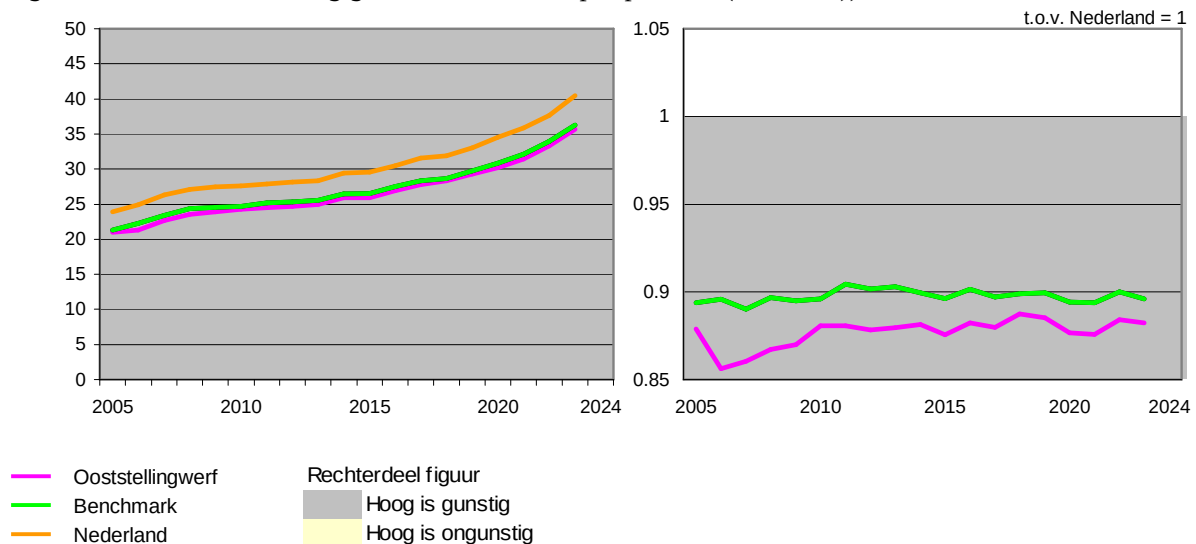
- Links staat de score per jaar voor een indicator. Er is naar gestreefd om ontwikkelingen tot en met 2024 te laten zien. Soms ontbreken die gegevens echter nog. LET OP: op de assen beginnen de scores niet altijd bij nul. De verschillende grafieken kunnen dus niet altijd rechtstreeks met elkaar worden vergeleken.
- Weergegeven zijn scores voor het nationaal gemiddelde, voor Ooststellingwerf en het gemiddelde voor de tien benchmarkgemeenten.
- Rechts zijn de scores uitgedrukt als index van het nationaal gemiddelde. De score voor Nederland is dan altijd 1. Nederland is daarom niet weergegeven in de figuur, Ooststellingwerf en het gemiddelde voor de tien benchmarkgemeenten wel.
- Bij een waarde onder 1 is sprake van een score onder het nationaal gemiddelde (in het deel van de grafiek met een achtergrondkleur), bij een waarde boven 1 van een score boven het nationaal gemiddelde.
- Stijgt in het rechter deel van de grafiek de lijn voor een gebied, dan is sprake van een sterkere ontwikkeling dan de nationale trend, daalt de lijn, dan is sprake van een bij de nationale trend achterblijvende ontwikkeling.
- Bij een grijze achtergrondkleur in het rechter deel van de figuur kan een hoge score als 'gunstig' worden beschouwd en komt een stijgende lijn overeen met een gunstiger ontwikkeling dan de nationale trend en een dalende lijn met een ongunstiger ontwikkeling.
- Bij een gele achtergrondkleur in het rechter deel van de figuur kan een hoge score als 'ongunstig' worden beschouwd (dat geldt bijvoorbeeld voor werkloosheid) en komt een stijgende lijn overeen met een ongunstiger ontwikkeling en een dalende lijn met een gunstiger ontwikkeling.

Figuur 2.8 Ontwikkeling gemiddeld besteedbaar inkomen per huishouden (* € 1.000)

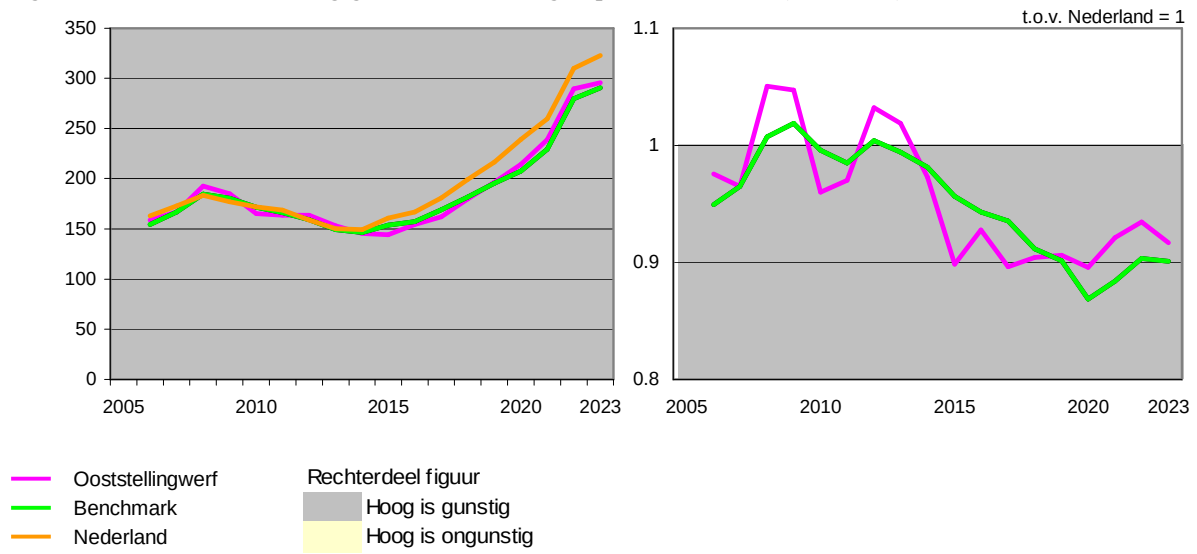

In figuur 2.10 tenslotte, staat de ontwikkeling van het gemiddeld vermogen per huishouden. Daarbij wordt ook de WOZ-waarde van koopwoningen meegerekend. Daar wordt later (in hoofdstuk 4) op ingegaan. Uit figuur 4.6 blijkt dat de ontwikkeling van het gemiddeld vermogen per huishouden voor Ooststellingwerf en de benchmarkgemeenten vergelijkbaar is met de ontwikkeling van de WOZ-waarde. Na wat schommelingen van het gemiddeld vermogen per huishouden in Ooststellingwerf tot 2015, was de ontwikkeling daarna ongeveer gelijk aan de ontwikkeling van de nationale trend (zie het rechter deel van de figuur). Voor de benchmarkgemeenten was het verloop in de tijd wat geleidelijker, maar ook daar ligt het gemiddeld vermogen per huishouden als index van het nationaal gemiddelde momenteel wat lager dan vijftien jaar geleden. Gemiddeld (met wat verschillen door de tijd) lag het vermogen per huishouden in Ooststellingwerf en de benchmarkgemeenten ongeveer op hetzelfde niveau.

Figuur 2.9 Ontwikkeling gemiddeld inkomen per persoon (* € 1.000))

Figuur 2.10 Ontwikkeling gemiddeld vermogen per huishouden (* € 1.000)

3 Demografie

Bij dit hoofdstuk horen de figuren II.5 tot en met II.21 uit bijlage II.

Omdat de aandacht vooral uitgaat naar een specifieke leeftijdsklasse, namelijk 18-29 jaar, vormt demografie een belangrijk thema binnen dit onderzoek. Er is onderzocht hoe het aantal jongvolwassenen zich ontwikkelt en hoe dat zich verhoudt tot andere leeftijdsklassen. Eerst wordt de huidige situatie geschetst (zie paragraaf 3.1), vervolgens wordt ingegaan op ontwikkelingen in de tijd (zie paragraaf 3.2). Tenslotte wordt in paragraaf 3.3 aandacht besteed aan migratiestromen, met specifieke aandacht voor jongvolwassenen (18-29 jaar).

3.1 Situatie demografie

Figuur 3.1 toont de resultaten voor een deel van het thema 'Demografie' binnen de benchmarkanalyse van Bureau Louter. Er zijn drie subthema's, namelijk 'Leeftijdsopbouw', 'Migratiestromen' en 'Samenstelling bevolking'. Binnen dit thema is vaak sprake van 'neutrale indicatoren' omdat niet duidelijk is of een hoge score als 'gunstig' of 'ongunstig' moet worden beoordeeld of wanneer de meningen daarover verdeeld zijn. Deze indicatoren kunnen worden beschouwd in de zin van 'kenmerken' en niet in de zin van 'prestaties'. Bij de 'oordeelindicatoren' zijn de indicatoren weer zodanig berekend dat een hoge score als 'gunstig' mag worden beschouwd (zoals bijvoorbeeld 'weinig hoogrisicjongeren').

Leeftijdsopbouw

Uit figuur 3.1 blijkt dat Ooststellingwerf een ruim benedengemiddeld aandeel van kinderen (0-17 jaar) en jongvolwassenen (18-29 jaar) en een ruim bovengemiddeld aandeel senioren (67-plussers) in de bevolking kent, dat de gemiddelde leeftijd hoog is, dat het sterftecijfer hoog is (als gevolg van het grote aandeel ouderen in de bevolking) en dat het geboortecijfer laag is. Dat geldt in het algemeen voor het type gemeenten als Ooststellingwerf: ook de soortgenoten scoren op alle indicatoren benedengemiddeld. Ooststellingwerf scoort echter over de hele linie nog lager dan de soortgenoten. Hier lijken dus verbeteringsmogelijkheden te bestaan: Ooststellingwerf presteert op de leeftijdsopbouw enigszins ongunstiger dan de soortgenoten. Aan de indicator 'demografische druk' zal later in dit hoofdstuk en vooral in paragraaf 6.2 (arbeidsmarkt) aandacht worden besteed.

Migratiestromen

Weliswaar is sprake van een vrij gunstig totaal migratiesaldo voor Ooststellingwerf, maar dat is vooral te danken aan het sterk positieve saldo onder ouderen. Dat zou te maken kunnen hebben met het feit dat er in Ooststellingwerf relatief veel aanbod van verpleeg- en verzorgingshuizen is. Daar vestigen zich ook ouderen van buiten Ooststellingwerf. Voor de leeftijdsklasse 0-17 jaar (kinderen, die veelal in gezinsverband verhuizen) en vooral de leeftijdsklasse 18-21 jaar (jongeren, die vaak verhuizen om elders onderwijs te gaan volgen) scoort Ooststellingwerf benedengemiddeld. Het is niet zo dat Ooststellingwerf vooral sterk op één gemeente is gericht wat betreft de uitgaande migratie (wat voor typische suburbane gemeenten wel vaak het geval is): zie de lage score op 'unieke verhuisoriëntatie'.

Voor de benchmarkgemeenten zijn de migratiesaldi veelal ongunstiger dan voor Ooststellingwerf. Dat geldt vooral voor het migratiesaldo van personen van 60 jaar of ouder. Het migratiecijfer voor de leeftijdsklasse 18-21 jaar is juist wat minder ongunstig voor de benchmarkgroep, mogelijk omdat zij minder genooddaakt zijn om te verhuizen om elders (hoger) onderwijs te gaan volgen. Het verschil is overigens niet groot.

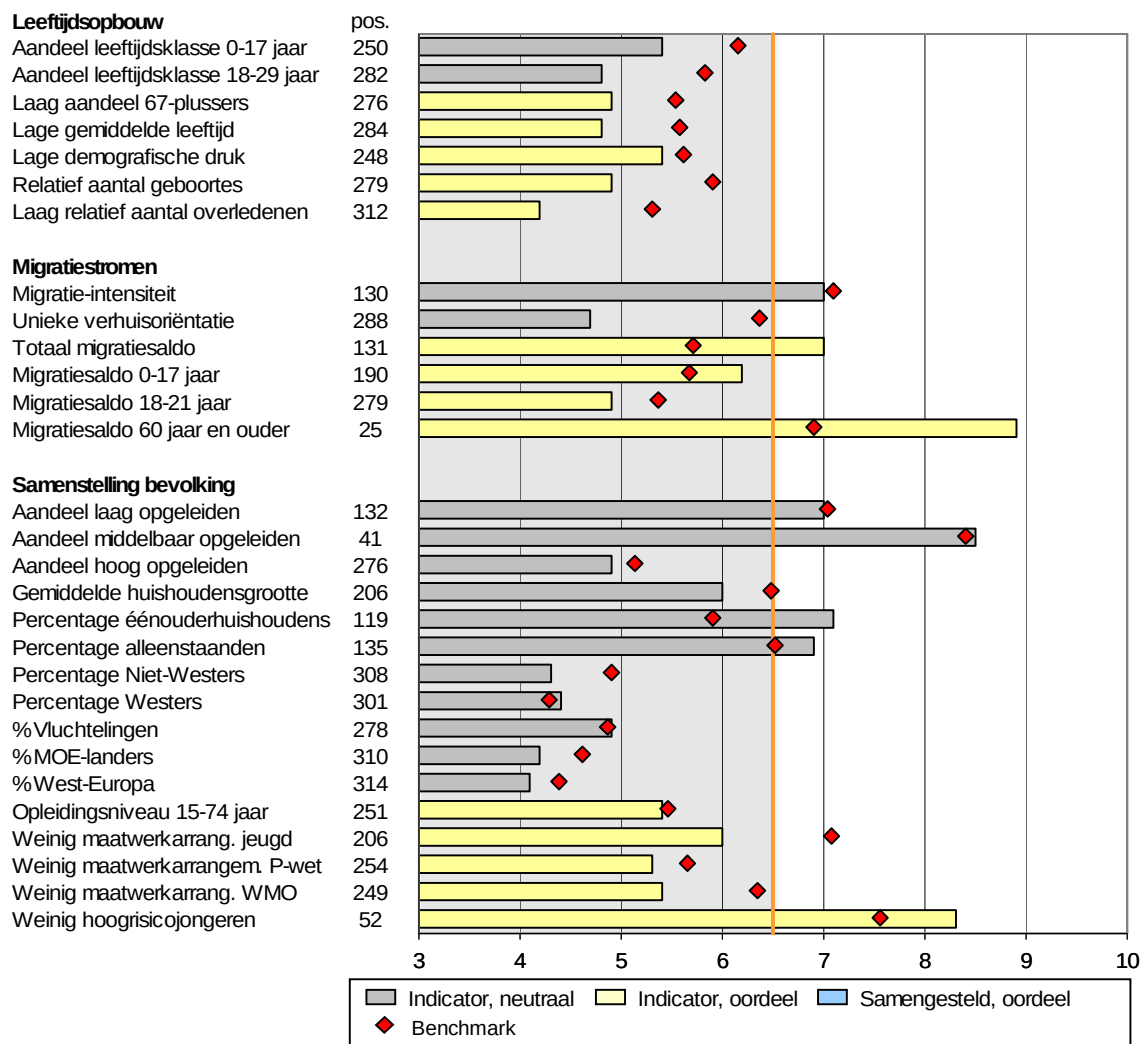
Samenstelling bevolking

Een groot deel van de indicatoren onder dit thema is beschouwd als 'neutraal' omdat het van persoonlijke opvattingen afhangt hoe een hoog aandeel in de bevolking beoordeeld wordt. In Ooststellingwerf zijn er

Bureau Louter, 18 april
M24.022 Jongvolwassenen in Ooststellingwerf. Eindrapport

binnen de totale bevolking relatief veel middelbaar opgeleiden en relatief weinig hoog opgeleiden. Indicatoren als de gemiddelde huishoudensgrootte, het percentage éénouderhuishoudens en het percentage alleenstaanden (waaronder in Ooststellingwerf ook veel alleenstaande senioren) wijken niet veel af van het nationaal gemiddelde. Alle vijf typen inwoners met een buitenlandse oorsprong zijn ruim benedengemiddeld vertegenwoordigd in Ooststellingwerf. Dat geldt in sterke mate ook voor arbeidsmigranten (MOE-landers en uit West-Europa). Hier is opvallend dat de scores voor de samenstelling van de bevolking voor Ooststellingwerf en het benchmarkgemiddelde nauwelijks verschillen. Dit is blijkbaar een vrij algemeen profiel voor dit type gemeenten.

Figuur 3.1 Benchmarkanalyse Demografie

Het gemiddeld opleidingsniveau wordt wel als oordeelindicator beschouwd omdat de kans op werkloosheid afneemt met het opleidingsniveau en de participatie op de arbeidsmarkt toeneemt. Op maatwerkarrangementen in het kader van de drie 'decentralisaties' (jeugd, participatiewet en WMO) scoort Ooststellingwerf wat ongunstiger dan het nationaal gemiddelde en ook dan de benchmarkgroep. De prestaties van Ooststellingwerf zijn hier dus lager dan verwacht mocht worden op grond van de prestaties van de benchmarkgroep. Wat betreft 'jeugd' is dat ook relevant in dit onderzoek omdat het daarbij deels om jongvolwassenen gaat. Er zijn overigens gemeenten waar dit een nog veel groter probleem vormt, met

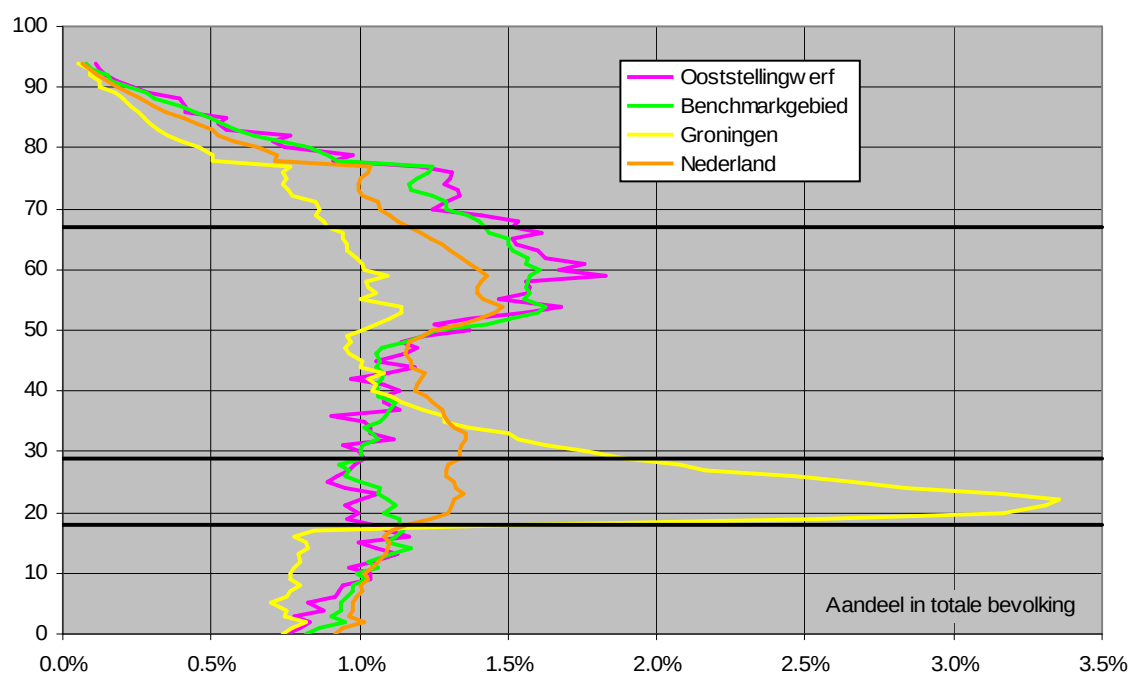
name in grote en veel middelgrote steden, voormalige groeikernen en gemeenten in het zuiden die dicht bij de grens liggen.

Gunstig scoort Ooststellingwerf op het aantal hoogrisicjongeren (in verband met drugscriminaliteit). Ook dit heeft betrekking op jongvolwassenen en Ooststellingwerf kent blijkbaar geen duidelijke problematiek op dit gebied.

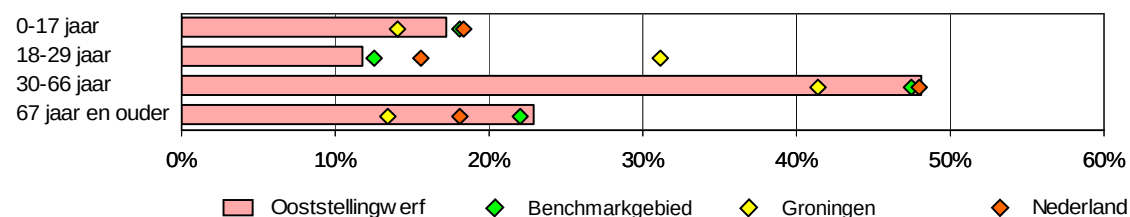
Gedetailleerde leeftijdsopbouw

In figuur 3.2 staan de aandelen van 1-jaars leeftijdsklassen in de totale bevolking voor Ooststellingwerf, de benchmarkgemeenten en Nederland, hier aangevuld met Groningen, als voorbeeld van een studentenstad, waar bovendien veel jongeren gaan studeren na het behalen van hun vwo-diploma.

Figuur 3.2 Opbouw bevolking naar leeftijd, 2024

a. Per leeftijdsjaar

b. Per leeftijdsklasse

Toelichting:

Weergegeven is het aandeel per leeftijdsjaar (figuur a) en per leeftijdsklasse (figuur b) in de totale bevolking. De som over de jaren en leeftijdsklassen telt dus voor elk gebied op tot 100%. De horizontale strepen in figuur 3.2a komen overeen met de leeftijden 18 jaar, 30 jaar en 67 jaar. Om het verschil tussen een universiteitsstad als Groningen en landelijke gemeenten als Ooststellingwerf en de benchmarkgemeenten duidelijk te maken, is de stad Groningen in deze figuur als extra gebied opgenomen.

In figuur 3.2 valt ten eerste op dat het leeftijdsprofiel van Ooststellingwerf zeer sterk lijkt op dat van de benchmarkgemeenten. Ten tweede zijn er wel verschillen met het nationaal gemiddelde: jonge kinderen zijn in Ooststellingwerf wat minder sterk vertegenwoordigd dan nationaal gemiddeld, vooral de leeftijdsklasse 18-35 jaar is in Ooststellingwerf minder sterk vertegenwoordigd dan nationaal en in minder mate geldt dat ook voor de leeftijdsklasse 35-49 jaar. Boven de leeftijd van vijftig jaar is het aandeel in de totale bevolking voor Ooststellingwerf hoger dan het nationaal gemiddelde. Dat geldt vooral voor zestigers en zeventigers. Ten derde valt het zeer specifieke leeftijdsprofiel van universiteitstad Groningen op. Vooral voor de leeftijdsklasse 18-23 jaar is sprake van een zeer sterke oververtegenwoordiging. Na voltooien (of na afbreken) van de opleiding verhuist een deel naar elders, deels voor werk en deels weer terug naar waar zij voor hun verhuizing naar Groningen woonden. Velen blijven ook nog enige tijd na hun afstuderen wonen in Groningen. Pas rond de 35 jaar wordt het aandeel in de totale bevolking lager dan het nationaal gemiddelde. Voor oudere leeftijden blijft dat aandeel ook lager, met vooral onder vijftigers, zestigers en zeventigers een veel kleiner aandeel in de stad Groningen dan het nationaal gemiddelde.

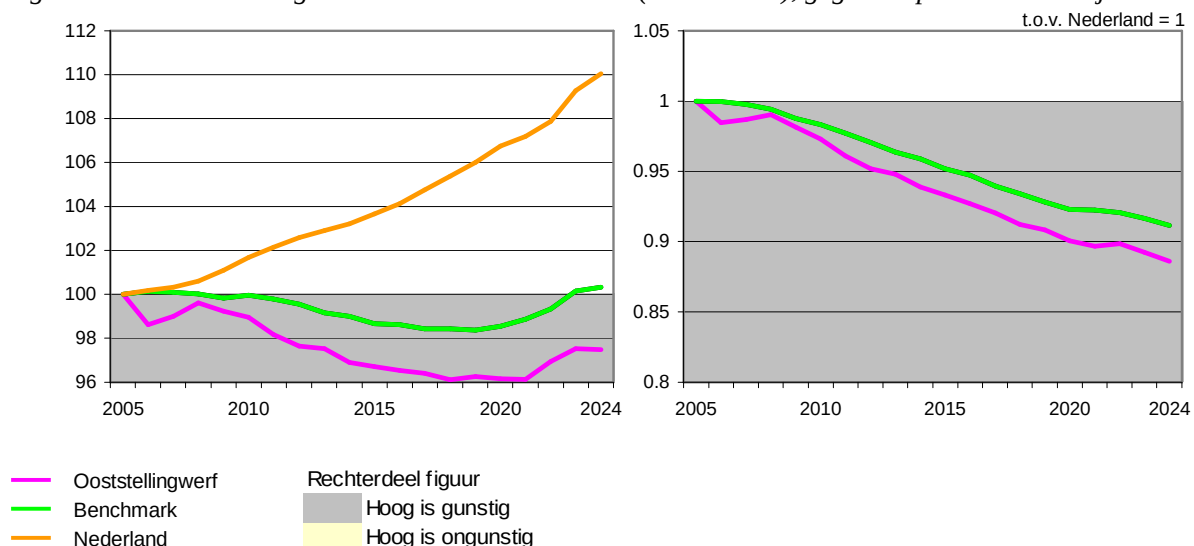
Bij een onderverdeling naar vier brede leeftijdsklassen (zie figuur 3.2b) blijkt dat Ooststellingwerf een minder sterke vertegenwoordiging dan het nationaal gemiddelde kent in de leeftijdsklasse 18-29 jaar en een sterkere vertegenwoordiging in de leeftijdsklasse 67 jaar en ouder.

3.2 Ontwikkeling in verleden en toekomst

Naast ontwikkelingen van het aantal inwoners in het verleden, met een onderscheid naar leeftijdsklassen, zijn ook verwachtingen voor de toekomst getoond. Nationaal is daarvoor de meest recente prognose van het CBS gebruikt, voor Ooststellingwerf is uitgegaan van prognoses die zijn opgesteld door de provincie Fryslân. Het laatste realisatiejaar daarvoor is 2022. De prognoseresultaten voor Ooststellingwerf zijn door Bureau Louter zodanig bewerkt dat ze overeenkomen met realisatiecijfers voor 2023, 2024 en 2025 en consistent zijn met de meest recente nationale prognoses van het CBS in de prognosejaren. Het gaat hier dus om een bewerking/actualisatie van de prognoses van de Provincie.

In figuur 3.3 staat eerst de ontwikkeling van het totaal aantal inwoners in de periode 2005-2024.

Figuur 3.3 Ontwikkeling aantal inwoners 2005-2024 (2005 = 100), gegevens per 1-1 van het jaar

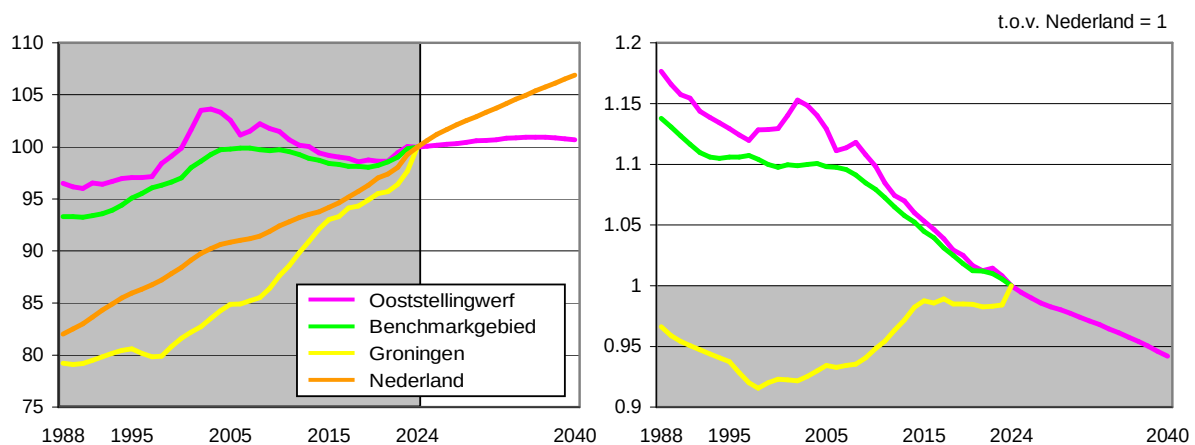
Voor Ooststellingwerf worden de ontwikkelingen in de periode 2005-2008 verklaard door de tijdelijke sluiting van het azc in de tweede helft van 2005, waardoor het aantal inwoners gedurende 2005 afnam, maar na heropening in 2006 en 2007 weer toenam.

In Nederland is sprake geweest van een groei van het aantal inwoners met ongeveer tien procent in negentien jaar, in Ooststellingwerf van een lichte afname (met 2.5%) en in de benchmarkgemeenten van een gelijk aantal inwoners. De nationale groeispurt tussen 2022 en 2023 hangt vooral samen met de komst van inwoners van de Oekraïne. Uit het rechter deel van de grafiek blijkt dat de ontwikkeling van het aantal inwoners in Ooststellingwerf steeds iets is achtergebleven bij de nationale trend (een daslende lijn), met uitzondering van de periode 2020-2022. Dat zou een effect van de coronacrisis kunnen zijn³. Als dat zo is, dan was het effect waarschijnlijk tijdelijk, want tussen 1-1-2022 en 1-1-2024 nam het aandeel van Ooststellingwerf en de benchmarkgemeenten in het nationale totaal weer af in een vergelijkbaar tempo als voor 2020.

De bevolkingsontwikkeling heeft voor Ooststellingwerf een zelfde type verloop als voor de benchmarkgemeenten, maar blijft daar iets bij achter.

In figuur 3.4 staan ontwikkelingen over een wat langere historische periode (vanaf 1988) en zijn voor Ooststellingwerf en Nederland prognoses tot en met 2040 toegevoegd. Ter illustratie is ook de ontwikkeling voor een typische universiteitstad als Groningen weergegeven.

Figuur 3.4 Ontwikkeling aantal inwoners, 1988-2040 (2024 = 100)

Toelichting:

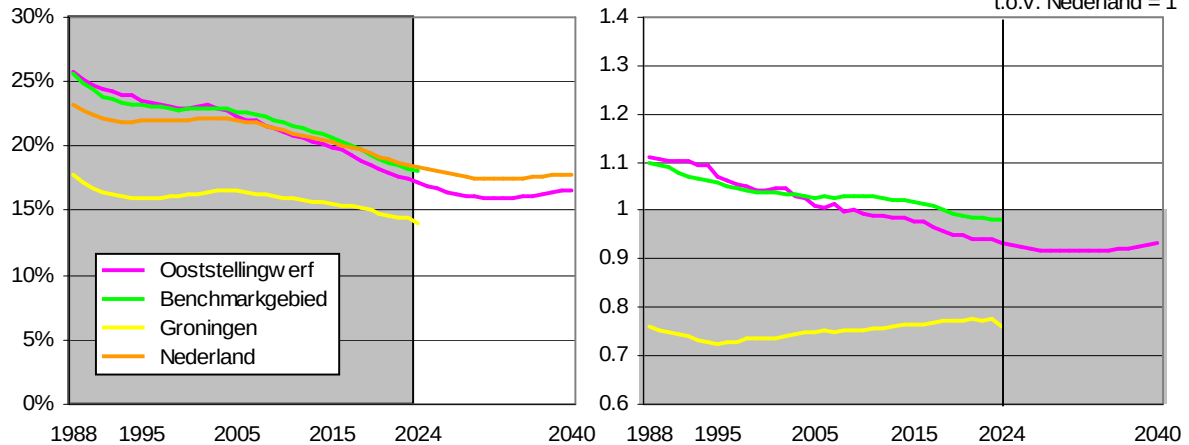
Voor Nederland en Ooststellingwerf (op basis van gegevens van de Provincie Fryslân) is per jaar de ontwikkeling van het aantal inwoners bekend, hier weergegeven tot 2040. Voor Groningen en de benchmarkgemeenten zijn geen gegevens beschikbaar voor elk jaar tot 2040.

De stad Groningen blijkt pas sinds het einde van de jaren negentig sterker te zijn gegroeid dan de nationale trend, met wat schommelingen door de tijd. Hierbij valt op dat er in Ooststellingwerf in het verleden periodes zijn geweest dat de bevolking sterker toenam dan het nationaal gemiddelde (vooral rond de eeuwwisseling). Vooral de afgelopen vijftien jaar bleef de ontwikkeling van het aantal inwoners zowel in Ooststellingwerf als in de benchmarkgemeenten achter bij de nationale trend (zoals ook al bleek uit figuur 3.3). Volgens de prognoses van de provincie Fryslân zal deze trend voor Ooststellingwerf tot 2040 worden voortgezet: er zal naar verwachting sprake zijn van een lichte toename van het aantal inwoners, maar nationaal is sprake van een sterkere groei.

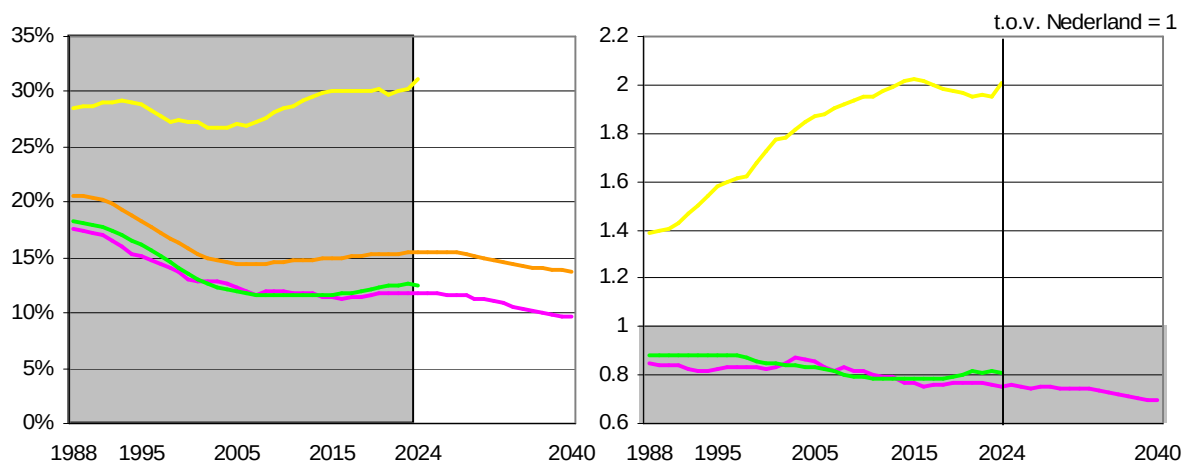
³ Dat zou echter goed geanalyseerd moeten worden. Het gaat hierbij namelijk niet alleen om binnenlandse migratie, maar ook om internationale migratie: die viel tijdelijk terug als gevolg van corona, maar dat had vooral gevolgen voor steden en veel minder van landelijke gemeenten.

In figuur 3.5 is de ontwikkeling van het aantal inwoners onderscheiden naar leeftijdsklassen.

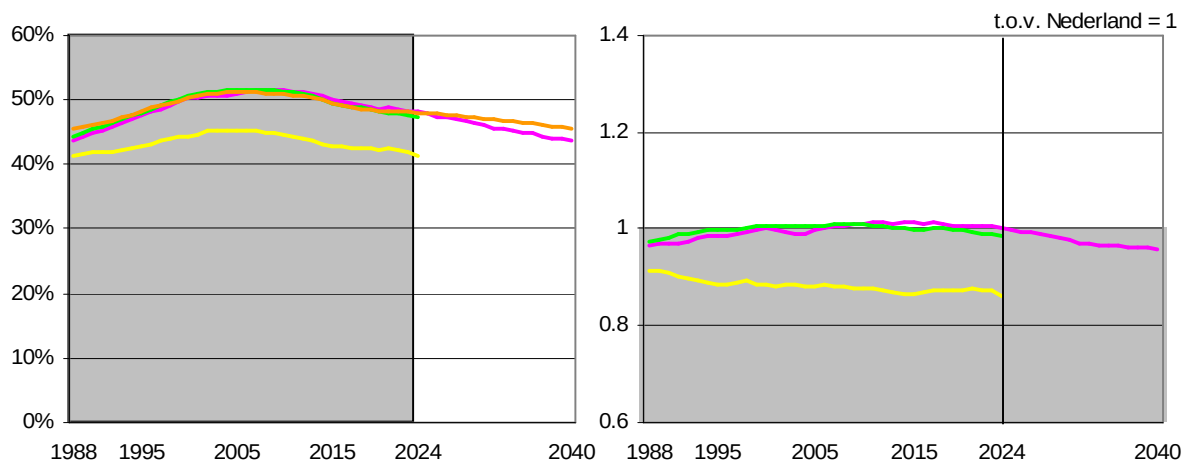
Figuur 3.5 Ontwikkeling aantal inwoners naar leeftijdsklassen, aandelen in totale bevolking
t.o.v. Nederland = 1

a. 0-17 jaar

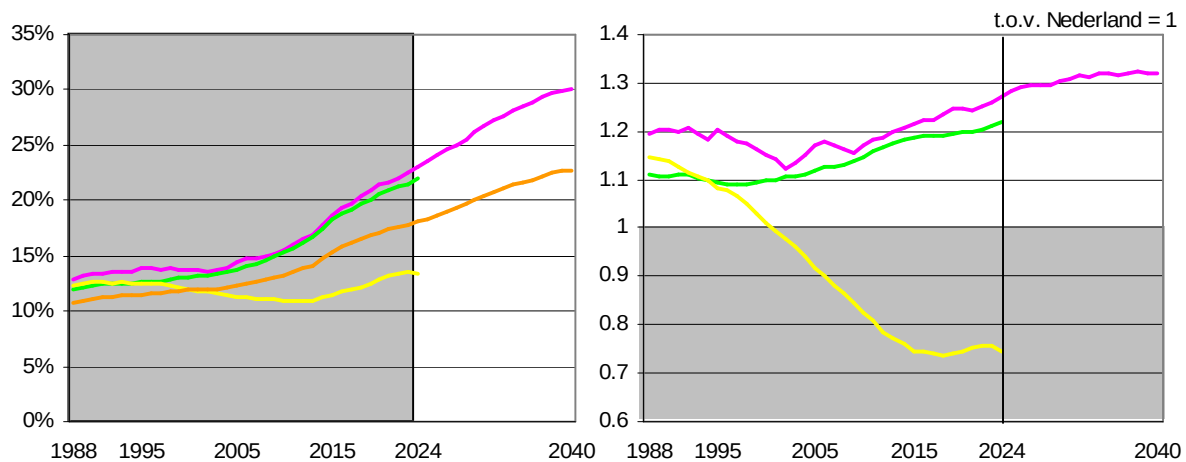

b. 18-29 jaar

c. 30-66 jaar

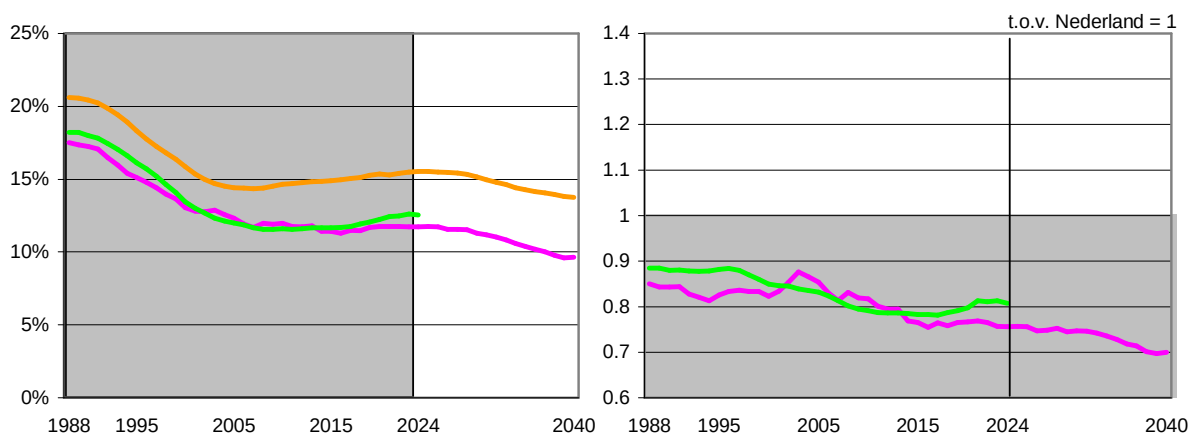
Figuur 3.5 Ontwikkeling aantal inwoners naar leeftijdsklassen, vervolg

d. 67 jaar en ouder

Toelichting:

Per gebied en leeftijdsklasse is het aandeel weergegeven in de totale bevolking. De som over de vier leeftijdsklassen is voor elk gebied gelijk aan 100%. Voor de stad Groningen en het benchmarkgebied zijn geen prognoses beschikbaar.

e. 18-29 jaar, inzoom van figuur 3.5b

Nationaal valt vooral de toenemende vergrijzing op (het aandeel van inwoners van 67 jaar of ouder in de totale bevolking). Tot 2040 zal naar verwachting sprake zijn van een verdere toename. Het aandeel van de leeftijdsklassen 18-29 jaar en 30-66 jaar zal naar verwachting af gaan nemen. Afgezien van een te verwachten gestage verdere toename van de pensioensgerechtigde leeftijd vormen deze twee leeftijdsklassen de 'potentiële beroepsbevolking': het deel van de bevolking dat in potentie beschikbaar is voor de arbeidsmarkt. Dat aandeel in de bevolking zal naar verwachting af gaan nemen. Daardoor stijgt de zogenaamde 'demografische druk': het aantal inwoners van jonger dan 18 jaar plus het aantal inwoners van 67 jaar of ouder, gedeeld door het aantal inwoners van 18-66 jaar. Het deel van de bevolking zonder verdienvermogen wordt dus kleiner. Daarbij geldt de genoemde nuancering dat de pensioensgerechtigde leeftijd in de toekomst zal oplopen met de gemiddelde levensverwachting, dat een (groeïend) deel van degenen die al pensioensgerechtigd zijn blijft werken en dat een toename van de participatiegraad in de leeftijdsklasse 18 jaar tot de pensioensgerechtigde leeftijd ook kan zorgen voor een toename van het arbeidsaanbod.

Het aandeel jongvolwassenen (18-29 jaar) in de totale bevolking is in Ooststellingwerf in de afgelopen twintig jaar achtergebleven bij de nationale trend (een dalende lijn in het rechter deel van figuur 3.5b; om dit beter zichtbaar te maken is figuur 3.5b in figuur 3.5e nogmaals weergegeven, maar dan met een andere range). Opvallend is hier dat daar in de benchmarkgroep in de afgelopen twintig jaar minder sprake van was. Het aantal jongvolwassenen ontwikkelt zich in Ooststellingwerf dus relatief ongunstiger dan in de benchmarkgemeenten. Om te achterhalen wat daar de redenen voor zijn, zou diepgaander onderzoek noodzakelijk zijn. Het geeft echter wel aan dat er werk aan de winkel is voor de gemeenten Ooststellingwerf. Zonder specifiek beleid blijft de ontwikkeling van het aandeel jongvolwassenen in de bevolking ook tot 2040 achter bij de nationale trend (zie de periode 2024-2040 in het rechter deel van figuur 3.5e).

Uit het rechter deel van figuur 3.5 blijkt verder dat de vergrijzingsgraad in de afgelopen twintig jaar in zowel Ooststellingwerf als de benchmarkgroep duidelijk sterker is toegenomen dan de nationale trend en dat dit voor Ooststellingwerf ook tot 2040 wordt voorzien (hoewel het tempo waarin dat gebeurt gaat afnemen).

De ontwikkeling van het aandeel in de bevolking per 1-jaars leeftijdsklasse in de periode 2000-2024 staat in figuur 3.6. In zowel 2000 als 2024 tellen de leeftijdsklassen in totaal op tot 100% en dus tellen de verschillen tussen 2000 en 2024 op tot nul procent. Nationaal zijn vooral de aandelen van late vijftigers, zestigers en zeventigers toegenomen. In de stad Groningen is het aandeel jonge twintigers nog sterker toegenomen dan nationaal gemiddeld. Dit betreft uiteraard vooral studenten die in de stad zijn gaan wonen. Ooststellingwerf volgt globaal het nationale profiel, met als verschil dat tot jonge vijftigers het aandeel in het algemeen nog wat sterker is afgenomen dan het nationaal gemiddelde en vanaf die leeftijd juist wat sterker is toegenomen. Dat effect is ook opgetreden in de benchmarkgemeenten, maar in wat minder sterke mate. Ook uit figuur 3.6b blijkt dat het aandeel 67-plussers in de totale bevolking in de periode 2000-2024 nationaal is toegenomen, waarbij dat voor Ooststellingwerf en de benchmarkgemeenten in nog sterkere mate het geval was. In de leeftijdsklassen 0-17 jaar en 18-29 jaar was de afname van het aandeel in de totale bevolking voor Ooststellingwerf en de benchmarkgemeenten nog wat sterker dan nationaal gemiddeld.

In figuur 3.7 staan prognoses voor de ontwikkelingen van de aandelen per leeftijdsklasse in de totale bevolking tussen 2024 en 2040. Daaruit blijkt dat de vergrijzingsgraad (het aandeel 67-plussers) in Ooststellingwerf naar verwachting nog sterker toe zal nemen dan het nationaal gemiddelde en dat vooral het aandeel in de leeftijdsklasse 30-66 jaar in Ooststellingwerf sterker zal afnemen dan het nationaal gemiddelde. De ontwikkeling van het aandeel jongvolwassenen in de bevolking zal in Ooststellingwerf naar verwachting ongeveer conform de nationale trend zijn. Een groot verschil tussen de periode 2000-2024 en 2024-2040 is dat de afname van het aandeel kinderen (0-17 jaar) in de bevolking in de komende jaren veel minder sterk zal zijn dan sinds 2000. Die omslag is vooral groot voor Ooststellingwerf.

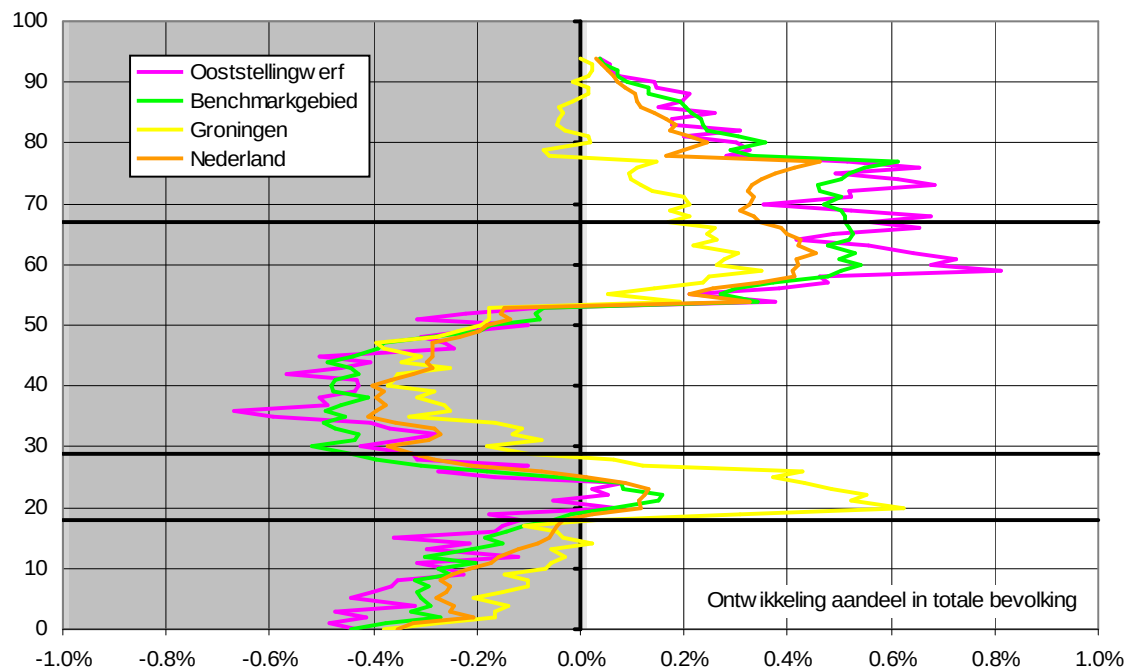
Tenslotte is in figuur 3.8 voor de vier brede leeftijdsklassen nog aangegeven welke positie Ooststellingwerf inneemt in de ranglijst van 342 gemeenten (zie figuur 3.8a) wat betreft de aandelen in de totale bevolking. Ter vergelijking is dat ook weergegeven voor het gemiddelde van de tien benchmarkgemeenten (zie figuur 3.8b).

Daaruit blijkt dat van de vier brede leeftijdsklassen de positie op de gemeentelijke ranglijst voor zowel Ooststellingwerf als de benchmarkgroep steeds het hoogst was voor de 67-plussers. In eerste instantie behoorde Ooststellingwerf ook voor de kinderen (0-17 jaar) tot de bovenste helft van de ranglijst, maar daarvoor resulteerde een daling op de ranglijst. Deze daling was sterker dan voor de benchmarkgroep. Daarentegen steeg Ooststellingwerf juist wat betreft het aandeel van de leeftijdsklasse 30-66 jaar. Hier was de stijging op de ranglijst sterker dan voor de benchmarkgroep.

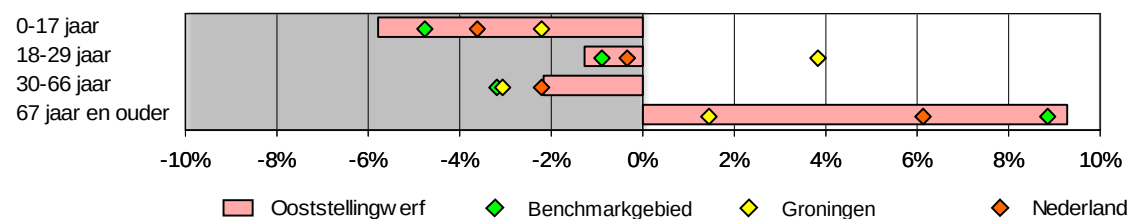
De positie op de ranglijst voor het aandeel jongvolwassenen (18-29 jaar) tenslotte laat een opvallende ontwikkeling zien: na een zeer lage positie op de ranglijst aan het einde van de jaren tachtig steeg Ooststellingwerf sterk op de ranglijst tot 2003, om daarna terug te vallen. De afgelopen tien jaar bleef de

positie op de gemeentelijke ranglijst ongeveer stabiel, maar was dat aandeel laag vergeleken met de meeste andere gemeenten en ook het laagst van de vier brede leeftijdsklassen. Hieruit blijkt dus dat het aandeel van jongvolwassenen in de totale bevolking relatief laag is in Ooststellingwerf. Dat geldt ook vergeleken met de benchmarkgroep, waarvoor de afgelopen jaren sprake is van een lichte stijging op de ranglijst en de positie op de gemeentelijke ranglijst momenteel wat hoger is dan voor Ooststellingwerf.

Figuur 3.6 Ontwikkeling aantal inwoners naar leeftijdsklasse, aandeel 2024 minus aandeel 2000

a. Per leeftijdsjaar

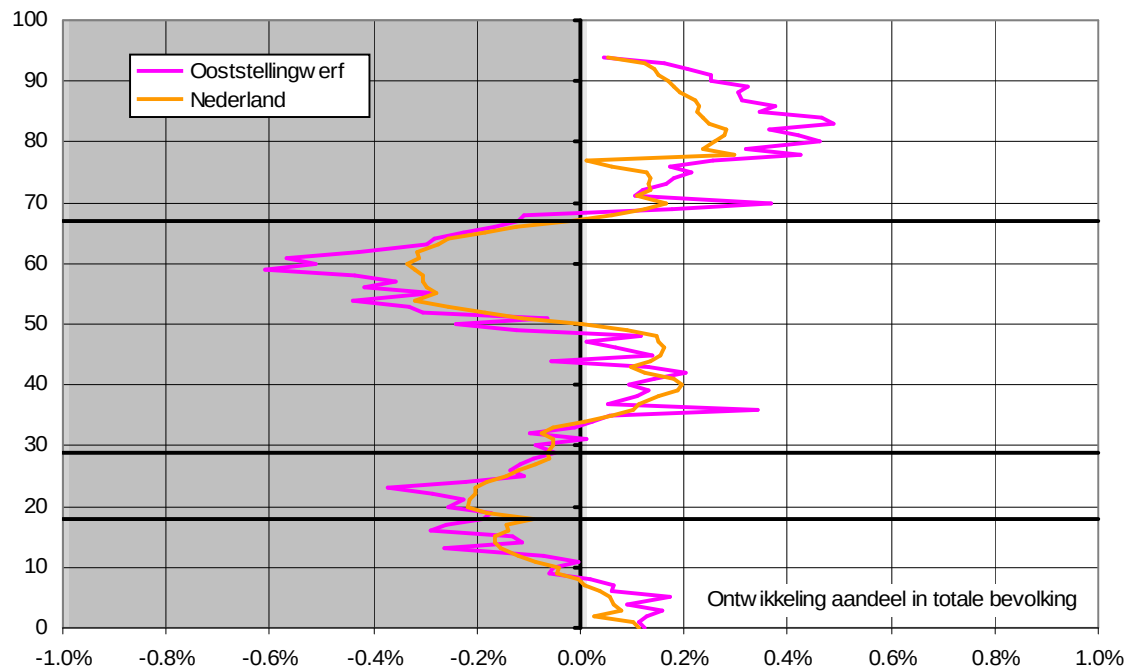

b. Per leeftijdsklasse

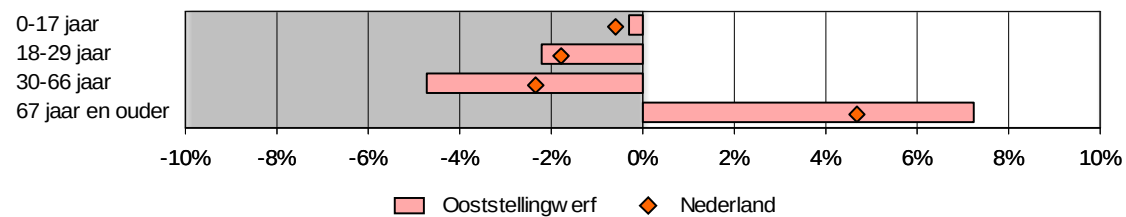
Toelichting:

Weergegeven is de verandering in aandeel per leeftijdsjaar (figuur a) of leeftijdsklasse (figuur b) tussen 2000 en 2024. Bij een score hoger dan 0 (het deel met een witte achtergrond in de figuur) neemt het aandeel in een gebied voor dat leeftijdsjaar/ die leeftijdsklasse in de totale bevolking toe, bij een score lager dan 0 (het deel met een grijze achtergrond in de figuur) neemt het aandeel af. Uit de figuur blijkt bijvoorbeeld dat het aandeel van de leeftijdsklasse 67 jaar en ouder in alle gebieden is toegenomen, maar dat die toename in Ooststellingwerf en het benchmarkgebied hoger was dan het nationaal gemiddelde en ruim hoger dan in de stad Groningen.

Figuur 3.7 Ontwikkeling aantal inwoners naar leeftijdsklasse, aandeel 2040 minus aandeel 2024

a. Per leeftijdsjaar

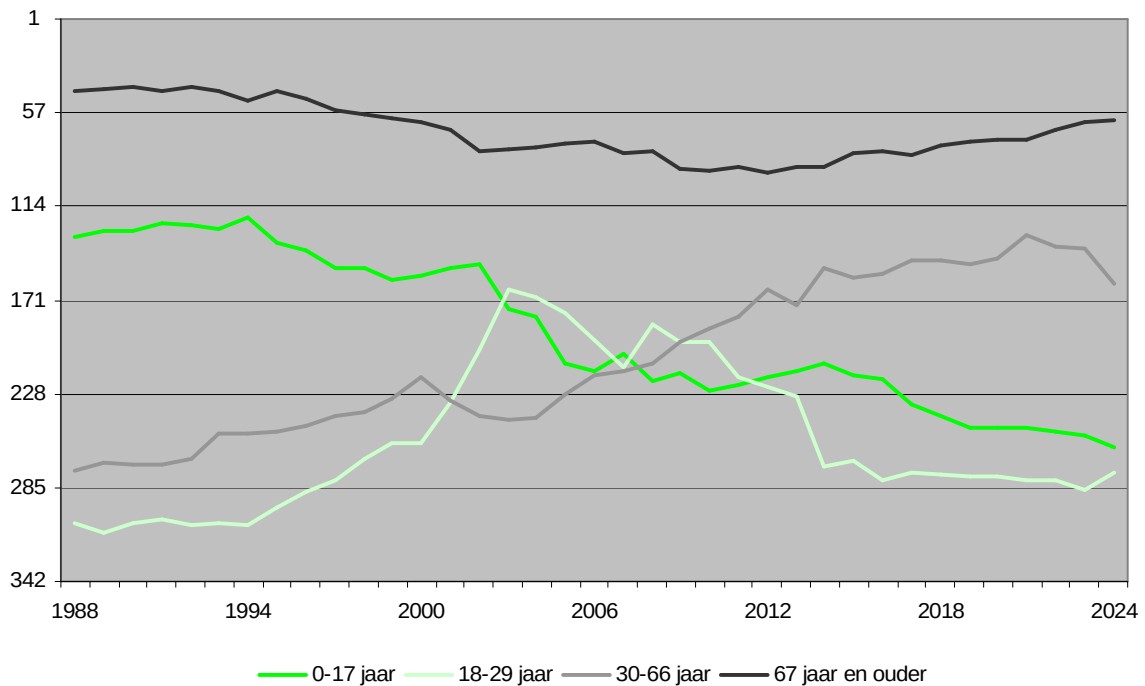

b. Per leeftijdsklasse

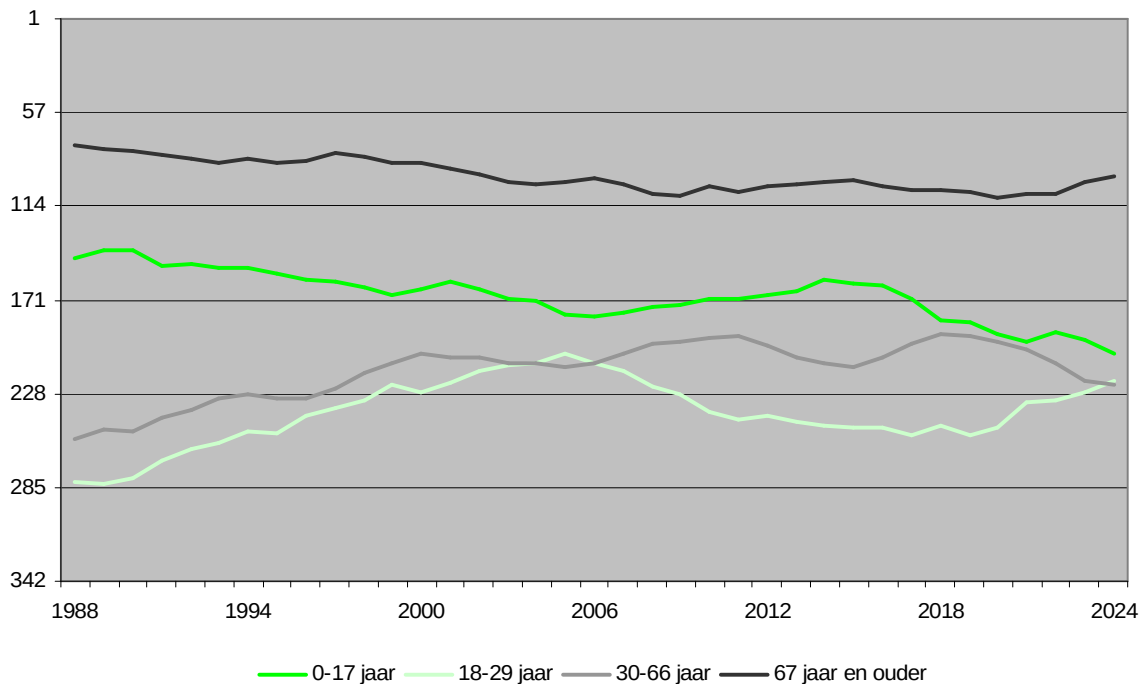
Toelichting:

Op soortgelijke manier als in figuur 3.6 is de ontwikkeling van het aandeel per leeftijdsjaar en leeftijdsklasse weergegeven voor de periode 2024-2040. Voor Groningen en het benchmarkgebied zijn hierover geen gegevens beschikbaar.

Figuur 3.8 Aandeel leeftijdsklassen in Ooststellingwerf en benchmarkgemeenten, 1988-2024

a. Positie van Ooststellingwerf in de ranglijst van 342 gemeenten

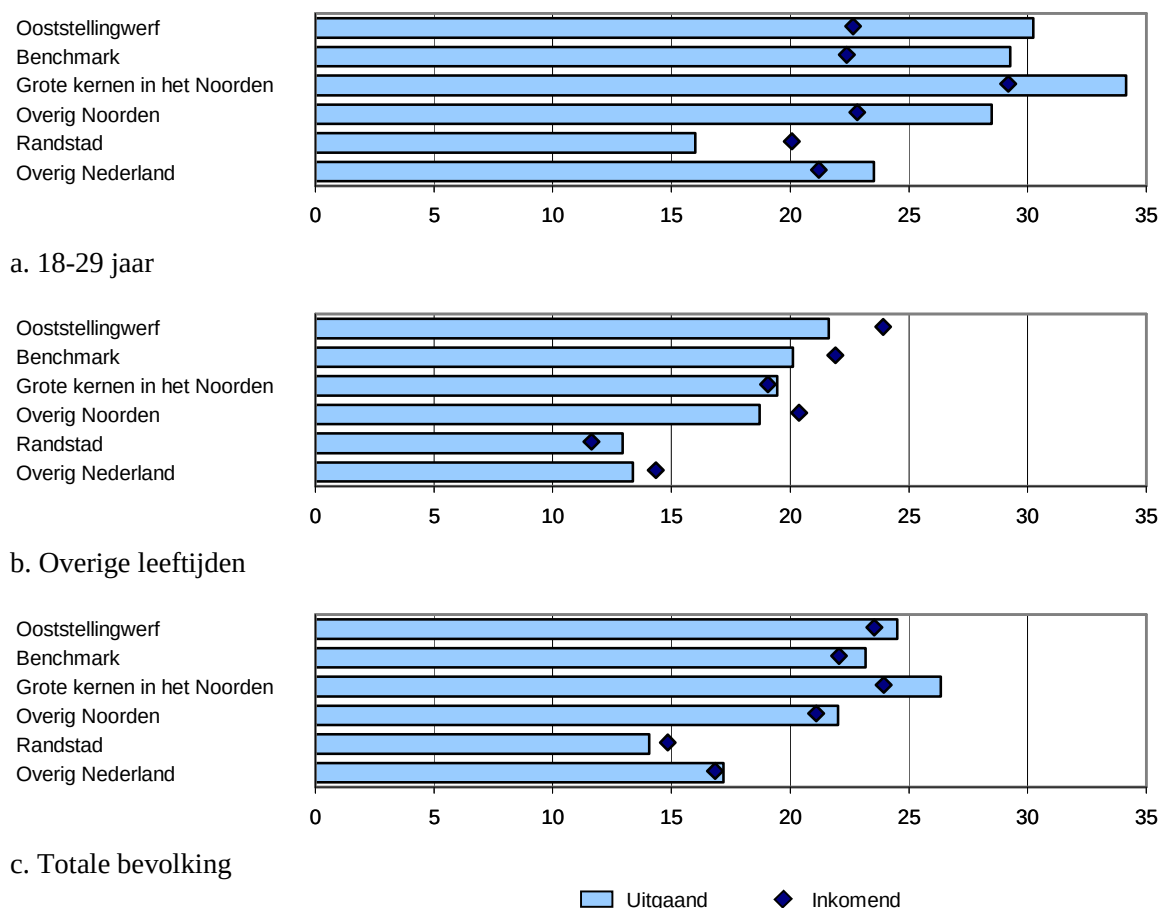
b. Gemiddelde positie van de tien benchmarkgemeenten in de ranglijst van 342 gemeenten.

3.3 Relatiepatronen: migratie

Geboorte en sterfte dragen bij aan de bevolkingsontwikkeling: bij een gemiddeld oude bevolking (zoals in Ooststellingwerf en de benchmarkgemeenten) zal het sterftecijfer (het aantal overleden personen per inwoner) relatief hoog zijn en wanneer er relatief veel jonge paren wonen (dertigers, maar deels ook jongvolwassenen) zal het geboortecijfer (het aantal geboorten per inwoner) relatief hoog zijn. Deze ontwikkelingen zijn vrij goed voorspelbaar. Wat minder goed voorspelbaar is, zijn de binnenlandse (en buitenlandse) verhuizingen. Deze kunnen een aanzienlijke invloed hebben op de gemeentelijke ontwikkeling van het aantal inwoners. Dit hangt ook samen met de woningbouw. In deze paragraaf wordt aandacht besteed aan (binnenlandse) verhuizingen van personen, ook met een onderscheid naar leeftijdsklassen (waaronder jongvolwassenen). Dat laatste maakt onder andere duidelijk in hoeverre jongeren/jongvolwassenen verhuizen naar en vanuit Ooststellingwerf en welk aandeel gemeenten met veel hoger onderwijs daarin innemen.

In figuur 3.9 staan gemiddelde verhuisaafstanden naar en vanuit een aantal gebieden voor de totale bevolking en met een onderscheid naar de leeftijdsklasse 18-29 jaar en overige leeftijden.

Figuur 3.9 Verhuisaafstand in kilometers, gemiddelde 1998-2019

In het Noorden zijn de gemiddelde verhuisaafstanden groter dan in de Randstad (omdat er in dichtbevolkte gebieden meer alternatieven beschikbaar zijn op korte afstand). Het verschil is vooral groot voor jongvolwassenen. Daarvoor geldt in het algemeen dat de gemiddelde verhuisaafstanden groter zijn dan

voor de overige leeftijden. Voor jongvolwassenen zijn de gemiddelde verhuisafstanden in het Noorden groter voor uitgaande stromen groter dan voor inkomende stromen. Dat wordt veroorzaakt door migratie om onderwijsredenen. Niet alleen gaat het daarbij voor verhuizingen naar Groningen veelal om vrij grote afstanden, maar een deel van degenen die verhuizen om te gaan studeren gaat ook wonen in de Randstad. Bij de inkomende stromen gaat het om gemiddeld kleinere afstanden, met voor de grote kernen in het Noorden nog relatief grote gemiddelde afstanden omdat het daar voor gemeenten als Leeuwarden en vooral Groningen deels gaat om jongvolwassenen die er gaan wonen om onderwijs te gaan volgen, maar deels ook om jongvolwassenen gaat die na elders in het land afgestudeerd te zijn, gaan werken in Groningen of Leeuwarden en er daarom heen verhuizen. In de Randstad zijn de gemiddelde afstanden voor inkomende stromen juist groter dan voor uitgaande stromen. Bij de inkomende stromen gaat het bij verplaatsingen over grote afstand voor een aanzienlijk deel om jongvolwassenen die van elders uit het land komen om te gaan studeren, terwijl na afstuderen (of stoppen van de studie) minder sprake zal zijn van de noodzaak tot verhuizen over grote afstanden (omdat in de Randstad de kans op een passende baan op wat kortere afstand groter is dan in het Noorden). De gemiddelde verhuisafstanden zijn dus in het algemeen in dichtbevolkte gebieden kleiner dan in dunbevolkte gebieden en dat geldt in het bijzonder voor jongvolwassenen.

In figuur 3.10 staan ter illustratie de *totale* inkomende en uitgaande migratiestromen (verhuizingen van personen) vanuit/naar Ooststellingwerf weergegeven voor een aantal gemeenten en gebieden. Bij de staafjes is daarbij gecorrigeerd voor de omvang van de gemeenten/gebieden. Daaruit blijkt dat voor Ooststellingwerf de inkomende en uitgaande stromen ten opzichte van de omliggende gemeenten ongeveer in evenwicht met elkaar zijn, met enige 'winst' (meer inkomende dan uitgaande verhuizingen) voor Ooststellingwerf ten opzichte van Opsterland en enig 'verlies' ten opzichte van Weststellingwerf. Ten opzichte van de hoofdsteden in het Noorden is sprake van meer uitgaande dan inkomende migratie ('verlies') en ten opzichte van de andere gebieden zijn inkomende en uitgaande verhuizingen ongeveer met elkaar in evenwicht (met een lichte winst ten opzichte van de Randstad - exclusief de studentensteden en kernsteden die daar liggen)

In figuur 3.11 staat een soortgelijke figuur als figuur 3.10, maar deze keer specifiek voor de *jongvolwassenen*. Op basis van de absolute aantallen kan daar bijvoorbeeld uit worden afgeleid dat van de gemiddeld 117 inwoners per jaar die in de periode 1998-2019 van Ooststellingwerf naar de stad Groningen zijn verhuisd er 95 binnen de leeftijdsklasse 18-29 jaar vallen. Dat is een veel groter aandeel (81%) dan voor de totale uitgaande verhuisstromen uit Ooststellingwerf (37%: 772 als aandeel van 2.107). Ook naar Leeuwarden en de overige studentensteden is het aandeel jongvolwassenen in de totale migratie vanuit Ooststellingwerf vrij groot.

Per saldo verliest Ooststellingwerf wat meer jongvolwassenen door verhuizingen dan onder de totale bevolking. Van een vertrekoverschot is vooral sprake richting de stad Groningen, richting de overige studentensteden, richting de overige kernsteden en richting de (overige delen van) de Randstad. Het kan daarbij ook gaan om jongvolwassenen die in eerste instantie niet zijn verhuisd om onderwijs te gaan volgen (bijvoorbeeld in Groningen), maar na hun afstuderen wel verhuizen om elders te gaan werken. ten opzichte van de omliggende gemeenten, de benchmarkgemeenten en Overig Noord-Nederland zijn de inkomende en uitgaande stromen ongeveer met elkaar in evenwicht.

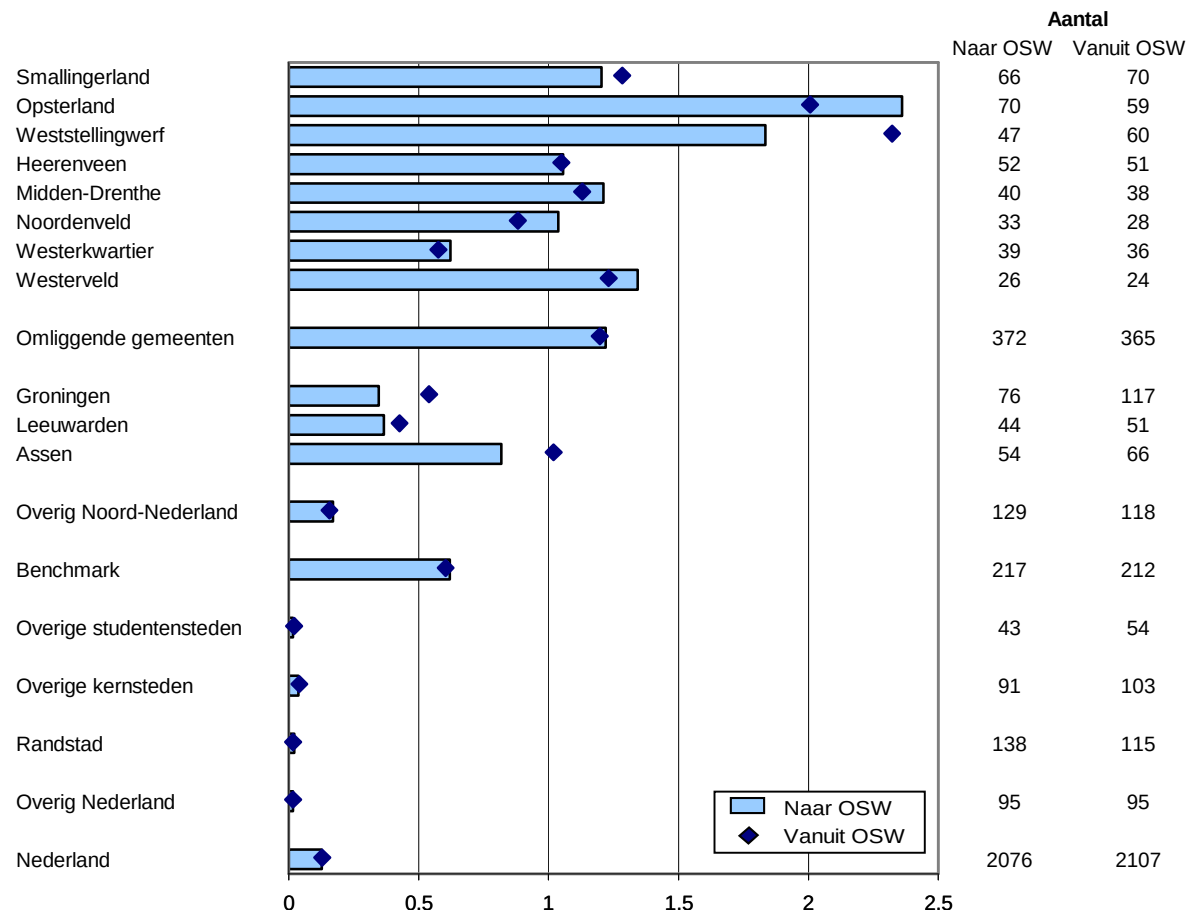
In figuur 3.12 zijn, om ontwikkelingen in Ooststellingwerf in perspectief te plaatsen voor de 10-jaars periode 2010-2019 nog de verhoudingen van inkomende versus uitgaande verhuisstromen bepaald voor een aantal leeftijdsklassen voor Ooststellingwerf zelf, de benchmarkgemeenten en een vijftal typen gemeenten in Nederland (uit de indeling in gemeentetypen van Bureau Louter; zie bijlage II). Daarbij is de leeftijdsklasse jongvolwassenen nog onderverdeeld in de leeftijdsklassen 18-23 jaar en 24-29 jaar.

Voor de totale bevolking blijken de inkomende en uitgaande stromen veelal ongeveer in evenwicht te zijn, met slechts voor de benchmarkgemeenten relatief veel uitgaande stromen (een vertrekoverschot). Tussen leeftijdsklassen bestaan echter soms grote verschillen. Daarbij valt op dat voor Ooststellingwerf slechts

Bureau Louter, 18 april
M24.022 Jongvolwassenen in Ooststellingwerf. Eindrapport

voor de jongvolwassenen sprake is van een vertrekoverschot, terwijl voor alle overige leeftijdsklassen in meerdere of mindere mate sprake is van een vestigingsoverschot. Binnen de leeftijdsklasse 18-29 jaar was in Ooststellingwerf en de benchmarkgebieden vooral sprake van verlies in de leeftijdsklasse 18-23 jaar. Dat geldt overigens in het algemeen voor suburbane en landelijke gemeenten.

Figuur 3.10 Aantal verhuizingen per 1.000 inwoners vanuit/naar Ooststellingwerf, 1998-2019, totaal

Toelichting:

De gegevens voor de totale bevolking zijn beschikbaar tot en met 2023. Vanaf 2020 verstrekt het CBS echter geen gegevens meer met een onderscheid naar leeftijd. Om figuur 3.10 vergelijkbaar te maken met figuur 3.11, zijn de resultaten daarom ook voor de totale bevolking bepaald als jaarlijks gemiddelde over de periode 1998-2019.

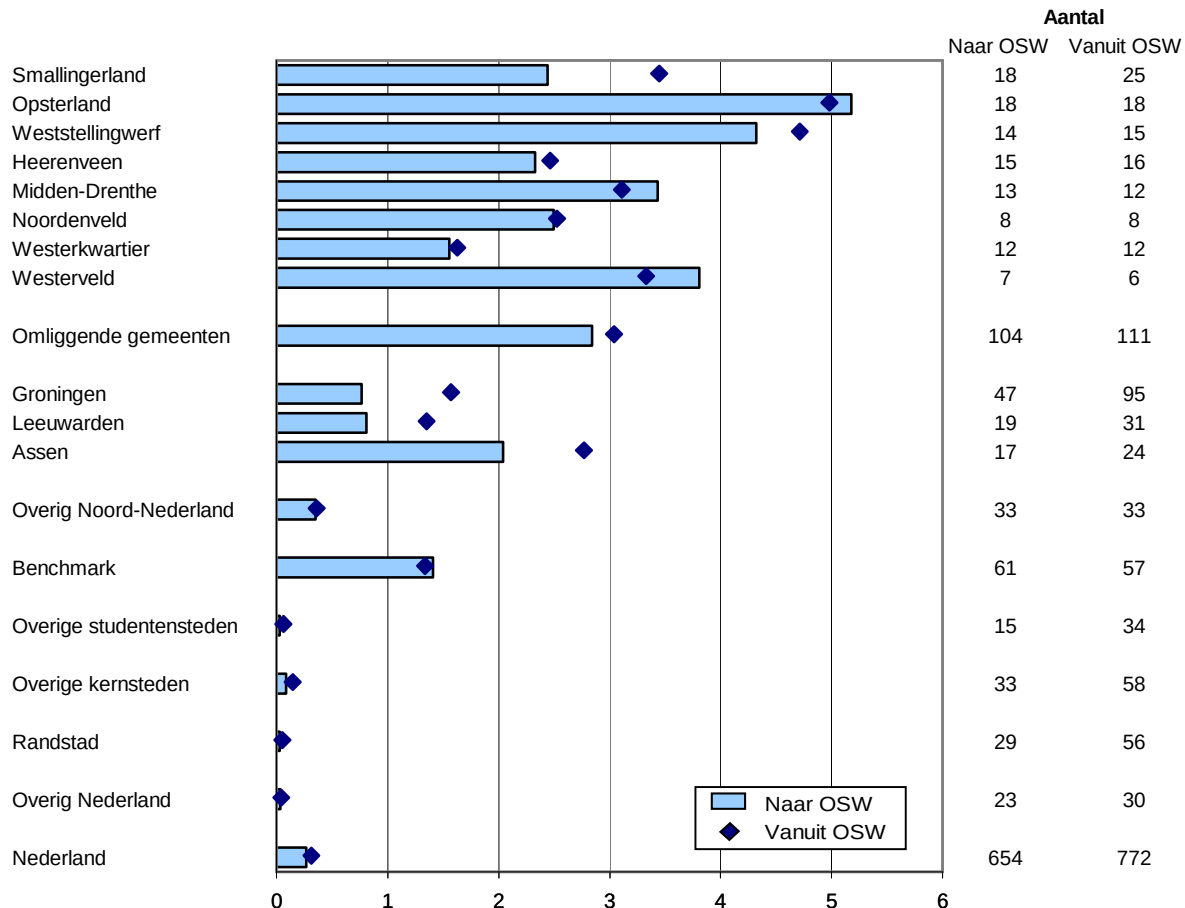
Onder 'Aantal' staat het absolute aantal verhuizingen naar Ooststellingwerf ('OSW') en vanuit Ooststellingwerf per gebied (gemiddeld per jaar).

Een opvallend verschil met de benchmarkgemeenten is dat Ooststellingwerf voor alle leeftijdsklassen gunstiger scoorde. Dat geldt vooral voor de 67-plussers, mogelijk doordat er een aantal verzorgings- en verpleeghuizen in Ooststellingwerf zijn gevestigd. Een uitzondering is echter de leeftijdsklasse 18-29 jaar (en daarbinnen specifiek de leeftijdsklasse 18-23 jaar): daarvoor scoort Ooststellingwerf juist een nog iets groter vertrekoverschot dan de benchmarkgemeenten, mogelijk omdat jongvolwassenen uit Ooststellingwerf meer geneigd zijn om te verhuizen om elders onderwijs te gaan volgen en/of omdat er meer jongvolwassenen uit Ooststellingwerf hoger onderwijs gaan volgen. Het licht negatieve migratiesaldo voor de leeftijdsklasse 24-29 jaar duidt in ieder geval niet op een omvangrijke terugkeermigratie naar Ooststellingwerf na afronden of stoppen van een opleiding in het hoger onderwijs door degenen die om onderwijsredenen zijn verhuisd. Als illustratie daarvan zijn in figuur 3.13 de

Bureau Louter, 18 april
M24.022 Jongvolwassenen in Ooststellingwerf. Eindrapport

gemiddelde jaarlijkse verhuisstromen per leeftijdjaar weergegeven binnen de leeftijdsklasse 17-29 jaar. Daaruit blijkt dat vanaf 23 jaar de stromen van Ooststellingwerf naar de stad Groningen en andersom ongeveer in evenwicht zijn met elkaar, terwijl met name in de leeftijdsklasse 18-21 per saldo veel meer jongvolwassenen van Ooststellingwerf naar Groningen verhuisden dan andersom.

Figuur 3.11 Aantal verhuizingen per 1.000 inwoners vanuit/naar Ooststellingwerf, 1998-2019, 18-29 jaar

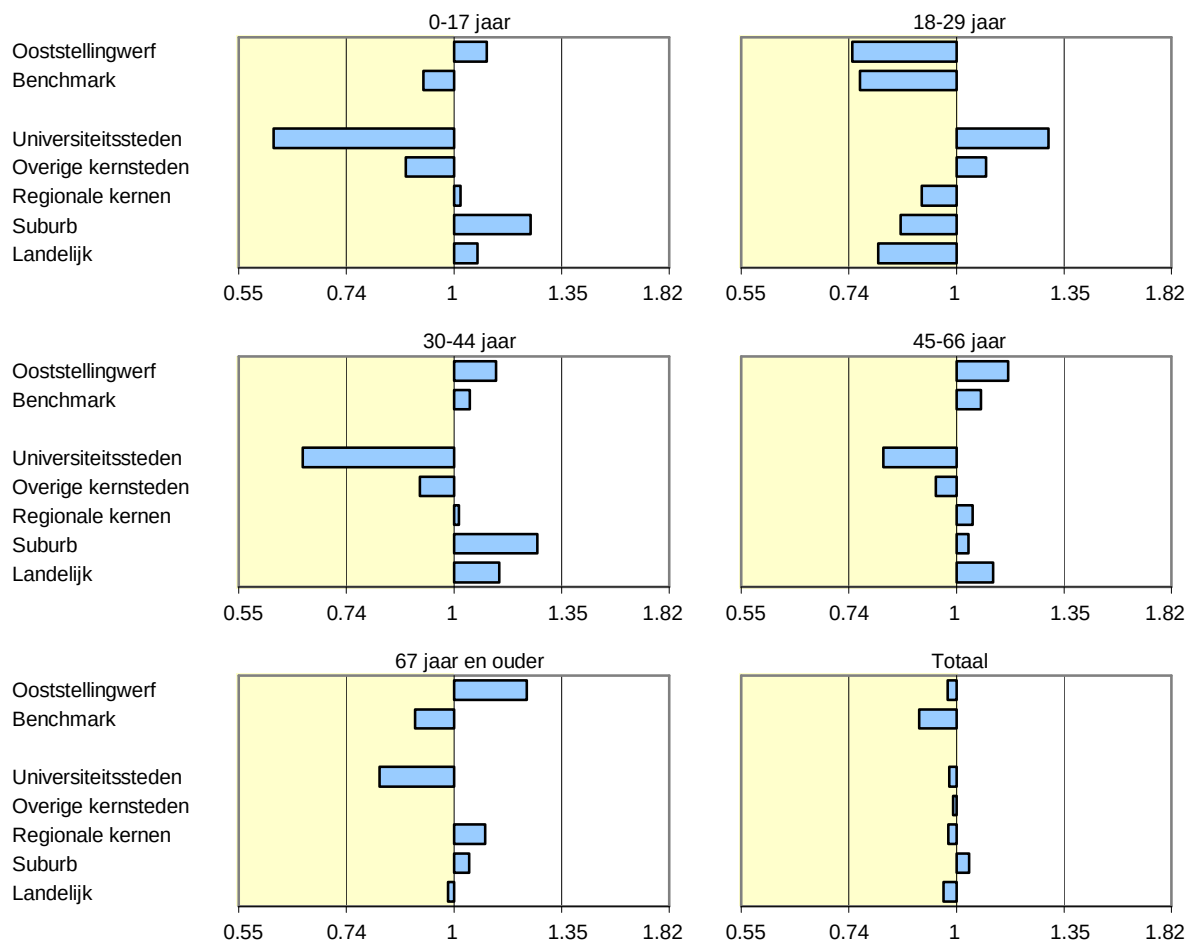
Toelichting:

Onder 'Aantal' staat het absolute aantal verhuizingen naar Ooststellingwerf ('OSW') en vanuit Ooststellingwerf per gebied (gemiddeld per jaar).

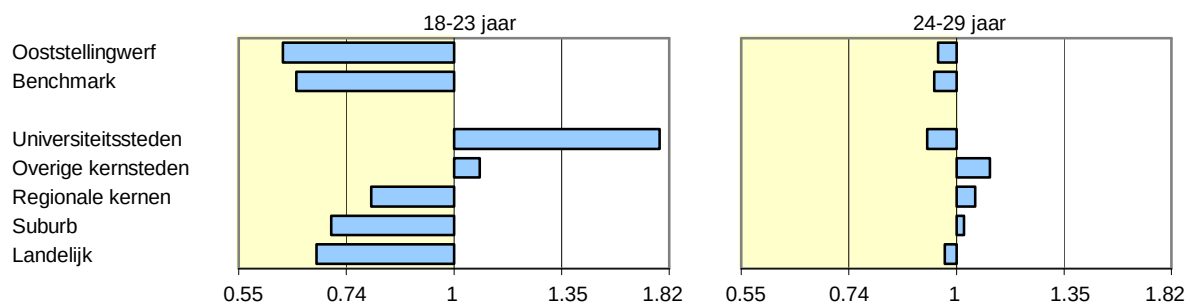
Uit een vergelijking tussen figuur 3.11 en figuur 3.10 blijkt bijvoorbeeld dat van de totale gemiddelde jaarlijkse migratie in de periode 1998-2019 van 117 personen van Ooststellingwerf naar de stad Groningen de leeftijdsklasse 18-29 jaar goed was voor 95 verhuizingen (en de overige leeftijden dus voor 22 verhuizingen). Die verhouding ligt heel anders dan voor de verhuizingen naar bijvoorbeeld de benchmarkgebieden: daarvoor was sprake van gemiddeld 57 verhuizingen vanuit Ooststellingwerf in de leeftijdsklasse 18-29 jaar, tegen 155 verhuizingen in de overige leeftijden.

In figuur 3.14 staat tenslotte nog het deel van degenen die binnen Ooststellingwerf verhuizen in het totaal van de verhuizingen naar een woning in Ooststellingwerf en het totaal van de verhuizingen vanuit een woning in Ooststellingwerf. Datzelfde is gedaan voor de benchmarkgemeenten. Het blijkt dat slechts een deel van de verhuizingen betrekking heeft op verhuizingen binnen de eigen gemeente. Dat houdt in dat om het aandeel jongvolwassenen op peil te houden, het dus niet alleen van belang is om aan te sluiten bij de wensen van de huidige in Ooststellingwerf wonende jongvolwassenen, maar ook om aantrekkelijk te zijn voor jongvolwassenen die overwegen om in Ooststellingwerf te gaan wonen. Op wonen en woonaantrekkelijkheid wordt in het volgende hoofdstuk ingegaan.

Figuur 3.12 Binnenlandse migratieratio naar leeftijdsklassen, gemiddeld in periode 2010-2019

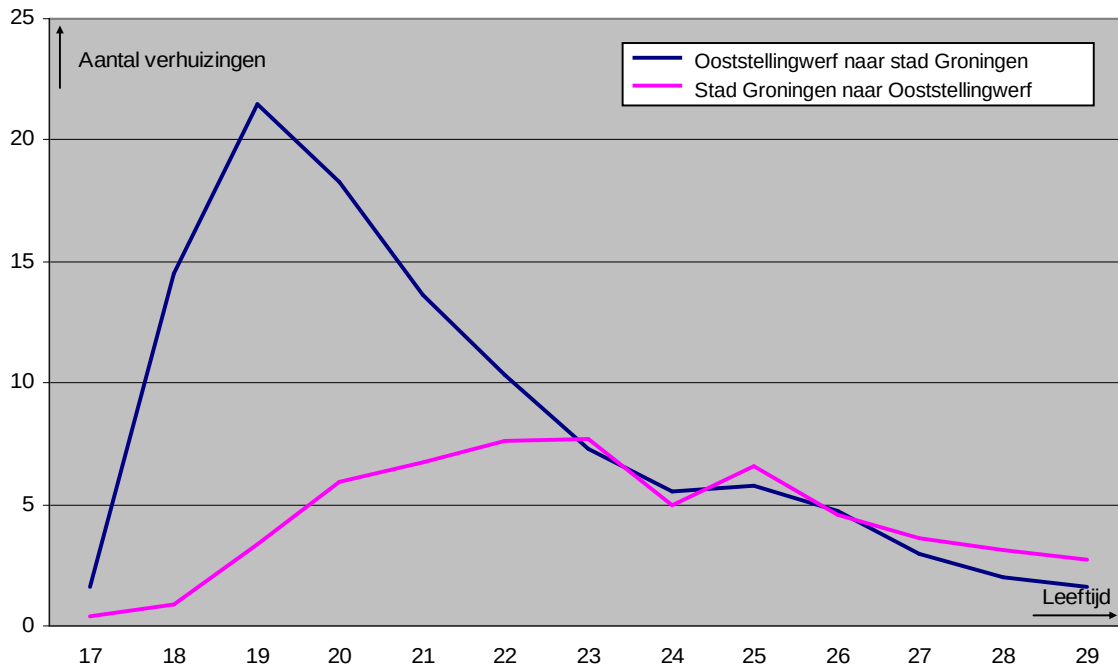
Uitsplitsing binnen 18-29 jaar

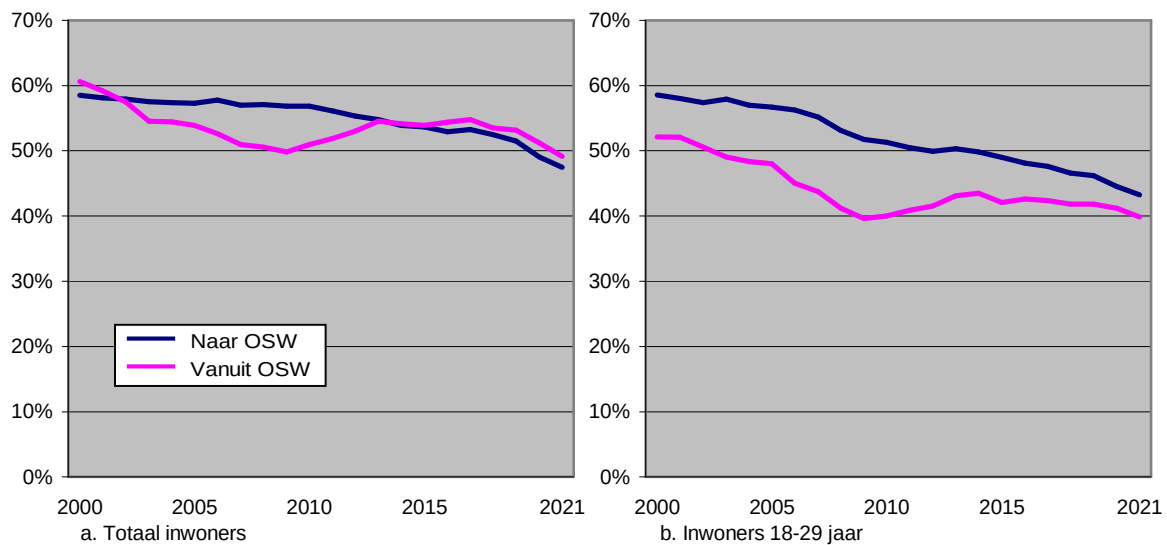
Toelichting:

Weergegeven zijn per gebied de verhuizingen naar dat gebied gedeeld door de verhuizingen vanuit dat gebied. Bij een score hoger dan 1 zijn er dus meer mensen gevestigd dan vertrokken, bij een score lager dan 1 juist meer mensen vertrokken dan gevestigd. De scores zijn weergegeven volgens een logaritmische schaal. Daardoor kunnen situaties met meer inkomende dan uitgaande en situaties met meer inkomende dan uitgaande migratie direct worden vergeleken. Een staafje met een score van 1.5 is dan even lang als een staafje met een score van 0.6667. Doordat de schaal in alle grafieken gelijk is, zijn de scores tussen de grafieken onderling vergelijkbaar.

Figuur 3.13 Aantal verhuizingen naar leeftijd tussen Ooststellingwerf en de stad Groningen, gemiddelde 2010-2019

Figuur 3.14 Ontwikkeling aandeel binnengemeentelijk verhuizingen in totaal inkomende respectievelijk uitgaande verhuizingen

Toelichting:

Weergegeven zijn 5-jaars gemiddelden. Dus '2021' is het gemiddelde over de jaren 2019 tot en met 2023.

De blauwe lijn geeft weer welk deel van de totaal in Ooststellingwerf gevestigde inwoners voor de verhuizing ook in Ooststellingwerf woonde, de rode lijn welk deel van de uit Ooststellingwerf verhuisde personen naar elders in de gemeente Ooststellingwerf is verhuisd.

4 Wonen en woonaantrekkelijkheid

Bij dit hoofdstuk horen de figuren II.22 tot en met II.30 uit bijlage II en figuur III.1 en figuur III.2 uit bijlage III.

In dit hoofdstuk staan wonen en woonaantrekkelijkheid centraal. Eerst worden algemene gegevens over de woningmarkt getoond (paragraaf 4.1). Vervolgens wordt in paragraaf 4.2 ingegaan op ontwikkelingen in de tijd van verkoopprijzen van woningen. In paragraaf 4.3 wordt bepaald wat de woonaantrekkelijkheid van Ooststellingwerf is voor jongvolwassenen (18-29 jaar) en, als contramal, voor oudere senioren (75 jaar en ouder).

4.1 Situatie wonen

Het thema 'wonen' is gesplitst in twee subthema's, namelijk 'woningprijzen' en 'kenmerken woningvoorraad'.

Zowel wat betreft de WOZ-waarde van de woningen als wat betreft de verkoopprijzen van koopwoningen blijft Ooststellingwerf achter bij het nationaal gemiddelde, maar zijn de prijzen wat hoger dan het gemiddelde voor de benchmarkgroep voor de WOZ-waarde en wat lager voor de verkoopprijzen⁴. De verschillen zijn overigens niet groot.

Benchmarkanalyse Wonen

Bij de 'kenmerken woningvoorraad' is sprake van veel neutrale indicatoren. Daarbij geldt weer het argument dat het afhankelijk is van de visie op de maatschappij hoe de kenmerken beoordeeld worden.

Waar Ooststellingwerf (en in iets mindere mate de benchmarkgroep) hoog op scoort is het percentage eengezinswoningen (positie 18 op de gemeentelijke ranglijst): flats/appartementen zijn in Ooststellingwerf slechts incidenteel te vinden. De eengezinswoningen zijn gemiddeld wel klein in Ooststellingwerf. Het verschil met de benchmarkgroep is hier van alle indicatoren het grootst. Het aandeel koopwoningen is ongeveer gemiddeld, het aandeel woningen in bezit van woningcorporaties iets hoger dan het nationaal gemiddelde en het aandeel 'overige huur' (de vrije sector) ruim lager dan het nationaal gemiddelde. Binnen de huursector ligt in Ooststellingwerf dus wat meer het accent op corporatiewoningen dan op de vrije sector, zowel ten opzichte van het nationaal gemiddelde als ten opzichte van de benchmarkgroep. Dit vormt mogelijk een verklaring voor de gemiddeld kleine eengezinswoningen (ervan uitgaande dat corporatiewoningen gemiddeld kleiner zullen zijn dan koopwoningen en huurwoningen in de vrije sector; er kan sprake zijn van een 'samenstellingseffect').

Het zou mogelijk interessant zijn om te onderzoeken in hoeverre de huidige woningvoorraad aansluit bij de voorkeuren van jongvolwassen (vaak 'starters op de woningmarkt') voor woningen in de drie segmenten (koopwoningen, corporatiewoningen, vrije sector huur), voor de omvang van de woningen (en de daarmee samenhangende prijs) en de verdeling over eengezinswoningen en (veelal wat goedkopere) meergezinswoningen. Daarbij zal voor jongvolwassenen 'betaalbaarheid' vaak een belangrijk criterium

⁴ De woningprijzen zijn hier als oordeelindicator beschouwd. Eventueel zouden ze ook als 'neutrale indicator' kunnen worden gezien. Een hoge prijs kan als *gunstig* worden beoordeeld omdat de hoogte van de woningprijzen de resultante is van een aantrekkelijke woonomgeving (mensen zijn bereid meer te betalen voor een woning in een aantrekkelijke omgeving) en van een sterke economie/arbeidsmarkt (in die regio's wonen meer mensen met veel koopkracht, waardoor zij zich ook een duurdere woning kunnen permitteren: concurrentie op de woningmarkt drijft dan de prijzen op). Uit het woningprijzenmodel van Bureau Louter blijkt dat verschillen in woningprijzen voor tweederde deel worden bepaald door de kracht van de economie/arbeidsmarkt (met een accent op verschillen tussen regio's) en voor eenderde deel door de woonaantrekkelijkheid van de omgeving (met een accent op verschillen binnen regio's). Een hoge prijs is echter *ongunstig* voor individuen die een woning willen kopen.

zijn en zal, voor zover het om alleenstaanden of stellen zonder kinderen (vooralsnog) gaat een wat kleinere woning al eerder aan de wensen in hun fase van de levenscyclus voldoen.

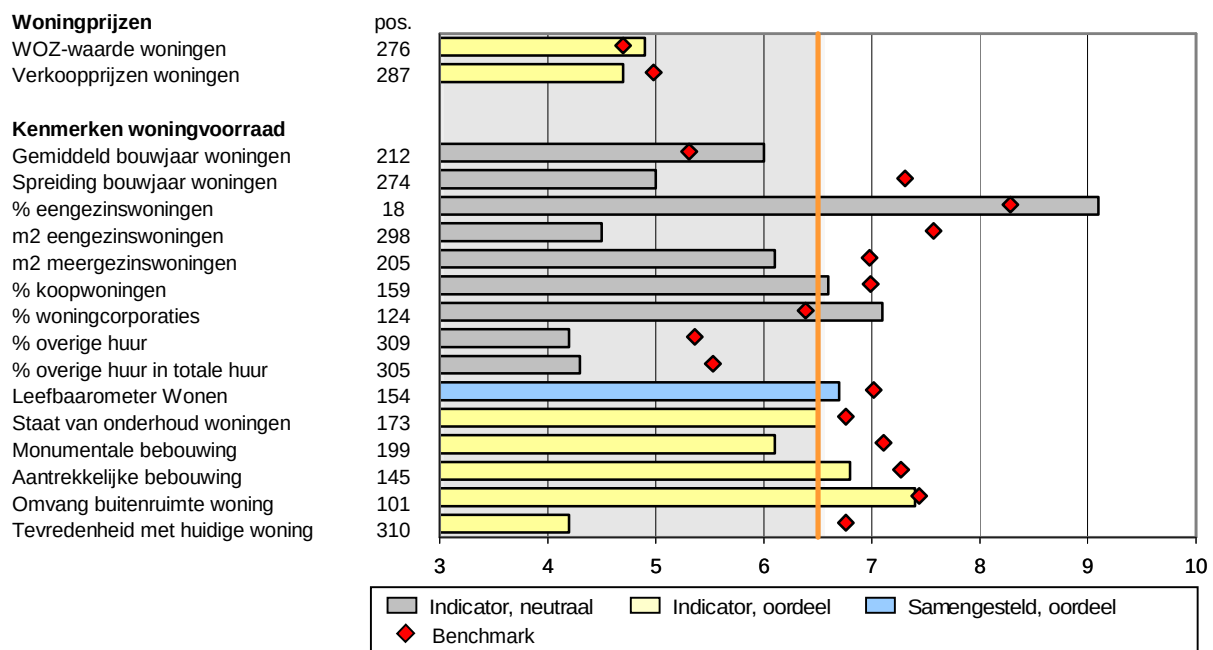
De woningen in Ooststellingwerf zijn gemiddeld wat ouder dan het nationaal gemiddelde (maar iets 'jonger' dan in de benchmarkgroep) en zijn meer dan gemiddeld geconcentreerd in de tijd gebouwd (zowel ten opzichte van het nationaal gemiddelde als ten opzichte van de benchmarkgroep).

De score op 'wonen' uit de Leefbaarometer kan, kort door de bocht, worden beschouwd als een indicator voor de 'kwaliteit' van de woningvoorraad. Zowel Ooststellingwerf als de benchmarkgroep scoren daarop licht bovengemiddeld.

Kenmerkend voor Ooststellingwerf bij een vergelijking met gemeenten die als 'soortgenoten' mogen worden beschouwd zijn dus het wat sterkere accent op corporatiewoningen en de vrij kleine gemiddelde omvang van de eengezinswoningen. Vergeleken met het nationaal gemiddelde valt vooral de oriëntatie op eengezinswoningen op (dat geldt ook voor de benchmarkgroep).

In de benchmarkanalyse Wonen zijn ook vijf oordeelindicatoren opgenomen. Veel 'monumentale bebouwing' in een gemeente wordt veelal als positief beoordeeld. Ooststellingwerf kent iets minder monumentale bebouwing dan gemiddeld en de benchmarkgroep iets meer. Op de 'omvang van de buitenruimte' (waaronder ruimte voor een tuin) scoort Ooststellingwerf bovengemiddeld. Dat is gangbaar in minder verstedelijkte gebieden (en hangt samen met de lagere grondkosten) en het geldt ook voor de benchmarkgroep.

Figuur 4.1 Benchmarkanalyse Wonen

Daarnaast zijn nog drie indicatoren ontleend aan de meest recente versie van de WoON-enquête. Beoordelingen door de respondenten per gemeente zijn daarbij door Bureau Louter omgezet in een rapportcijfer. Dan blijkt dat door inwoners van Ooststellingwerf de staat van onderhoud van woningen gemiddeld wordt beoordeeld en de aantrekkelijkheid van de bebouwing iets bovengemiddeld. Dat komt overeen met de scores op 'Leefbaarometer Wonen'. In beide gevallen is sprake van een lichte achterstand op de benchmarkgroep.

Zeer opvallend is de lage score op 'tevredenheid met huidige woning' (die ook veel lager is dan voor de benchmarkgroep). Zonder nader onderzoek is de verklaring daarvoor niet duidelijk. Mogelijk heeft het te

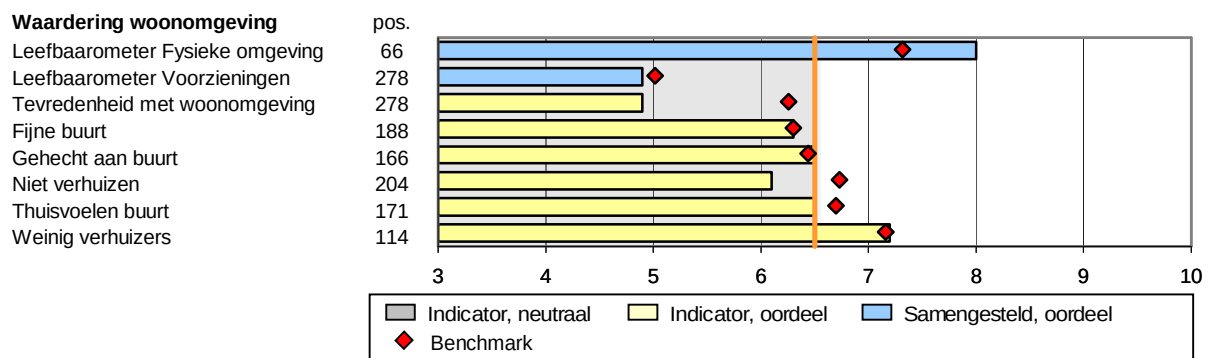
maken met het wat grotere aandeel woningcorporatiewoningen en de gemiddeld kleine omvang van de eengezinswoningen, want op de overige indicatoren scoort Ooststellingwerf niet ongunstiger

Benchmarkanalyse Waardering woonomgeving

Uit figuur 1.2 bleek dat Ooststellingwerf in het jaarlijkse onderzoek van Bureau Louter naar de woonaantrekkelijkheid van gemeenten positie 276 inneemt van 337 gemeenten. In paragraaf 4.3 wordt daar nog nader op ingegaan. Hier wordt nader ingegaan op een aantal thema's die de woonaantrekkelijkheid mede bepalen. De eerste is de waardering voor de woonomgeving (zie figuur 4.2). Er moet hierbij op worden gewezen dat dit slechts een onderdeel vormt van de totale woonaantrekkelijkheid.

Volgens de Leefbaarometer scoort Ooststellingwerf ruim bovengemiddeld op de 'fysieke omgeving'. Dat komt overigens overeen met de analyses in ander onderzoek van Bureau Louter. Op 'voorzieningen' scoort Ooststellingwerf juist ruim benedengemiddeld (zie ook figuur 4.4 voor een analyse van Bureau Louter die in dezelfde richting wijst). De resultaten voor de benchmarkgroep zijn hiermee ongeveer vergelijkbaar.

Figuur 4.2 Benchmarkanalyse Waardering woonomgeving

Vervolgens is aan de hand van de WoON-enquête bepaald wat de subjectieve oordelen zijn van inwoners van een gemeente op gestelde vragen.

Op de algemene vraag over de 'tevredenheid met de woonomgeving' (de vraag uit de WoON-enquête die het dichtst ligt bij wat met het bepalen van de woonaantrekkelijkheid door Bureau Louter wordt beoogd) resulteert plaats 278 voor Ooststellingwerf. Dat ligt zeer dicht bij plaats 276 volgens de ranglijst van Bureau Louter (zie figuur 1.2): de 'objectieve score' (metingen) en de 'subjectieve score' (meningen) liggen dus zeer dicht bij elkaar. Ook de hogere score voor de tevredenheid met de woonomgeving in de benchmarkgroep komt overeen met figuur 1.2 (een hogere score voor de 'objectief' gemeten woonaantrekkelijkheid).

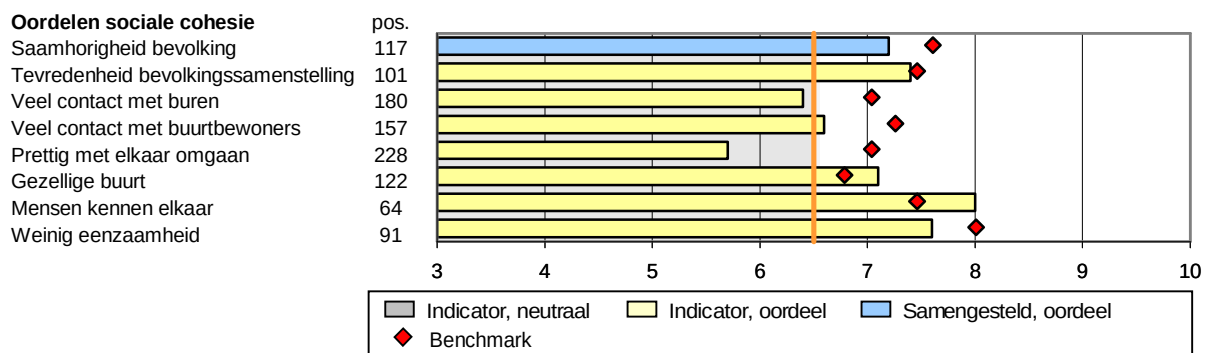
Zal de relatief lage woonaantrekkelijkheid ook leiden tot extra verhuizingen vanuit Ooststellingwerf en minder verhuizingen naar Ooststellingwerf? Dat is niet noodzakelijk het geval. Het grootste deel van de verhuizingen vindt over korte afstand plaats (zie paragraaf 3.3). Daardoor is vooral van belang hoe de woonaantrekkelijkheid zich verhoudt tot gemeenten in de omgeving. Daarnaast zijn ook de woningprijzen van belang. Een hogere woonaantrekkelijkheid zal, alle andere factoren gelijk veronderstellend, leiden tot hogere woningprijzen en dat kan niet iedereen zich permitteren. Dit soort overwegingen bepaalt mede of men geneigd is te verhuizen ('niet verhuizen') en of er in de buurt de laatste tijd veel mensen zijn verhuisd ('weinig verhuizers'). Ook kan men aangeven in 'een fijne buurt' te wonen, dat men zich 'thuis voelt in de buurt' en dat men 'gehecht' is aan de buurt. Dit hangt samen met aspecten als 'sociale cohesie' en 'saamhorigheid' (zie hierna, in figuur 4.3). Dat geldt vooral voor de zittende bevolking. Lagere scores op bijvoorbeeld het voorzieningenniveau (zie figuur 4.4) en een niet-optimale bereikbaarheid (zie figuur 2.4)

worden daarbij voor lief genomen en men heeft zich daarnaar aangepast. Dat soort factoren spelen echter wel een rol bij de beslissing van mensen die eventueel naar Ooststellingwerf willen verhuizen: voor hen speelt de 'sociale cohesie en de saamhorigheid' in de buurt waar zij gaan wonen geen rol, omdat zij geen deel uitmaken van die sociale netwerken (mogelijk kan dit voor potentiële vestigers uit de Randstad zelfs een rem vormen om te vestigen indien zij denken 'er niet tussen te komen'). Ooststellingwerf blijkt op al deze vijf aspecten ongeveer rond het gemiddelde te scoren (posities 166 tot 204) en dat geldt ook voor de benchmarkgemeenten.

Benchmarkanalyse Sociale cohesie en saamhorigheid

Opnieuw aan de hand van de WoON-enquête, aangevuld met gegevens over eenzaamheid uit de Gezondheidsmonitor is de mate waarin inwoners de sociale cohesie en saamhorigheid waarderen. Dit betreft vooral de situatie in de eigen buurt en omgeving. Op de ervaren saamhorigheid en op de tevredenheid met de bevolkingssamenstelling (een neutraal gestelde vraag, die ieder op eigen wijze kon interpreteren) scoren zowel Ooststellingwerf als de benchmarkgemeenten bovengemiddeld. Op zes indicatoren die representatief zijn voor de 'sociale cohesie' resulteert vier maal een bovengemiddelde score voor Ooststellingwerf, waarvan drie maal een ruim hogere score. Slechts op 'prettig met elkaar omgaan' ligt de score onder het gemiddelde. Voor de benchmarkgemeenten resulteert zelfs voor alle zes indicatoren een bovengemiddelde score. Opvallend is dat er relatief weinig sprake is van eenzaamheid in Ooststellingwerf en de benchmarkgemeenten, ondanks het feit dat ouderen (waar eenzaamheid meer voorkomt) er zijn oververtegenwoordigd. Bij correctie voor leeftijd zouden waarschijnlijk nog hogere scores resulteren. Een rustige, ontspannen ('harmonieuze') sfeer is een belangrijk kenmerk van landelijke gemeenten in het algemeen, in schril contrast tot stedelijke gebieden.

Figuur 4.3 Benchmarkanalyse Sociale cohesie en saamhorigheid

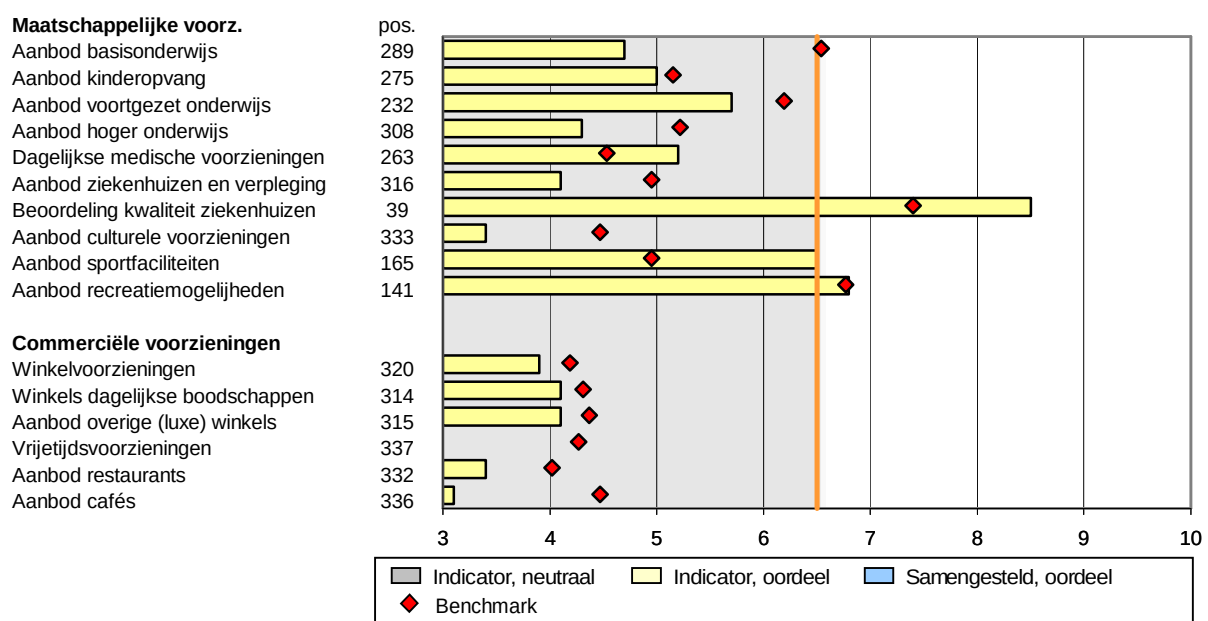
Benchmarkanalyse Voorzieningen

In tegenstelling tot sociale cohesie en saamhorigheid resulteren voor voorzieningen in het algemeen juist hoge scores in meer verstedelijkte gebieden en lage scores voor landelijke gebieden (zie figuur 4.4). Bij het meten van het voorzieningenniveau gaat het hierbij niet zozeer om de centrumfunctie die gemeenten vervullen doordat er veel voorzieningenleverende bedrijven en instellingen zijn gevestigd (zie daarvoor figuur 5.1 in hoofdstuk 5). Die voorzieningen hoeven niet noodzakelijk in de eigen gemeente gevestigd te zijn om er gebruik van te maken: voor typen voorzieningen met een lage afstandsgevoeligheid kan ook aanbod in andere gemeenten (op een voor dat type voorzieningen aanvaardbare afstand) bijdragen aan de gemeentelijke score (denk aan ziekenhuizen, hoger onderwijs, theaters en musea, mochten die niet in de eigen gemeente zijn gevestigd). De scores op het voorzieningenniveau staan in figuur 4.4, waarbij onderscheid is gemaakt tussen maatschappelijke voorzieningen en commerciële voorzieningen.

Op maatschappelijke voorzieningen scoort Ooststellingwerf veelal benedengemiddeld, met uitzondering van sportfaciliteiten en recreatiemogelijkheden. Het gaat hoofdzakelijk om de omvang van het aanbod.

Oordelen over de kwaliteit zijn veelal niet op voor alle gemeenten onderling vergelijkbare wijze te meten. Een uitzondering is de beoordeling van de kwaliteit van ziekenhuizen (door patiënten van het ziekenhuis). Door inwoners van Ooststellingwerf bezochte ziekenhuizen (die buiten de eigen gemeente liggen) krijgen een gemiddeld zeer hoge waardering (positie 39). Ooststellingwerf scoort zeer laag op het aanbod van culturele voorzieningen en het aanbod van ziekenhuizen en hoger onderwijs: daarvoor moeten inwoners van Ooststellingwerf gemiddeld grote afstanden afleggen. In wat mindere mate scoren ook basisonderwijs en kinderopvang en voortgezet onderwijs ongunstig (waarbij ook binnen Ooststellingwerf uiteraard verschillen bestaan tussen kernen⁵). In paragraaf 4.3 zal worden ingegaan op de vraag in hoeverre het aanbod van bepaalde typen voorzieningen zwaarder weegt voor jongvolwassenen dan voor de gemiddelde inwoner.

Figuur 4.4 Benchmarkanalyse Voorzieningen

Zeer laag scoort Ooststellingwerf op alle commerciële voorzieningen, vooral op vrijetijdsvoorzieningen (waaronder naast restaurants en cafés bijvoorbeeld ook bioscopen, musea en poppodia/podiumkunsten). Ook het winkelaanbod binnen aanvaardbare afstand blijft echter ruim achter bij het gemiddelde. Voor alle zes indicatoren resulteert zelfs een positie bij de 25 laagst scorende gemeenten. Gezien de zeer lage scores op cafés en vrijetijdsactiviteiten lijkt er niet veel vertier te zijn in Ooststellingwerf, terwijl dat wel iets is dat bij jongvolwassenen relatief zwaar meeweegt bij hun beoordeling van de woonaantrekkelijkheid (zie paragraaf 4.3). Ook de benchmarkgemeenten scoren benedengemiddeld, maar in mindere mate dan Ooststellingwerf. Uitzonderingen daargelaten (sportfaciliteiten, kwaliteit van ziekenhuizen, dagelijkse medische voorzieningen) blijft Ooststellingwerf veelal ook voor maatschappelijke voorzieningen achter bij het gemiddelde voor de benchmarkgemeenten

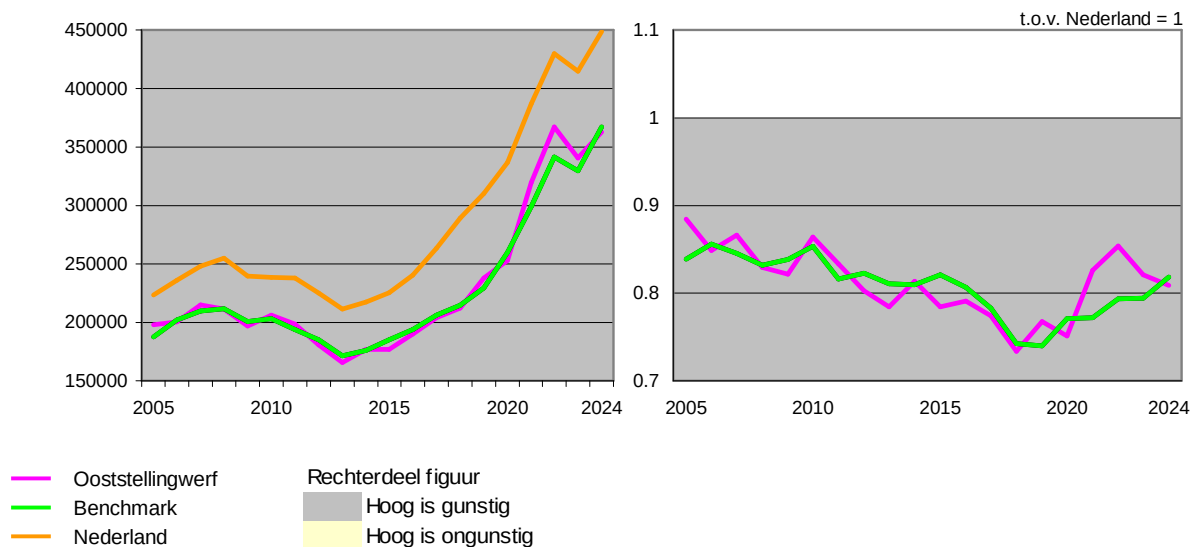
4.2 Ontwikkeling woningprijzen

Ut paragraaf 4.1 bleek dat de gemiddelde WOZ-waarde van de woningen en de gemiddelde verkoopprijzen in Ooststellingwerf onder het gemiddelde van de Nederlandse gemeenten liggen. In figuur

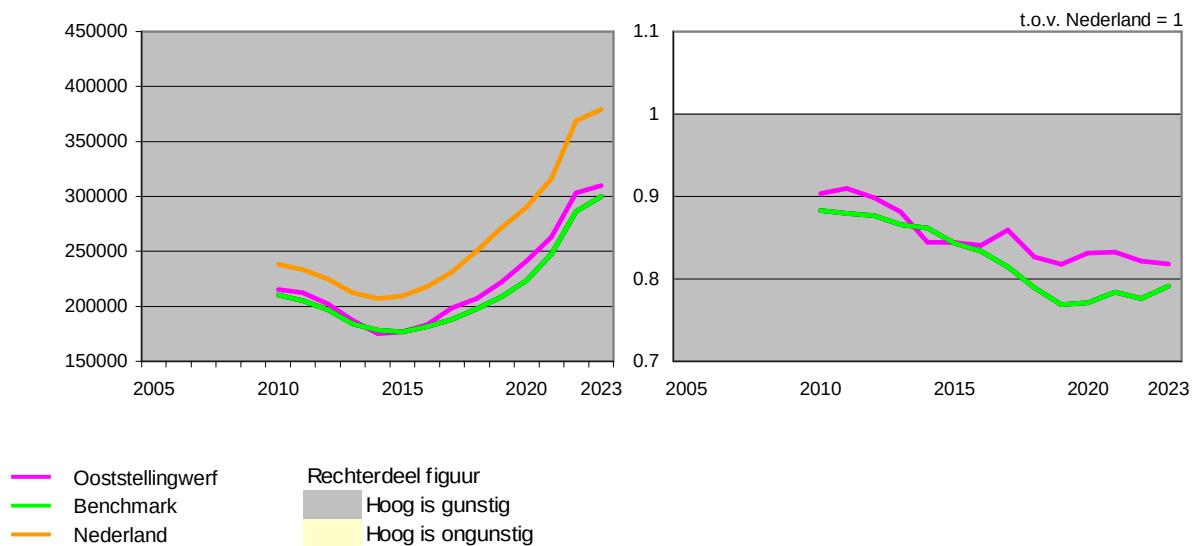
⁵ Bureau Louter beschikt over die verschillen per buurt en/of kern over gedetailleerde informatie, maar dat vormde geen onderdeel van dit onderzoek.

4.5 en 4.6 staat de ontwikkeling in de tijd. Bij de WOZ-waarde wordt altijd uitgegaan van de waarde van vorig jaar. Hierbij moet nog worden bedacht dat de woningen in Ooststellingwerf gemiddeld klein zijn. Na correctie blijkt dat de gemiddelde verkoopprijzen *per vierkante meter* in Ooststellingwerf hoger zijn dan in elke van de tien benchmarkgemeenten (zie hierna figuur 4.7).

Figuur 4.5 *Ontwikkeling gemiddelde verkoopprijs woningen, 2005-2024 (in €)*

Figuur 4.6 *Ontwikkeling gemiddelde WOZ-waarde, 2005-2023 (in €)*

Na een afname van de gemiddelde woningprijzen in de vijf jaar na de kredietcrisis (in 2008) herstelde de woningmarkt zich vanaf 2013 en stegen de prijzen in rap tempo (zien figuur 4.5). De gemiddelde prijzen ontwikkelden zich in de periode 2005-2018 in Ooststellingwerf minder sterk dan de nationale trend, stegen vervolgens sterker dan het nationaal gemiddelde, maar in de meest recente twee jaar bleef de ontwikkeling weer wat achter bij de nationale trend. Globaal volgden de verkoopprijzen in de

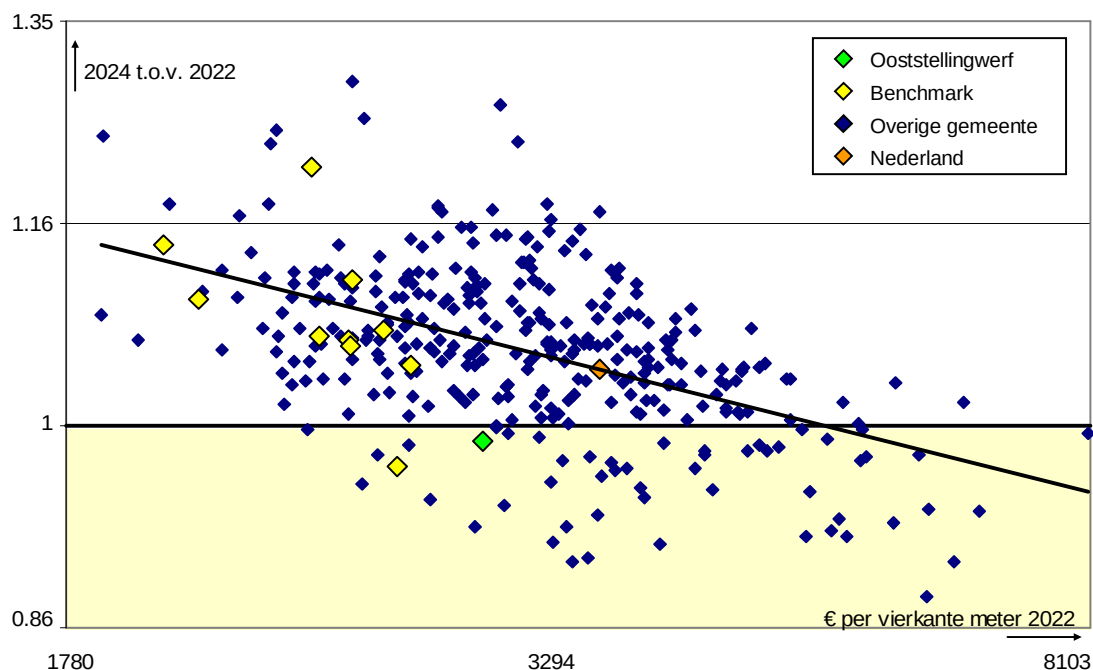
benchmarkgroep hetzelfde pad, waarbij zij zich recentelijk nog wel wat sterker ontwikkelden dan de nationale trend.

De ontwikkeling van de WOZ-waarden kent een wat geleidelijker verloop en een recente sterkere toename dan de nationale trend is hier niet zichtbaar voor Ooststellingwerf (maar wel enigszins voor de benchmarkgroep). Het niveau van de WOZ-waarden ten opzichte van het nationaal gemiddelde is vergelijkbaar met het niveau van de verkoopprijzen. De gemiddelde WOZ-waarde lag de afgelopen jaren in Ooststellingwerf wel wat hoger dan in de benchmarkgemeenten.

De gemiddelde woningwaarde en verkoopprijzen worden uiteraard voor een groot deel bepaald door de omvang (in vierkante meter) van de woningen. In figuur 4.7 zijn alle gemeenten in Nederland in een 'scatterdiagram' geplaatst, met op de ene as de gemiddelde vierkante meter prijs van verkochte woningen in 2022 en op de andere as de ontwikkeling daarvan (namelijk de gemiddelde vierkante meter prijs in 2024 als index van de gemiddelde vierkante meter prijs in 2022). Zowel de situatie als de ontwikkeling is berekend volgens een logaritmische schaal.

Opvallend is hier dat er sprake is van een licht negatief verband tussen de gemiddelde vierkante meter prijs van verkochte woning in het jaar 2022 en de ontwikkeling van de gemiddelde vierkante meter prijs in de twee jaar daarna. In de duurdere delen van Nederland hebben de gemiddelde vierkante meter prijzen inmiddels een dermate hoog niveau bereikt dat een verdere sterke procentuele stijging steeds moeilijker is te realiseren. De gebieden met relatief lage vierkante meter prijzen zijn bezig met een inhaalslag. Ook de meeste benchmarkgemeenten realiseerden in 2022-2024 een bovengemiddelde toename van de gemiddelde vierkante meter prijzen. Dat geldt overigens niet voor Ooststellingwerf (en Midden-Drenthe).

Figuur 4.7 Verband situatie en ontwikkeling verkoopprijs van woningen per vierkante meter, 2022-2024

Toelichting:

Weergegeven is op de horizontale as de gemiddelde verkoopprijs per vierkante meter volgens een logaritmische schaal. Op de verticale as staat de gemiddelde verkoopprijs per vierkante meter in 2024 als index van 2022 (ook op een logaritmische schaal). De figuur laat zien dat in de periode 2022-2024 de relatieve toename van de verkoopprijs per vierkante meter minder sterk is toegenomen naarmate het niveau in het aanvangsjaar (de gemiddelde vierkante meter prijs in 2022) hoger was.

4.3 Woonaantrekkelijkheid

De woonaantrekkelijkheid (die door Bureau Louter al vijftien jaar is bepaald in opdracht van Elsevier Weekblad) wordt berekend op basis van 127 zorgvuldig gekozen indicatoren. De *gewichten* die daaraan worden toegekend om tot een totaalscore te komen, zijn ontleend aan een grote enquête van Bureau Louter, met in totaal 6.500 respondenten. Daarbij wordt het gemiddelde van de gewichten voor alle 6.500 respondenten beschouwd als de voorkeuren van de 'gemiddelde Nederlander'.

Per respondent zijn ook persoonskenmerken bekend, zoals leeftijd. Voor dit onderzoek is het daardoor mogelijk de gewichten te bepalen op basis van de woonvoorkeuren van de respondenten in de leeftijdsklasse 18-29 jaar. Die gewichtenset wijkt af van de gewichtenset voor de gemiddelde Nederlander en daarmee wijken ook de resulterende gemeentelijke verschillen in woonaantrekkelijkheid voor jongvolwassenen af van het resultaat voor de totale bevolking. Omdat de gewichten per type indicatoren bekend zijn, ontstaat ook inzicht in wat jongvolwassenen vooral van belang vinden bij de beoordeling van de gemeentelijke woonaantrekkelijkheid. Als illustratie van de verschillen tussen leeftijdsklassen zijn tevens de gewichten bepaald voor de groep 'oudere senioren' (van 75 jaar of ouder).

In figuur 4.8 staan de gewichten voor de 33 indicatoren, aan de hand waarvan de totale woonaantrekkelijkheid wordt bepaald voor de totale bevolking (de staafjes), voor de leeftijdsklasse 18-29 jaar en voor de leeftijdsklasse 75 jaar en ouder. Voor de totale bevolking en per leeftijdsklasse tellen deze steeds op tot honderd procent. In figuur 4.9 staan bovendien de verschillen in gewicht per indicator tussen de jongvolwassenen en de oudere senioren.

Bij de interpretatie van de resultaten moet erop worden gewezen dat het gewicht voor de totale bevolking boven het gewicht voor beide leeftijdsklassen kan liggen. Een voorbeeld daarvan is het aanbod van kinderopvang. Hoewel dat voor een deel van de jongvolwassenen relevant is, zal dat vooral voor dertigers en veertigers zwaar wegen. Zij trekken dus het gemiddelde voor de totale bevolking omhoog. Dit geldt bijvoorbeeld ook voor het aanbod van overige (luxe) winkels, weinig misdaad in de omgeving en aantrekkelijke bebouwing in de omgeving. Soms liggen de gewichten voor beide leeftijdsklassen ook boven het gemiddelde voor de totale bevolking, bijvoorbeeld voor een aantal bereikbaarheidsindicatoren, verkeersveiligheid en luchtverontreiniging. Bedacht moet worden dat sommigen bij het bepalen van de gewichten puur van hun eigen situatie uit gaan, terwijl anderen ook rekening houden met het 'algemeen belang'. Zo blijken 75-plussers ook een (klein) gewicht toe te kennen aan het aanbod van basisonderwijs.

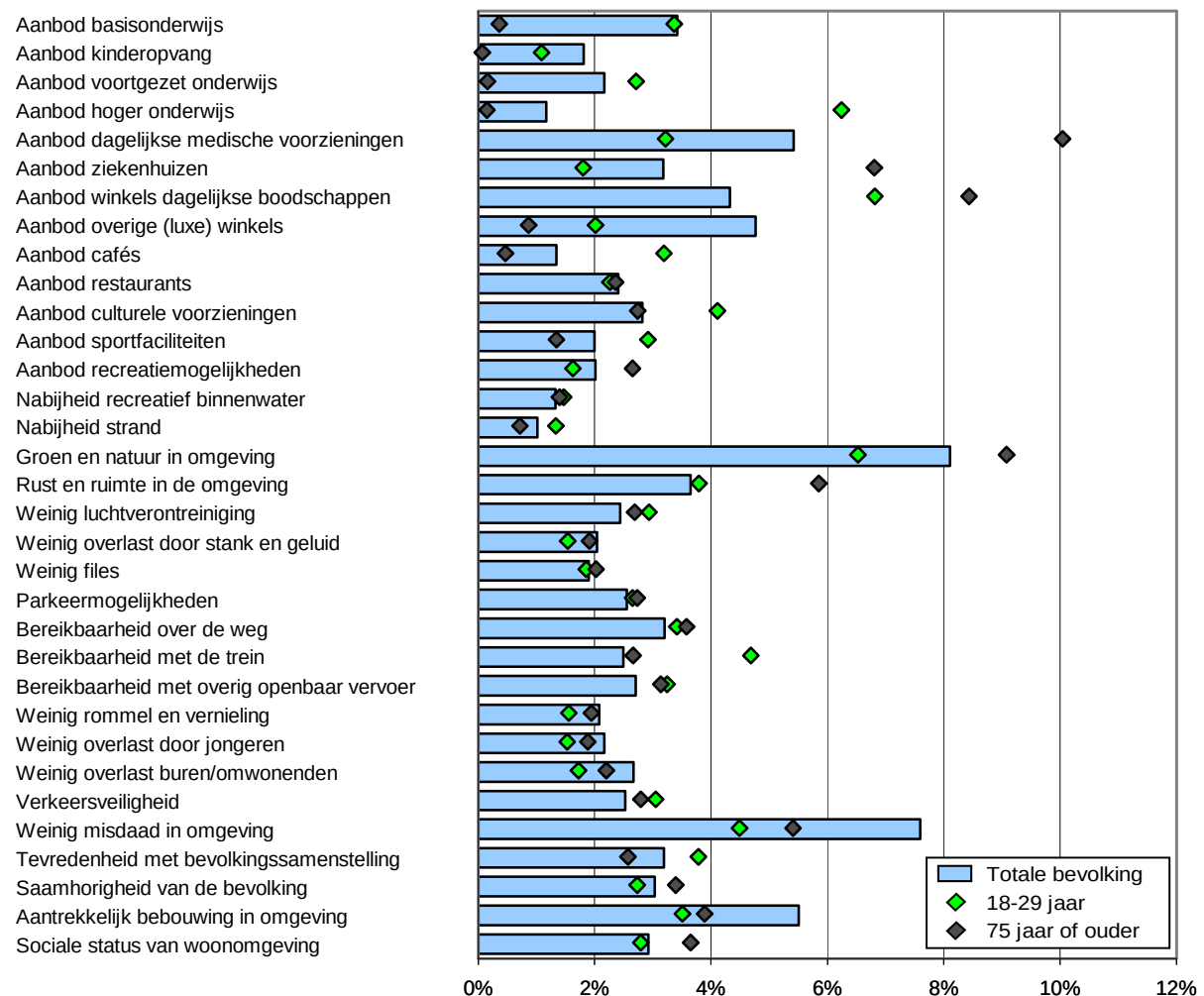
Uit figuur 4.8 blijkt dat jongvolwassenen het meeste belang toekennen aan het aanbod van hoger onderwijs (binnen een aanvaardbare afstand), het aanbod van winkels voor de dagelijkse boodschappen (met name de supermarkt) en groen en natuur in de omgeving. Dat laatste geldt overigens in het algemeen: het gewicht ligt voor groen en natuur in de omgeving voor de totale bevolking nog hoger dan voor de jongvolwassenen. Vergeleken met het gemiddelde voor de totale bevolking vinden jongvolwassenen onder andere ook de bereikbaarheid met de trein, het aanbod van culturele voorzieningen, het aanbod van cafés en het aanbod van sportfaciliteiten van veel belang. Vergeleken met de 'gemiddelde inwoner' kennen zij minder gewicht toe aan het aanbod van dagelijkse medische voorzieningen (zoals de huisarts), van ziekenhuizen en van 'luxe' winkels. Ook weegt weinig misdaad in de omgeving en aantrekkelijke bebouwing in de omgeving voor jongvolwassenen minder mee bij hun beoordeling van de woonaantrekkelijkheid.

Worden de 'tegenpolen' jongvolwassenen en oudere senioren met elkaar vergeleken, dan blijkt dat er vooral verschillen bestaan in het belang dat aan het aanbod van onderwijs en medische voorzieningen wordt toegekend. Ook kennen oudere senioren minder belang toe aan 'vrijtijdsactiviteiten', zoals cafés en culturele voorzieningen. Dat geldt overigens niet voor restaurants. Ook zijn oudere senioren meer op zoek naar rust en ruimte en groen en natuur in de omgeving en is de bereikbaarheid met de trein voor hen van minder belang dan voor jongvolwassenen.

Bureau Louter, 18 april
M24.022 Jongvolwassenen in Ooststellingwerf. Eindrapport

In figuur II.22 tot en met II.27 staan de resultaten in de vorm van kaartbeelden. Daaruit blijkt dat Ooststellingwerf een zeer lage woonaantrekkelijkheid heeft voor jongvolwassenen. De woonaantrekkelijkheid voor oude senioren is minder ongunstig, maar in diverse omliggende gemeenten resulteert daarvoor een hogere score. Om jongvolwassenen te binden en/of aan te trekken is meer werkgelegenheid alleen waarschijnlijk niet genoeg. Er zal ook moeten worden geprobeerd om de woonaantrekkelijkheid te verhogen. Dat geldt met name voor de aspecten waar jongvolwassenen een hoog gewicht aan toekennen.

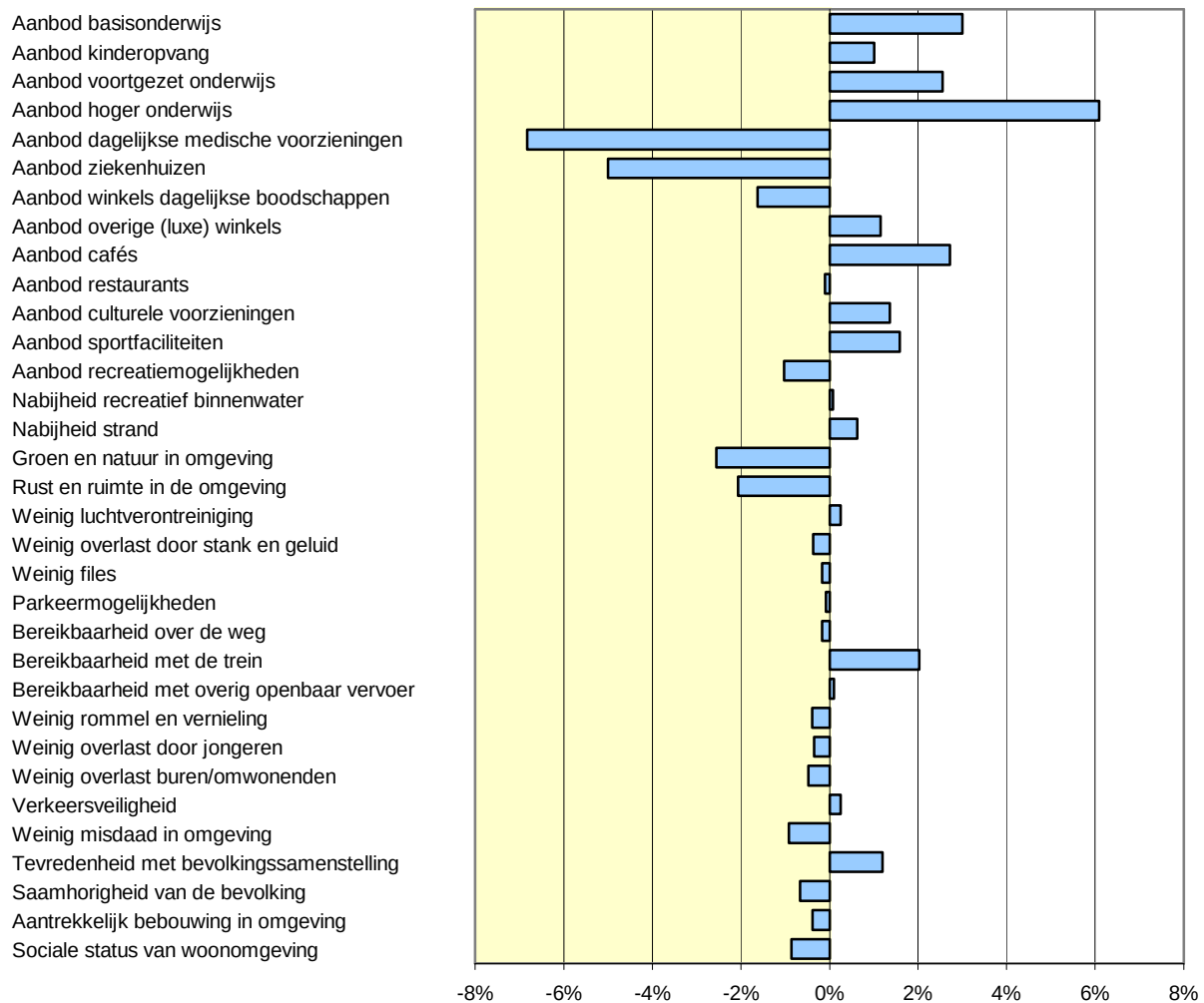
Figuur 4.8 Gewichten woonaantrekkelijkheid naar 33 indicatoren

Toelichting:

In het onderzoek van Bureau Louter naar de woonaantrekkelijkheid van buurten en gemeenten (in opdracht van Elsevier Weekblad) worden scores voor 127 subindicatoren, gebundeld naar 33 indicatoren bepaald voor elke buurt en gemeente in Nederland. Om tot totaalscores te komen zijn 'gewichten' bepaald (op het niveau van de 33 indicatoren). Deze zijn gebaseerd op een enquête met 6.500 respondenten. De som over de gewichten is daarbij gelijk aan 100%. Omdat ook kenmerken van de respondenten bekend zijn, kan de gewichtenset leeftijdspecifiek worden bepaald. In de figuur staan de gewichten voor de totale bevolking en daarnaast voor de inwoners van 18-29 jaar en de inwoners van 75 jaar of ouder.

Figuur 4.9 Verschil in gewichten tussen de leeftijdsklassen 18-29 jaar en 75 jaar of ouder

Toelichting:

Op basis van de resultaten in figuur 4.8 is het verschil in gewicht tussen de leeftijdsklassen 18-29 jaar en 75 jaar en ouder bepaald. De som over de verschillen telt op tot 0%.

Bij een naar rechts wijzend staafje is het gewicht dat inwoners van 18-29 jaar toekennen aan een indicator bij de beoordeling van de woonaantrekkelijkheid van een gebied groter dan het gewicht dat door inwoners in de leeftijdsklasse 75 jaar en ouder wordt toegekend. Bij een naar links wijzend staafje kennen ouderen juist meer gewicht toe aan een indicator dan de jongvolwassenen.

5 Economie

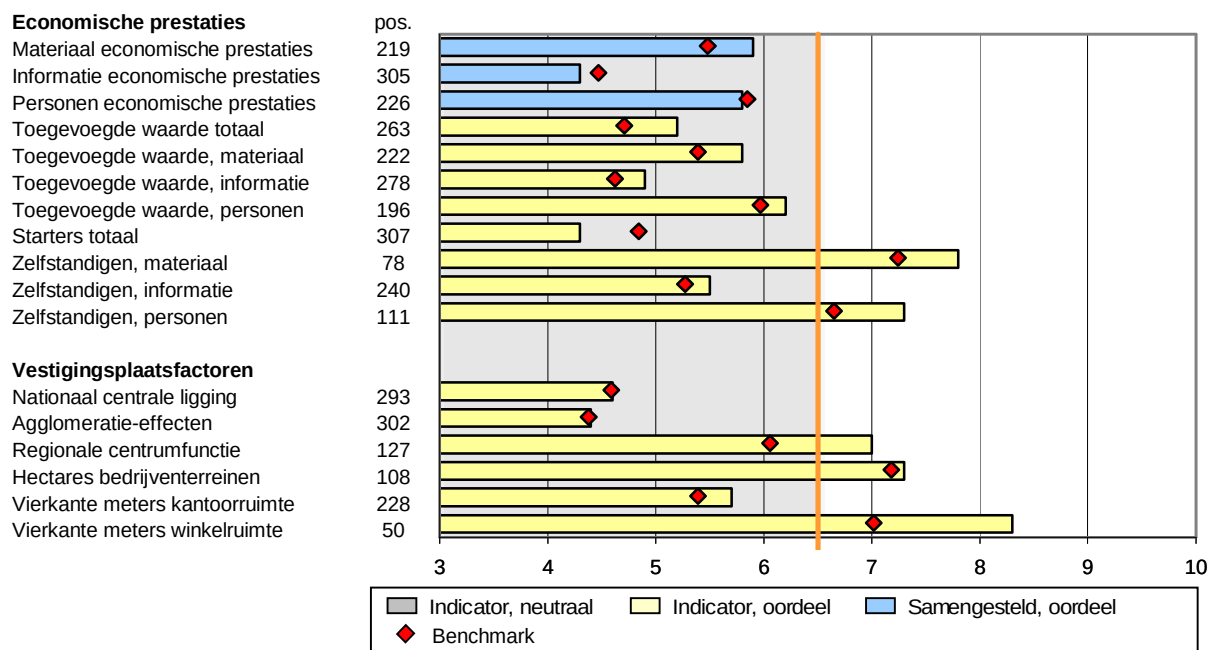
Bij dit hoofdstuk horen de figuren II.31 tot en met II.33 uit bijlage II.

Een krachtige lokale economie resulteert in werkgelegenheid en koopkracht voor de werknemers van bedrijven. In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de economie van Ooststellingwerf. In paragraaf 5.1 wordt een beeld geschetst van de huidige situatie, in paragraaf 5.2 staan prognoses voor de te verwachten ontwikkelingen tot 2029. Opgemerkt moet worden dat inwoners van een gemeente ook buiten hun eigen gemeente kunnen werken (en andersom). Het aantal werkzame inwoners in een gemeente kan dus afwijken van het aantal arbeidsplaatsen bij bedrijven en instellingen in die gemeente. Op het aantal werkzame inwoners per gemeente en kenmerken van de arbeidsmarkt in het algemeen zal worden ingegaan in hoofdstuk 6.

5.1 Situatie economie

In figuur 5.1 staat een beeld van de huidige kenmerken van de economie van Ooststellingwerf, in vergelijking tot het nationaal gemiddelde en tot het gemiddelde voor de benchmarkgebieden. Hier richt de aandacht zich op andere aspecten dan arbeidsplaatsen, want daar wordt in figuur 5.2 en figuur 5.3 nog specifiek op ingegaan.

Figuur 5.1 Benchmarkanalyse Economie

Onder het subthema 'economische prestaties' gaat het om relatieve scores: steeds is gedeeld door het aantal inwoners van 18-66 jaar. Tevens zijn scores berekend voor een aantal 'vestigingsplaatsfactoren'. Dit vormt uiteraard slechts een bescheiden greep uit de vele aspecten die een rol spelen bij de vestigingsplaatskeuzes en het economische functioneren van bedrijven en instellingen in een gemeente.

Een toelichting bij de verschillende indicatoren staat weer in bijlage I.

Economische prestaties

Economische activiteiten zijn onderscheiden naar drie brede economische activiteiten:

- materiaalgeoriënteerde activiteiten: de productie en distributie van materiële goederen (vaak gevestigd op bedrijventerreinen, met uitzondering van land- en tuinbouw)
- informatiegeoriënteerde activiteiten: het verkrijgen, verwerken en verstrekken van informatie (veelal gevestigd in kantoren)
- personeengeoriënteerde activiteiten: directe persoonlijke dienstverlening aan consumenten (gevestigd in voorzieningencentra of in de woonbebouwing)

Voor de totale economische prestaties resulteert positie 284 op de ranglijst van 337 gemeenten (zie figuur 2.1). Die lage totaalscore wordt veroorzaakt doordat Ooststellingwerf geen duidelijke uitschieters/specialisaties kent, die het gemiddelde omhoogtrekken. Op alle drie typen brede economische activiteiten scoort Ooststellingwerf benedengemiddeld, met voor informatiegeoriënteerde activiteiten zelfs een zeer lage score (positie 305). De drie scores sluiten bijna naadloos aan bij het benchmarkgemiddelde. De economische prestaties zijn opgebouwd uit het aantal arbeidsplaatsen, de toegevoegde waarde (omzet min inkoop van goederen en diensten) en het aantal startende bedrijven (elk opgebouwd uit meerdere sectoren). Voor de toegevoegde waarde resulteert ook een lage positie op de ranglijst, waarbij informatiegeoriënteerde activiteiten weer achterblijven bij materiaal- en personeengeoriënteerde activiteiten. Voor alle drie brede economische sectoren scoort Ooststellingwerf hier iets hoger dan de benchmarkgroep. Voor de totale bedrijvigheid (de som over alle economische sectoren) neemt Ooststellingwerf positie 232 in voor het aantal arbeidsplaatsen (zie figuur 5.3 hierna), positie 263 voor toegevoegde waarde en positie 307 voor startende bedrijven. Van alle drie typen economische indicatoren scoort Ooststellingwerf dus het laagst voor het aantal starters. Ooststellingwerf blijft voor starters ook iets achter bij het benchmarkgemiddelde. Wel kent Ooststellingwerf voor twee van de drie brede economische sectoren een bovengemiddeld aantal zelfstandigen, namelijk voor materiaalgeoriënteerde activiteiten (vooral in de landbouw) en voor personeengeoriënteerde activiteiten. De verdeling over sectoren is hier weer vergelijkbaar met het benchmarkgemiddelde, waarbij Ooststellingwerf steeds iets hoger scoort. Veel starters zijn eenmanszaken, dus dit lijkt niet overeen te komen met het lage aantal starters. Mogelijk gaat het bij de zelfstandigen om ondernemingen die al wat langer bestaan, maar komen er relatief weinig bij. Wat bij de economische prestaties vooral opvalt, is hoe sterk de scores voor Ooststellingwerf en de benchmarkgebieden op elkaar lijken, waarbij Ooststellingwerf wel veelal iets hoger scoort.

Vestigingsplaatsfactoren

Op 'nationaal centrale ligging' scoort Ooststellingwerf ruim benedengemiddeld. Door de nationaal decentrale ligging is Ooststellingwerf minder aantrekkelijk voor distributieactiviteiten of zakelijke dienstverlening met één vestiging in Nederland (tenzij het om bedrijven met een regionale markt gaat, bijvoorbeeld het Noorden van Nederland). Ook op Europese ligging (niet weergegeven in de figuur) scoort Ooststellingwerf ruim benedengemiddeld. Voor op de Noordwest-Europese markt gerichte bedrijven is ook dat een nadeel. Op 'agglomeratie-effecten' (de regionale mate van verstedelijking) kent Ooststellingwerf ook ruim benedengemiddelde scores. Dat maakt Ooststellingwerf (en andere delen van het Noorden) minder aantrekkelijk voor kennisintensieve diensten ('de kantorensector'). Op 'Regionale centrumfunctie' scoort Ooststellingwerf iets boven het gemiddelde. Dit is een relatieve maatstaf, waarbij een gemeente wordt vergeleken met de directe omgeving. Omdat Ooststellingwerf in een dunbevolkte regio ligt (en dus weinig concurrentie heeft van grote steden binnen een straal van ongeveer twintig kilometer), zijn er voor op de regionale markt gerichte activiteiten iets bovengemiddelde kansen. Ooststellingwerf wordt gekenmerkt door een iets bovengemiddeld areaal aan (in gebruik zijnde) hectares bedrijventerreinen, een benedengemiddeld aantal vierkante meter kantoorruimte en een bovengemiddeld aantal vierkante meter winkelruimte - in alle gevallen per duizend inwoners van 18-66 jaar. Dit komt globaal overeen met de relatieve vertegenwoordiging van arbeidsplaatsen in materiaalgeoriënteerde activiteiten, informatiegeoriënteerde activiteiten en consumentendiensten (voornamelijk detailhandel), zoals dat uit figuur 5.3 naar voren komt. Daarbij geldt wel in alle gevallen dat de scores voor de

hoeveelheid bedrijfsruimte (zie figuur 5.1) hoger zijn dan voor het aantal arbeidsplaatsen (zie figuur 5.3, zeker wanneer er rekening mee wordt gehouden dat de score op materiaalgeoriënteerd lager zou zijn exclusief landbouw - die niet op bedrijventerreinen is gevestigd). De reden is dat de prijzen per vierkante meter voor bedrijfskavels, kantoorruimte en winkelruimte in landelijke gemeenten in nationaal decentraal gelegen gebieden lager zijn dan het nationaal gemiddelde en veel lager dan in verstedelijkte gebieden (vooral in de Randstad). Daardoor is de noodzaak om spaarzaam te zijn in het ruimtegebruik in gemeenten als Ooststellingwerf en de benchmarkgroep klein en ligt het ruimtegebruik per arbeidsplaats dus hoger. De scores voor Ooststellingwerf liggen ook hier in het algemeen weer dichtbij de gemiddelde scores voor de benchmarkgroep, met uitzondering van de regionale centrumfunctie en het aantal vierkante meters winkelruimte. Daarvoor scoort Ooststellingwerf wat hoger.

Om in meer detail na te gaan welke typen economische activiteiten vooral in Ooststellingwerf gevestigd zijn, is een tweetal figuren opgesteld (figuur 5.2 en figuur 5.3). Dit geeft een indruk welk type banen er in Ooststellingwerf veel voorkomt. Daarbij moet worden opgemerkt dat dit niet precies aangeeft in welke sectoren de inwoners van Ooststellingwerf werken: deels wonen werknemers bij bedrijven en instellingen in Ooststellingwerf buiten de gemeente en deels werken inwoners van Ooststellingwerf buiten hun eigen woongemeente (zie hoofdstuk 6). Wel geven de figuren 5.2 en 5.3 aan welke typen arbeidsplaatsen vooral binnen Ooststellingwerf zelf beschikbaar zijn.

Naast een onderverdeling in twaalf sectoren⁶ staan er in figuur 5.3 ook totaalscores voor de drie brede economische sectoren. Bij personeengeoriënteerde activiteiten gaat het daarbij om voorzieningen. Hier wordt gemeten hoeveel werkgelegenheid economische activiteiten die voorzieningen leveren bieden, niet het voorzieningenniveau voor de inwoners van een gemeente (zie figuur 4.4), want daarbij speelt ook de gemiddelde afstand die men af moet leggen voor het gebruik van voorzieningen een rol (waarbij sommige typen voorzieningen zelfs volledig ontbreken in Ooststellingwerf en men naar buiten de gemeente moet verplaatsen).

Bij de interpretatie van figuur 5.2 moet er rekening mee worden gehouden dat de totale werkgelegenheid per inwoner van 18-66 jaar in Ooststellingwerf ruim onder het nationaal gemiddelde ligt. Terwijl diverse economische sectoren een hoger aandeel in de totale werkgelegenheid in Ooststellingwerf kennen, ligt de relatieve vertegenwoordiging (arbeidsplaatsen per inwoner van 18-66 jaar) daardoor toch onder het nationaal gemiddelde (zie figuur 5.3). Dat geldt bijvoorbeeld voor alle economische sectoren in materiaalgeoriënteerde activiteiten (met uitzondering van landbouw), voor zorg en welzijn (met veel werkgelegenheid in verpleeg- en verzorgingshuizen) en consumentendiensten (voornamelijk detailhandel en daarnaast nog persoonlijke dienstverlening, zoals kappers en pedicures).

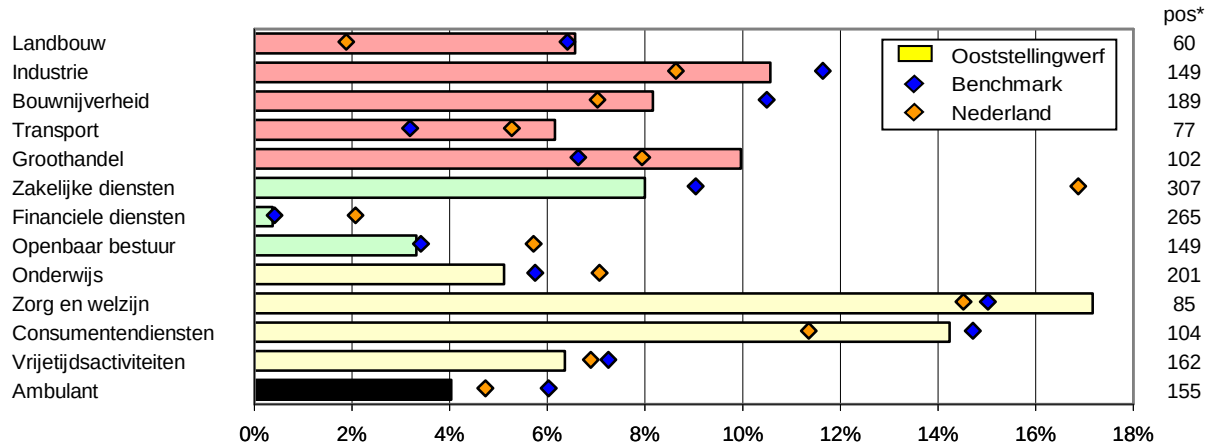
In Ooststellingwerf leveren de meeste werkgelegenheid in termen van arbeidsplaatsen zorg & welzijn en consumentendiensten⁷, op afstand gevolgd door industrie en groothandel en vervolgens bouwnijverheid en zakelijke diensten. Die laatste sector neemt in Ooststellingwerf slechts de zesde plaats in, terwijl dit nationaal de koploper is, gemeten naar aandeel in het totaal aantal arbeidsplaatsen. Financiële diensten zijn nauwelijks vertegenwoordigd in Ooststellingwerf. Evenals elders in Nederland zijn lokale filialen van vestigingen in het bank- en verzekeringswezen gesloten en zijn activiteiten steeds meer geconcentreerd bij hoofdkantoren in steden. De 'positie' laat zien dat de aandelen in de totale werkgelegenheid bij een vergelijking met andere gemeenten het hoogst zijn in de landbouw, transport, zorg & welzijn, groothandel

⁶ Aangevuld met 'ambulante activiteiten'. Dat betreft typen bedrijvigheid waarbij het overgrote deel van de werknemers 'op locatie' bij klanten werkt. Zij worden alle toegewezen aan de locatie waar het kantoor is gevestigd (waar slechts een klein deel van het totale personeel daadwerkelijk werkt). Dat leidt dus tot een overschatting van het aantal werknemers voor de gemeente waar die kantoren zijn gevestigd. Voorbeelden van 'ambulante activiteiten' zijn schoonmaakbedrijven, glazenwassers, thuiszorg, cateringbedrijven, beveiligingsbedrijven, uitleenbedrijven en dienstverlening in de land- en tuinbouw.

⁷ In termen van het aantal gewerkte uren/ arbeidsjaren liggen de verschillen overigens anders, want in zorg & welzijn en consumentendiensten - en ook vrijetijdsactiviteiten - zijn velen werkzaam in deeltijd.

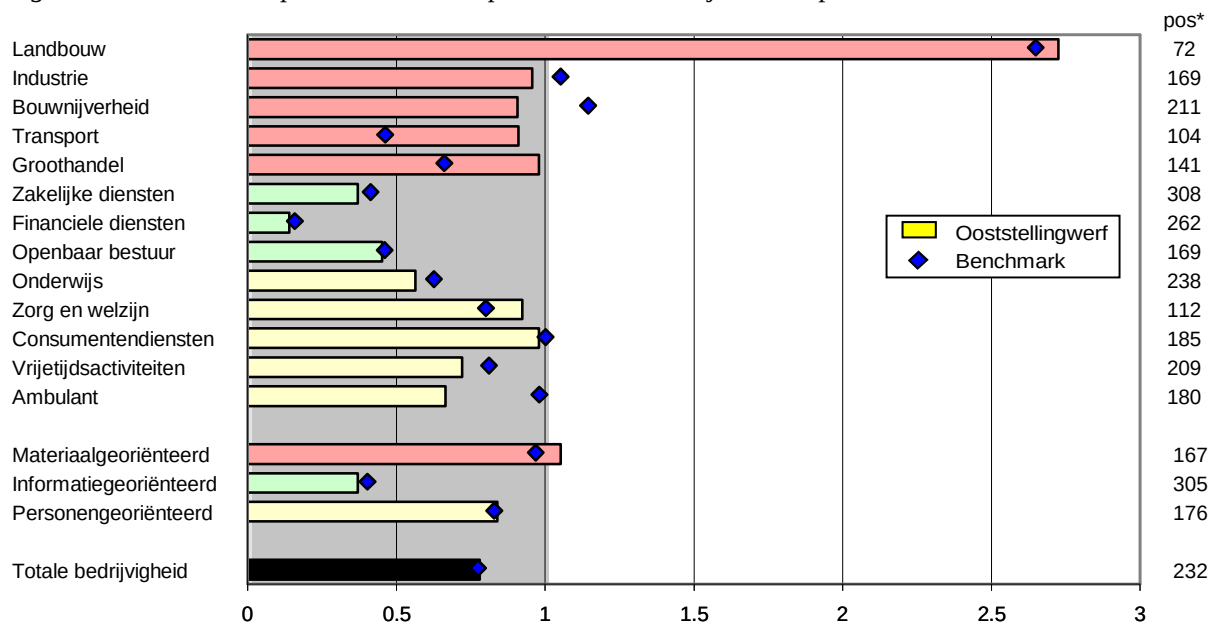
en consumentendiensten. De laagste posities op de ranglijst worden ingenomen door 'kantoorsectoren' als zakelijke diensten en financiële diensten (met een groot aandeel hoog opgeleiden in het personeel).

Figuur 5.2 Aandeel sectoren in totale werkgelegenheid per gebied, 2023

*) pos: positie in ranglijst 337 gemeenten

Figuur 5.3 Arbeidsplaatsen sectoren per inwoner 18-66 jaar ten opzichte van Nederland = 1, 2023

*) pos: positie in ranglijst 337 gemeenten

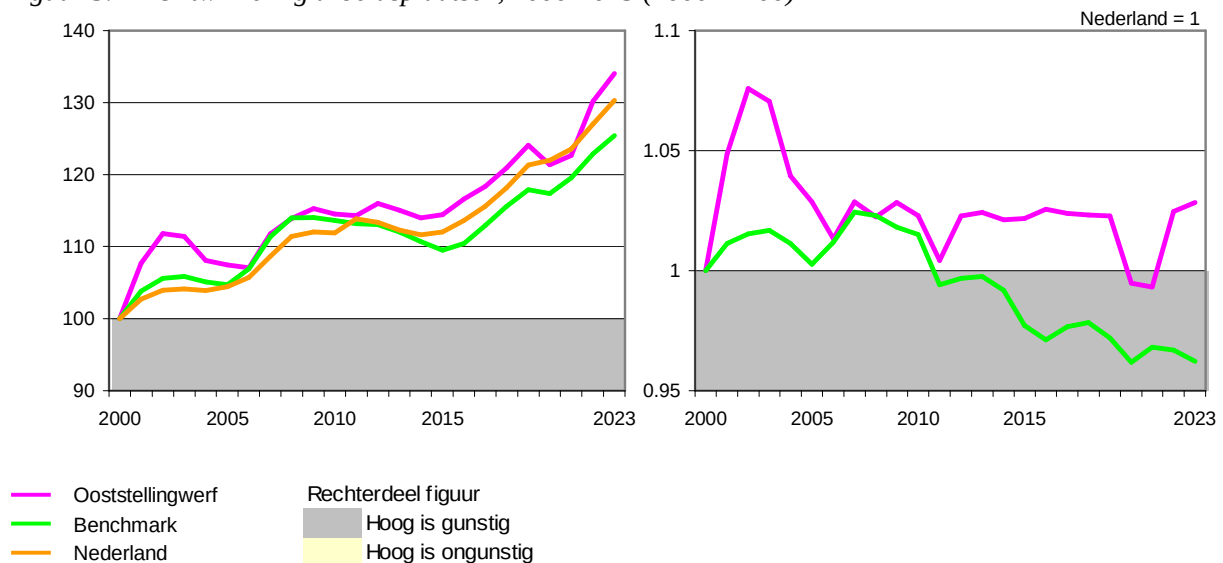
Uit figuur 5.3, waarin gecorrigeerd is voor de nationale omvang per sector en de gemeenten onderling vergelijkbaar zijn gemaakt door het aantal arbeidsplaatsen uit te drukken per inwoner van 18-66 jaar blijkt dat er in Ooststellingwerf slechts één sector is met een sterkere relatieve vertegenwoordiging dan het nationaal gemiddelde, namelijk landbouw. Dat materiaalgeoriënteerde activiteiten iets bovengemiddeld scoren, is puur aan de landbouw te danken; voor de overige vier sectoren binnen materiaalgeoriënteerde activiteiten resulteert een ondervertegenwoordiging - vergeleken met de meeste andere sectoren overigens slechts in geringe mate. Daarnaast kennen ook zorg & welzijn en consumentendiensten slechts een geringe ondervertegenwoordiging. Ooststellingwerf kent de laagste relatieve vertegenwoordigingen in de sectoren

onderwijs, openbaar bestuur, zakelijke diensten en vooral financiële diensten. Dat komt ook naar voren in de zeer lage relatieve vertegenwoordiging van informatiegeoriënteerde activiteiten: daarvoor scoren slechts 32 gemeenten in Nederland nog lager. Dat geldt overigens in het algemeen voor het type gemeenten als Ooststellingwerf, want de score is vrijwel exact gelijk aan de score voor de benchmarkgroep. Dat geldt ook voor de materiaalgeoriënteerde activiteiten en voor de personeengeoriënteerde activiteiten. Ook op het niveau van de twaalf sector lijkt het 'economisch profiel' (de scores op de relatieve vertegenwoordigingen) van Ooststellingwerf sterk op dat van de benchmarkgroep. De grootste uitzondering daarop is de distributiesector (groothandel en transport): daarop scoort Ooststellingwerf duidelijk hoger dan de 'soortgenoten'. Mogelijk hangt dat samen met de binnen het Noorden van Nederland vrij centrale ligging van Ooststellingwerf (bijvoorbeeld in vergelijking met gemeenten als Waadhoeke, Noardeast-Fryslân en Stadskanaal). Dat is aantrekkelijkheid voor bedrijven die zich richten op Noord-Nederland.

5.2 Ontwikkeling in verleden en toekomst

Het aantal arbeidsplaatsen heeft zich in Ooststellingwerf iets sterker ontwikkeld dan de nationale trend, met name door een sterke groei in het begin van deze eeuw. Vanaf 2005 volgde de ontwikkeling van het totaal aantal arbeidsplaatsen in Ooststellingwerf de nationale trend, met ups and downs. In de coronajaren (2020 en 2021) viel de werkgelegenheid tijdelijk terug. De afgelopen vijftien jaar was sprake van een gunstiger ontwikkeling dan in de benchmarkgemeenten, waar de ontwikkeling van het aantal banen achterbleef bij de nationale trend.

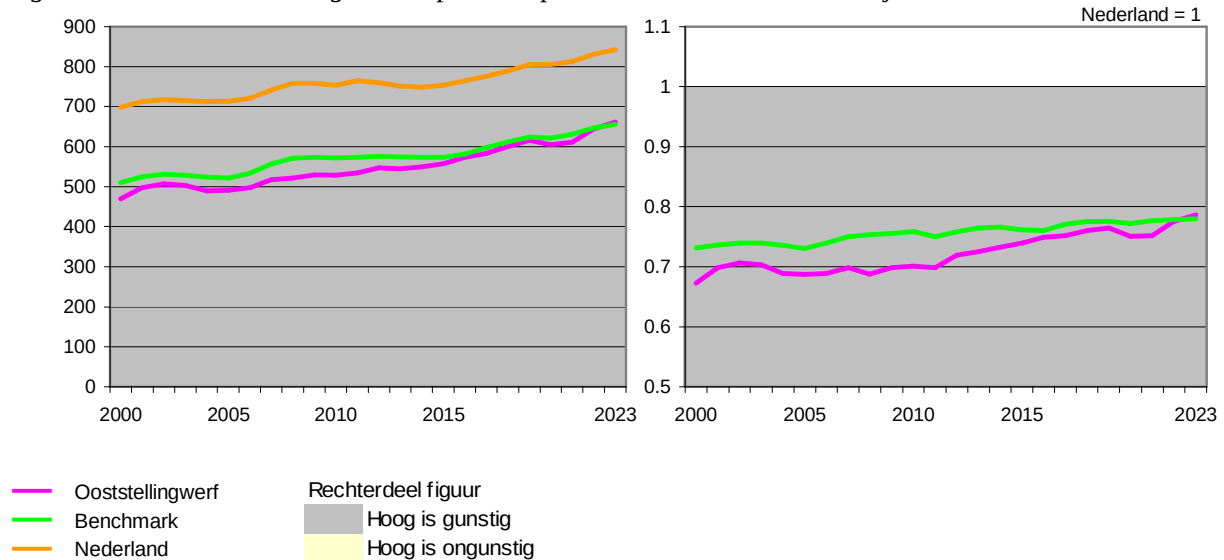
Figuur 5.4 Ontwikkeling arbeidsplaatsen, 2000-2023 (2000 = 100)

De prestaties van Ooststellingwerf zijn opvallend omdat de ontwikkeling van het aantal inwoners en van de potentiële beroepsbevolking (de leeftijdsklasse 18-66 jaar) achterbleef bij de nationale trend. Dat resulteert in een sterkere groei van de 'werkgelegenheidsfunctie' (het aantal arbeidsplaatsen per duizend inwoners van 18-66 jaar) dan het nationaal gemiddelde (een stijgende lijn in het rechter deel van figuur 5.5). Ook in de benchmarkgroep was overigens sprake van een bovengemiddelde ontwikkeling van de werkgelegenheidsfunctie (omdat de ontwikkeling van het aantal inwoners daar sterker achterbleef bij het nationaal gemiddelde dan de ontwikkeling van het aantal arbeidsplaatsen achterbleef bij de nationale ontwikkeling), maar in mindere mate dan in Ooststellingwerf. Inmiddels is de werkgelegenheidsfunctie in Ooststellingwerf ongeveer gelijk aan die van de benchmarkgemeenten, met nog wel een achterstand op het

nationaal gemiddelde van ruim twintig procent. Zowel in Ooststellingwerf als in de benchmarkgemeenten is de werkzame beroepsbevolking dus deels afhankelijk van werk in andere gemeenten (zie hoofdstuk 6).

Figuur 5.5 Ontwikkeling arbeidsplaatsen per 1000 inwoners van 18-66 jaar, 2000-2023

Prognose op middellange termijn

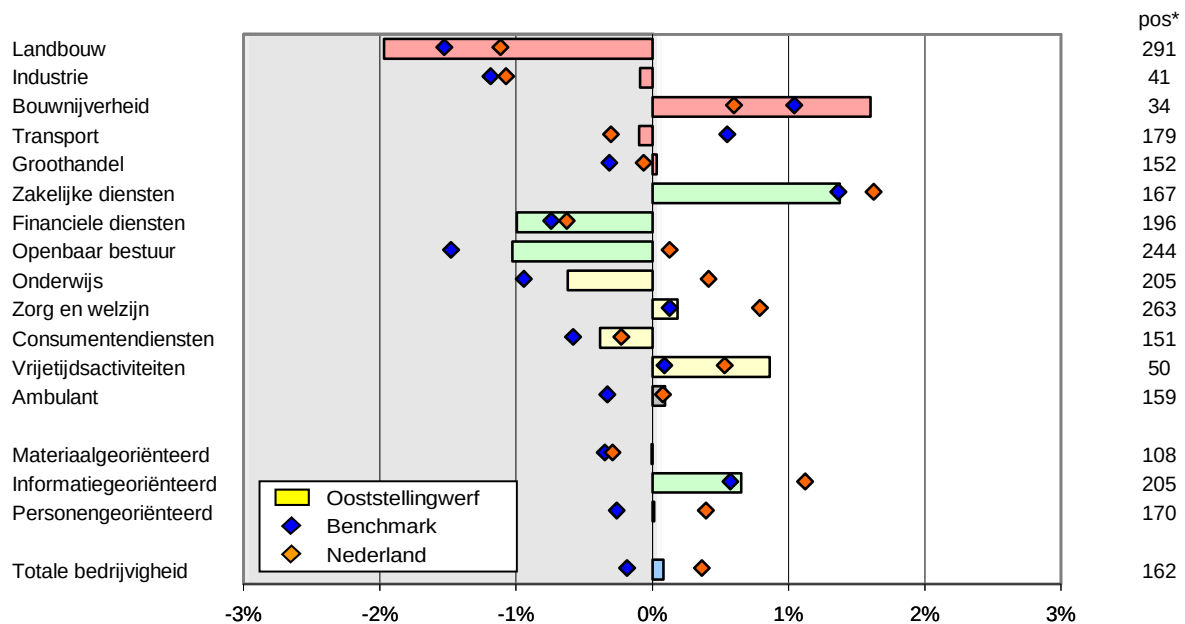
Aan de hand van het AREA-model van Bureau Louter zijn prognoses van de ontwikkelingen van het aantal arbeidsplaatsen op middellange termijn opgesteld (zie figuur 5.6), met een onderscheid naar economische sectoren. Voor de Ausgangssituatie wordt verwezen naar figuur 5.3. Naast de ontwikkeling van het aantal arbeidsplaatsen (figuur 5.6a) is tevens de ontwikkeling per duizend inwoners van 18-66 jaar bepaald (figuur 5.6b).

In figuur 5.6 staan de ontwikkelingen voor Ooststellingwerf, Nederland en de benchmarkgemeenten. De nationale ontwikkeling is gebaseerd op de UWV Arbeidsmarktprognoses, die jaarlijks in opdracht van het UWV worden opgesteld door Bureau Louter en SEOR. Nationaal wordt de sterkste groei voorzien voor zakelijke diensten, gevolgd door zorg & welzijn, vrijetijdsactiviteiten, bouwnijverheid en onderwijs. Er zijn ook economische sectoren waar een afname wordt voorzien. Dat geldt vooral voor landbouw en industrie (waar groei van de arbeidsproductiviteit ervoor zorgt dat meer kan worden geproduceerd met minder mensen) en in iets mindere mate voor financiële diensten.

De ontwikkeling van het totaal aantal arbeidsplaatsen zal voor Ooststellingwerf in de periode 2024-2029 naar verwachting heel licht positief zijn, maar blijft wel achter bij de nationale ontwikkeling. Voor materiaalgeoriënteerde en personeengeoriënteerde activiteiten wordt een stabilisatie van het aantal arbeidsplaatsen voorzien, voor informatiegeoriënteerde activiteiten groei, overigens vanaf een lage basis (zie figuur 5.3). Vergeleken met het nationaal gemiddelde is de verwachting voor Ooststellingwerf gunstiger voor materiaalgeoriënteerde activiteiten en ongunstiger voor de beide andere brede sectoren. Vergeleken met de soortgenoten is sprake van gunstiger verwachtingen voor de totale bedrijvigheid (conform de ontwikkelingen in de afgelopen vijftien jaar) en voor alle drie brede sectoren, overigens voor informatiegeoriënteerde activiteiten slechts in geringe mate.

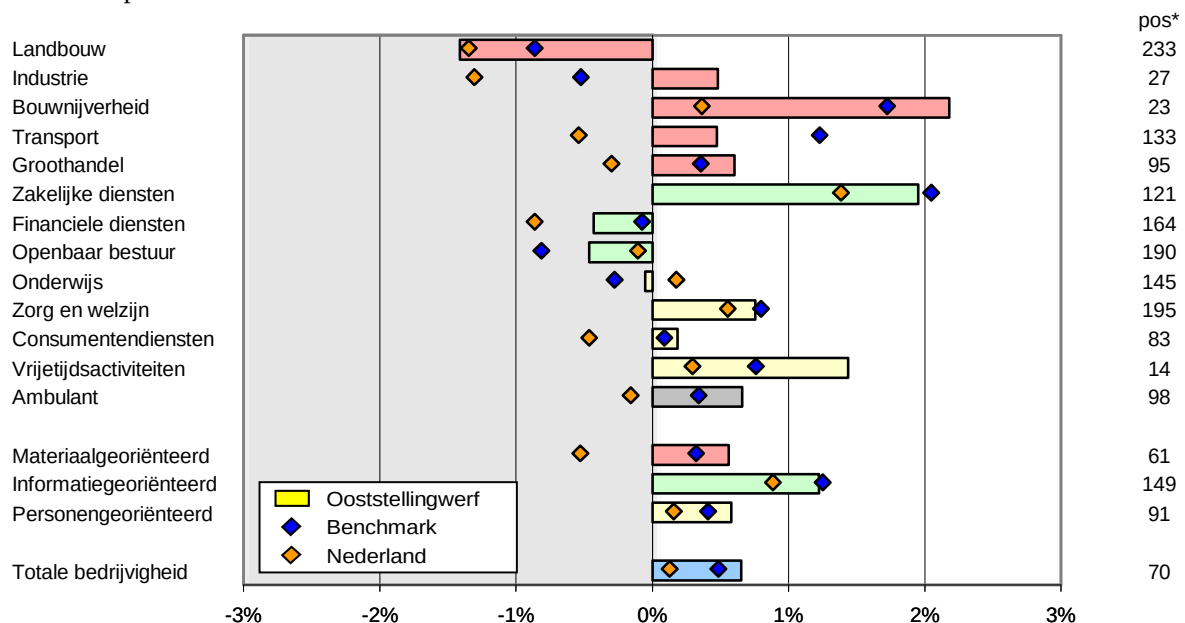
Bij een verdere onderverdeling naar sectoren valt op dat Ooststellingwerf drie maal de top-50 in de ranglijst van gemeenten bereikt, namelijk voor bouwnijverheid, industrie en vrijetijdsactiviteiten. Voor landbouw, zorg & welzijn en openbaar bestuur resulteren lagere posities op die ranglijst. Met uitzondering van landbouw zijn de verwachtingen voor Ooststellingwerf gunstiger dan het nationaal gemiddelde voor alle typen materiaalgeoriënteerde activiteiten, ook - in lichte mate - voor de twee typen distributieactiviteiten (groothandel en transport).

Figuur 5.6 Prognose ontwikkeling arbeidsplaatsen, 2024-2029, % per jaar

*) pos: positie in ranglijst 337 gemeenten

a. Arbeidsplaatsen

*) pos: positie in ranglijst 337 gemeenten

b. Arbeidsplaatsen per 1000 inwoners 18-66 jaar

Toelichting:
De prognoses zijn gebaseerd op het AREA-model van Bureau Louter.

Bureau Louter, 18 april
M24.022 Jongvolwassenen in Ooststellingwerf. Eindrapport

Voor alle sectoren binnen informatiegeoriënteerde activiteiten en personengeoriënteerde activiteiten (met uitzondering van vrijetijdsactiviteiten) blijven de verwachtingen juist achter bij de nationale ontwikkeling. Dat geldt vooral voor de 'non-profit sectoren' openbaar bestuur, zorg & welzijn en onderwijs. Daarvoor treedt schaalvergroting op en concentratie in stedelijke gebieden. Bovendien hangt de ontwikkeling in deze sectoren in vrij sterke mate samen met de bevolkingsontwikkeling - en die blijft de komende jaren in Ooststellingwerf achter bij de nationale ontwikkeling.

Vergeleken met de benchmarkgemeenten zijn de verwachtingen voor Ooststellingwerf veelal gunstiger. Dat geldt vooral voor industrie en vrijetijdsactiviteiten. Voor zakelijke diensten (een nationaal omvangrijke sector, die echter zowel in Ooststellingwerf als in de benchmarkgemeenten sterk is ondervertegenwoordigd) zijn de verwachtingen ongeveer gelijk. Slechts voor transport en landbouw wordt voor Ooststellingwerf een ongunstiger ontwikkeling voorzien dan voor de benchmarkgemeenten.

De ontwikkelingen per inwoner van 18-66 jaar (zie figuur 5.6b) geven een veel gunstiger beeld voor Ooststellingwerf. Voor de totale bedrijvigheid en voor alle drie brede typen bedrijvigheid wordt dan een gunstiger ontwikkeling voorzien dan nationaal gemiddeld. Dat geldt overigens ook voor de benchmarkgemeenten, die met uitzondering van informatiegeoriënteerde activiteiten wel iets achterblijven bij Ooststellingwerf.

Uit het verdere onderscheid naar sectoren blijkt dat Ooststellingwerf naar verwachting slechts achterblijft bij de nationale ontwikkeling voor openbaar bestuur en onderwijs en een ongeveer even sterke afname als nationaal zal kennen voor landbouw. Voor alle overige sectoren zijn de verwachtingen per inwoner gunstiger dan nationaal, voor sectoren als industrie, bouwnijverheid en vrijetijdsactiviteiten zelfs in hoge mate. Dat zijn overigens sectoren met veel laag en middelbaar opgeleiden en dat sluit goed aan bij het lokale arbeidsaanbod.

Slechts voor de sectoren landbouw, transport en financiële diensten zijn de verwachtingen voor het aantal arbeidsplaatsen per inwoner van 18-66 jaar voor Ooststellingwerf ongunstiger dan voor de benchmarkgroep, voor zakelijke diensten en zorg & welzijn ongeveer gelijk en voor de overige sectoren gunstiger.

6 Arbeidsmarkt

Bij dit hoofdstuk horen de figuren II.34 tot en met II.48 uit bijlage II.

Kansen op de arbeidsmarkt spelen een rol bij de keuze van de woonplaats door jongvolwassenen. Zo trekken bijvoorbeeld velen die universitair onderwijs hebben gevolgd in Groningen, Enschede en Maastricht na hun afstuderen naar de Randstad omdat daar veel banen voor hoog opgeleiden beschikbaar zijn. Jongvolwassenen uit landelijke gemeenten in nationaal decentraal gelegen gemeenten vertrekken soms ook, in eerste instantie om hoger onderwijs te gaan volgen en in tweede instantie (indien zij onderwijs vanuit hun oorspronkelijke woonplaats zijn blijven volgen) voor een baan elders nadat ze zijn afgestudeerd. Anderen vinden werk in hun eigen gemeente of in omliggende gemeenten. Daarbij speelt de beschikbaarheid van bij hun opleiding passende banen een rol.

Op kenmerken van de arbeidsmarkt wordt in dit hoofdstuk ingegaan: eerst wat betreft de huidige situatie (zie paragraaf 6.1) en vervolgens wat betreft ontwikkeling, zowel in het verleden als voor verwachtingen tot 2029 (zie paragraaf 6.2). Twee typen 'relatiepatronen' zijn hierbij van belang, namelijk pendelstromen (woon-werk verkeer; zie paragraaf 6.3) en verplaatsingen voor het volgen van onderwijs (zie paragraaf 6.4).

6.1 Situatie arbeidsmarkt

In de benchmarkanalyse is onderscheid gemaakt naar werkloosheid, arbeidsparticipatie en de woon-werk balans (zie figuur 6.1). Bij de werkloosheid worden uiteraard lage percentages als gunstig beoordeeld. Voor de leeftijdsklasse 18-29 jaar zijn geen specifieke gegevens beschikbaar. Bij de leeftijdsklasse 15-24 jaar gaat het om het jongere deel van de jongvolwassenen, terwijl de leeftijdsklasse 25-44 jaar deels een indruk geeft van het perspectief voor de jongvolwassenen die besluiten in Ooststellingwerf te blijven wonen of te gaan wonen.

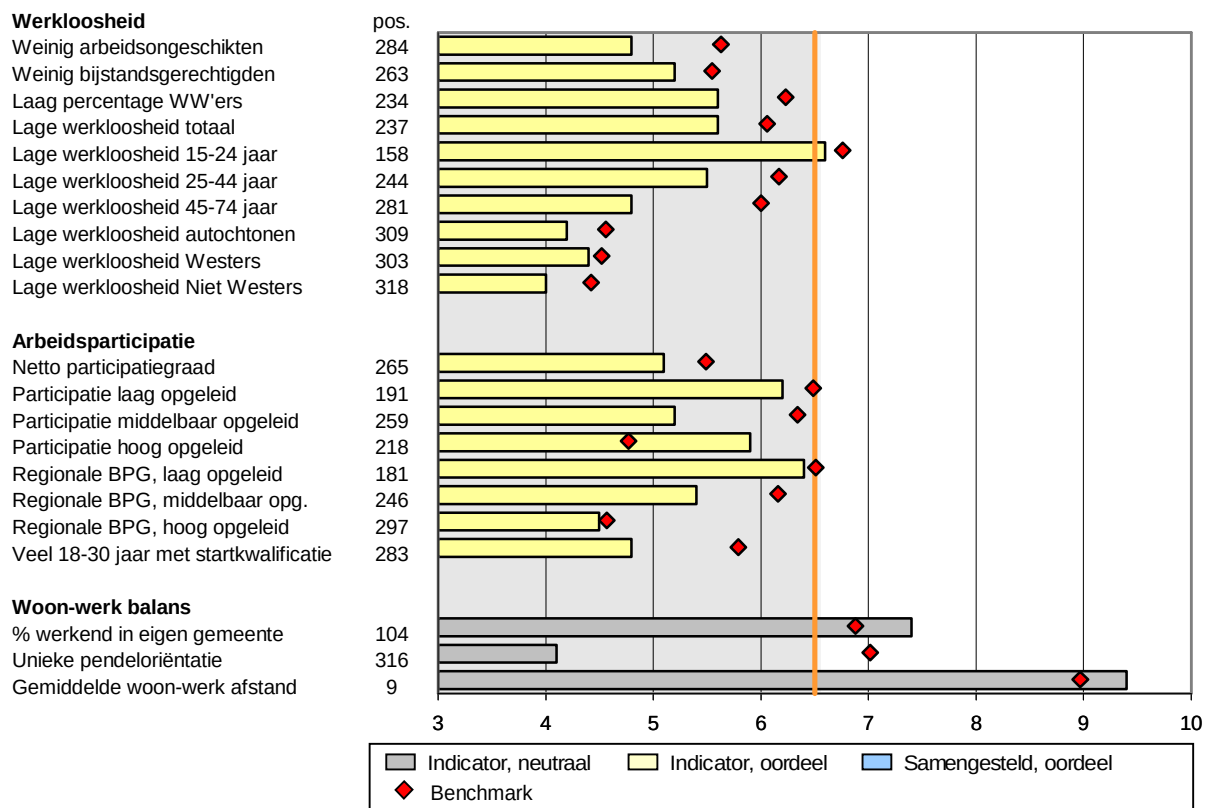
De werkloosheid is voor Ooststellingwerf hoger dan het gemiddelde van de Nederlandse gemeenten voor het aantal arbeidsongeschikten, het aantal bijstandsgerechtigden, het aantal WW'ers, de werkloosheid volgens de definitie van het CBS, voor twee van de drie leeftijdsklassen en elk van de drie typen inwoners naar migratieachtergrond. De leeftijdsklasse 15-24 jaar is de enige (positieve) uitzondering. Opvallend is hier dat de werkloosheid voor alle tien werkloosheidsindicatoren hoger is dan voor de benchmarkgroep (een lagere score), hoewel de verschillen niet groot zijn.

Op de arbeidsparticipatie resulteren voor Ooststellingwerf steeds benedengemiddelde scores. De netto participatiegraad per gemeente geeft aan welk deel van de inwoners van 15-74 jaar werkt. Met de regionale bruto participatiegraad (BPG) wordt gemeten welk deel van de inwoners van 15-74 jaar binnen en rond een gemeente werkt of actief zoekt naar werk (zie bijlage I voor de exacte definitie) en geeft dus aan welk deel van de inwoners van 15-74 jaar beschikbaar is voor de arbeidsmarkt. Vanuit de bedrijven en instellingen in een gemeente geredeneerd geeft deze indicator aan hoe omvangrijk de arbeidsmarkt is: hoe meer aanbod van arbeid, hoe gunstiger. Ooststellingwerf scoort daarop benedengemiddeld. Veelal blijft Ooststellingwerf achter bij de benchmarkgroep, met uitzondering van de netto participatiegraad onder hoog opgeleiden.

Specifiek voor jongvolwassenen is daarnaast nog het deel van hen met een startkwalificatie bepaald (minstens mbo2, dus minimaal een diploma op middelbaar niveau). Ooststellingwerf scoort daarop ruim onder het Nederlands gemiddelde en blijft ook achter bij de benchmarkgroep.

Geconcludeerd kan worden dat Ooststellingwerf vrij ongunstig presteert op de arbeidsmarkt: op indicatoren als werkloosheid en participatie op de arbeidsmarkt worden vrijwel uitsluitend benedengemiddelde scores ten opzicht van het gemiddelde van de Nederlandse gemeenten gerealiseerd, maar ook voor maar liefst 17 van de 18 indicatoren presteert Ooststellingwerf lager dan de benchmarkgroep ('soortgenoten'). Hoewel zeker niet iedereen in de eigen woongemeente werkt, kan het stimuleren van de lokale werkgelegenheid hier verbetering in brengen.

Figuur 6.1 Benchmarkanalyse Arbeidsmarkt en arbeidsparticipatie

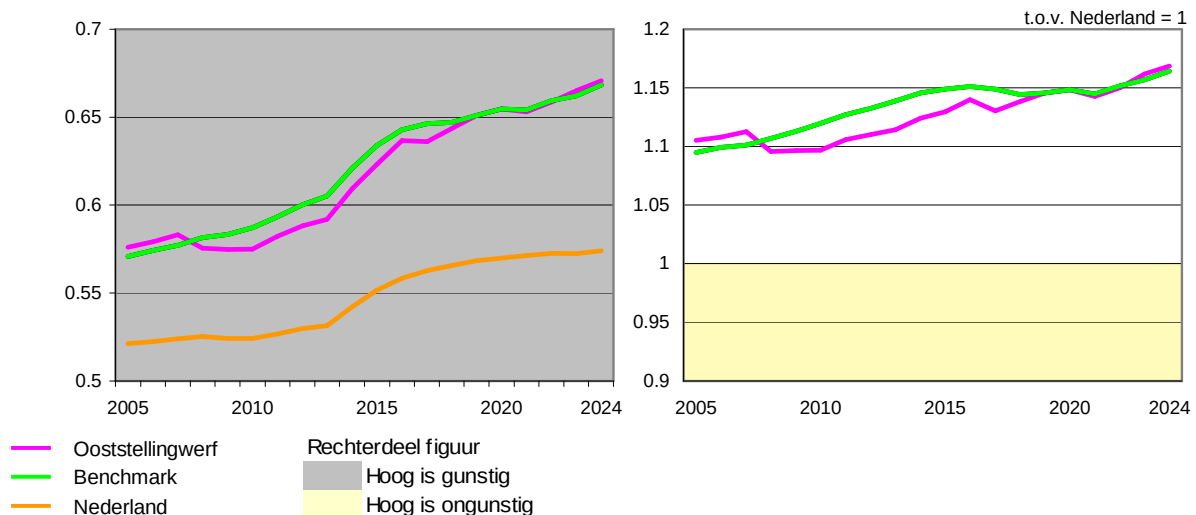
Tenslotte zijn voor het subthema woon-werk balans scores voor drie neutrale indicatoren bepaald. Daaruit blijkt dat van de werkzame inwoners uit Ooststellingwerf een relatief groot deel in de eigen gemeente werkt. Dat geeft ook aan dat stimuleren van de werkgelegenheid in Ooststellingwerf voor een relatief groot deel aan de eigen inwoners ten goede kan komen. Dat relatief weinig werkzame inwoners buiten de eigen gemeente werken, is mede het gevolg van het ontbreken van een kernstad met een zeer belangrijke werkgelegenheidsfunctie (zoals in het noorden bijvoorbeeld de stad Groningen en Leeuwarden) op korte afstand. Omdat Ooststellingwerf in een regio ligt met relatief weinig arbeidsplaatsen, zullen voor degenen die buiten de eigen woongemeente werken, de woon-werk afstanden al snel aanzienlijk zijn. Voor Ooststellingwerf resulteert dat in zeer grote gemiddelde woon-werk afstanden voor de werkzame inwoners van de gemeente (dat geldt overigens in het algemeen voor de benchmarkgroep). In reistijd met de auto gerekend is dat overigens minder een probleem, omdat de inwoners van landelijke gemeenten in het Noorden veel minder last hebben van files dan inwoners van meer verstedelijkte delen van Nederland.

6.2 Ontwikkeling in verleden en toekomst

Of bedrijven en instellingen kunnen groeien, hangt mede af van de ontwikkeling van het arbeidsaanbod binnen aanvaardbare woon-werk afstanden. Daarbij kan ten eerste worden gekeken naar ontwikkelingen binnen de gemeente zelf. In figuur 6.2 staat het verloop in de tijd van de zogenaamde 'demografische druk'. Dat is het deel van de bevolking dat jonger is dan 18 jaar of ouder dan 66 jaar (het deel van de bevolking dat overwegend niet beschikbaar is voor de arbeidsmarkt) gedeeld door het aantal inwoners in de leeftijdsklasse 18-66 jaar (het deel van de bevolking dat in potentie wel beschikbaar is voor de arbeidsmarkt). Dit geeft geen volledig beeld, omdat een deel van degenen jonger dan 18 jaar of ouder dan 66 jaar ook participeert op de arbeidsmarkt en een deel van degenen in de leeftijdsklasse 18-66 jaar niet

participeert op de arbeidsmarkt. De demografische druk geeft echter wel een globaal beeld van de verhouding van degenen die niet bijdragen aan het verdienvermogen versus degenen die dat wel doen. Die verhouding is nationaal toegenomen, vooral in de periode dat de 'babyboomers' (geboren in de eerste jaren na de Tweede Wereldoorlog) de leeftijd van 67 jaar bereikten. De demografische druk ligt in zowel Ooststellingwerf als in de benchmarkgemeenten ruim boven het nationaal gemiddelde en is bovendien sinds 2005 sterker toegenomen dan de nationale trend (zie het rechter deel van figuur 6.2)

Figuur 6.2 Ontwikkeling demografische druk

Binnen de bevolking van Ooststellingwerf is het aandeel van de potentiële beroepsbevolking (18-66 jaar) dus klein. In figuur 6.3 staat het deel van de inwoners van 15-74 jaar⁸ dat werkt. Na enkele jaren van sterke groei, zorgde de kredietcrisis (in 2008) voor een langdurige afname. Vanaf 2015 nam de netto participatiegraad weer toe; nationaal met in totaal zes procent-punten. In zowel Ooststellingwerf als in de benchmarkgemeenten lag de netto participatiegraad gedurende de gehele periode enkele procenten onder het nationaal gemiddelde ligt. In de afgelopen jaren bleef de ontwikkeling van de netto participatiegraad in Ooststellingwerf bovendien iets achter bij de nationale trend (na een sterkere groei in de jaren daarvoor). In figuur 6.4 staat tevens de bruto participatiegraad. Dat zijn degenen die werken plus degenen die actief naar werk zoeken (de werklozen), ook weer als percentage van de inwoners van 15-74 jaar. Dat de bruto participatiegraad niet afneemt na 2008 hangt samen met het feit dat het aantal werklozen toenam. In figuur 6.5 wordt nader op ingegaan. Ook de bruto participatiegraad ligt zowel in Ooststellingwerf als in de benchmarkgemeenten iets onder het nationaal gemiddelde. Met schommelingen door de tijd heeft de bruto participatiegraad in Ooststellingwerf zich ontwikkeld conform de nationale trend. Na een relatief sterke groei in de periode 2005-2010 bleef ook in de benchmarkgemeenten de achterstand op het nationaal gemiddelde ongeveer op hetzelfde niveau.

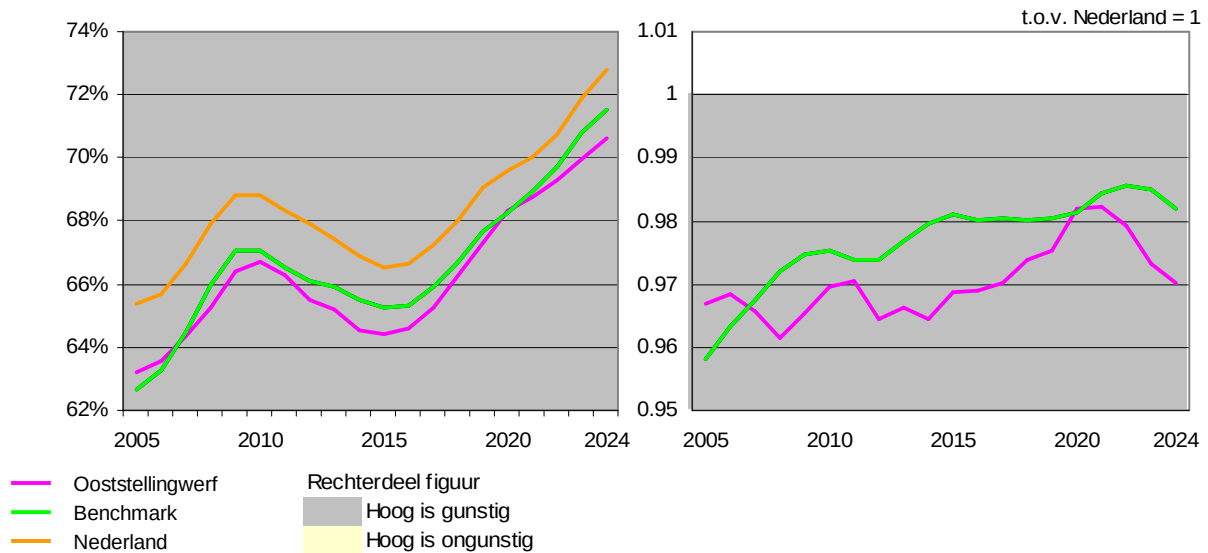
Ontwikkeling werkloosheid en netto participatiegraad

In figuur 6.5 staat de ontwikkeling van drie indicatoren die samenhangen met werkloosheid. In figuur 6.5a staat de definitie volgens het CBS, in figuur 6.5b het percentage inwoners van 18-66 jaar met een WW-uitkering (kortdurige werkloosheid) en in figuur 6.5c het percentage bijstandsgerechtigden.

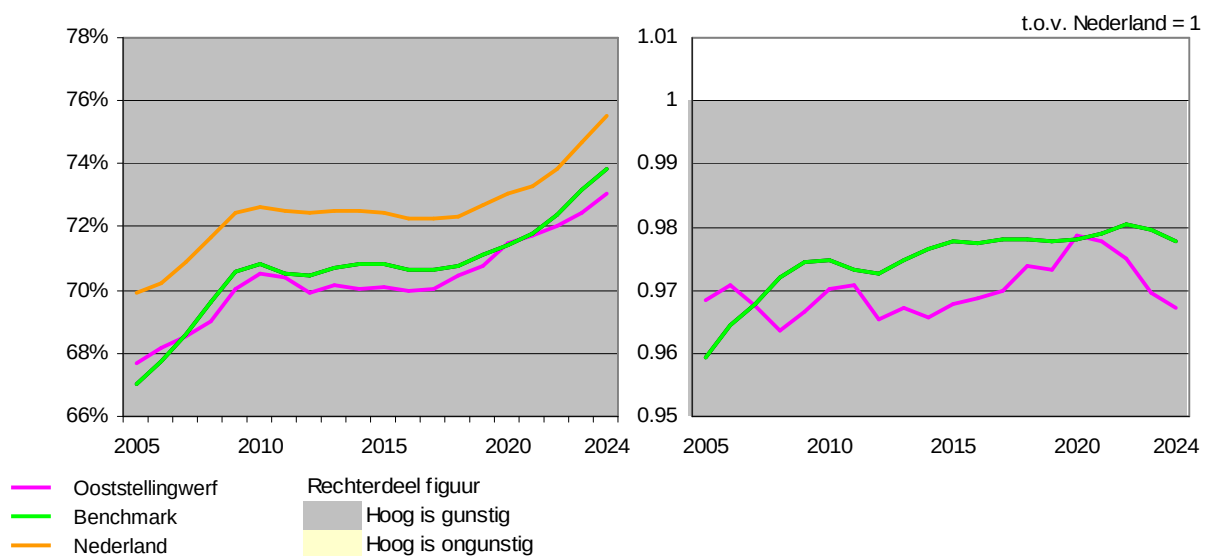
⁸ Het CBS is door de EU verplicht deze leeftijdsklasse aan te houden, hoewel deze slechts beperkt representatief is voor de situatie in Nederland. Gegevens over de participatiegraad binnen de leeftijdsklasse 18-66 jaar zijn op gemeentelijk/regionaal niveau niet beschikbaar.

Bijstandsgerechtigden hebben gemiddeld de grootste afstand tot de arbeidsmarkt. Deels gaat het om personen die zeer moeilijk nog aan regulier werk kunnen komen (het 'granieten bestand')

Figuur 6.3 *Ontwikkeling netto participatiegraad (totaal)*

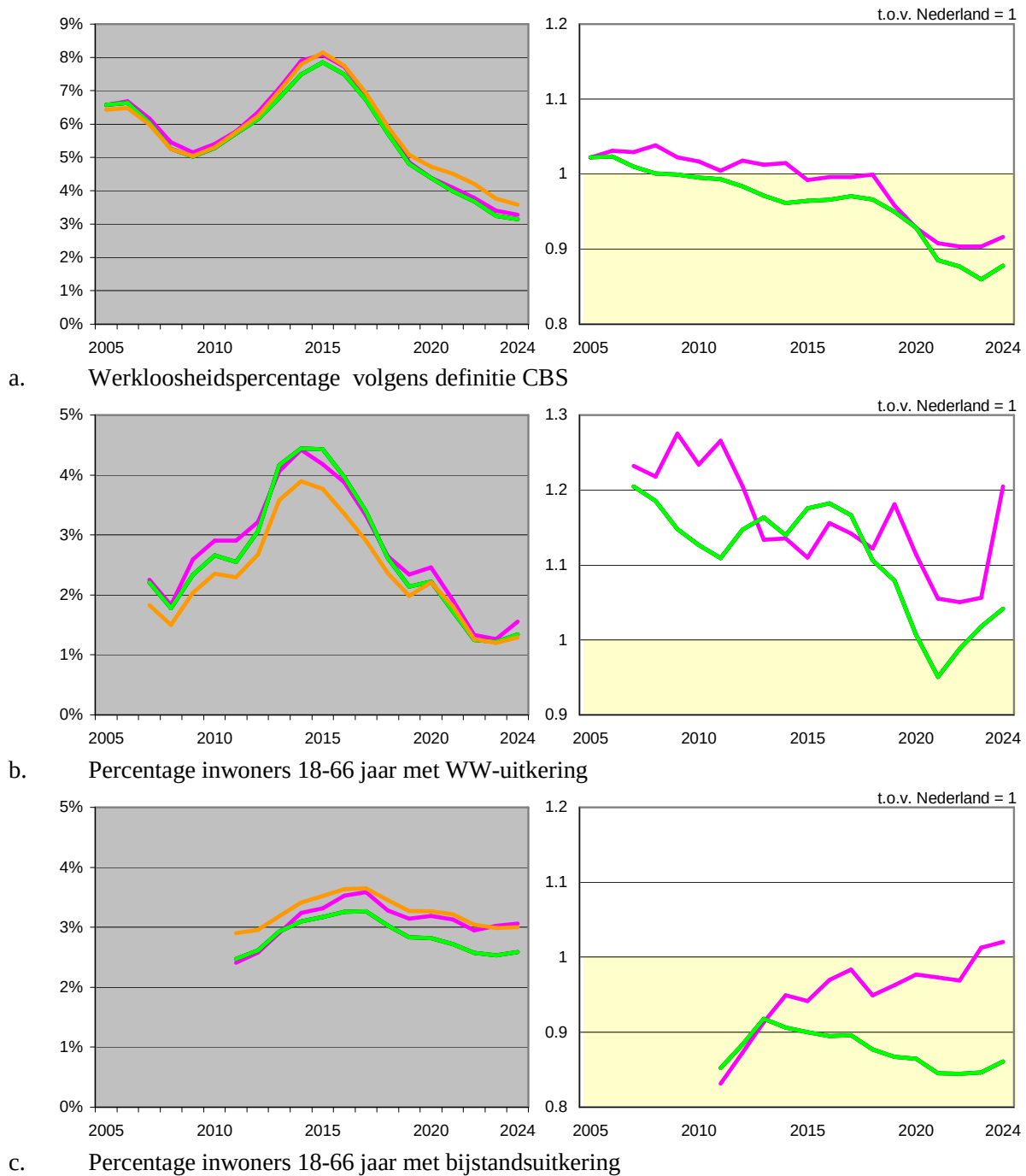

Figuur 6.4 *Ontwikkeling bruto participatiegraad*

Het verloop door de tijd is voor de werkloosheid volgens de CBS-definitie en het percentage WW'ers ongeveer gelijk: een afname tot 2008, daarna een toename tot 2015 en vervolgens een langdurige afname met recentelijk een afvlakking van die afname, vooral wat betreft het aantal WW'ers. Het percentage bijstandsgerechtigden is veel minder conjunctuurgevoelig: terwijl het percentage WW'ers sterk afnam na 2015, is dat voor het percentage bijstandsgerechtigden slechts in zeer bescheiden mate het geval.

Figuur 6.5 Ontwikkeling indicatoren werkloosheid, 2005-2024

Een stijgende lijn in het rechter deel van de figuur betekent in figuur 6.5 een ongunstige ontwikkeling. Zowel in Ooststellingwerf als in de benchmarkgemeenten ontwikkelt de werkloosheid volgens de CBS-definitie (zie figuur 6.5a) zich sinds 2018 gunstiger dan de nationale trend (een nog sterkere afname). De

ontwikkeling van het WW-percentage verloopt meer schoksgewijs (zie figuur 6.5b). Ooststellingwerf kent in de gehele periode een hoger WW-percentage dan het nationaal gemiddelde. Uitzonderingen daargelaten geldt dat voor de benchmarkgemeenten ook. Het percentage bijstandsgerechtigden heeft zich in Ooststellingwerf in de afgelopen jaren in lichte mate ongunstig ontwikkeld en bevindt zich inmiddels ongeveer op het nationaal gemiddelde. Voor de benchmarkgemeenten geldt dat niet.

In figuur 6.6 is de ontwikkeling van de netto participatiegraad onderscheiden naar drie leeftijdsklassen. Daarvan is voor de jongvolwassen de leeftijdsklasse 15 tot 25 jaar direct relevant en de leeftijdsklasse 25 tot 45 jaar deels direct (tot 30 jaar) en deels indirect (30 tot 45 jaar) omdat de beslissing om te blijven wonen in Ooststellingwerf of er heen te verhuizen mede afhankelijk is van de kansen op de arbeidsmarkt in de nabije toekomst.

De range is in figuur 6.6 gelijk voor de drie leeftijdsklassen, waardoor de figuren direct vergelijkbaar zijn. Daardoor blijkt op nationaal niveau direct dat de netto participatiegraad het hoogst is voor de leeftijdsklasse 25 tot 45 jaar, gevolgd door de leeftijdsklasse 15 tot 25 jaar (waarvan een deel nog voltijds een opleiding volgt)⁹ en het laagst voor de leeftijdsklasse 45 tot 75 jaar (waarvan velen al met pensioen zijn). In de leeftijdsklasse 45 tot 75 jaar is de netto participatiegraad wel het sterkst toegenomen. Dat hangt samen met het feit dat sinds 2013 de pensioensgerechtigde leeftijd stapsgewijs is verhoogd. Maar ook los daarvan tenderde de leeftijd waarop werknemers met pensioen gingen al te stijgen (ook voor 2013) en werken er bovendien steeds meer mensen door na het bereiken van de pensioensgerechtigde leeftijd.

Als contramale van de ontwikkelingen in Ooststellingwerf en de benchmarkgemeenten, die kunnen worden beschouwd als landelijke gemeenten in een nationaal decentraal gelegen deel van Nederland, is in figuur 6.6 tevens de groep van twaalf universiteitssteden opgenomen.

Uit het rechterdeel van figuur 6.6a blijkt dat voor de leeftijdsklasse 15 tot 25 jaar de netto participatiegraad zich zowel in Ooststellingwerf als in de benchmarkgemeenten gunstiger heeft ontwikkeld dan de nationale trend. De afgelopen tien jaar is de netto participatiegraad in deze leeftijdsklasse in beide gebieden zelfs met ongeveer twaalf procent-punten toegenomen. In de universiteitssteden was sprake van een omgekeerde beweging. Ook daat steeg de netto participatiegraad, maar minder sterk dan in Ooststellingwerf en de benchmarkgemeenten en ook minder sterk dan de nationale trend. Dat het niveau voor de universiteitssteden onder het nationaal gemiddelde ligt, hangt samen met het feit dat er veel studenten wonen, waarvan een deel geen (bij)baan heeft.

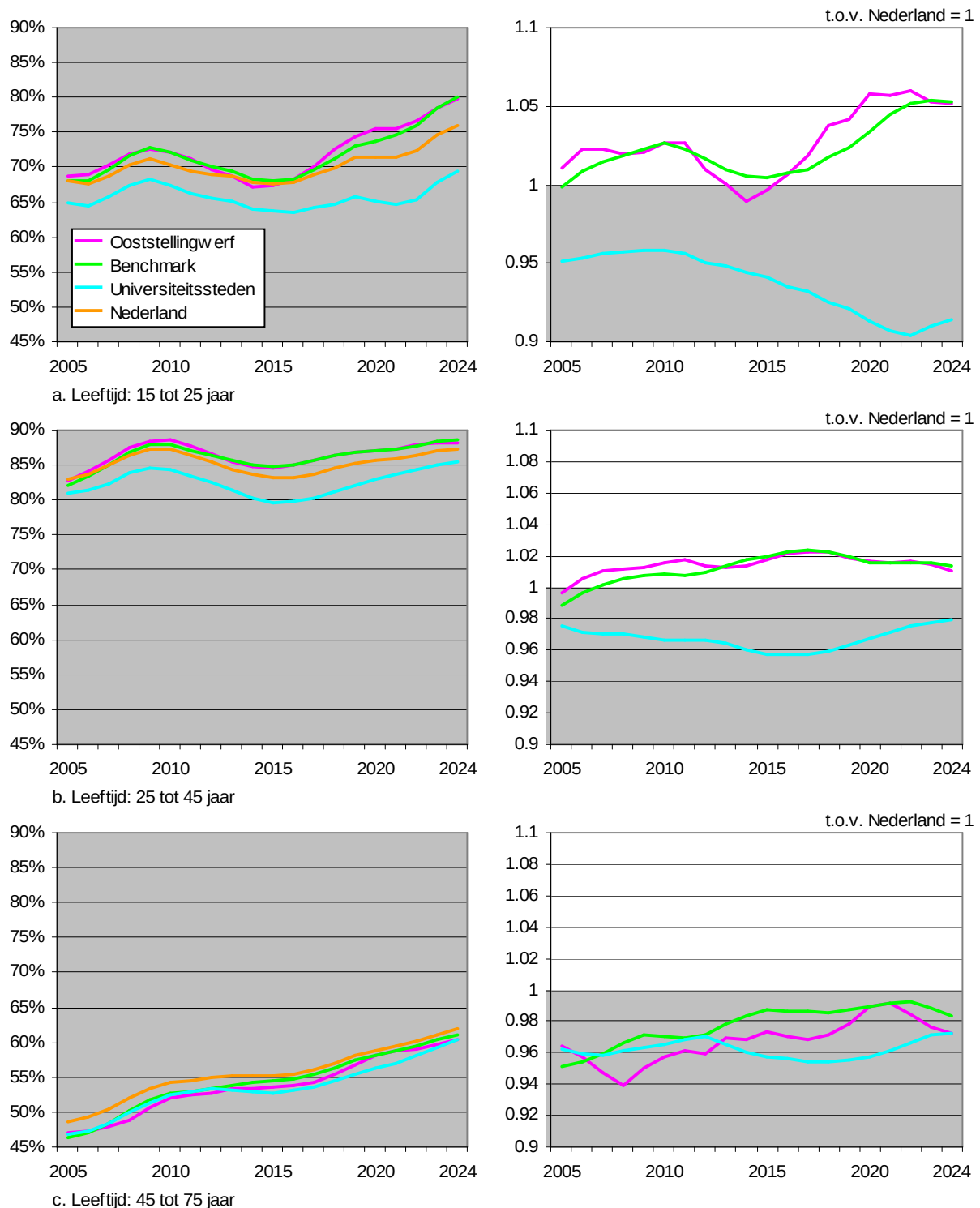
Met uitzondering van het begin van de periode lag de netto participatiegraad in de leeftijdsklasse 25 tot 45 jaar voor Ooststellingwerf en de benchmarkgemeenten steeds iets boven het nationaal gemiddelde. Dat voor de universiteitssteden sprake is van een benedengemiddelde score hangt samen met het feit dat tot deze groep ook enkel (grote) steden behoren met een vrij grote populatie van groepen met een zwakke positie op de arbeidsmarkt. Wel is er sinds 2015 sprake van een wat gunstiger ontwikkeling dan de nationale trend.

Ooststellingwerf kende voor de leeftijdsklasse 45 tot 75 jaar een iets gunstiger ontwikkeling van de netto participatiegraad dan de nationale trend. Dat geldt voor de benchmarkgemeenten in nog wat sterkere mate. Dit is de enige leeftijdsklasse waarvoor Ooststellingwerf en de benchmarkgemeenten lager scoren dan het nationaal gemiddelde. Dat wordt verklaard door het feit dat in Ooststellingwerf en de benchmarkgroep binnen de leeftijdsklasse 45 tot 75 jaar het deel dat de pensioensgerechtigde leeftijd al heeft bereikt relatief groot is. Dat heeft een benedenwaarts effect op de netto participatiegraad in die leeftijdsklasse.

Het werkloosheidspercentage (volgens de CBS-definitie) is zowel verdeeld naar opleidingsniveau (figuur 6.7) als naar leeftijd (figuur 6.8). Voor alle drie opleidingsniveaus is het verloop van het werkloosheidspercentage door de tijd vrijwel gelijk, maar neemt de hoogte van de werkloosheid toe met afnemend opleidingsniveau.

⁹ Het CBS rekent ook deeltijdbanen, vakantiebaantjes en bijbanen van studenten mee, ook als het slechts om een gering aantal gewerkte uren gaat. Uitgedrukt als equivalent van voltijdsbanen zouden de netto participatiegraden in de leeftijdsklasse 15 tot 25 jaar aanzienlijk lager zijn.

Figuur 6.6 Ontwikkeling netto participatiegraad naar leeftijd

Zowel in Ooststellingwerf als in de benchmarkgemeenten ligt het werkloosheidspercentage voor laag opgeleiden en voor middelbaar opgeleiden onder het nationaal gemiddelde en is bovendien sprake van een

gunstige ontwikkeling (een sterkere afname dan de nationale trend). De universiteitssteden wijken daar duidelijk van af (met voor middelbaar opgeleiden bovendien een relatief ongunstige ontwikkeling in de afgelopen tien jaar; dat wil zeggen: een minder sterke afname dan het nationaal gemiddelde). Ook hier geldt weer dat vooral de grote steden daarvoor verantwoordelijk zijn. Voor hoog opgeleiden resulteert een ander beeld. Daarvoor ligt de werkloosheid in Ooststellingwerf en de benchmarkgemeenten juist ruim boven het nationaal gemiddelde (met uitzondering van de meest recente jaren). Daarbij geldt wel dat de ontwikkelingsrichting gunstig is. In Ooststellingwerf nam het werkloosheidspercentage in tien jaar tijd (2014-2024) zelfs af van 7.5% naar minder dan 3%. De universiteitssteden scoren hier niet hoger dan het nationaal gemiddelde, met uitzondering van ontwikkelingen sinds 2020.

Van de drie leeftijdsklassen is de huidige werkloosheid nationaal duidelijk het hoogst voor degenen van 15 tot 25 jaar (zie figuur 6.8). Onder degenen van 25 tot 45 jaar en vooral 45 tot 75 jaar is het werkloosheidspercentage veel lager. Wat opvalt is de zeer sterke afname in de oudste leeftijdsklasse vanaf 2015 (van ruim 7% naar ruim 2%). De jongste leeftijdsklasse vertoont relatief kleine schommelingen in de tijd (weinig conjunctuurgevoelig). Blijkbaar is daar meer sprake van een 'harde kern' van werkloosheid. Voor Ooststellingwerf en voor de benchmarkgemeenten ligt het werkloosheidspercentage momenteel in zowel de leeftijdsklasse 15 tot 25 jaar als in de leeftijdsklasse 25 tot 45 jaar onder het nationaal gemiddelde en is de ontwikkeling relatief gunstig geweest (een dalende lijn in het rechter deel van de grafieken 6.8a en 6.8b), in Ooststellingwerf vooral in de afgelopen tien jaar.

In de jongste leeftijdsklasse kent Ooststellingwerf dus zowel een bovengemiddelde netto participatiegraad als een benedengemiddelde werkloosheid en was de ontwikkeling in de afgelopen tien jaar ook gunstiger dan de nationale trend. Voor de leeftijdsklasse 25 tot 45 jaar gelden globaal dezelfde conclusie. Uit de resultaten voor de benchmarkgemeenten blijkt dat dit gangbaar is voor het type gemeenten waar Ooststellingwerf toe behoort.

Voor de leeftijdsklasse 45 tot 75 jaar ontwikkelt de werkloosheid zich in Ooststellingwerf en de benchmarkgroep in de afgelopen tien jaar juist iets ongunstiger dan de nationale trend, mogelijk omdat de gemiddelde leeftijd binnen deze leeftijdsklasse relatief hoog is (en ook sneller stijgt dan elders) en het werkloosheidspercentage voor 65-plussers hoger is dan in de leeftijdsklasse 45 tot 65 jaar. Dit is dus waarschijnlijk het gevolg van een samenstellingseffect (naar leeftijd).

De lokale situatie en ontwikkelingen op de arbeidsmarkt (zoals de netto participatiegraad en het werkloosheidspercentage) hangen overigens niet alleen af van de werkgelegenheid in de eigen gemeente. Velen uit Ooststellingwerf liggen er kansen op werk buiten de eigen gemeente en voor banen bij bedrijven en instellingen in de eigen gemeente zijn er ook 'concurrenten' die buiten Ooststellingwerf wonen. Het gaat respectievelijk om 'uitgaande pendel' en 'inkomende pendel'. In de volgende paragraaf wordt daar aandacht aan besteed.

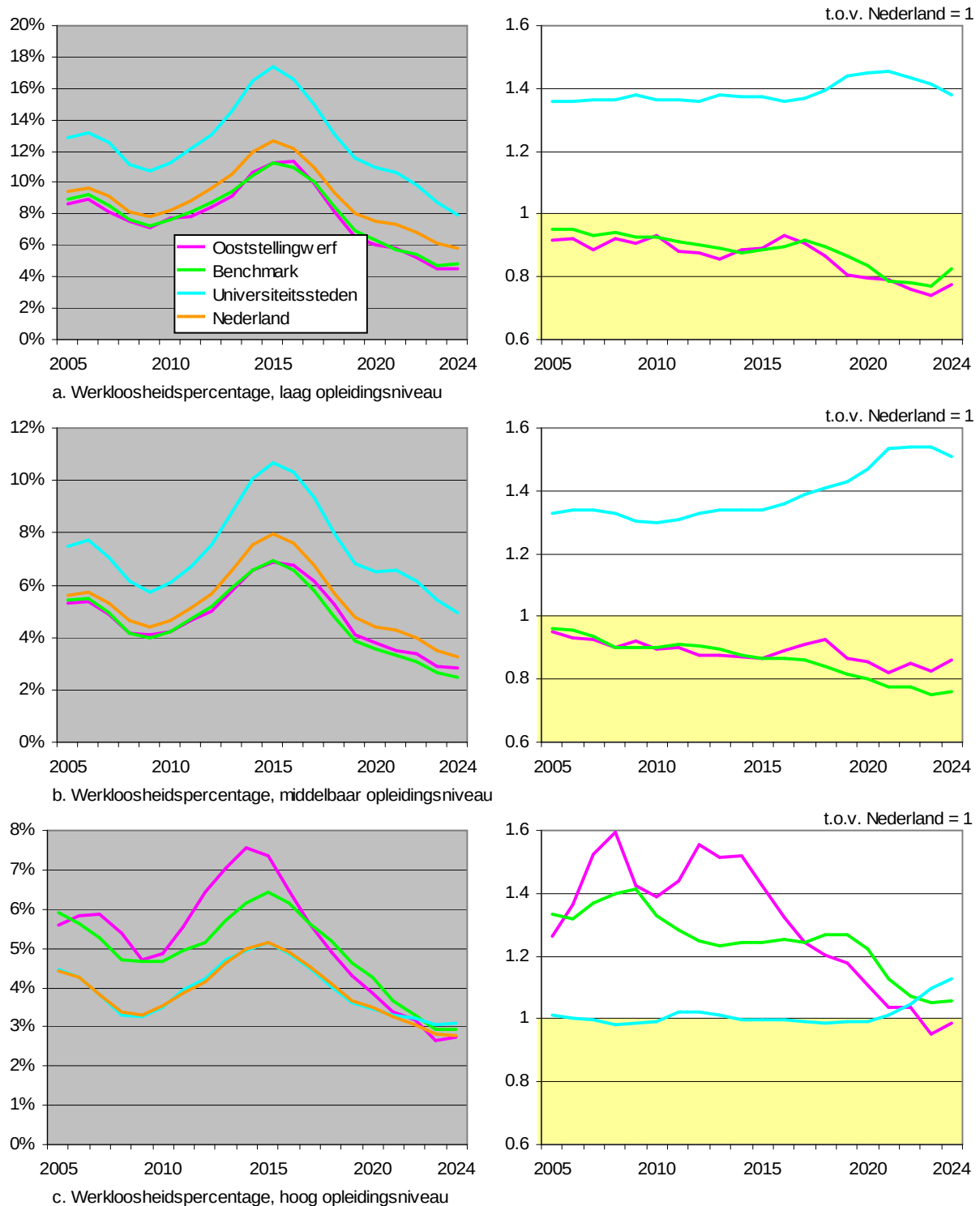
6.3 Relatiepatronen: pendel

In figuur 6.9 staan allereerst de woon-werk stromen ('pendel') vanuit en naar Ooststellingwerf, met een onderscheid naar type gemeente.

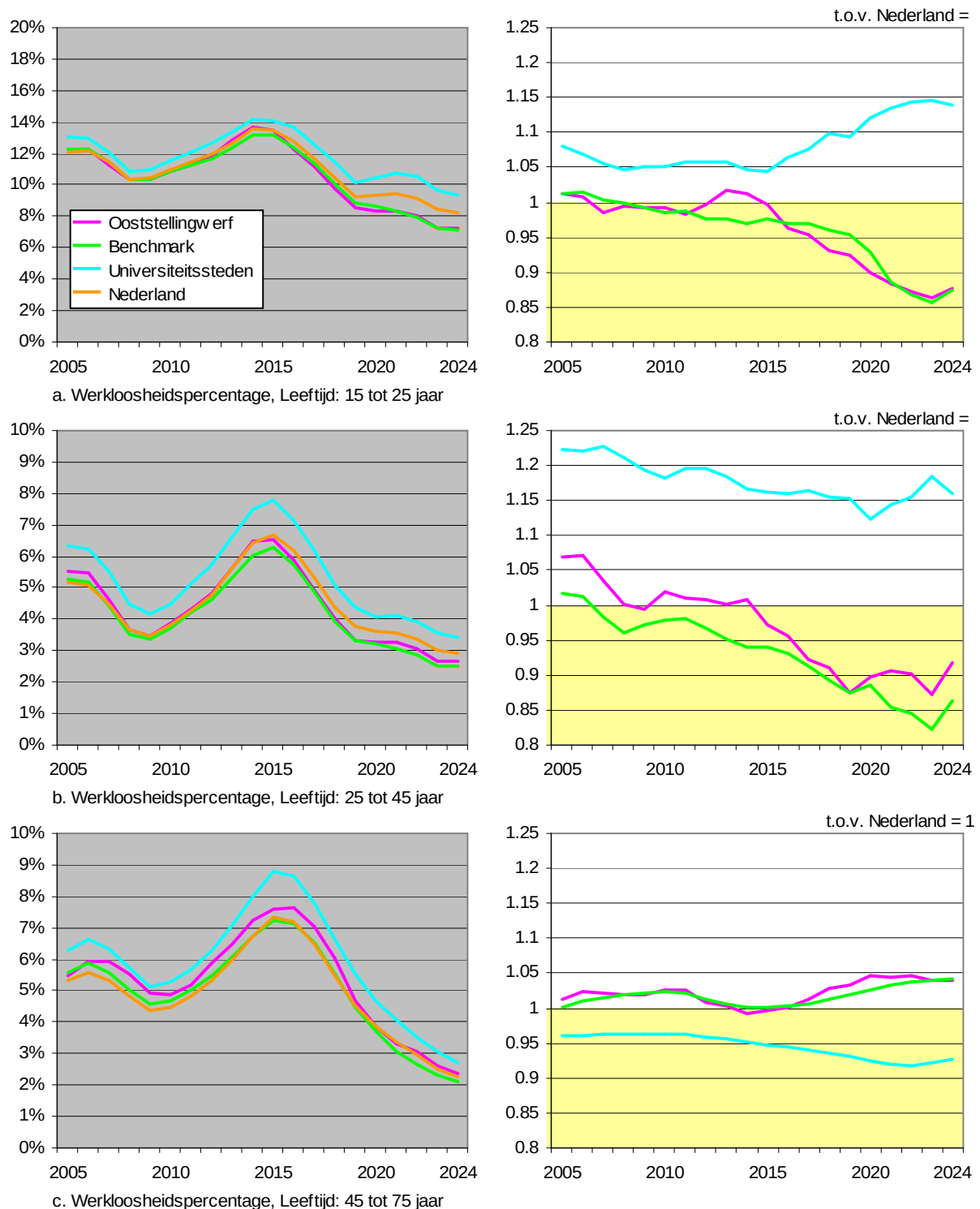
Ten opzichte van de 'aangrenzende gemeenten' (zie de toelichting bij figuur 6.9) is ongeveer sprake van evenwicht tussen inkomende en uitgaande pendelstromen (een licht negatieve 'balans' voor Ooststellingwerf). Ten opzichte van de zeven 'grote kernen' in het Noorden resulteert voor Ooststellingwerf een duidelijk negatieve balans: aanzienlijk meer inwoners van Ooststellingwerf werken in die grote kernen dan andersom. Ook is de uitgaande pendel naar de grote kernen omvangrijker dan naar de dichtbij gelegen (maar kleinere) aangrenzende gemeenten. Ook ten opzichte van de overige gemeenten in het Noorden en vooral ten opzichte van de Randstad en Overig Nederland (waaronder ook het vrij dichtbij gelegen Overijssel) is de verhouding inkomende versus uitgaande pendel duidelijk in het nadeel van Ooststellingwerf. De gemeente heeft dus meer een woon- dan een werkfunctie. Wanneer er

voldoende banen binnen aanvaardbare afstand/reistijd beschikbaar zijn, vormt dat echter geen probleem. Bereikbaarheid per auto en met het openbaar vervoer is daarbij van belang (zie figuur 2.4).

Figuur 6.7 Ontwikkeling werkloosheidspercentage naar opleidingsniveau

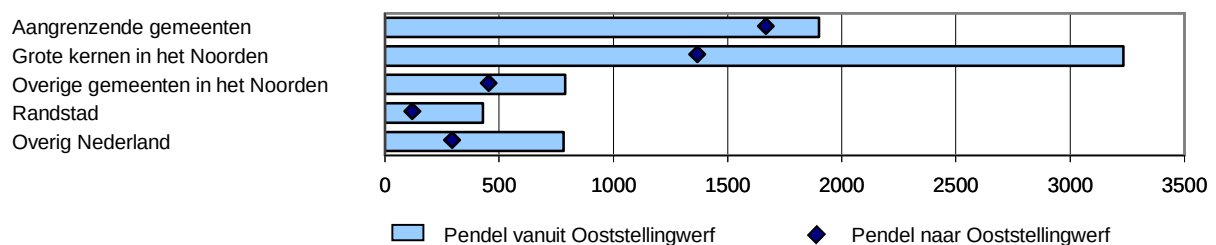

Figuur 6.8 Ontwikkeling werkloosheidspercentage naar leeftijd

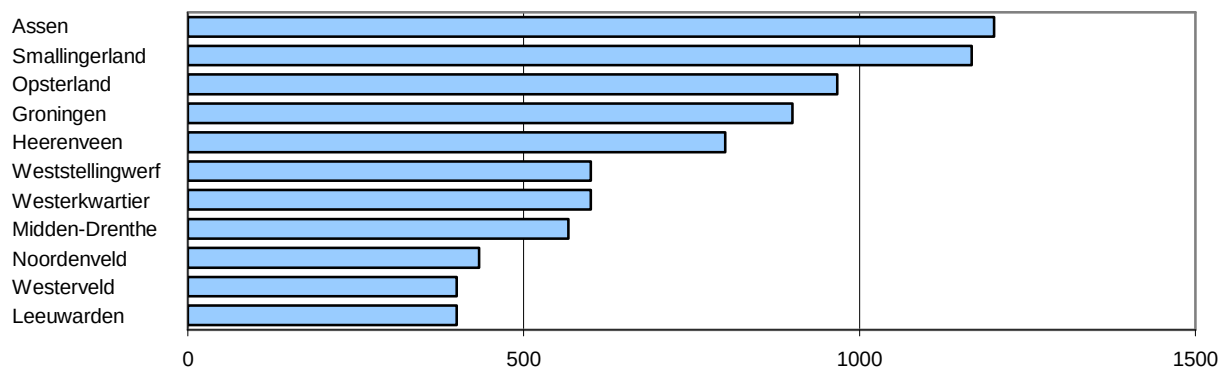

In figuur 6.9b staan de elf gemeenten met de grootste 'absolute pendelintensiteiten' voor Ooststellingwerf. Dit betreft de som van de inkomende (naar Ooststellingwerf) en uitgaande (vanuit Ooststellingwerf) pendelstromen. Duidelijk is dat er geen sterk overheersende gemeente is die verantwoordelijk is voor het grootste deel van de pendelstromen (zoals voor sommige 'suburbane' gemeenten rond Groningen of Leeuwarden wel het geval is). Dit werd in figuur 6.1, onder 'woon-werk balans' al geconstateerd. Nabijheid en omvang van de gemeenten verklaren de omvang van de pendelstromen. Groningen ligt vrij ver weg, maar heeft veel 'massa' (arbeidsplaatsen en werkzame beroepsbevolking), Weststellingwerf ligt dichtbij, maar heeft weinig massa. De pendelbalans is voor Ooststellingwerf negatief (minstens twee maal meer uitgaande dan inkomende pendel) ten opzichte van Assen, Smallingerland, Groningen, Heerenveen, Leeuwarden en Westerveld. Met uitzondering van Westerveld betreft dat grote kernen. Van ongeveer evenveel inkomende als uitgaande pendel is sprake ten opzichte van Opsterland, Weststellingwerf, Westerkwartier, Midden-Drenthe en Noordenveld (in alle gevallen aangrenzende gemeenten).

Figuur 6.9 Pendel ten opzichte van Ooststellingwerf, gemiddelde 2021-2023

a. Naar typen gemeenten, inkomend en uitgaand

b. Tien gemeenten in het Noorden, inkomend plus uitgaand

Toelichting:

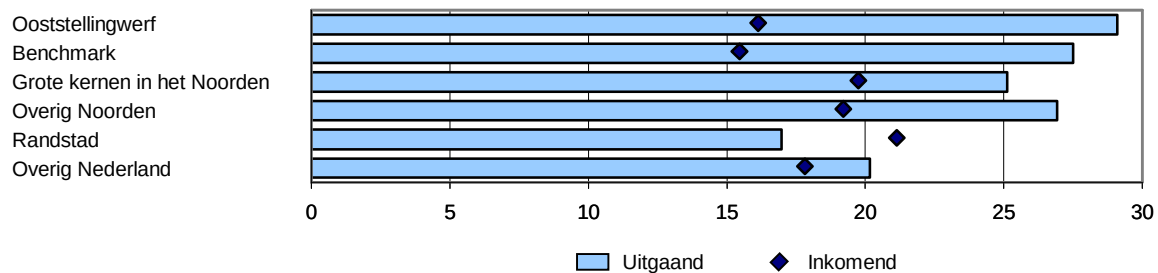
Weergegeven zijn de woon-werk stromen (pendel) vanuit en naar Ooststellingwerf. Dit is gebaseerd op gegevens van CBS Statline, als gemiddelde over de tijdstippen december 2021, december 2022 en december 2023.

In figuur a zijn als 'aangrenzende gemeenten' beschouwd Opsterland, Weststellingwerf, Westerveld, Midden-Drenthe, Noordenveld en Westerkwartier. Als 'grote kernen' in het Noorden zijn beschouwd de kernsteden en regionale kernen volgens de gemeentelijke indeling van Bureau Louter. Dat zijn Groningen, Leeuwarden, Heerenveen, Smallingerland, Assen, Hoogeveen en Emmen.

In figuur 6.1 werd geconstateerd dat de gemiddelde woon-werk afstand voor werkzame inwoners van Ooststellingwerf relatief hoog is (waarbij de reistijden overigens meevallen, omdat nauwelijks sprake is van een ochtend- en avondspits). In figuur 6.10 zijn de gemiddelde pendelafstanden voor Ooststellingwerf vergeleken met een aantal andere typen gemeenten. Opvallend is dat de gemiddelde pendelafstanden voor inkomende pendel voor Ooststellingwerf duidelijk kleiner zijn dan voor de uitgaande pendel. Hoewel daar geen gegevens over beschikbaar zijn, hangt dat waarschijnlijk samen met het feit dat hoog opgeleiden uit

Ooststellingwerf over grote afstanden reizen omdat banen voor hoog opgeleiden vooral in de op wat grotere afstand gelegen grote kernen zijn geconcentreerd (bijvoorbeeld in Groningen of Leeuwarden, maar soms ook buiten het Noorden, zoals in Zwolle, Utrecht of Amsterdam), terwijl het andersom, bij de inkomende pendel vaak gaat om banen voor laag of middelbaar opgeleiden (omdat sectoren waar veel hoog opgeleiden werken in Ooststellingwerf zijn ondervertegenwoordigd - zie figuur 5.3), waarbij de werknemers voor een relatief groot deel in aangrenzende gemeenten wonen.

Figuur 6.10 Gemiddelde pendelafstand (in kilometers), gemiddelde 2021-2023

Toelichting:

Uitgaand: Gemiddelde pendelafstand van de werkzame beroepsbevolking van een gemeente (inclusief in eigen gemeente werkenden).

Inkomend: Gemiddelde pendelafstand van de werknemers bij bedrijven en instellingen in een gemeente (inclusief werknemers die in de gemeente wonen waar de bedrijven en instellingen zijn gevestigd)

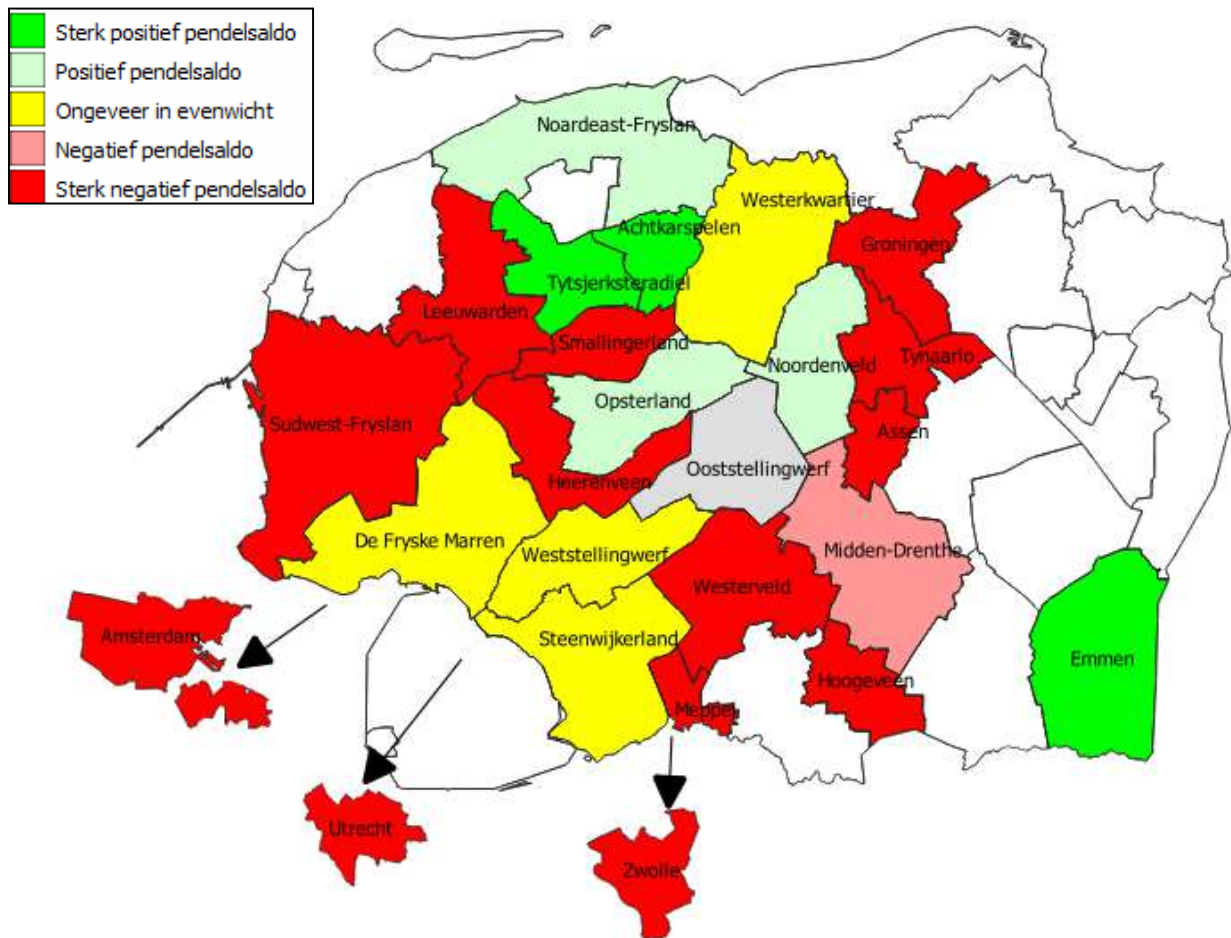
De gemiddelde afstanden van inkomende en uitgaande pendel voor de benchmarkgemeenten lijken sterk op die voor Ooststellingwerf. Ook in de grote kernen in het Noorden en in de overige delen van het Noorden zijn de gemiddelde pendelafstanden voor de uitgaande pendel overigens groot. In een stad als Groningen wonen bijvoorbeeld veel hoog opgeleiden, die deels over grote afstand pendelen. Naar zowel Leeuwarden als Amsterdam gaat het daarbij om ongeveer 2 duizend personen per dag, naar zowel Zwolle als Utrecht om ongeveer duizend personen per dag. Vanuit Leeuwarden pendelen dagelijks 2 duizend personen naar Groningen en duizend naar Amsterdam. Dat trekt de gemiddelde pendelafstanden flink omhoog.

Binnen de Randstad zijn de gemiddelde afstanden voor de uitgaande pendel veel kleiner omdat er meer kansen op een baan op korte afstand zijn, maar ook omdat de reistijden bij eenzelfde afstand groter zijn als gevolg van files in de ochtend- en avondspits en men dus een voorkeur heeft voor banen op niet al te grote afstand. De gemiddelde pendelafstanden voor inkomende stromen zijn juist relatief groot omdat de vele banen voor hoogopgeleiden in de Randstad (vaak in steden op locaties die goed ontsloten zijn door het openbaar vervoer) worden bezet door werknemers die op wat grotere afstand wonen (in een minder verstedelijkte omgeving), waarbij het ook vaak om hoog opgeleiden gaat (die gemiddeld over grotere afstand pendelen).

In figuur 6.11 staan per gemeente de pendelsaldi ten opzichte van Ooststellingwerf. Bij de wit gelaten gemeenten gaat het om zeer kleine pendelstromen (inkomend plus uitgaand). Die gemeenten zijn vooral te vinden in het noordelijk deel van Fryslân, het noordelijk en oostelijk deel van Groningen en het oostelijk deel van Drenthe.

Zoals ook al in figuur 6.9 werd geconstateerd is voor Ooststellingwerf van sterk negatieve pendelsaldi vooral sprake ten opzichte van de grote kernen in het Noorden, aangevuld met Zwolle, Utrecht en Amsterdam. Ten opzichte van een aantal ten noorden van Ooststellingwerf gelegen landelijke gemeenten resulteert een positief pendelsaldo, opvallend genoeg aangevuld met de grote kern Emmen (die overigens een relatief bescheiden werkgelegenheidsfunctie kent - zie figuur II.31 in bijlage II).

Figuur 6.11 Pendelsaldo Ooststellingwerf ten opzichte van andere gemeenten

Toelichting:

Voor alle gemeenten in Nederland met een totale pendel (inkomend plus uitgaand) naar/vanuit Ooststellingwerf van meer dan 50 personen per dag is de verhouding tussen inkomende en uitgaande pendel bepaald. Wit gelaten gemeenten voldoen niet aan dat omvangscriterium. Vervolgens is een indeling in vijf klassen gemaakt, waarbij per weergegeven gemeente geldt:

- Sterk positief pendelsaldo: Pendel naar Ooststellingwerf twee of meer maal hoger dan vanuit Ooststellingwerf.
- Positief pendelsaldo: Pendel naar Ooststellingwerf hoger, maar minder dan twee maal hoger dan vanuit Ooststellingwerf
- Ongeveer in evenwicht: Ongeveer evenveel pendel naar als vanuit Ooststellingwerf
- Negatief pendelsaldo: Pendel vanuit Ooststellingwerf hoger, maar minder dan twee maal hoger dan naar Ooststellingwerf
- Sterk negatief pendelsaldo: Pendel vanuit Ooststellingwerf twee of meer maal hoger dan naar Ooststellingwerf

6.4 Relatiepatronen: onderwijs

Wanneer jongvolwassenen onderwijs op mbo-, hbo- of wo-niveau gaan volgen zullen zij deels verhuizen naar (of in de omgeving van) de stad waar de onderwijsinstelling is gevestigd en deels heen en weer reizen vanuit hun oorspronkelijke woonplaats. De verhuiskans hangt af van de leeftijd en van de reistijd naar de onderwijsinstelling. Naar een universiteit zijn die reistijden veelal groter dan naar een hbo-opleiding en vooral naar een mbo-opleiding. In Ooststellingwerf zelf is geen van deze drie typen onderwijs gevestigd. Het CBS levert geen vrij beschikbare gegevens over de motieven waarom mensen verhuizen. In hoofdstuk 3 kon daarom slechts indirect worden bepaald hoeveel inwoners van Ooststellingwerf om onderwijsredenen zijn verhuisd, namelijk door middel van de leeftijdspecifieke migratie.

Wel is bekend hoeveel inwoners van Ooststellingwerf onderwijs volgen op mbo-niveau of in het hoger onderwijs en waar zij onderwijs volgen.

In figuur 6.12a staan de absolute aantallen studenten die in Ooststellingwerf wonen, terwijl zij onderwijs volgen in het mbo, het hbo of het wo. Rechts staan relatieve aantallen, namelijk het deel van de 'relevante leeftijdsklasse' dat onderwijs volgt. Voor mbo, hbo en wo is als relevante leeftijdsklasse respectievelijk 16-20 jaar, 17-21 jaar en 18-22 jaar beschouwd. Dat is een inschatting: een deel van degenen die onderwijs volgen valt buiten deze leeftijdsklassen omdat zij wat langer over hun studie doen of op wat latere leeftijd zijn begonnen met hun studie.

Uit figuur 6.12a en 6.12b blijkt dat de meeste jongeren/jongvolwassen die in Ooststellingwerf wonen een mbo-opleiding volgen en de minste een wo-opleiding. Wel neemt het aantal studenten in het hoger onderwijs sterker toe dan het aantal mbo-studenten. Dat is in lijn met de landelijke trend dat het gemiddeld niveau waarop onderwijs wordt gevolgd gestaag toeneemt. Dat er meer hbo-onderwijs wordt gevolgd dan wo-onderwijs hangt deels samen met het feit dat er meer hbo-studenten zijn dan wo-studenten, namelijk nationaal (in het schooljaar 2023/2024) respectievelijk 460 duizend en 340 duizend. Dat verklaart echter niet de omvang van het verschil voor Ooststellingwerf. Mogelijk gaan er naar verhouding minder jongeren uit Ooststellingwerf die het voortgezet onderwijs hebben afgerond naar een universiteit dan naar een hbo-opleiding dan nationaal gemiddeld, maar de belangrijkste verklaring voor dit grote verschil is dat hbo-studenten vaak thuis blijven wonen, terwijl wo-studenten verhuizen. Dat hangt samen met de gemiddelde reistijd tot de onderwijsinstelling waar jongeren willen gaan studeren, maar ook met het feit dat hbo-studenten meer geneigd zijn om vanuit het ouderlijk huis heen en weer te gaan reizen om onderwijs te volgen dan wo-studenten. Harde cijfers zijn hier slechts beschikbaar via (niet-openbare) microdata van het CBS. Daarom wordt hier gewerkt met schattingen. Dan blijkt bijvoorbeeld dat er gemiddeld in de jaren 2006-2019¹⁰ gemiddeld per jaar 75 jongvolwassenen in de leeftijdsklasse 18-22 jaar naar Groningen zijn verhuisd. Daaronder bevinden zich overigens ook degenen die aan de Hanzehogeschool zijn gaan studeren en degenen die om andere redenen naar de stad Groningen zijn verhuisd. Naar andere universiteitssteden verhuisden er vanuit Ooststellingwerf jaarlijks 20 personen in de leeftijdsklasse 18-22 jaar.

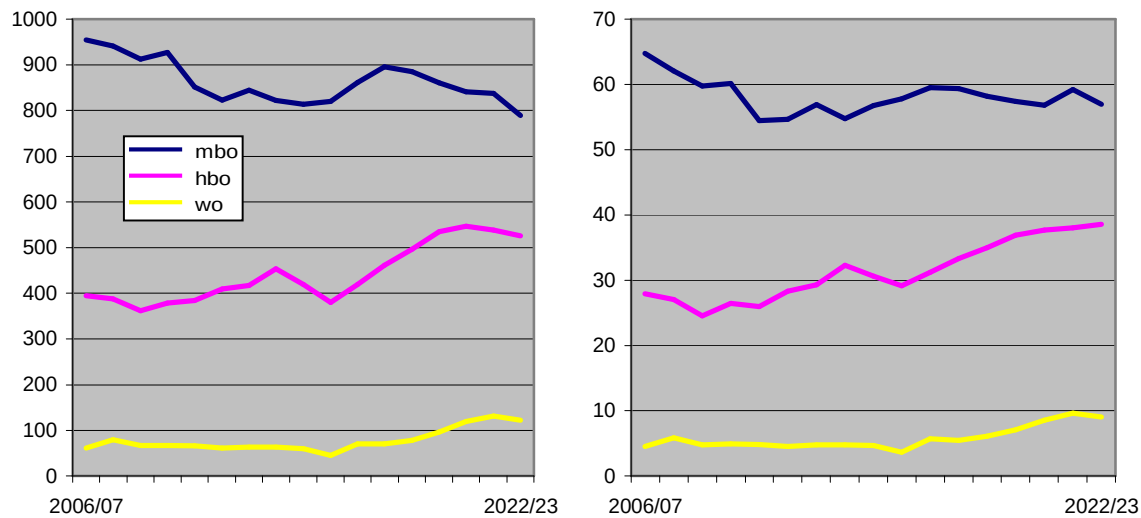
In de schooljaren 2006/2007 tot en met 2019/2020 volgden gemiddeld 58 inwoners van Ooststellingwerf onderwijs bij de Rijksuniversiteit Groningen en 10 bij andere universiteiten (waarvoor sprake is van veel langere reistijden), waaronder 2 in Enschede en 2 in Utrecht. Er waren gemiddeld 192 inwoners van Ooststellingwerf die hbo-onderwijs volgden in Groningen en 168 die hbo-onderwijs volgden in Leeuwarden (en daarnaast nog 31 in Zwolle en 30 bij een andere hbo-instelling).

In figuur 6.12c staat een totaaloverzicht van de inwoners van Ooststellingwerf die mbo- of hoger onderwijs volgen, onderscheiden naar locatie van de onderwijsinstellingen en naar twee periodes.

Van de inwoners van Ooststellingwerf die mbo-onderwijs volgen, gaat 60% naar een in Fryslân gevestigde mbo-instelling en 93% naar een in het Noorden gevestigde mbo-instelling (gemiddeld in de schooljaren 2018/2019 tot en met 2022/2023). Voor degenen die hbo-onderwijs volgen, zijn Zwolle en vooral Groningen en Leeuwarden duidelijk favoriet (totaal een aandeel van 93%). En Groningen heeft een aandeel van 80% van de inwoners van Ooststellingwerf die wo-onderwijs volgen.

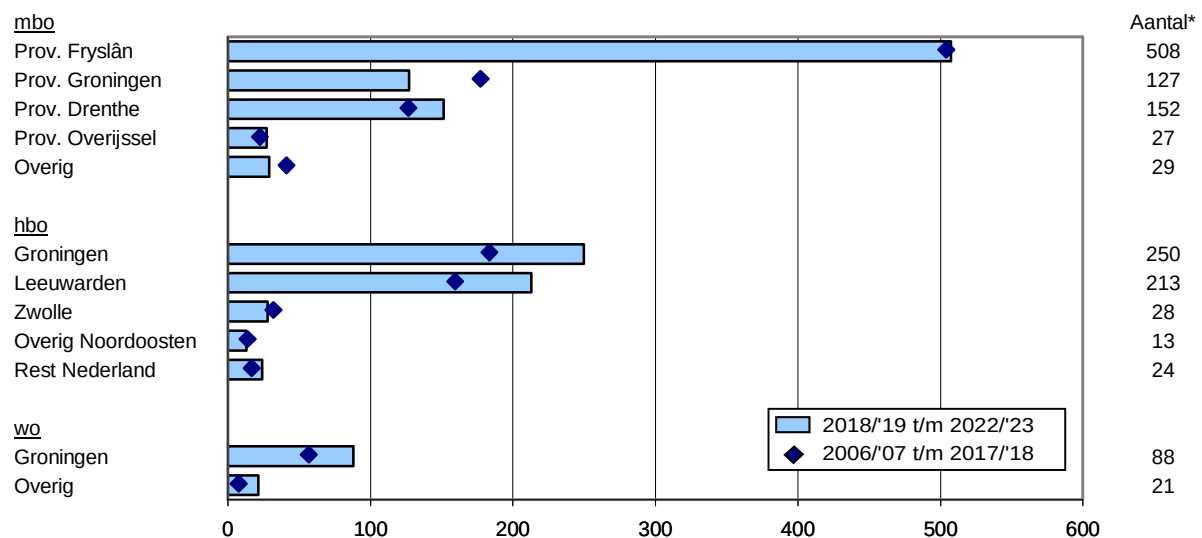
¹⁰ Deze periode is deels gekozen in verband met het ontbreken van recente (openbare) gegevens en deels omdat in de eerste helft van de jaren twintig eerst COVID-19 een rol speelde en vervolgens sprake was van beperkingen in de beschikbaarheid van studentenwoningen. In hoeverre deze periode als representatief moet worden beschouwd is niet duidelijk. Het is in ieder geval zo dat vanaf 2020 het aantal thuiswonende wo-studenten is gestegen ten opzichte van de jaren tien.

Figuur 6.12 Aantal studenten Ooststellingwerf naar opleidingstype, 2006/2007-2022/2023

a. Aantal

b. Per 100 inwoners in relevante leeftijdsklasse

*) Aantal studenten 2018/'19 t/m 2022/'23 (gemiddeld per jaar)

c. Gebieden waar onderwijs wordt gevolgd door inwoners van Ooststellingwerf

Toelichting bij figuur b; bij mbo, hbo en wo (wetenschappelijk onderwijs) respectievelijk ten opzicht van aantal inwoners van 16-20 jaar, 17-21 jaar en 18-22 jaar. Dit is exclusief degenen die zijn verhuisd om elders onderwijs te gaan volgen.

Door veranderingen in de door het CBS openbaar gemaakte cijfers, kan na het schooljaar 2022/2023 niet zuiver meer worden bepaald wat de aantallen studenten zijn.

Bij een vergelijking tussen het gemiddeld aantal in Ooststellingwerf wonende studenten in de periode 2006/2007 tot en met 2017/2018 en de periode 2018/2019 tot en met 2022/2023 blijkt dat sprake is van een toename in de meer recente periode onder hbo- en wo-studenten. Dat lijkt erop te wijzen dat een groter deel van degenen die hoger onderwijs volgen in Ooststellingwerf blijft wonen. Zij gaan dus niet 'verloren' voor de gemeente en de uitdaging ligt erin hen ook na hun afstuderen voor de gemeente te behouden. Mogelijke 'instrumenten' zijn op hun wensen afgestemde woningen, goede verbindingen over

Bureau Louter, 18 april

M24.022 Jongvolwassenen in Ooststellingwerf. Eindrapport

de weg en met het openbaar vervoer naar banen in de grotere kernen in het Noorden en het verhogen van de woonaantrekkelijkheid op aspecten waar zij een groot gewicht aan toekennen, zoals het aanbod van onderwijs voor hun (toekomstige) kinderen en vrijetijdsactiviteiten/cultuur ('reuring').

Bijlage I Indicatoren benchmarkanalyse

In de benchmarkanalyse van Bureau Louter zijn scores bepaald voor 260 indicatoren, gebundeld naar vijftien thema's en 33 subthema's (zie tabel I.1) zijn scores bepaald. De vijftien thema's zijn aangevuld met een aantal totaalscores). Per thema zijn er één, twee of drie subthema's. Een korte toelichting bij alle gebruikte indicatoren staat in tabel I.2. De benchmarkanalyse is opgesteld in het kader van onderzoek naar het functioneren van de 'new towns', een groep van voormalige groeikernen

Niet alle thema's zijn relevant voor het onderzoek naar jongvolwassenen in Ooststellingwerf. In tabel I.1 zijn de thema's gemarkeerd waarvoor scores zijn bepaald in dit onderzoek.

Tabel I.1 Thema's en subthema's in de benchmarkanalyse van Bureau Louter

Thema	Subthema
1. Economie	1a. Economische prestaties 1b. Centrumfunctie voorzieningen 1c. Vestigingsplaatsfactoren
2. Demografie	2a. Leeftijdsopbouw 2b. Migratiestromen 2c. Samenstelling bevolking
3. Arbeidsmarkt en arbeidsparticipatie	3a. Werkloosheid 3b. Arbeidsparticipatie 3c. Woon-werk balans
4. Materiële welvaart	4a. Inkomen en vermogen
5. Wonen	5a. Woningprijzen 5b. Kenmerken woningvoorraad
6. Woonaantrekkelijkheid	6a. Waardering woonomgeving
7. Gezondheid	7a. Situatie gezondheid 7b. Preventief/leefstijl 7c. Zorgkosten
8. Sociale cohesie en saamhorigheid	8a. Oordelen sociale cohesie
9. Veiligheid en criminaliteit	9a. Criminaliteit/ondermijning 9b. Verkeersveiligheid 9c. Overlast
10. Onderwijs en human capital	10a. Opleidingsniveau 10b. Onderwijsvolgenden 10c. Onderwijsresultaten
11. Klimaat, milieu, natuur en energie	11a. Klimaat en energie 11b. Milieu 11c. Natuur
12. Politiek en samenleving	12a. Betrokkenheid 12b. Politieke partijen
13. Dichtheid	13a. Dichtheid
14. Mobiliteit	14a. Bereikbaarheid per auto 14b. Openbaar vervoer
15. Voorzieningen	15a. Maatschappelijke voorzieningen 15b. Commerciële voorzieningen
16. Totaalscores	16a. Totaalscores

 Resultaten weergegeven in dit rapport

Bureau Louter, 18 april
M24.022 Jongvolwassenen in Ooststellingwerf. Eindrapport

Per indicator is in tabel I.2 aangegeven hoe de scores zijn bepaald. Bij lichtgroen gemarkeerde indicatoren gaat het om 'neutrale indicatoren'. Daarvoor wordt hier geen oordeel gegeven of een score als 'gunstig' of 'ongunstig' moet worden beschouwd. Dat is bij de niet gemarkeerde indicatoren wel het geval. Bij geel gemarkeerde indicatoren gaat het om 'samengestelde indicatoren'. Deze zijn gebaseerd op twee of meer onderliggende indicatoren.

Tabel I.2 Lijst met thema's, subthema's en indicatoren

Indicatoren/subthema/thema	Toelichting
1. Economie	
<u>1a Economische prestaties</u>	
Materiaal economische prestaties	Totaalscore uit het jaarlijkse onderzoek van Bureau Louter voor <i>Elsevier Weekblad</i> voor materiaalgeoriënteerde activiteiten.
Informatie economische prestaties	Idem, voor informatiegeoriënteerde activiteiten.
Personen economische prestaties	Idem, voor personengeoriënteerde activiteiten.
Totaal arbeidsplaatsen	Totaal aantal arbeidsplaatsen per duizend inwoners van 18-66 jaar.
Arbeidsplaatsen, materiaal	Idem, voor materiaalgeoriënteerde activiteiten.
Arbeidsplaatsen, informatie	Idem, voor informatiegeoriënteerde activiteiten.
Arbeidsplaatsen, personen	Idem, voor personengeoriënteerde activiteiten.
Toegevoegde waarde totaal	Toegevoegde waarde (productie min de inkoop van goederen en diensten) in euro's per duizend inwoners van 18-66 jaar.
Toegevoegde waarde materiaal	Idem, voor materiaalgeoriënteerde activiteiten.
Toegevoegde waarde, informatie	Idem, voor informatiegeoriënteerde activiteiten.
Toegevoegde waarde, personen	Idem, voor personengeoriënteerde activiteiten.
Starters totaal	Aantal startende bedrijven per duizend inwoners van 18-66 jaar.
Zelfstandigen, materiaal	Aantal zelfstandigen per duizend inwoners van 18-66 jaar in materiaalgeoriënteerde activiteiten.
Zelfstandigen, informatie	Idem, voor informatiegeoriënteerde activiteiten.
Zelfstandigen, personen	Idem, voor personengeoriënteerde activiteiten.
<u>1b Centrumfunctie voorzieningen</u>	
Arbeidsplaatsen, zorgactiviteiten	Aantal arbeidsplaatsen per duizend inwoners van 18-66 jaar in zorgactiviteiten.
Arbeidsplaatsen, onderwijs	Idem, in onderwijs.
Arbeidsplaatsen, detailhandel	Idem, in detailhandel.
Arbeidsplaatsen, vrijetijdsactiviteiten	Idem, in vrijetijdsactiviteiten.
<u>1c Vestigingsplaatsfactoren</u>	
Nationaal centrale ligging	Ligging binnen Nederland. Het gebied rond Utrecht heeft hier de hoogste score.
Agglomeratie-effecten	Nationale verschillen in dichtheid aan economische activiteiten. De regio's Amsterdam en Den Haag/Rotterdam hebben hier de hoogste scores.
Regionale centrumfunctie	Dichtheid van bevolking en bedrijvigheid ten opzichte van de omgeving (binnen een straal van twintig kilometer. Dit is indicatief voor de mate waarin een centrumfunctie verwacht mag worden, met name wat betreft voorzieningen. Voorbeelden van gemeenten die hier hoog op scoren zijn Zwolle en Groningen.
Hectares bedrijventerreinen	Uitgegeven netto hectares bedrijventerreinen per duizend inwoners van 18-66 jaar.
Vierkante meters kantoorruimte	Vierkante meter kantooroppervlak per duizend inwoners van 18-66 jaar.
Vierkante meters winkelruimte	Vierkante meter winkelruimte per duizend inwoners van 18-66 jaar.

Bureau Louter, 18 april
M24.022 Jongvolwassenen in Ooststellingwerf. Eindrapport

2. Demografie

2a Leeftijdsopbouw

Aandeel leeftijdsklasse 0-16 jaar	Percentage inwoners, jonger dan 17 jaar in het totaal aantal inwoners.
Aandeel leeftijdsklasse 17-29 jaar	Idem, voor de leeftijdsklasse 17-29 jaar.
Aandeel leeftijdsklasse 67-plus	Idem voor 67 jaar of ouder. Hier is besloten om toch het predikaat 'oordeelindicator' mee te geven omdat de zorgkosten <i>gemiddeld</i> omhoog gaan met de leeftijd. Dit neemt niet weg dat individuele 67-plussers gezonder kunnen zijn dan individuele twintigers.
Lage gemiddelde leeftijd	Gemiddelde leeftijd van inwoners. Bij de beslissing om hier het predikaat 'oordeelindicator' toe te kennen, geldt een soortgelijke argumentatie als bij het aandeel 67-plussers.
Lage demografische druk	De demografische druk is het deel van de inwoners dat niet beschikbaar is voor de arbeidsmarkt ten opzichte van degenen waarvoor dit wel geldt (de 'potentiële beroepsbevolking'). De score wordt berekend als (aantal inwoners van jonger dan 18 jaar plus aantal inwoners van ouder dan 66 jaar) gedeeld door aantal inwoners van 18-66 jaar. Een lage demografische druk wordt is gunstig, omdat het deel van de bevolking dat in potentie beschikbaar is voor de arbeidsmarkt dan groot is.
Relatief aantal geboortes	Geboortes per duizend inwoners.
Laag relatief aantal overledenen	Aantal overleden per duizend inwoners. Een lage score wordt hier beschouwd als gunstig.

2b Migratiestromen

Migratie-intensiteit	Het aantal verhuisde personen (binnen de gemeente, naar de gemeente en vanuit de gemeente) per duizend inwoners (gemiddelde in de periode 2013-2022).
Unieke verhuisorientatie	Het percentage van de totaal binnenlandse uitgaande migratie (verhuizingen van personen) naar de gemeente met het hoogste aandeel (afgezien van de woonplaats van de werknemers).
Totaal migratiesaldo	Inkomende min uitgaande binnenlandse verhuizingen per duizend inwoners, gemiddelde 2013-2022.
Migratiesaldo 0-16 jaar	Idem, voor de leeftijdsklasse 0-16 jaar. Dit is representatief voor verhuizingen van gezinnen.
Migratiesaldo 17-21 jaar	Idem, voor de leeftijdsklasse 17-21 jaar. Dit gaat onder om verhuizingen om elders onderwijs te gaan volgen.
Migratiesaldo 60 jaar en ouder	Idem, voor de leeftijdsklasse 60 jaar en ouder. Dit gaat om verhuizingen van (bijna) gepensioneerden en senioren.

2c Samenstelling bevolking

Aandeel laag opgeleiden	Het percentage van de inwoners van 15-74 jaar met een laag opleidingsniveau (vmbo, drie jaar havo/vwo en mbo1). Door het CBS wordt de leeftijdsklasse 15-74 jaar aangehouden.
Aandeel middelbaar opgeleiden	Idem, voor middelbaar opgeleiden (havo/vwo, mbo2/mbo3/mbo4)
Aandeel hoog opgeleiden	Idem voor hoog opgeleiden (hbo, wo)
Gemiddelde huishoudensgrootte	Gemiddeld aantal inwoners per huishouden.
Percentage éénouderhuishoudens	Percentage éénouderhuishoudens binnen het totaal aantal huishoudens (leeftijd 30-64 jaar).
Percentage alleenstaanden	Percentage alleenstaanden in het totaal aantal huishoudens.
Percentage niet-Westers	Percentage inwoners met een niet-Westerse migratieachtergrond in de totale bevolking.
Percentage Westers	Percentage inwoners met een Westerse migratieachtergrond in de totale bevolking.
% Vluchtelingen	Het percentage inwoners in het totaal uit een herkomstland waarvoor een groot deel uit vluchtelingen bestaat (zowel degenen die in als degenen die buiten Nederland zijn geboren). Als zodanig zijn geselecteerd Afghanistan, Eritrea, Ethiopië, Irak, Iran, (voormalig) Joegoslavië, Oekraïne, Somalië, Syrië en Vietnam.
% MOE-landers	Het percentage inwoners in het totaal met als herkomstland één van de tien MOE-landen (Midden- en Oost-Europa: Bulgarije, Estland, Hongarije, Letland, Litouwen, Polen, Roemenië, Slovenië, Slowakije en Tsjechië).
% West-Europa	Het percentage inwoners in het totaal met als herkomstland West-Europa (inclusief Scandinavië).

Bureau Louter, 18 april
M24.022 Jongvolwassenen in Ooststellingwerf. Eindrapport

Opleidingsniveau 15-74 jaar	Gemiddeld opleidingsniveau van de bevolking in de leeftijdsklasse 15-74 jaar. Dit is berekend als het aantal middelbaar opgeleiden plus twee maal het aantal hoog opgeleiden gedeeld door de som over laag, middelbaar en hoog opgeleiden.
Weinig maatwerkarrang. jeugd	Het aantal maatwerkarrangementen in het kader van de jeugdzorg per duizend inwoners.
Weinig maatwerkarrang. P-wet	Het aantal maatwerkarrangementen in het kader van de participatiewet per duizend inwoners.
Weinig maatwerkarrang. WMO	Het aantal maatwerkarrangementen in het kader van de WMO (Wet Maatschappelijke Ondersteuning) per duizend inwoners.
Weinig hoogrisicojongeren	Het percentage jongeren (tot en met 23 jaar) dat door een 'risicomodel' wordt beschouwd als potentiële jonge drugsverdachte. Dit is gebaseerd op cijfers van het platform Zicht op Ondermijning, dat in opdracht van overheden data-onderzoek doet naar criminele ondermijning. Zicht op Ondermijning ontwikkelde een methode om te onderzoeken in hoeverre jongeren in potentie jonge aanwas voor drugsriminaliteit zijn. Hiervoor is gekeken naar kenmerken en omstandigheden van drugsverdachten.

3. Arbeidsmarkt en arbeidsparticipatie

3a Werkloosheid

Weinig arbeidsongeschikten	Het percentage arbeidsongeschikten van het aantal inwoners van 18-66 jaar.
Weinig bijstandsgerechtigden	Het percentage bijstandsgerechtigden van het aantal inwoners van 18-66 jaar.
Laag percentage WW'ers	Het percentage inwoners met een WW-uitkering als percentage van het aantal inwoners van 18-66 jaar.
Lage werkloosheid totaal	Werkloosheidspercentage volgens de Enquête Beroepsbevolking (EBB).
Lage werkloosheid 15-24 jaar	Idem, voor de leeftijdsklasse 15-24 jaar.
Lage werkloosheid 25-44 jaar	Idem, voor de leeftijdsklasse 25-44 jaar.
Lage werkloosheid 45-74 jaar	Idem, voor de leeftijdsklasse 45-74 jaar.
Lage werkloosheid autochtonen	Idem, voor autochtonen.
Lage werkloosheid Westers	Idem, voor personen met een Westerse migratieachtergrond.
Lage werkloosheid Niet Westers	Idem, voor personen met een Niet-Westerse migratieachtergrond.

3b Arbeidsparticipatie

Netto participatiegraad	Percentage van het aantal inwoners van 15-74 jaar met betaalde arbeid.
Participatie laag opgeleid	Idem, voor laag opgeleiden.
Participatie middelbaar opgeleid	Idem, voor middelbaar opgeleiden.
Participatie hoog opgeleid	Idem voor hoog opgeleide.
Regionale BPG, laag opgeleid	De bruto participatiegraad (percentage van de inwoners van 15-74 jaar dat werkt of actief zoekt naar werk) voor laag opgeleiden, binnen een straal van 15 kilometer.
Regionale BPG, middelbaar opg.	De bruto participatiegraad (percentage van de inwoners van 15-74 jaar dat werkt of actief zoekt naar werk) voor middelbaar opgeleiden, binnen een straal van 20 kilometer.
Regionale BPG, hoog opgeleid	De bruto participatiegraad (percentage van de inwoners van 15-74 jaar dat werkt of actief zoekt naar werk) voor hoog opgeleiden, binnen een straal van 30 kilometer.
Veel 18-30 jaar met startkwalificatie	Het deel van de inwoners van 18-30 jaar die geen onderwijs meer volgen met een startkwalificatie op de arbeidsmarkt (minstens een diploma op het niveau van havo, vwo of mbo2).

3c Woon-werk balans

% werkend in eigen gemeente	Deel van de in een gemeente wonende werknemers dat in de eigen woonplaats werkt (exclusief zelfstandigen).
Unieke pendeloriëntatie	Het percentage van de totaal uitgaande pendel naar de gemeente met het hoogste aandeel (afgezien van de woonplaats van de werknemers).
Gemiddelde woon-werk afstand	De gemiddelde woon-werk afstand voor werknemers (exclusief zelfstandigen).

Bureau Louter, 18 april
M24.022 Jongvolwassenen in Ooststellingwerf. Eindrapport

4. Materiële welvaart

4a Inkomen en vermogen

Lage spreiding SES-WOA score	De ongelijkheid in sociaal-economische status binnen een gebied, gebaseerd op de door het CBS opgestelde SES-WOA score.
Materiële welvaart	Door Bureau Louter opgestelde samengestelde indicator voor materiële welvaart op basis van vijf indicatoren (inkomen per inwoner en per huishouden, vermogen, WOZ-waarde en verkoopprijs woningen).
Vermogen per inwoner	Het gemiddeld vermogen per inwoner.
Besteedbaar inkomen per inwoner	Het gemiddeld besteedbaar inkomen per inwoner.
Inkomen per huishouden	Het gemiddeld inkomen per huishouden.
% inkomen bovenste 20%	Het percentage van de inwoners dat behoort tot de 20% met het hoogste inkomen in Nederland.
SES-WOA score	De SES-WOA score is een door het CBS opgestelde maat voor de sociaal-economische situatie in een gebied, gebaseerd op inkomen, opleidingsniveau en beroepsstatus.
% geen moeite met rondkomen	Percentage van de inwoners waarvoor niet geldt dat zij aangeven financieel moeilijk tot zeer moeilijk rond te kunnen komen van hun totale netto huishoudinkomen, dat wil zeggen de gebruikelijke noodzakelijke uitgaven betalen.
Weinig problematische schulden	Percentage van de huishoudens waarvoor niet geldt dat minimaal één persoon geregistreerde problematische schulden heeft. Daarvan is sprake wanneer voor minstens één persoon in het huishouden geldt dat niet kan worden voldaan aan één of meer van de volgende criteria: volgt een WSNP-traject; volgt een BKR geregistreerd minnelijk traject; BKR geregistreerde betalingsachterstand, enzovoorts.
Laag betaalarisico corporatiewoningen	Percentage huishoudens in corporatiewoningen waarvoor niet geldt dat sprake is van een betaalarisico omdat het netto besteedbaar inkomen te laag is om aan alle financiële verplichtingen te voldoen.

5. Wonen

5a Woningprijzen

WOZ-waarde woningen	De gemiddelde WOZ-waarde van woningen.
Verkoopprijzen woningen	De gemiddelde verkoopprijzen van woningen.

5b Kenmerken woningvoorraad

Gemiddeld bouwjaar woningen	Het gemiddelde bouwjaar van verblijfsobjecten met als gebruiksdoel wonen.
Spreiding bouwjaar woningen	De mate waarin sprake is van verschillen in bouwjaar. Dit is berekend als de standaarddeviatie van de bouwjaar van alle woningen. Naarmate de bouw van woningen meer geconcentreerd is in een korte tijdsperiode, is sprake van een lagere spreiding.
% eengezinswoningen	Percentage eengezinswoningen in het totaal aantal woningen.
m2 eengezinswoningen	Gemiddeld aantal vierkante meter vloeroppervlak in eengezinswoningen.
m2 meergezinswoningen	Gemiddeld aantal vierkante meter vloeroppervlak in meergezinswoningen.
% koopwoningen	Percentage koopwoningen in het totaal aantal woningen.
% woningcorporaties	Percentage huurwoningen in het bezit van woningcorporaties in het totaal aantal woningen.
% overige huur	Percentage overige huurwoningen in het totaal aantal woningen.
% overige huur in totale huur	Percentage overige huurwoningen in het totaal aantal huurwoningen.
Leefbaarometer Wonen	Een samengestelde score voor de woningvoorraad volgens de Leefbaarometer.
Staat van onderhoud woningen	De waardering van de staat van de woning, gebaseerd op de WoON-enquête (5-punts schaal).
Monumentale bebouwing	Het aantal monumentale gebouwen volgens de Rijksdienst van het Cultureel Erfgoed als percentage van het aantal woningen.
Aantrekkelijke bebouwing	Deze indicator is ontleend aan het jaarlijkse onderzoek naar woonaantrekkelijkheid door Bureau Louter voor Elsevier Weekblad. Hiermee wordt gemeten of sprake is van een omgeving met ruime woningen, op een ruim perceel, in een wat hogere prijsklasse. Dit is gemeten aan de hand van een gewogen gemiddelde van: het gemiddeld aantal vierkante meter woonoppervlak per woning (per buurt); het

Bureau Louter, 18 april
M24.022 Jongvolwassenen in Ooststellingwerf. Eindrapport

Omvang buitenruimte woning	gemiddeld tuinoppervlak per woning (berekend per wijk, aan de hand van gegevens van het Kadaster); de gemiddelde WOZ-waarde van de woningen in een buurt, in verhouding tot het gemiddelde binnen de regio.
Tevredenheid met huidige woning	De gemiddelde omvang van de buitenruimte bij woningen. Dit is gebaseerd op de WoON-enquête. De tevredenheid met de eigen woning, gebaseerd op de WoON-enquête (5-punts schaal).

6. Woon aantrekkelijkheid

6a Waardering woonomgeving

Leefbaarometer Fysieke omgeving	Een samengestelde score voor de fysieke omgeving volgens de Leefbaarometer.
Leefbaarometer Voorzieningen	Een samengestelde score voor het voorzieningenniveau volgens de Leefbaarometer.
Tevredenheid met woonomgeving	Het deel van de respondenten van het WoonOnderzoek Nederland van het CBS (WoON) dat aangeeft tevreden te zijn met de woonomgeving. Hierbij is sprake van een 5-punts schaal.
Fijne buurt	Idem, voor de vraag of men in een fijne buurt woont (5-punts schaal).
Gehecht aan buurt	Idem, voor de vraag of men gehecht is aan de buurt waar men woont (5-punts schaal).
Niet verhuizen	Idem, voor de vraag of men op korte termijn (binnen twee jaar) overweegt te verhuizen (5-punts schaal).
Thuisvoelen buurt	Idem, voor de vraag of men zich thuisvoelt in de woonbuurt (5-punts schaal).
Weinig verhuizers	Idem, voor de vraag of er de laatste tijd veel mensen zijn verhuisd uit de buurt (5-punts schaal).

7. Gezondheid

7a Situatie gezondheid

GLV, goed ervaren gezondheid	Het aantal jaren dat een persoon naar verwachting in goede gezondheid zal leven.
GLV, zonder lichamelijke beperking	Het aantal jaren dat een persoon naar verwachting zal leven zonder lichamelijke beperkingen (horen, zien en/of bewegen).
(GLV=Gemiddelde LevensVerwachting)	Het percentage van de inwoners van ouder dan 18 jaar dat de eigen gezondheid als goed tot zeer goed ervaart volgens de Gezondheidsmonitor (RIVM en GGD's).
Ervaren gezondheid	Het percentage van de inwoners van ouder dan 18 jaar zonder langdurige aandoeningen.
Geen langdurige aandoeningen	Het percentage van de inwoners van ouder dan 18 jaar zonder lichamelijke beperkingen.
Zonder lichamelijke beperkingen	Het aantal personen zonder medicijngebruik. Het betreft een 'gestandaardiseerde maat', waarbij wordt gecorrigeerd voor de samenstelling van de bevolking.
Laag medicijngebruik, personen	Medicijngebruik volgens de defined daily doses (DDD). Het betreft een 'gestandaardiseerde maat', waarbij wordt gecorrigeerd voor de samenstelling van de bevolking.
Laag medicijngebruik, DDD	

7b Preventie/leefstijl

Voldoende beweging	Percentage van de inwoners van ouder dan 18 jaar dat voldoet aan beweegrichtlijnen volgens de Gezondheidsmonitor (RIVM en GGD's).
% sporters	Idem, voor het percentage sporters.
% niet-rokers	Idem, het percentage dat niet rookt.
% niet zware drinker	Idem, het percentage dat niet wordt beschouwd als zware drinker.
Zonder ernstig overgewicht	Idem, het percentage zonder ernstig overgewicht.
Regie over het eigen leven	Idem, het percentage dat aangeeft regie over het leven te hebben.

7c Zorgkosten

Laag medisch-specialistisch	Op basis van gegevens van Vektis berekende kosten per inwoner voor medisch-specialistische behandelingen.
Laag farmaciekosten	Idem, voor farmaciekosten.
Laag huisartsenkosten	Idem, voor huisartsenkosten.
Laag verzorging en verpleging	Idem, voor kosten voor verzorging en verpleging.

Bureau Louter, 18 april
M24.022 Jongvolwassenen in Ooststellingwerf. Eindrapport

Laag totale zorgkosten	Idem, voor de totale zorgkosten.
Laag medisch-spec. correctie	Op basis van gegevens van Vektis berekende kosten per inwoner voor medisch-specialistische behandelingen, door Bureau Louter gecorrigeerd voor de leeftijdsopbouw in een gebied.
Laag farmaciekosten correctie	Idem, voor farmaciekosten.
Laag huisartsenkosten correctie	Idem, voor huisartsenkosten.
Laag verzorging/verpleging correctie	Idem, voor kosten voor verzorging en verpleging.
Laag totale zorgkosten correctie	Idem, voor de totale zorgkosten.

8. Sociale cohesie en saamhorigheid

8a Oordelen sociale cohesie

Saamhorigheid bevolking

Tevreden bevolkingssamenstelling	Een door Bureau Louter berekend samengesteld oordeel op basis van antwoorden op zes vragen over de saamhorigheid van de bevolking volgens de WoON-enquête. De mate waarin sprake is van tevredenheid over de bevolkingssamenstelling volgens de WoON-enquête (volgens een 5-punts schaal).
Veel contact met burens	Idem, voor de vraag in hoeverre men contact heeft met burens.
Veel contact met buurtbewoners	Idem, voor de vraag in hoeverre men contact heeft met buurtbewoners.
Prettig met elkaar omgaan	Idem, voor de vraag in hoeverre met prettig met elkaar omgaat in de buurt.
Gezellige buurt	Idem, voor de vraag of men vindt dat men in een gezellige buurt woont.
Mensen kennen elkaar	Idem, voor de vraag of mensen elkaar kennen in de buurt.
Weinig eenzaamheid	Het percentage van de inwoners dat aangeeft niet eenzaam te zijn volgens de gezondheidsmonitor (RIVM en GGD's).

9. Veiligheid en criminaliteit

9a Criminaliteit/ondermijning

Gunstig RTL Onderwereldkaart

	Samengestelde indicator (op basis van twintig indicatoren) over de mate van criminaliteit/ondermijning. Onderzoek uitgevoerd door RTL, ondersteund door deskundigen op het gebied van criminaliteit.
Leefbaarometer Veiligheid	Een samengestelde score voor veiligheid volgens de Leefbaarometer.
Weinig misdaad	Het aantal maal dat sprake is van een misdrijf per duizend inwoners. Een lage score wordt hier als gunstig beschouwd.
% niet psychisch geweld thuis	Het percentage van de inwoners van ouder dan 18 jaar dat aangeeft geen slachtoffer te zijn van psychisch geweld.
Weinig kindermishandeling	Percentage van kinderen (tot 18 jaar) waarvoor geen sprake is van kindermishandeling (CBS, gebaseerd op meldingen van advies- en meldpunt Veilig Thuis).
Weinig overig huiselijk geweld	Percentage van degenen van 18 jaar en ouder, waarvoor niet geldt dat zij het slachtoffer zijn van huiselijk geweld.
Weinig diefstal	Het aantal maal dat sprake is van diefstal per duizend inwoners. Het gaat hier om misdrijven die zijn vastgelegd door de politie in een proces-verbaal van aangifte of in een ambtshalve opgemaakt proces-verbaal. Een lage score wordt hier als gunstig beschouwd.
Weinig vernieling en beschadiging	Idem, voor vernieling en beschadiging. Een lage score wordt hier als gunstig beschouwd.
Weinig drugsmisdrijven	Idem, voor drugsmisdrijven. Een lage score wordt hier als gunstig beschouwd.
Weinig ondermijnende delicten	Idem, voor ondermijnende delicten. Een lage score wordt hier als gunstig beschouwd.
Weinig wapenhandel	Idem, voor wapenhandel. Een lage score wordt hier als gunstig beschouwd.
Weinig ernstige misdrijven	Idem, voor ernstige misdrijven. Een lage score wordt hier als gunstig beschouwd.

9b Verkeersveiligheid

Weinig hinder wegen <50 km/u	Het percentage van de inwoners van ouder dan 18 jaar dat aangeeft weinig of geen hinder te ondervinden door wegverkeer op wegen met een maximumsnelheid van 50 kilometer per uur.
Weinig verkeersongevallen	De score is bepaald op basis van het aantal geregistreerde ongevallen op de weg en het geregistreerde aantal maal dat onder invloed is gereden (verhoogde kans op

Bureau Louter, 18 april
M24.022 Jongvolwassenen in Ooststellingwerf. Eindrapport

Weinig verkeersmisdrijven	ongevallen). In beide gevallen gaat het om de periode 2018-2022. Het aantal maal dat sprake is van verkeersmisdrijven per duizend inwoners. Het gaat hier om misdrijven die zijn vastgelegd door de politie in een proces-verbaal van aangifte of in een ambtshalve opgemaakt proces-verbaal. Een lage score wordt hier als gunstig beschouwd.
---------------------------	---

9c Overlast

Weinig overlast geluid	Gebaseerd op de vraag in de WoON-enquête of men hinder ondervindt van geluid (5-punts schaal). Een lage score wordt hier als gunstig beschouwd.
Weinig overlast stank	Gebaseerd op de vraag in de WoON-enquête of men hinder ondervindt van stank (5-punts schaal). Een lage score wordt hier als gunstig beschouwd.
Weinig meldingen overlast	Het aantal meldingen van overlast, volgens de Politie-monitor. Een lage score wordt hier als gunstig beschouwd.
Weinig geluidshinder door burelen	Het aantal inwoners van ouder dan 18 jaar dat aangeeft geluidshinder te ondervinden, volgens de Gezondheidsmonitor van het RIVM/GGD.

10. Onderwijs en human capital

10a Opleidingsniveau

Laag opgeleiden beroepsbevolking	Het percentage laag opgeleiden onder de beroepsbevolking (15-74 jaar).
Middelbaar opgeleiden beroepsbev.	Het percentage middelbaar opgeleiden onder de beroepsbevolking (15-74 jaar).
Hoog opgeleiden beroepsbevolking	Het percentage hoog opgeleiden onder de beroepsbevolking (15-74 jaar).
% hoogopgeleid 18-30 jaar	Het percentage hoog opgeleiden (hbo/wo) onder degenen van 18-30 jaar die hun opleiding hebben afgerond
Opleidingsindex beroepsbevolking	Het gemiddeld opleidingsniveau onder de beroepsbevolking (15-74 jaar), berekend als: middelbaar opgeleiden plus twee maal hoog opgeleiden, gedeeld door laag, middelbaar en hoog opgeleiden.

10b Onderwijsvolgenden

Aantal MBO-studenten techniek	MBO-studenten per 1.000 inw., richting techniek (naar woonplaats).
Aantal MBO-studenten economie	MBO-studenten per 1.000 inw., richting economie (naar woonplaats).
Aantal MBO-studenten verzorgend	MBO-studenten per 1.000 inw., richting verzorgend (naar woonplaats).
Gemiddeld niveau VO	Het gemiddeld niveau waarop voortgezet onderwijs wordt gevolgd in jaar 3. Dit is bepaald als een gewogen gemiddelde van vmbo kader/basis, vmbo gemengd/tl, havo en vwo met respectievelijk gewichten van 1, 2, 3 en 4.
Gemiddeld niveau MBO	Het gemiddeld niveau waarop mbo-onderwijs wordt gevolgd in jaar 2, met voor de niveaus 2, 3 en 4 respectievelijk de gewichten 1, 2 en 3.

10c Onderwijsresultaten

Resultaten cito-toets	De gemiddelde score op de cito-toets naar woonplaats van de leerlingen.
Gemiddeld schooladvies	Het gemiddeld schooladvies voor het voortgezet onderwijs, gebaseerd op een weging met een hoger gewicht naarmate het niveau hoger is.
Lage achterstandsscore onderwijs	Dit betreft het percentage peuters & basisschoolleerlingen met een verhoogd risico op een onderwijsachterstand. De scores zijn per school vastgesteld door het Ministerie van OCW. Criteria waarop de achterstandsscore is gebaseerd zijn het opleidingsniveau van de ouders, het gemiddeld opleidingsniveau van alle ouders van kinderen op de school, het land van herkomst van de ouders, de verblijfsduur van de ouders in Nederland en of de gezin in een schuldsaneringstraject zit.
Weinig vroegtijdig schoolverlaters	Het percentage vroegtijdig schoolverlaters in het voortgezet onderwijs en op het mbo (naar woonplaats van leerlingen/studenten).

11. Klimaat, milieu, natuur en energie

11a Klimaat en energie

Energielabels woningen	Het gemiddelde energielabel van woningen, gebaseerd op 12 niveau (de letters A tot en met F en zes gradaties binnen de letter A). Naarmate het energielabel gunstiger is, wordt een hoger gewicht toegekend. De basisgegevens zijn afkomstig van de RVO.
------------------------	--

Bureau Louter, 18 april
M24.022 Jongvolwassenen in Ooststellingwerf. Eindrapport

Energielabels niet-woningen	Idem, voor niet-woningen.
Glasisolatie	Gemiddeld niveau glasisolatie op basis van vier niveaus (enkel glas, gewoon dubbel glas, hr(+++) dubbel glas, triple glas).
Isolatie woning	Het aantal maatregelen per woning dat is genomen voor extra isolatie.
Laag aardgasverbruik, residu	Het aardgasverbruik per woning is voor een groot deel een afspiegeling van de omvang van een woning; er is sprake van een hoog statistisch verband. Om te bepalen of in een gemeente het aardgasverbruik hoger of lager is dan verwacht op basis van de gemiddelde omvang van de woningen is eerst (met behulp van regressie-analyse) het statistisch verband geschat tussen aardgasverbruik en gemiddeld vloeroppervlak van woningen en is vervolgens het verschil bepaald tussen het feitelijk aardgasverbruik en het op basis van de omvang van de woningen verwachte aardgasverbruik: het zogenaamde 'residu'. Naarmate dit residu lager is, zal het relatief aardgasverbruik laag zijn. Dat wordt beoordeeld als gunstig.
Laag electriciteitslevering, residu	Een zelfde type analyse is uitgevoerd voor electriciteitslevering.
Zonnepanelen per inwoner, correctie	Een groter aantal zonnepanelen per inwoner wordt beschouwd als gunstig. Een 'verstorende' factor is dat in sommige gemeenten sprake is van stadsverwarming. Dan bestaat er geen impuls om zonnepanelen te plaatsen. Daarom is een correctie toegepast, namelijk door het aantal zonnepanelen per inwoner te vermenigvuldigen met de factor (totaal woningen / woningen zonder stadsverwarming). Is er geen sprake van stadsverwarming, dan blijft de score gelijk. Is er wel sprake van stadsverwarming, dan is de gecorrigeerde score hoger, vooral wanneer voor een aanzienlijk deel van de woningen sprake is van stadsverwarming.
Zonnepanelen per inwoner	Zonnepanelen per inwoner, zonder correctie voor stadsverwarming.
Vermogen zonnepanelen, correctie	Het geleverde vermogen van zonnepanelen per inwoner met een zelfde type correctie voor stadsverwarming als voor het aantal zonnepanelen per inwoner.
Vermogen zonnepanelen per inwoner	Vermogen zonnepanelen per inwoner, zonder correctie voor stadsverwarming.
Teruglevering electriciteit	Teruglevering op de electriciteitsaansluiting door opwek met (voornamelijk) zonnepanelen

11b Milieu

Weinig luchtverontreiniging	Een door Bureau Louter ontwikkelde maat om de mate van luchtverontreiniging te bepalen. Uit gegevens van het RIVM is de luchtverontreiniging voor zeer gedetailleerde gebieden beschikbaar. Op basis daarvan heeft Bureau Louter de mate van luchtverontreiniging bepaald op het niveau van buurten en gemeenten. Bepalend is hier in welke mate mensen hinder en/of schadelijke gevolgen voor hun gezondheid ondervinden van de luchtverontreiniging. Als bronnen voor luchtverontreiniging worden beschouwd de stoffen koolmonoxide, elementaire koolstof, fijnstof, ammoniak, stikstofdioxide, ozon en zwaveldioxide. Op basis van literatuuronderzoek is door Bureau Louter een weging aangebracht naar de mate waarin de verschillende stoffen bijdragen aan de hinder die wordt ondervonden van de luchtverontreiniging.
Hoge luchtkwaliteit fijnstof (PM10)	Luchtkwaliteit geeft de mate van afwezigheid van luchtverontreiniging aan, in dit geval voor fijnstof.
Hoge luchtkwaliteit stikstof (NO2)	Idem voor stikstofdioxide.

11c Natuur

Ecologisch kapitaal	Een door Telos samen met Het Pon opgestelde indicator voor 'ecologisch potentiaal', bestaande uit 49 indicatoren (zie 'Nationale Monitor Duurzame Gemeenten') die vallen onder zeven thema's (afval en grondstoffen, bodem, energie, externe veiligheid en hinder, lucht, natuur en landschap, water).
Groen en natuur in omgeving	Een door Bureau Louter opgestelde maat voor de kwaliteit van groen en natuur in de omgeving (zowel land als water), opgebouwd uit tien indicatoren.
Variëteit groen	Het oppervlak aan parken en plantsoenen (uit de Bodemstatistiek) per inwoner respectievelijk per vierkante kilometer. Daarbij is het gemiddelde van de twee scores bepaald. De bijdrage neemt af naarmate de afstand groter is. Deze 'afstandsvervalfunctie' is gebaseerd op een grootschalige enquête van Bureau Louter (met 6.500 respondenten).
Nabijheid binnenwater	Een door Bureau opgestelde indicator, waarbij de nabijheid van de volgende typen binnenwater in de berekeningen is meegenomen: recreatief binnenwater, overig binnenwater, het Veerse Meer en het Randmeer (tussen Flevoland en het vasteland), de grote rivieren (Rijn, Maas en IJssel) en enkele watergebieden die geschikt zijn

Bureau Louter, 18 april
M24.022 Jongvolwassenen in Ooststellingwerf. Eindrapport

voor zeilen (IJsselmeer, Haringvliet, Hollands Diep, Grevelingen, Volkerak en Oosterschelde).

12. Politiek en samenleving

12a Betrokkenheid

Opkomst verkiezingen TK 2021
Verantwoordelijk voor leefbaarheid

Percentage vrijwilligers

% mantelzorger

Het opkomstpercentage voor de Tweede Kamerverkiezingen 2021.
De mate waarin inwoners zich verantwoordelijk voelen voor de leefbaarheid, gebaseerd op de WoON-enquête van het CBS (5-puntsschaal naar de mate waarin men het er mee eens is dat men zich verantwoordelijk voelt voor de leefbaarheid).
Het percentage vrijwilligers in het totaal aantal inwoners van ouder dan 18 jaar. Vrijwilligers verrichten werk dat in georganiseerd verband (bijvoorbeeld sportvereniging, kerkbestuur, school) onbetaald wordt uitgevoerd.
Het percentage mantelzorgers in het totaal aantal inwoners van ouder dan 18 jaar. Mantelzorg is de zorg die wordt gegeven aan een bekende uit iemands omgeving, zoals de partner, ouders, kind, burens of vrienden, als deze persoon voor langere tijd ziek, hulpbehoevend of gehandicapt is. Deze zorg kan bestaan uit het huishouden doen, wassen en aankleden, gezelschap houden, vervoer, geldzaken regelen, enzovoorts. Mantelzorg wordt niet betaald. Een vrijwilliger vanuit een vrijwilligerscentrale is geen mantelzorger.

12b Politieke partijen

% Groen-progressief

% Rood-progressief

% Conservatief

% Liberaal

% Confessioneel

Deel van de geldige stemmen op groen-progressieve partijen voor de Tweede Kamerverkiezingen van 2021 (D66, GroenLinks, PvdD, Volt).
Deel van de geldige stemmen op rood-progressieve partijen voor de Tweede Kamerverkiezingen van 2021 (PvdA, SP, DENK, Bij1).
Deel van de geldige stemmen op conservatieve partijen voor de Tweede Kamerverkiezingen van 2021 (PVV, FvD, Ja21, BBB, 50Plus).
Deel van de geldige stemmen op liberale partijen voor de Tweede Kamerverkiezingen van 2021 (VVD).
Deel van de geldige stemmen op confessionele partijen voor de Tweede Kamerverkiezingen van 2021 (CDA, ChristenUnie, SGP).

13. Dichtheid

13a Dichtheid

Ruimte-intensiteit

Aandeel bebouwd in oppervlakte

Dichtheid bebouwd gebied

Een door Bureau Louter ontwikkelde indicator voor ruimte-intensiteit in een gemeente, gebaseerd op het gemiddeld vloeroppervlak van woningen in Nederland en het gemiddeld vloeroppervlak voor een aantal typen bedrijvigheid (met verschil tussen typen bedrijvigheid).
Als bebouwd oppervlak in een gemeente wordt beschouwd de som over de buurten met een hoger aantal inwoners plus arbeidsplaatsen per vierkante kilometer dan gemiddeld in Nederland. Het aandeel bebouwd is het landoppervlak in buurten die tot het bebouwd oppervlak worden gerekend binnen het totale gemeentelijke landoppervlak.
Het aantal inwoners plus arbeidsplaatsen in het bebouwd gebied. Hierdoor wordt een gemeente als Lelystad (met heel veel 'buitengebied') vergelijkbaar gemaakt met een gemeente als Capelle (met heel weinig buitengebied).

14. Mobiliteit

14a Bereikbaarheid per auto

Bereikbaarheid over de weg

Weinig filedruk

Dit kan ook worden beschouwd als de lokale aansluiting op het wegennet. Dit is berekend als de gemiddelde snelheid met de auto (berekend op basis van microbestanden over afstanden en snelheden per wegvak) over de weg binnen een straal van twintig kilometer hemelsbreed. Bij het afbakenen van het gebied van twintig kilometer hemelsbreed is gecorrigeerd voor natuurlijke barrières, zoals water (wanneer geen sprake is van een tunnel of brug).
Het ontbreken van files wordt als positief beoordeeld. De VerkeersInformatieDienst bepaalt de filedruk door het aantal kilometers files te vermenigvuldigen met de duur

Bureau Louter, 18 april
M24.022 Jongvolwassenen in Ooststellingwerf. Eindrapport

van de file. De filedruk is bepaald per gemeente. Door Bureau Louter is dit omgerekend naar regionale scores (binnen een straal van twintig kilometer, waarbij de bijdrage van die gemeente recht evenredig afneemt met de afstand en evenredig is met de oppervlakte van een gemeente binnen de totale oppervlakte van alle gemeenten binnen een straal van 20 kilometer). De omgeving is meegenomen in de berekening omdat inwoners van een gemeente hun verplaatsingen met de auto niet beperken tot de eigen gemeente.

14b Openbaar vervoer

Tevredenheid openbaar vervoer

De mate waarin inwoners tevreden zijn met het openbaar vervoer. Dit is gebaseerd op de WoON-enquête (5-punts schaal)

Bereikbaarheid met de trein

Het is complex om een goede indicator voor de bereikbaarheid per trein vast te stellen. Hier is gekozen voor een samengestelde indicator, die per buurt bestaat uit de volgende bestanddelen:

- De gemiddelde afstand tot het dichtstbijzijnde NS-station voor inwoners in een buurt

- De gemiddelde afstand tot het dichtstbijzijnde IC-station voor inwoners in een buurt

- Het percentage van de inwoners van een gemeente dat voor reizen over meer dan dertig kilometer gebruik maakt van de trein: voor alle buurten wordt uitgegaan van de gemeentelijke score.

- Idem, maar dan exclusief reizen om studieredenen

Buurtscores worden vervolgens door middel van een weging met het aantal inwoners ingeteld naar gemeentelijke scores.

Bereikbaarheid overig OV

Hiermee wordt de bereikbaarheid per bus, metro en tram bepaald. Gebruik is gemaakt van gegevens uit OpenStreetView. Eerst is Nederland verdeeld in een fijnmazig grid. Vervolgens is het aantal vertrekkende bussen, metro's en trams per week bepaald en voor elke buurt berekend per vierkante kilometer. Daarbij is uitgegaan van potentiaalscores van een kilometer, met een met de afstand aflopende invloed.

15. Voorzieningen

15a Maatschappelijke voorzieningen

Aanbod basisonderwijs

Op meerdere indicatoren gebaseerde score voor het aanbod van basisonderwijs voor de inwoners van een gemeente, opgesteld voor het jaarlijks onderzoek van Bureau Louter naar woonaantrekkelijkheid voor Elsevier Weekblad.

Aanbod kinderopvang

Idem, voor kinderopvang.

Aanbod voortgezet onderwijs

Idem, voor voortgezet onderwijs.

Aanbod hoger onderwijs

Idem, voor hoger onderwijs.

Dagelijkse medische voorzieningen

Idem, voor dagelijkse medische voorzieningen.

Aanbod ziekenhuizen en verpleging

Idem, voor ziekenhuizen en verpleging.

Beoordeling kwaliteit ziekenhuizen

De kwaliteit van ziekenhuizen, gebaseerd op beoordelingen op Zorgkaart Nederland.

Aanbod culturele voorzieningen

Score voor aanbod van culturele voorzieningen.

Aanbod sportfaciliteiten

Idem, voor sportfaciliteiten.

Aanbod recreatiemogelijkheden

Idem, voor recreatiemogelijkheid.

15b Commerciële voorzieningen

Winkelvoorzieningen

Score voor aanbod van winkelvoorzieningen.

Winkels dagelijkse boodschappen

Specifiek aanbod van winkels voor dagelijkse boodschappen.

Aanbod overige (luxe) winkels

Idem, voor overige (luxe) winkels.

Vrijtijdsvoorzieningen

Score voor aanbod van vrijetijdsactiviteiten.

Aanbod restaurants

Specifiek aanbod van restaurants.

Aanbod cafés

Idem, voor cafés.

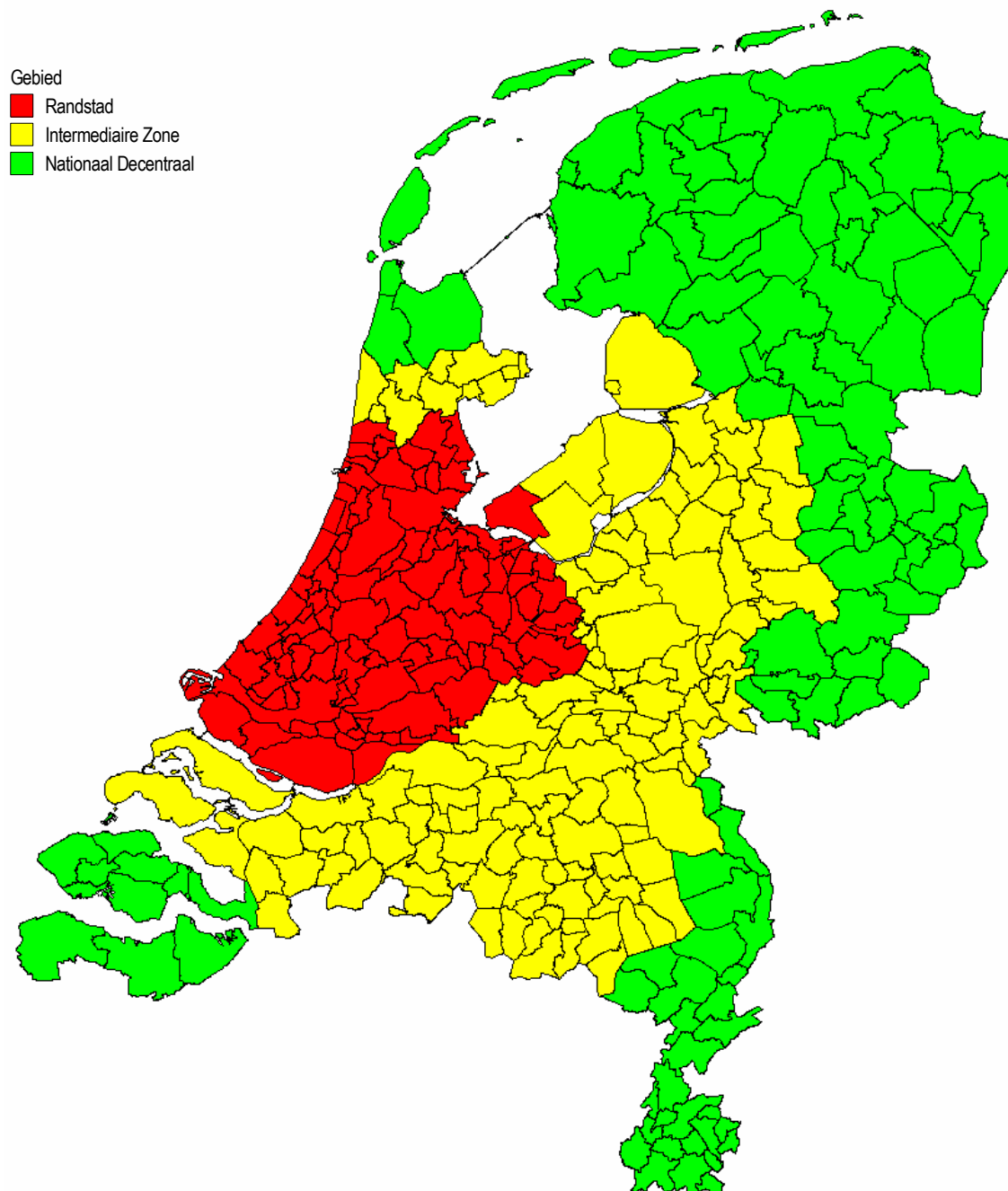
Bureau Louter, 18 april
M24.022 Jongvolwassenen in Ooststellingwerf. Eindrapport

16. Totaalscores

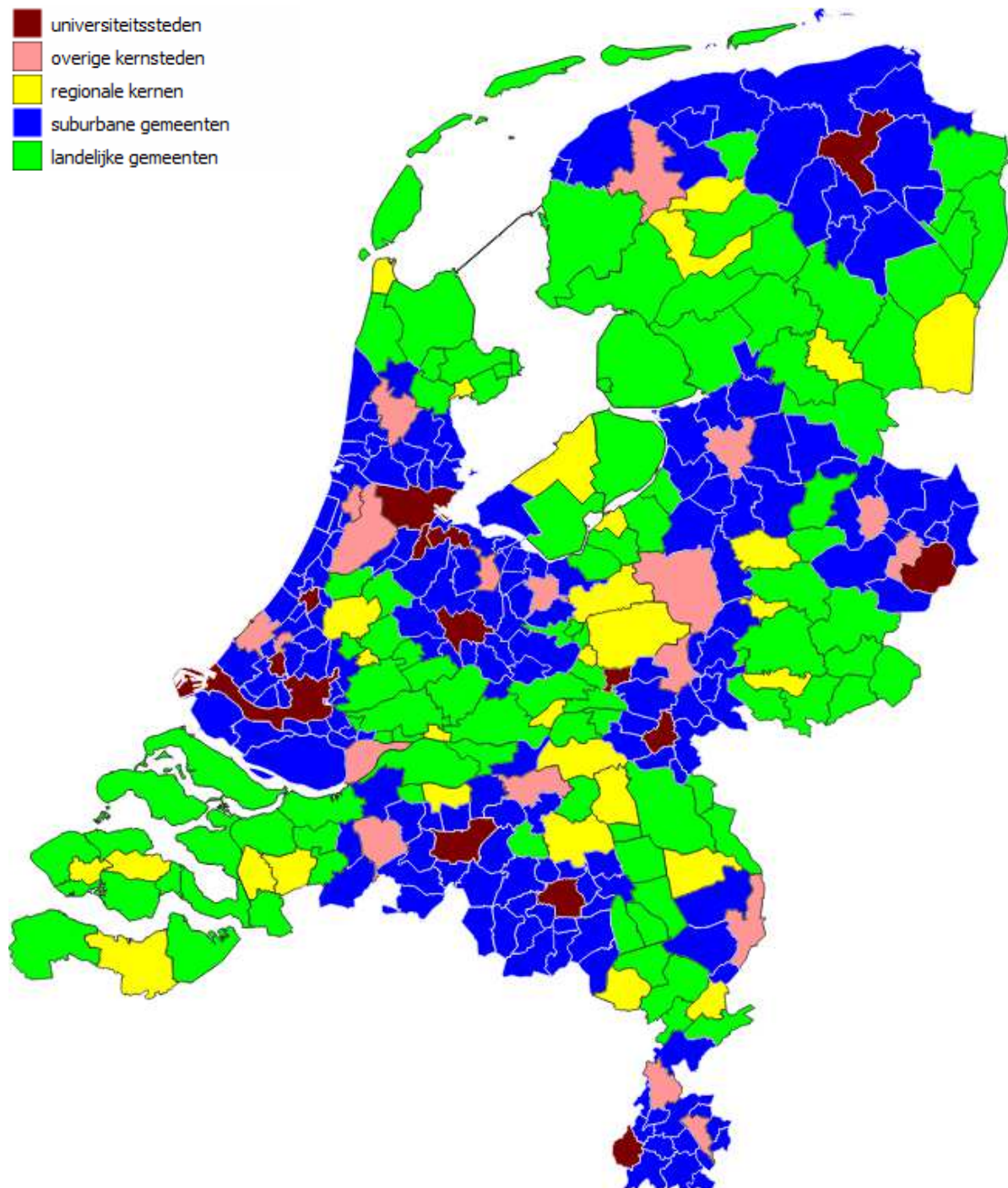
<i>Brede welvaart</i>	Totaalscore voor brede welvaart, gebaseerd op een vertaling door Bureau Louter van dit begrip naar acht thema's en een selectie van indicatoren per thema.
<i>Sociaal-economische prestaties</i>	Totaalscore voor sociaal-economische prestaties, bepaald door Bureau Louter op basis van een combinatie van tien 'kernindicatoren'.
<i>Economische prestaties</i>	Totaalscore voor economische prestaties, gebaseerd op het jaarlijkse onderzoek naar economische prestaties van Bureau Louter, in opdracht van Elsevier Weekblad ('Economische toplocaties').
<i>Woon aantrekkelijkheid</i>	Totaalscore voor woon aantrekkelijkheid, gebaseerd op het jaarlijkse onderzoek naar woon aantrekkelijkheid van Bureau Louter, in opdracht van Elsevier Weekblad ('Beste gemeente').
<i>Tevredenheid met het leven</i>	Score in de vorm van een rapportcijfer op basis van een grootschalige enquête door het CBS (de WoON-enquête).

Bijlage II Kaartbeelden

Indeling van Nederland in Randstad, Intermediaire Zone en nationaal decentraal gelegen regio's

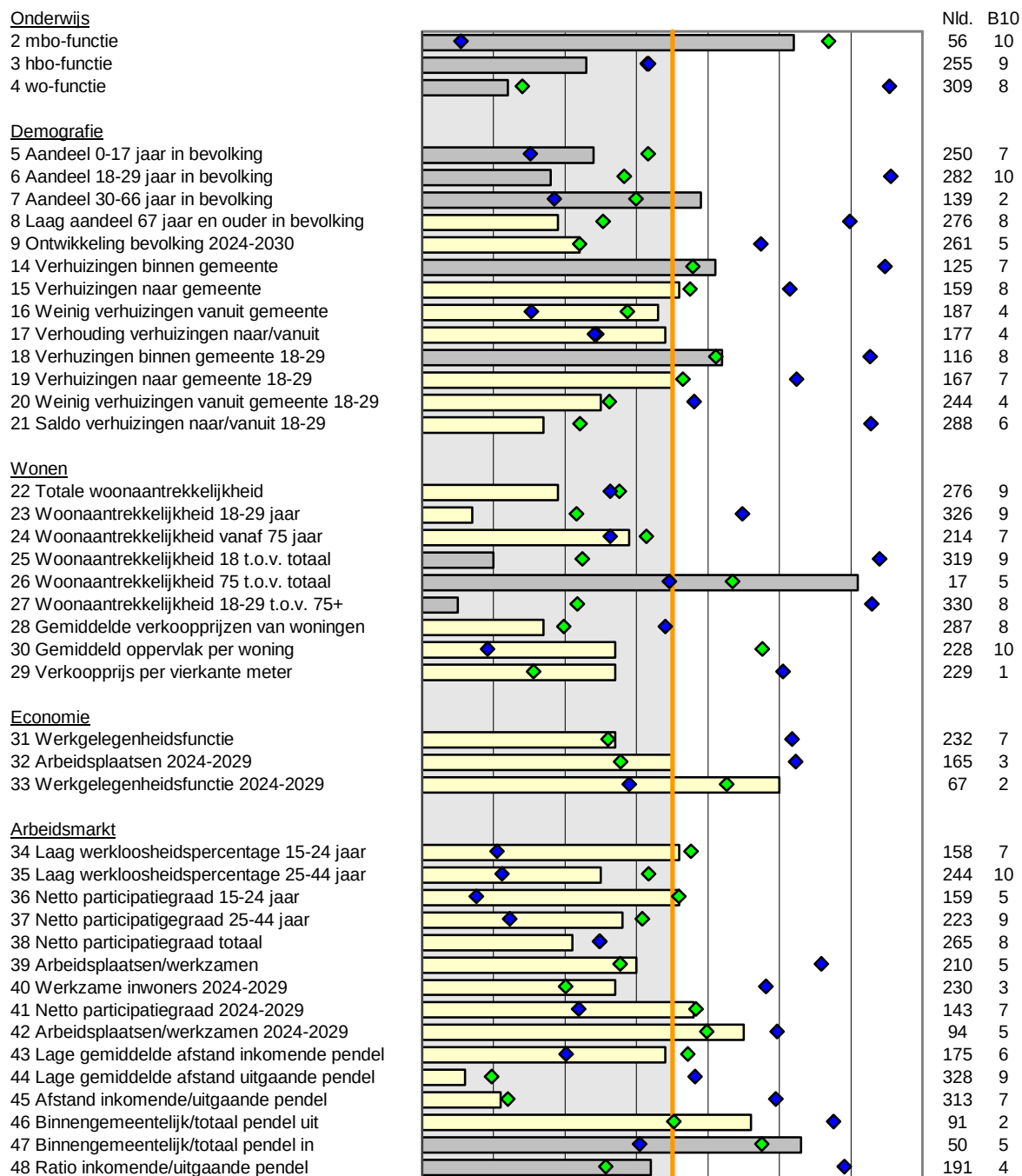
Indeling in gemeentetypen door Bureau Louter

In figuur II.2 tot en met II.48 staan kaarten met de scores op diverse indicatoren op nationaal niveau. In figuur II.1 zijn voor het grootste deel van die kaarten de scores weergegeven voor Ooststellingwerf, voor de benchmarkgroep van tien gemeenten (de B10) en, als 'tegenhanger' van deze groep van landelijke gemeenten in Noord-Nederland, voor de twaalf universiteitssteden. Niet meegenomen zijn figuur II.10, II.11, II.12 en II.13, omdat daarvoor de positie van Ooststellingwerf niet kon worden bepaald.

Bureau Louter, 18 april
M24.022 Jongvolwassenen in Ooststellingwerf. Eindrapport

Figuur II.1 Scores en posities van Ooststellingwerf per gemeente

Nld. Posities in ranglijst 337 gemeenten

B10 Posities in ranglijst 10 benchmarkgebieden en Ooststellingwerf. De posities lopen dus van 1 tot en met 11

Neutrale indicator
 Oordeelindicator
 Benchmarkgemeenten
 Universiteitsteden

Bureau Louter, 18 april
M24.022 Jongvolwassenen in Ooststellingwerf. Eindrapport

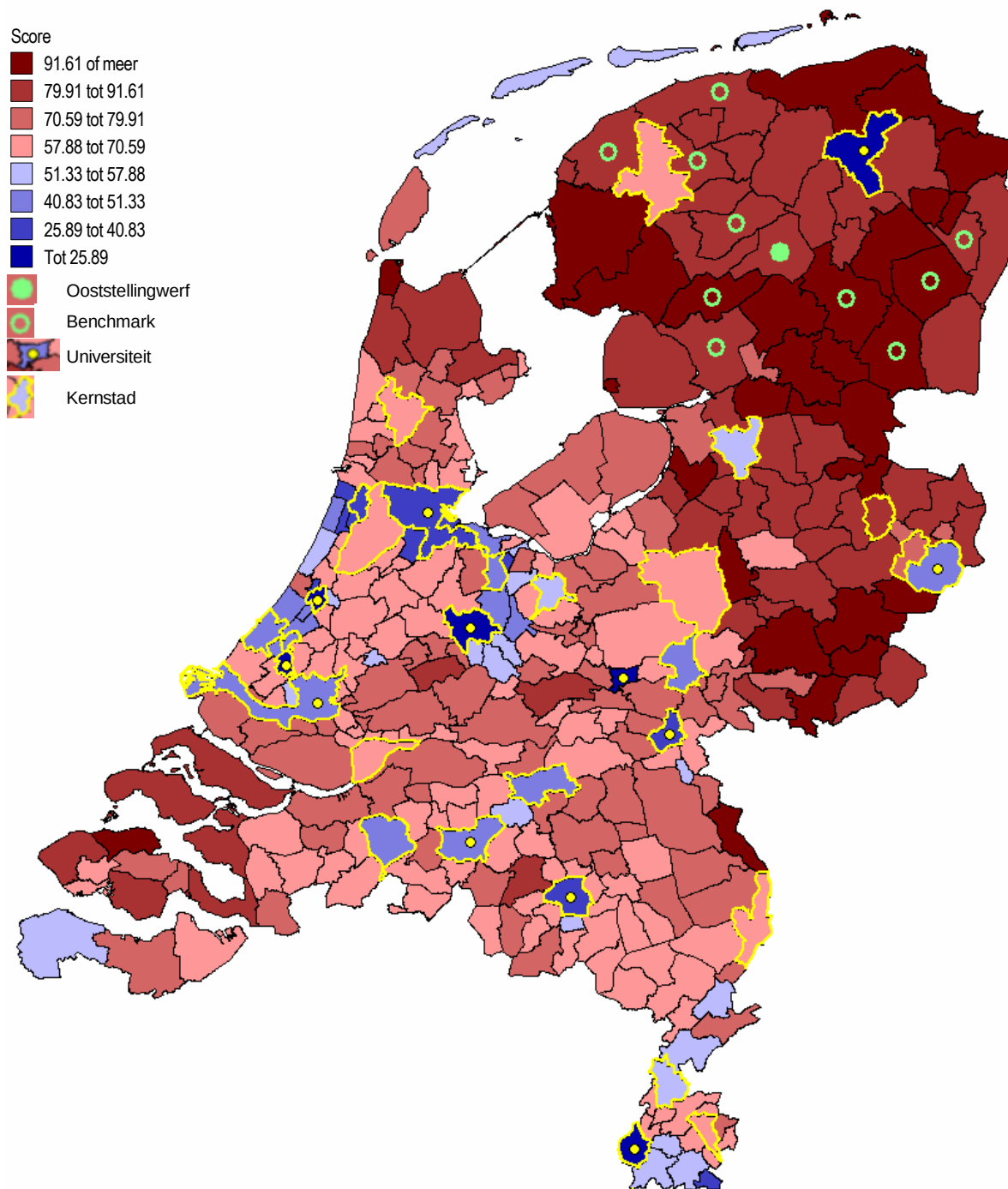
Van de 43 indicatoren in figuur II.1 zijn er 30 als oordeelindicator beschouwd en dertien als neutrale indicator. Voor de 30 indicatoren realiseert Ooststellingwerf één maal de eerste plaats en geen enkele maal de laatste plaats. Ook behaalt Ooststellingwerf slechts twee maal de tweede plaats en twee maal de voorlaatste plaats. Binnen de groep van elf gemeenten (de tien benchmarkgemeenten plus Ooststellingwerf zelf) neemt Ooststellingwerf dus nauwelijks zeer hoge of zeer lage posities in. Voor die 30 indicatoren neemt Ooststellingwerf een gemiddelde positie in van 6.2 (zeer dicht bij een 6 wanneer voor alle indicatoren de meest gemiddelde positie zou worden ingenomen).

Bij de neutrale indicatoren blijkt het aandeel van de leeftijdscategorie 18-29 jaar laag te zijn, niet alleen vergeleken met de 337 Nederlandse gemeenten, maar ook in vergelijking met de benchmarkgemeenten (plaats 10 van 11).

Opgemerkt moet worden dat de scores op de indicatoren soms zeer 'scheef' verdeeld zijn. Een duidelijk voorbeeld daarvan is figuur II.6. Het nationale aandeel van de leeftijdsklasse 18-29 jaar in de totale bevolking bedraagt 15.5%. Er zijn echter slechts 30 gemeenten met een bovengemiddelde score. Daartoe behoren onder andere alle twaalf universiteitssteden (en in Diemen staan veel studentenwoningen), een aantal gemeenten met een belangrijke hbo-functie (Leeuwarden, Zwolle, Arnhem, Breda, 's-Hertogenbosch en Terschelling - waardoor de Friese Waddeneilanden bovengemiddeld scoren) en enkele gemeenten met een protestants-christelijke signatuur en daardoor een jonge bevolking (Urk, Kampen, Zwartewaterland, Staphorst en Tubbergen). Doordat alle vier grote steden en 14 van de overige 25 kernsteden een bovengemiddeld aandeel van de leeftijdsklasse 18-29 jaar realiseren en zij een hoog aandeel in de totale bevolking hebben, wegen zij zwaar mee bij het bepalen van het nationale aandeel.

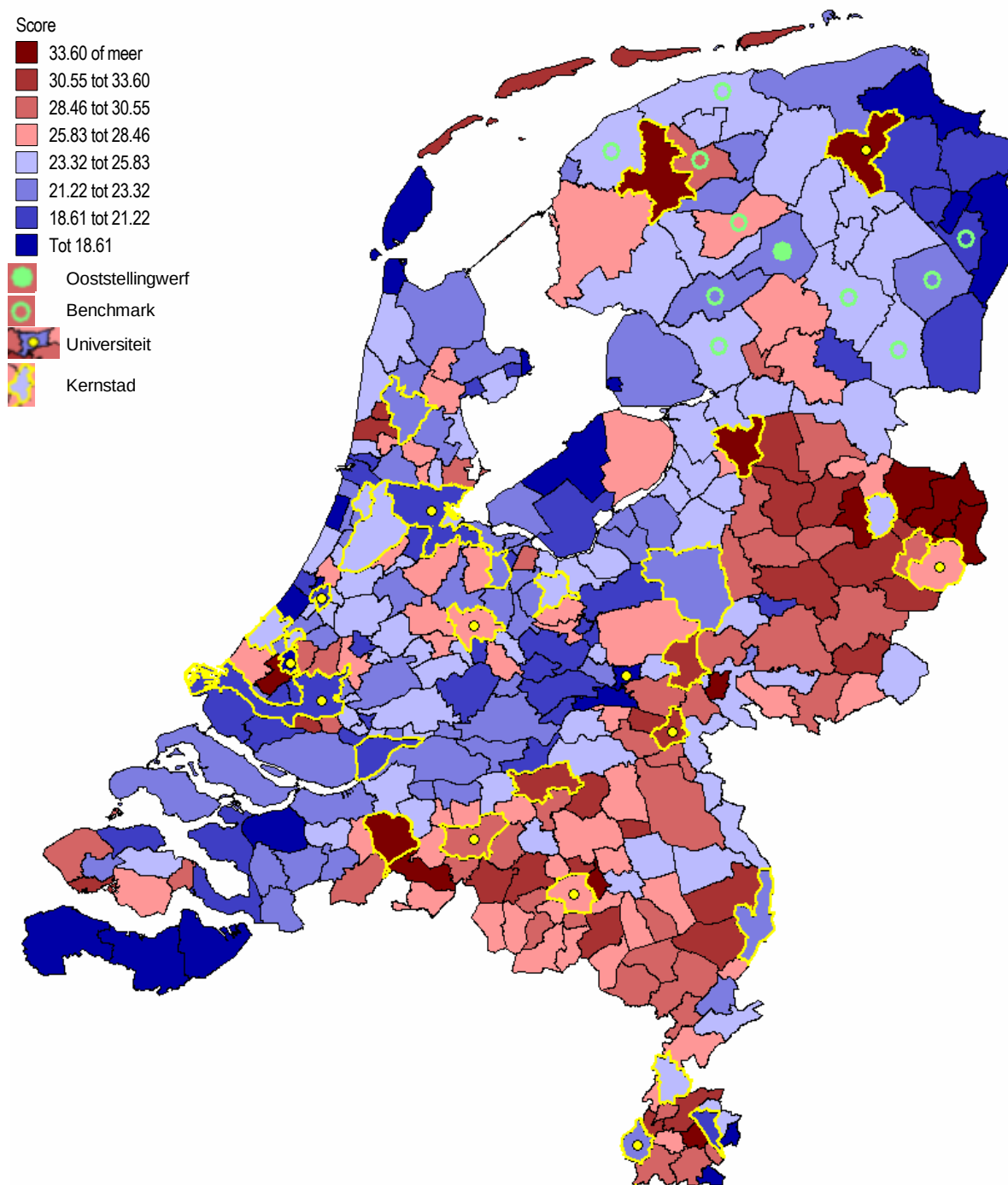
In figuur II.1 staat de oranje lijn niet voor dat gemiddelde, maar voor positie 169 in de ranglijst van de 337 gemeenten. Er zijn dus voor het aandeel 18-29 jaar 142 gemeenten die boven dat gemiddelde scoren, maar niet boven het nationaal gemiddelde. In figuur II.6 zijn zij echter blauw gekleurd (124 maal lichtblauw en 18 maal een iets donkerder blauwtint). Bij het vergelijken van figuur II.1 met de diverse kaartbeelden moet daar rekening mee worden gehouden: een score van meer dan 6.5 in figuur II.1 kan samengaan met een blauwe kleur (benedengemiddelde score ten opzichte van het nationaal gemiddelde) in de kaarten.

Figuur II.2 mbo-functie 2018/2022

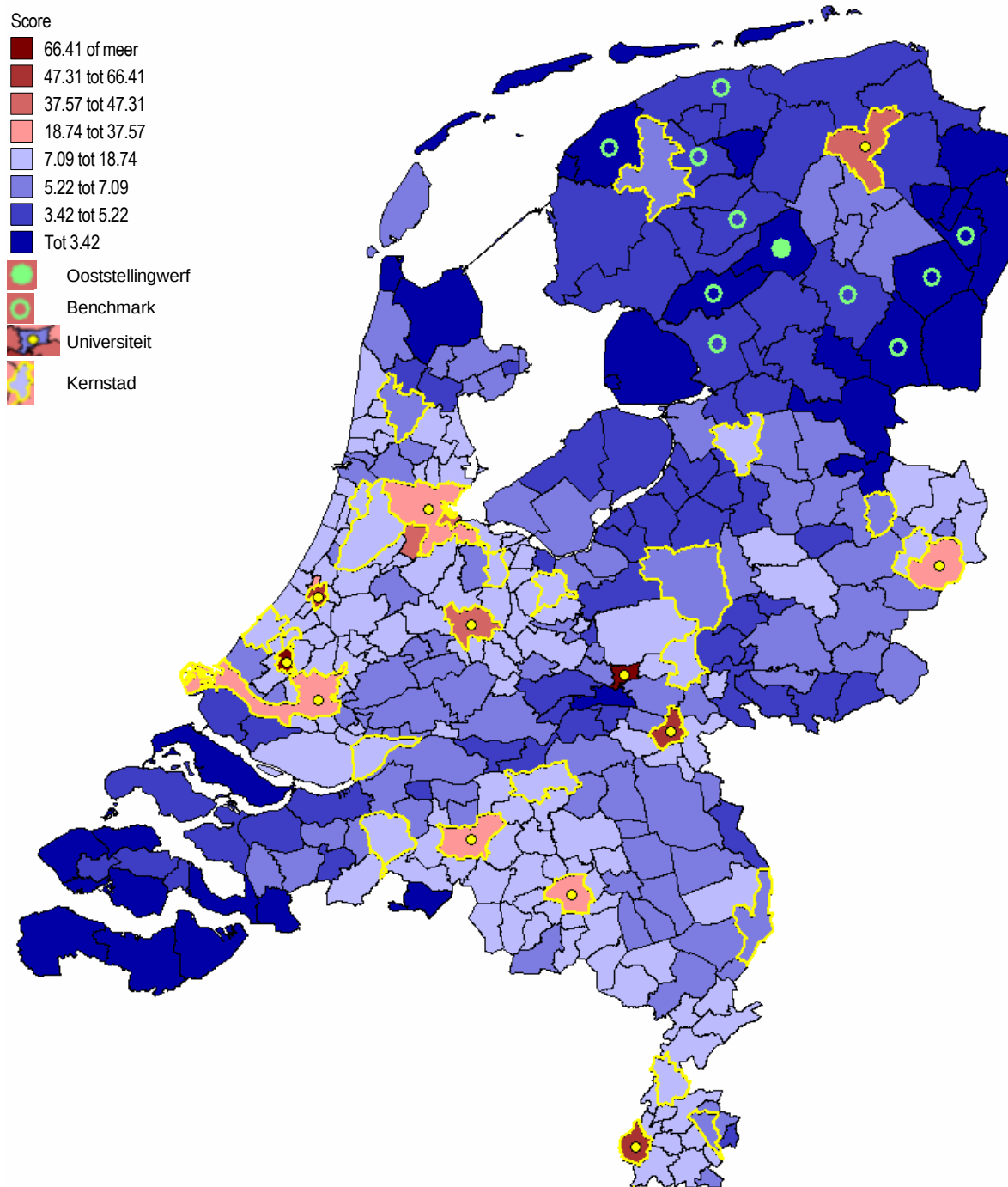
Toelichting:
De mbo-functie is berekend ls het aantal in een gemeente wonende mbo-gediplomeerden per jaar, per duizend inwoners van 18-29 jaar.

Figuur II.3 hbo-functie 2022

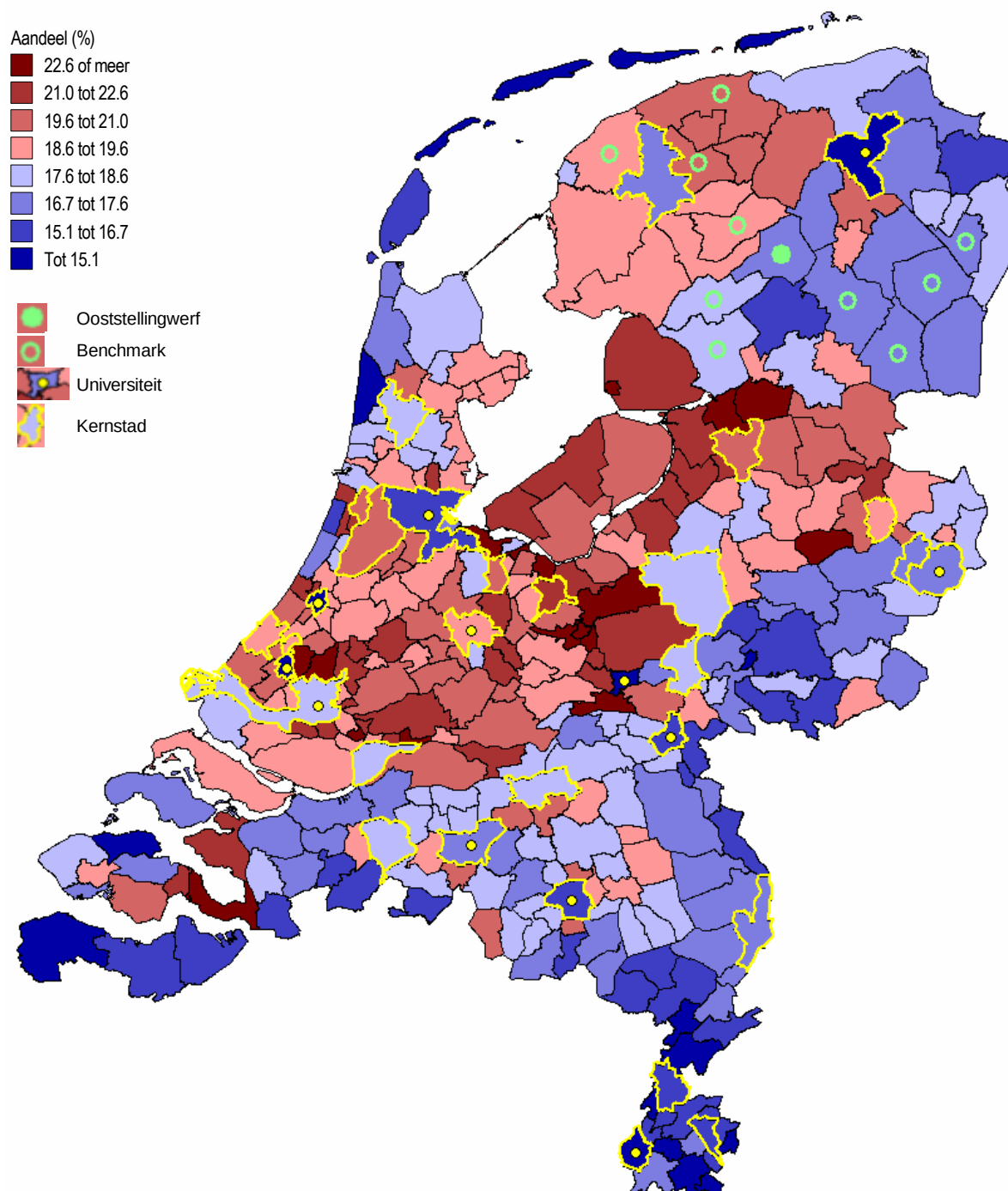
Toelichting:
De hbo-functie is berekend ls het aantal in een gemeente wonende hbo-geplomeerden per jaar, per duizend inwoners van 18-29 jaar.

Figuur II.4 wo-functie 2022

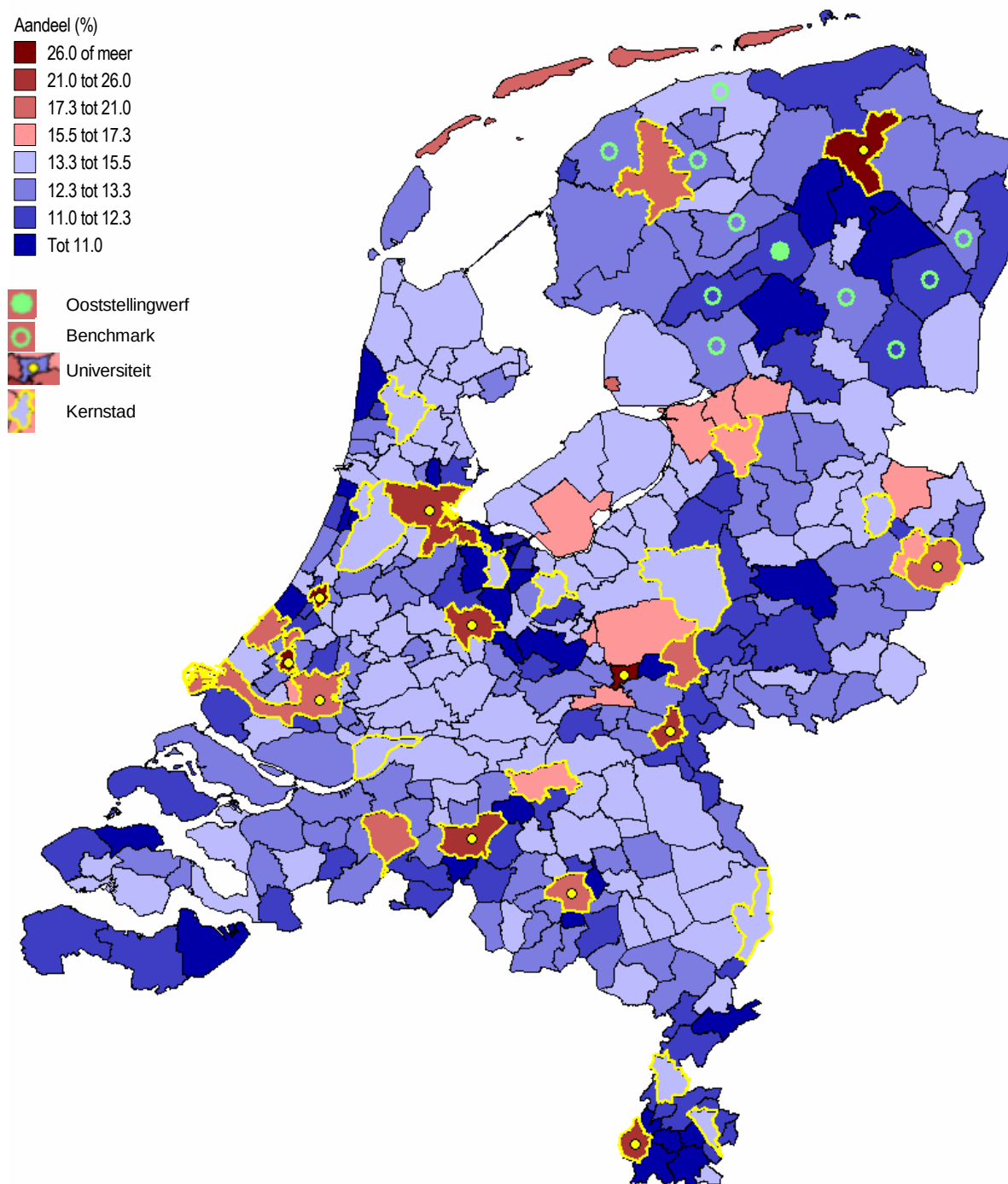

Toelichting:
De wo-functie is berekend ls het aantal in een gemeente wonende wo-gediplomeerden per jaar, per duizend inwoners van 18-29 jaar.

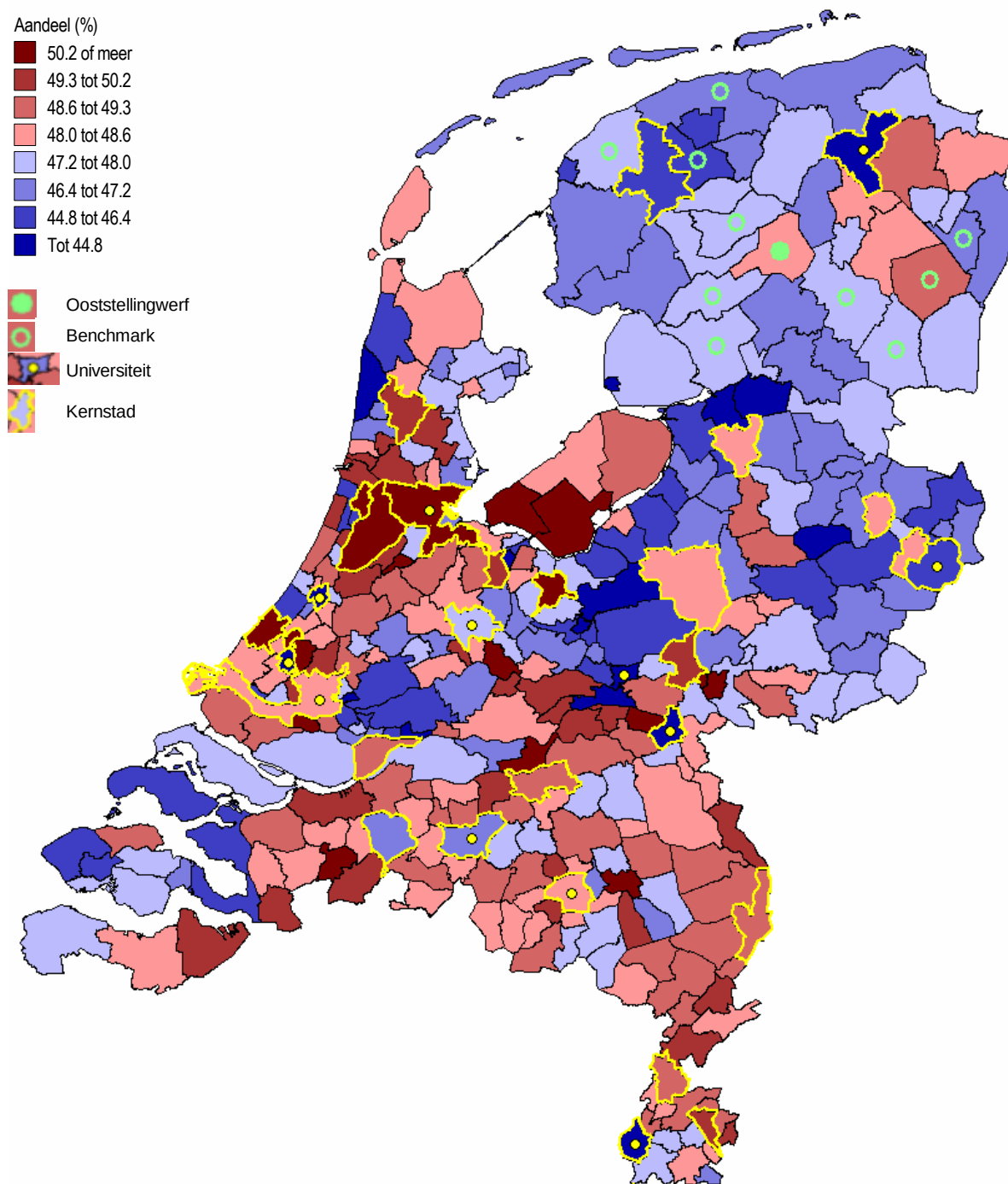
Figuur II.5 Aandeel leeftijdsklasse 0-17 jaar in totale bevolking, 2024

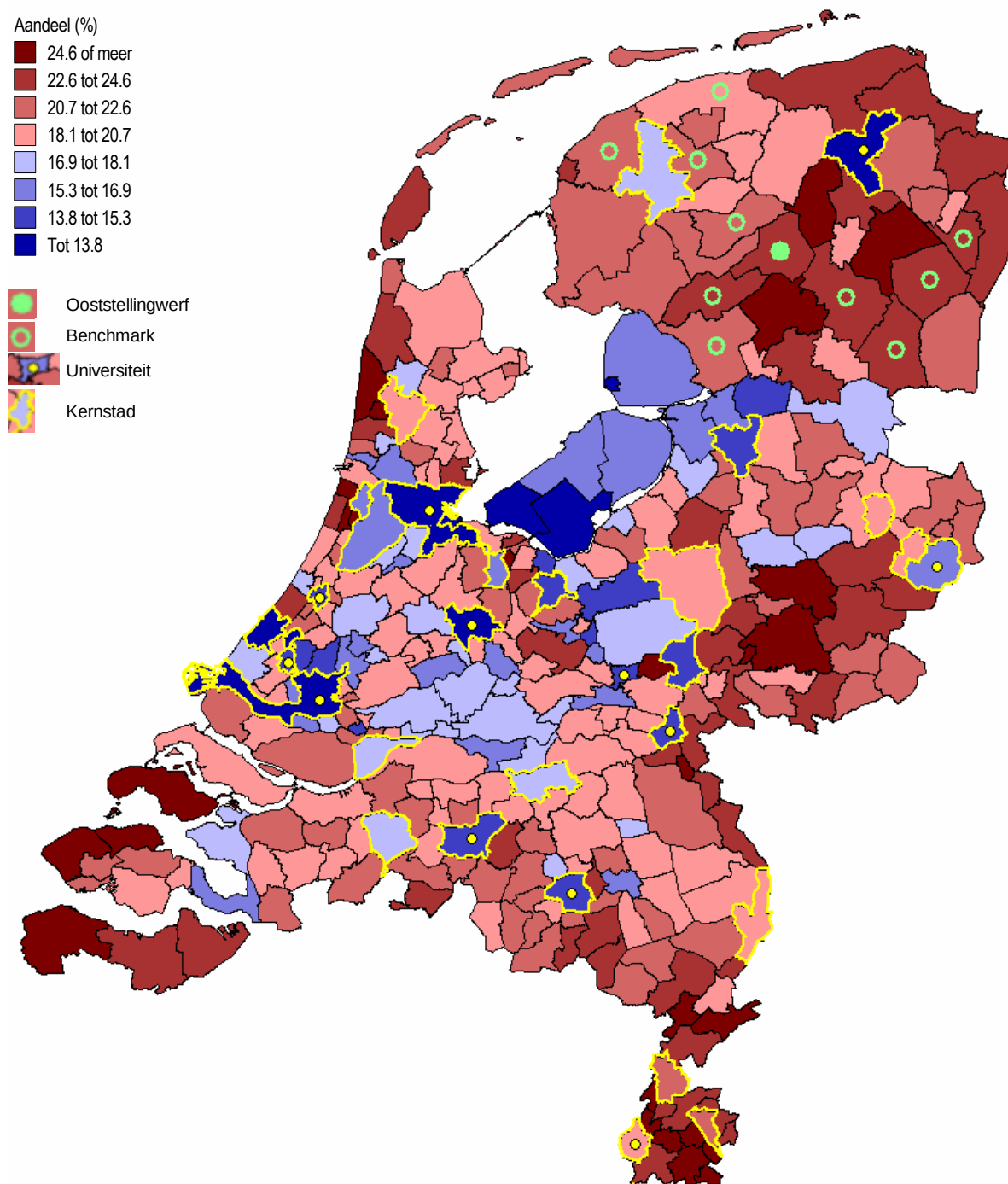
Figuur II.6 Aandeel leeftijdklasse 18-29 jaar in totale bevolking, 2024

Figuur II.7 Aandeel leeftijdsklasse 30-66 jaar in totale bevolking, 2024

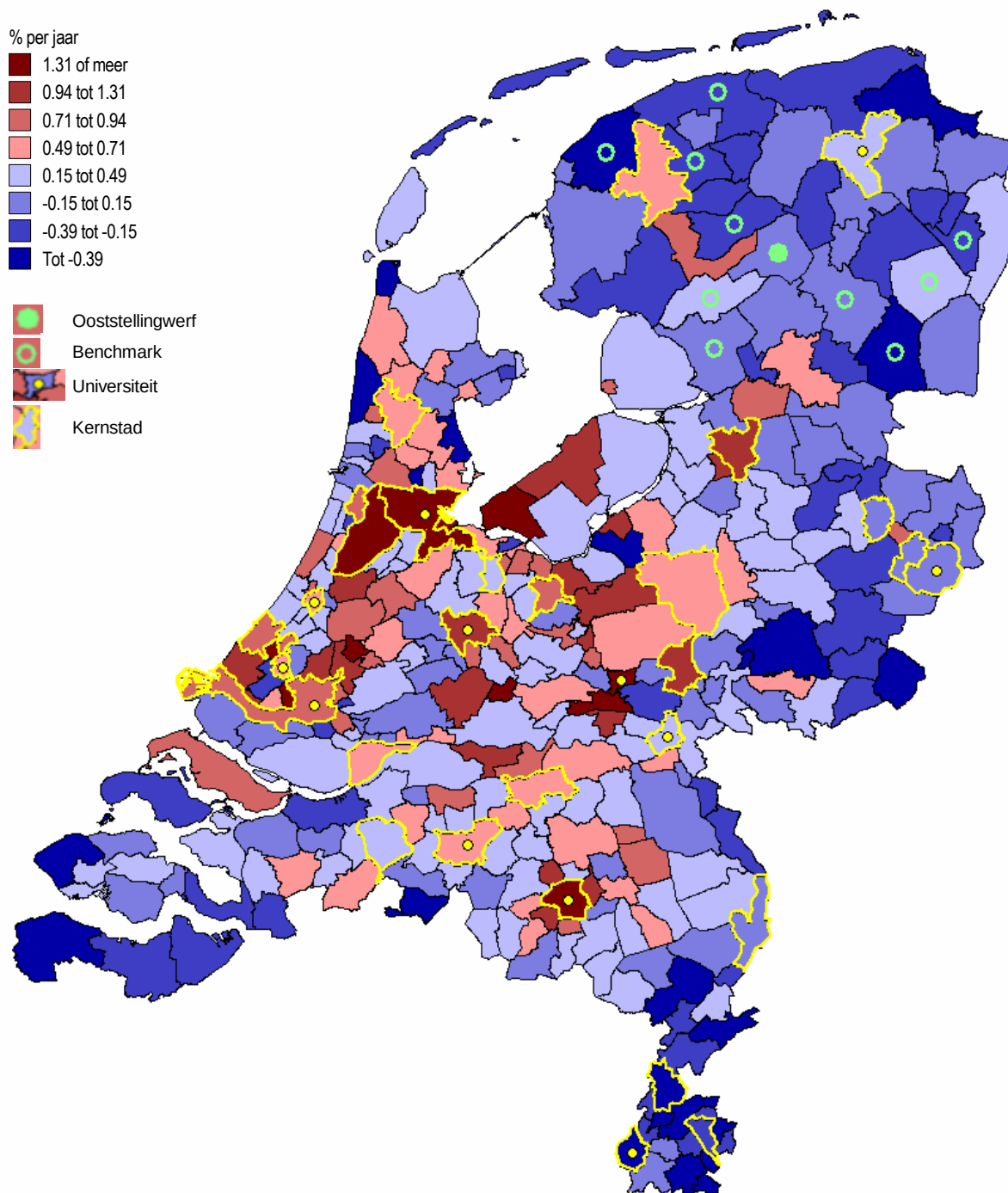
Figuur II.8 Aandeel leeftijdklasse 67 jaar en ouder in totale bevolking, 2024

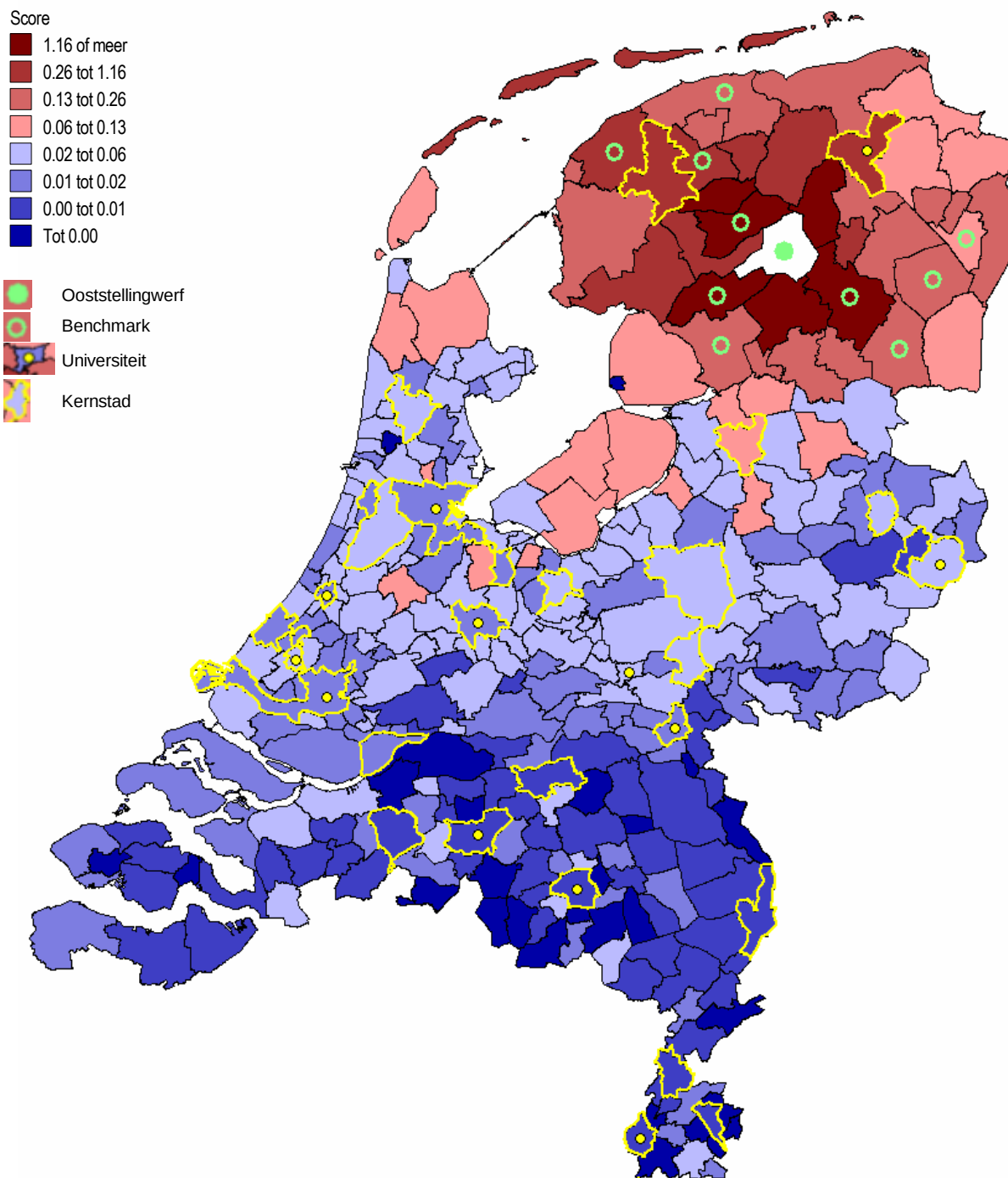
Toelichting:

Een hoog aandeel inwoners van 67 jaar of ouder wordt als ongunstig beschouwd, omdat daardoor een kleiner deel van de bevolking in potentie beschikbaar is voor de arbeidsmarkt. Tevens legt een hoog aandeel senioren (vooral vanaf 75 à 80 jaar een bovengemiddeld beslag op de zorgsector.

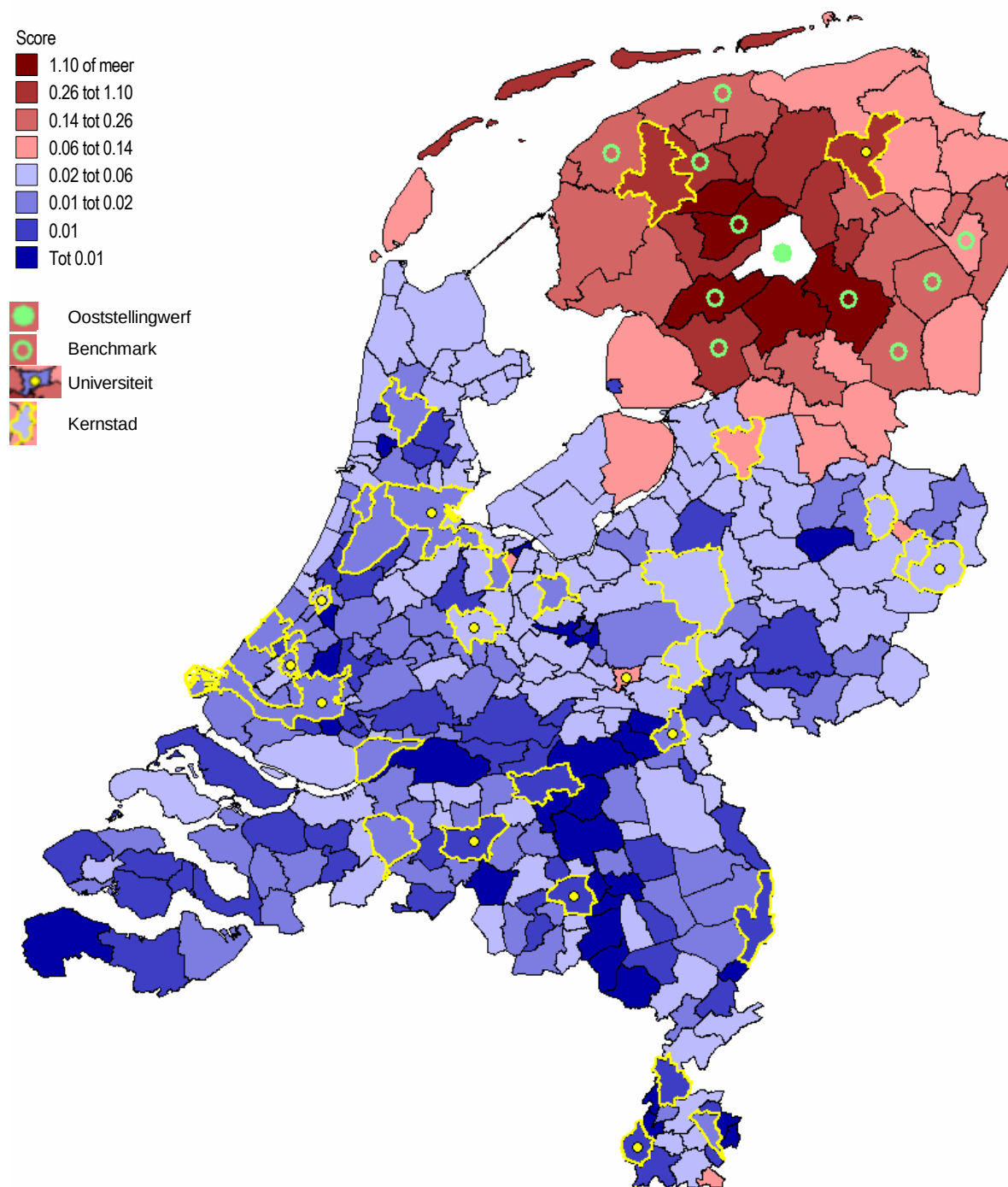
Figuur II.9 Procentuele ontwikkeling inwoners 2024-2030, gemiddeld per jaar

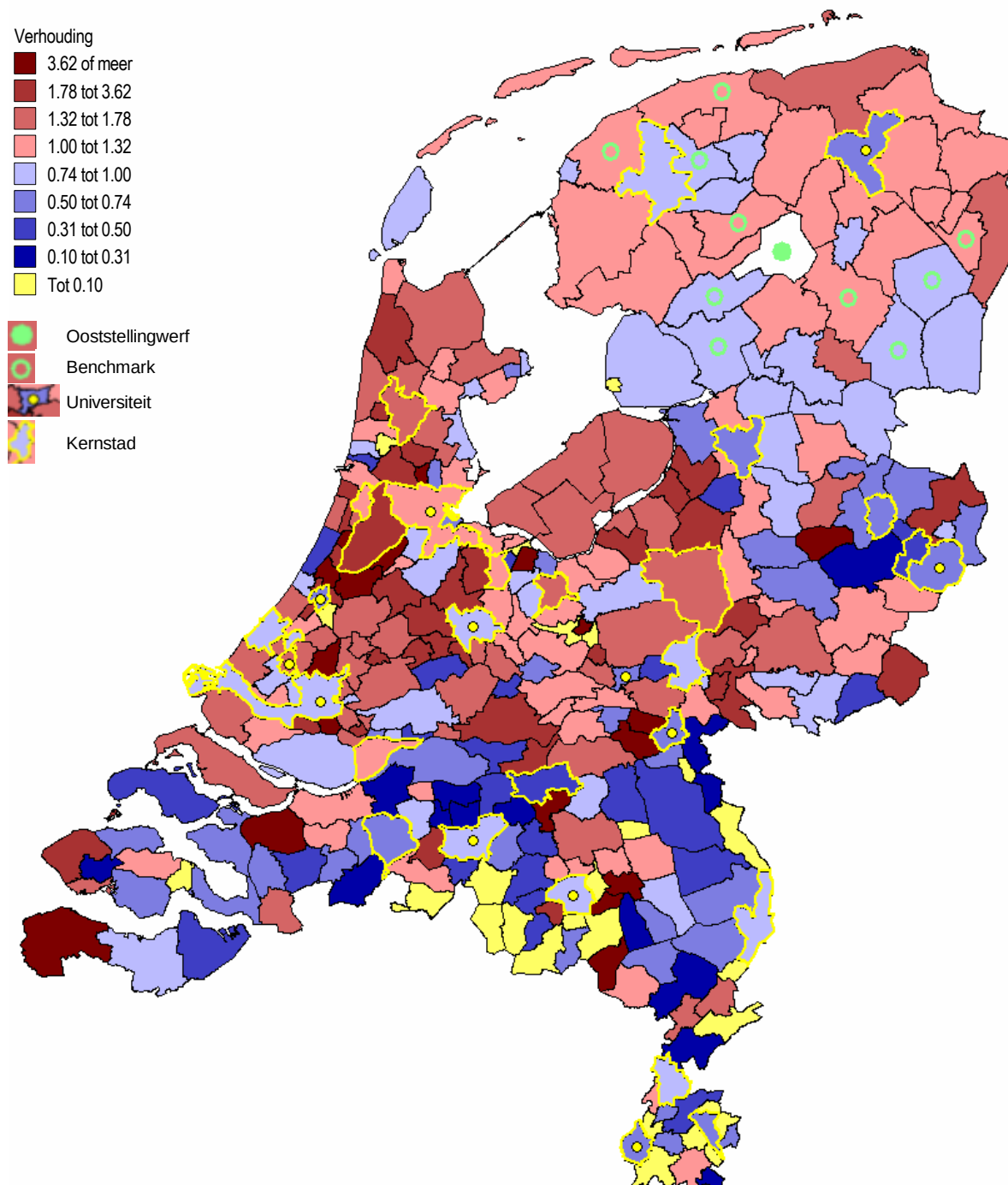
Figuur II.10 Verhuizingen naar Ooststellingwerf per duizend inwoners per jaar, 1998-2023

Figuur II.11 Verhuizingen vanuit Ooststellingwerf per duizend inwoners per jaar, 1998-2023

Figuur II.12 Verhuizingen naar ten opzichte van vanuit Ooststellingwerf, 1998-2023

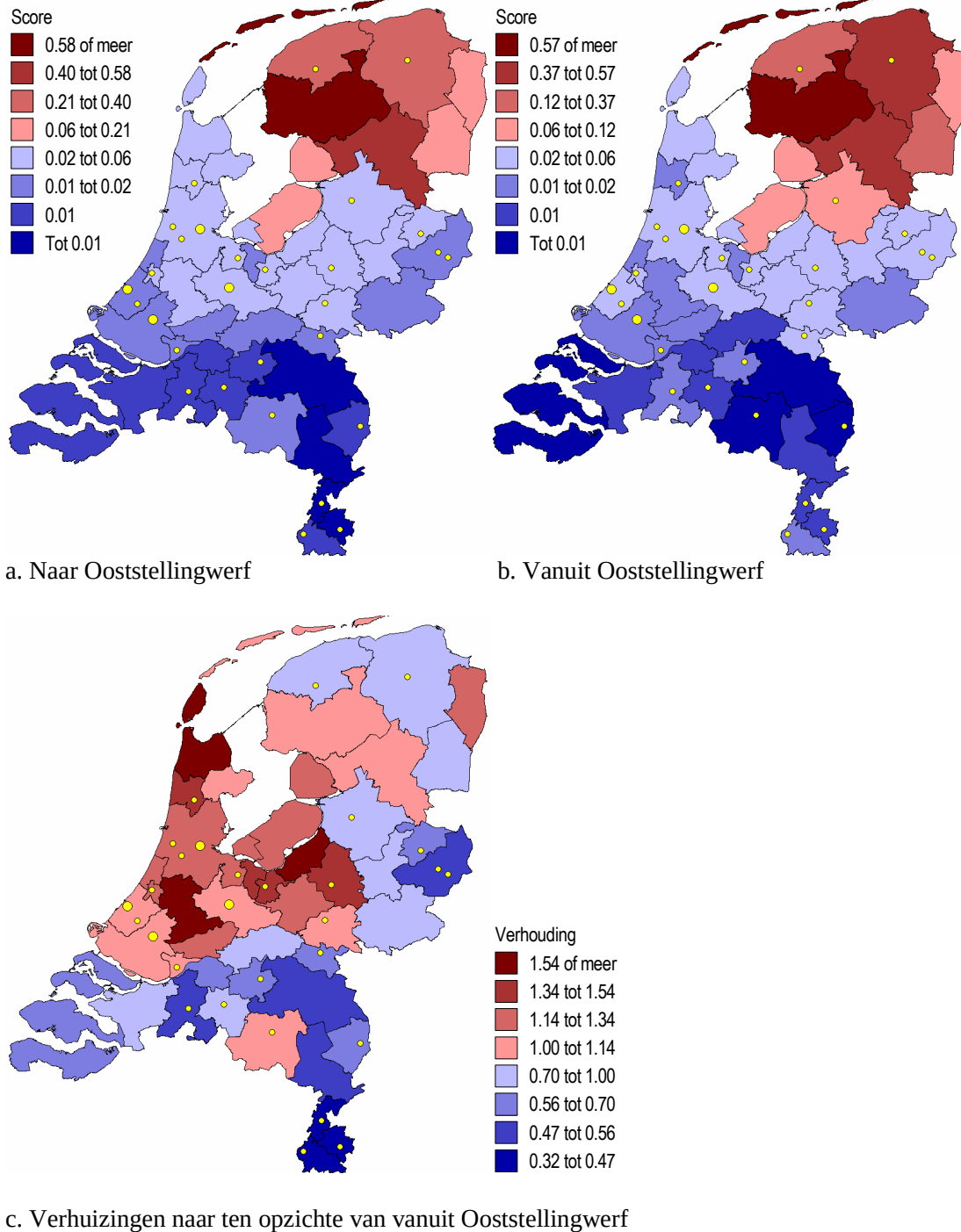

Toelichting:

Per gemeente is weergegeven de verhouding van verhuizingen naar Ooststellingwerf ten opzichte van verhuizingen vanuit Ooststellingwerf. Bij blauw gekleurde gemeenten verhuizen er meer mensen naar Ooststellingwerf dan vanuit Ooststellingwerf, bij rood gekleurde gemeenten is dat andersom.

Bij geel gekleurde gemeenten is het aantal verhuizingen zo klein dat de berekende verhoudingen als 'toevalstreffers' kunnen worden beschouwd. De scores worden daarom niet weergegeven in het kaartbeeld.

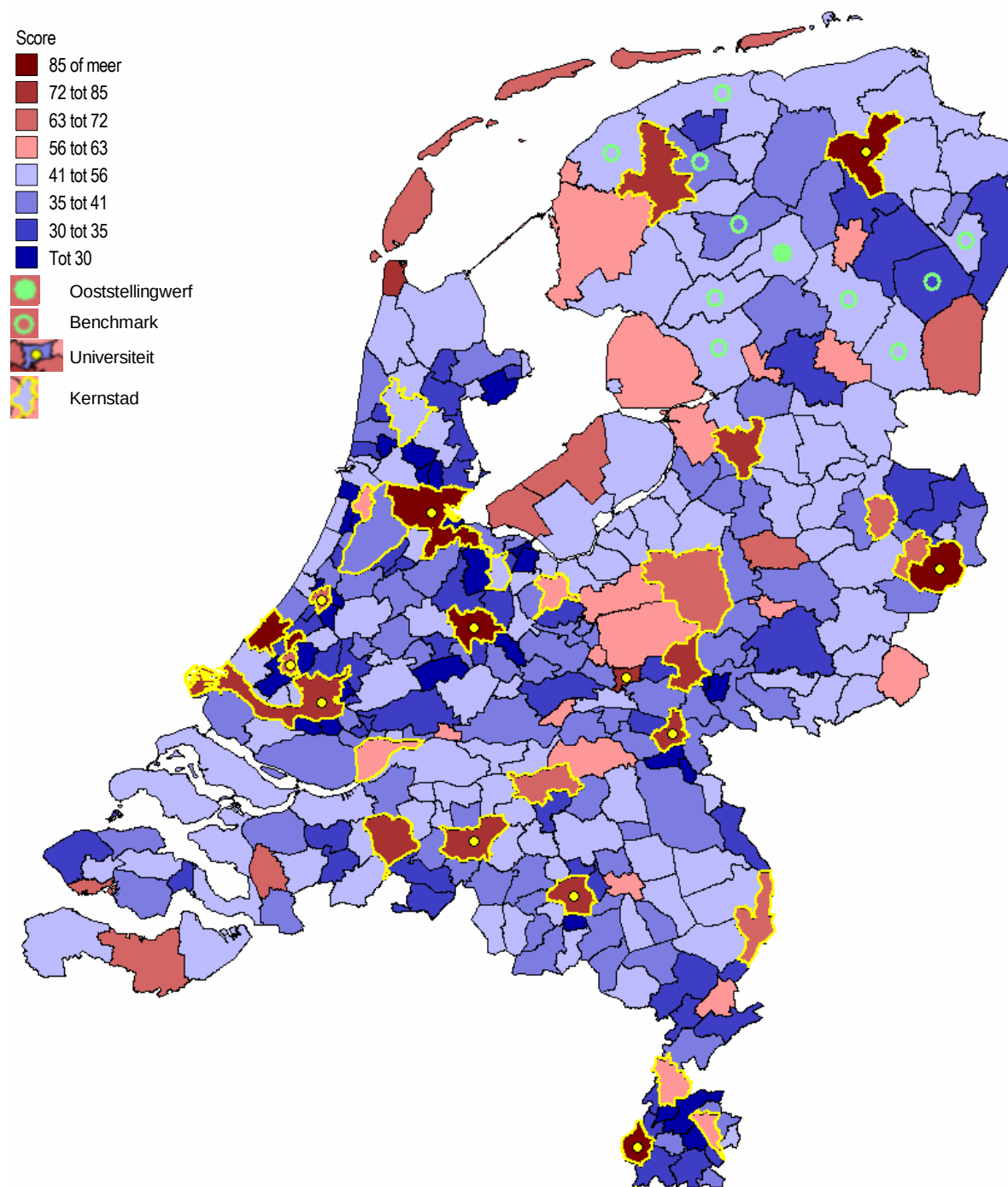
Figuur II.13 Verhuizingen naar en vanuit Ooststellingwerf per duizend inwoner, per regio 1998-2023

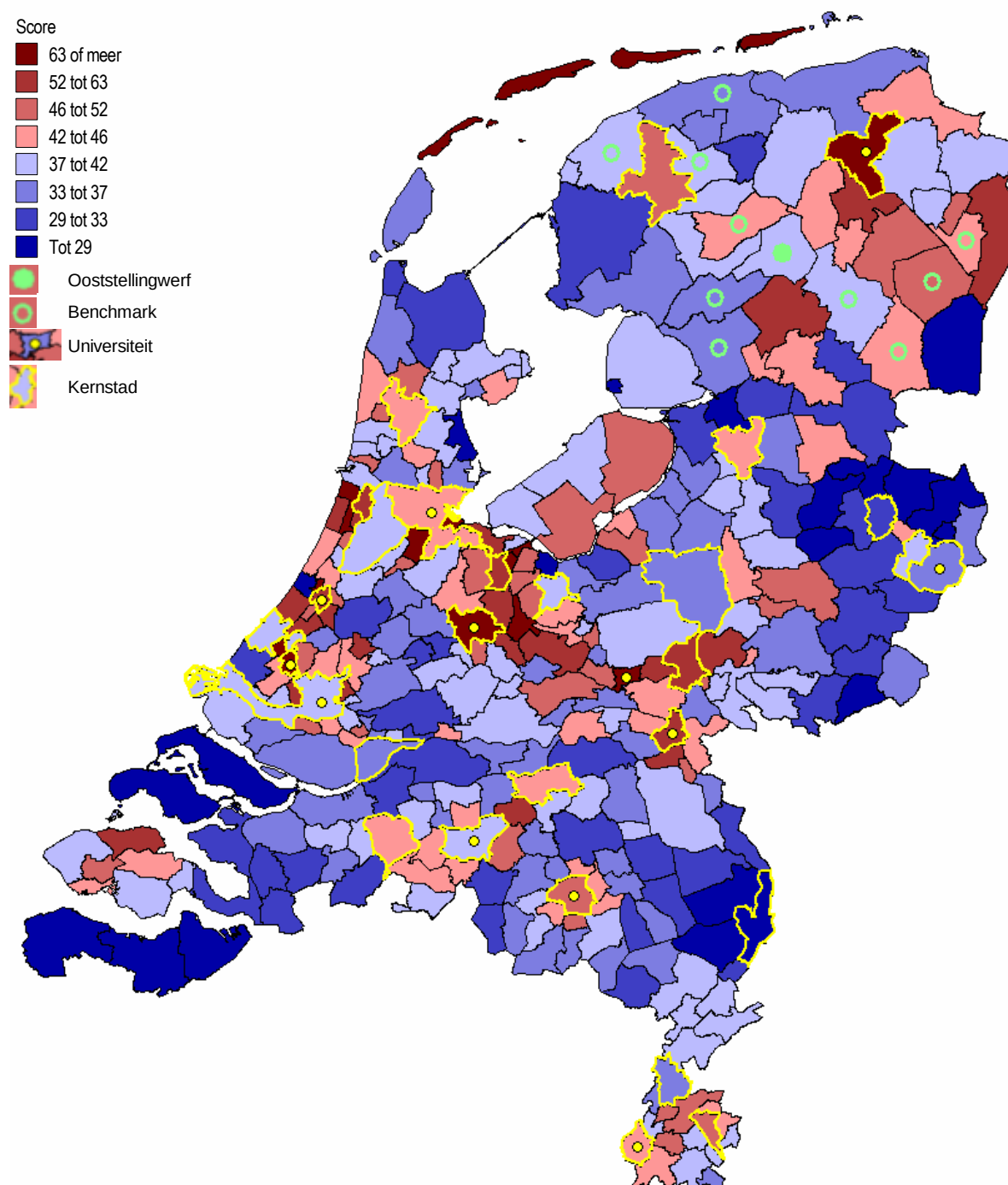
Toelichting:

De verhuizingen naar en vanuit Ooststellingwerf zijn hier bepaald op het nieuwe van de 45 regio's uit de gebiedsindeling van Bureau Louter. Het betreft jaarlijkse gemiddelden. De lichtrode kleur voor Zuid-Friesland in figuur c geeft aan dat er in dit gebied meer verhuizingen naar dan vanuit Ooststellingwerf plaatsvinden.

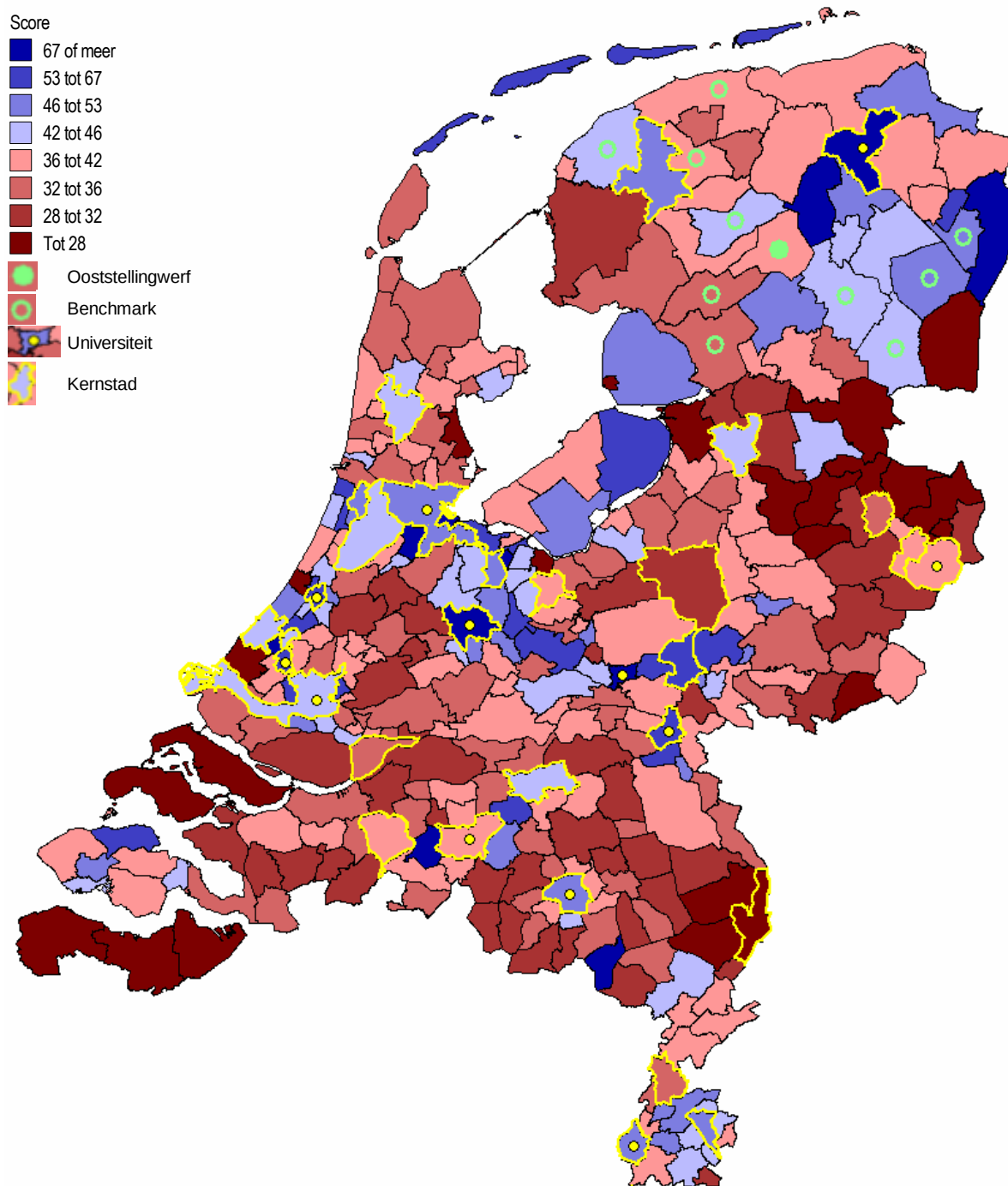
Figuur II.14 Verhuizingen binnen de gemeente per 1.000 inwoners, gemiddelde 2010-2023

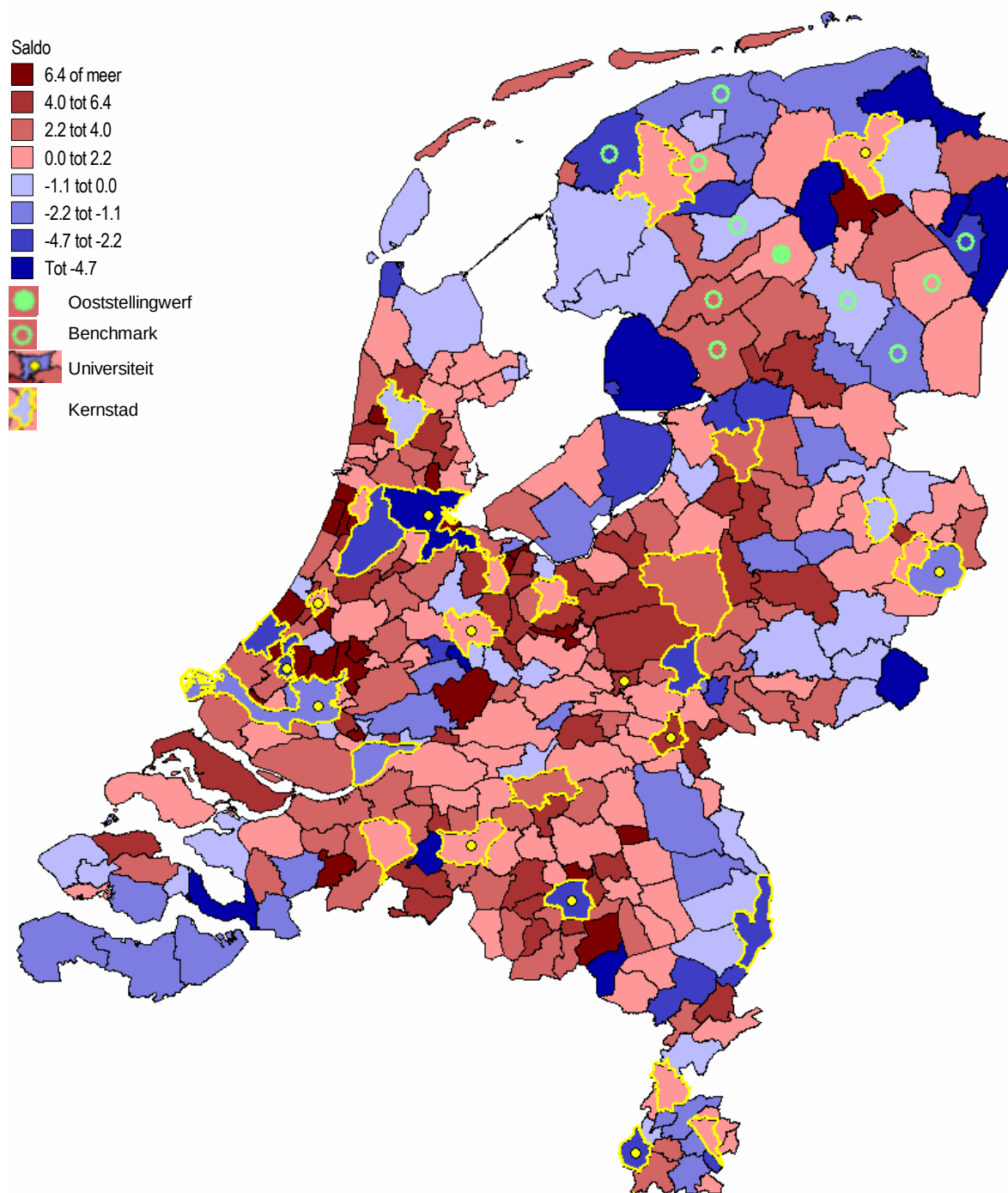
Figuur II.15 Verhuizingen naar de gemeente per 1.000 inwoners, gemiddelde 2010-2023

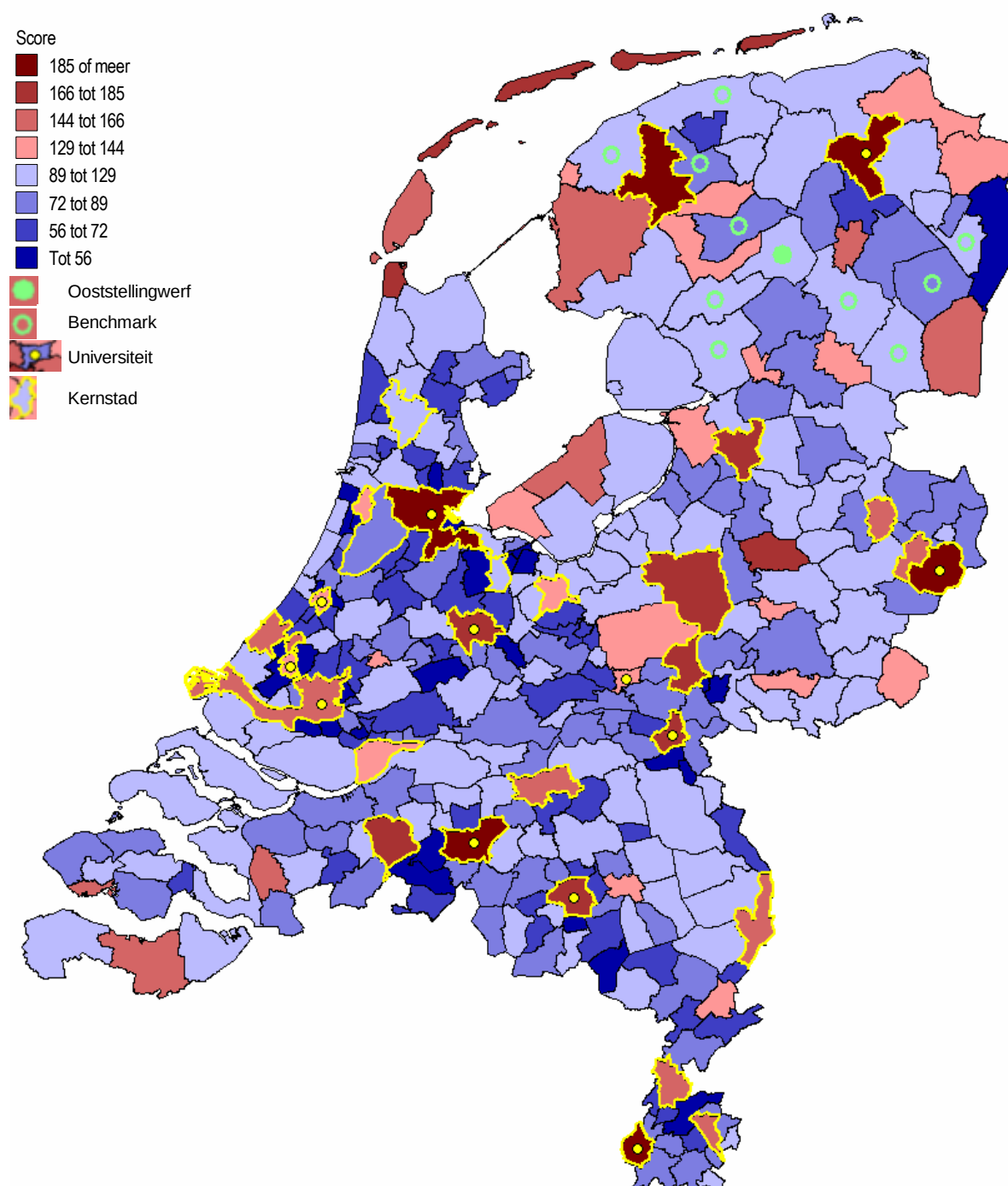
Figuur II.16 Verhuizingen vanuit de gemeente per 1.000 inwoners, gemiddelde 2010-2023

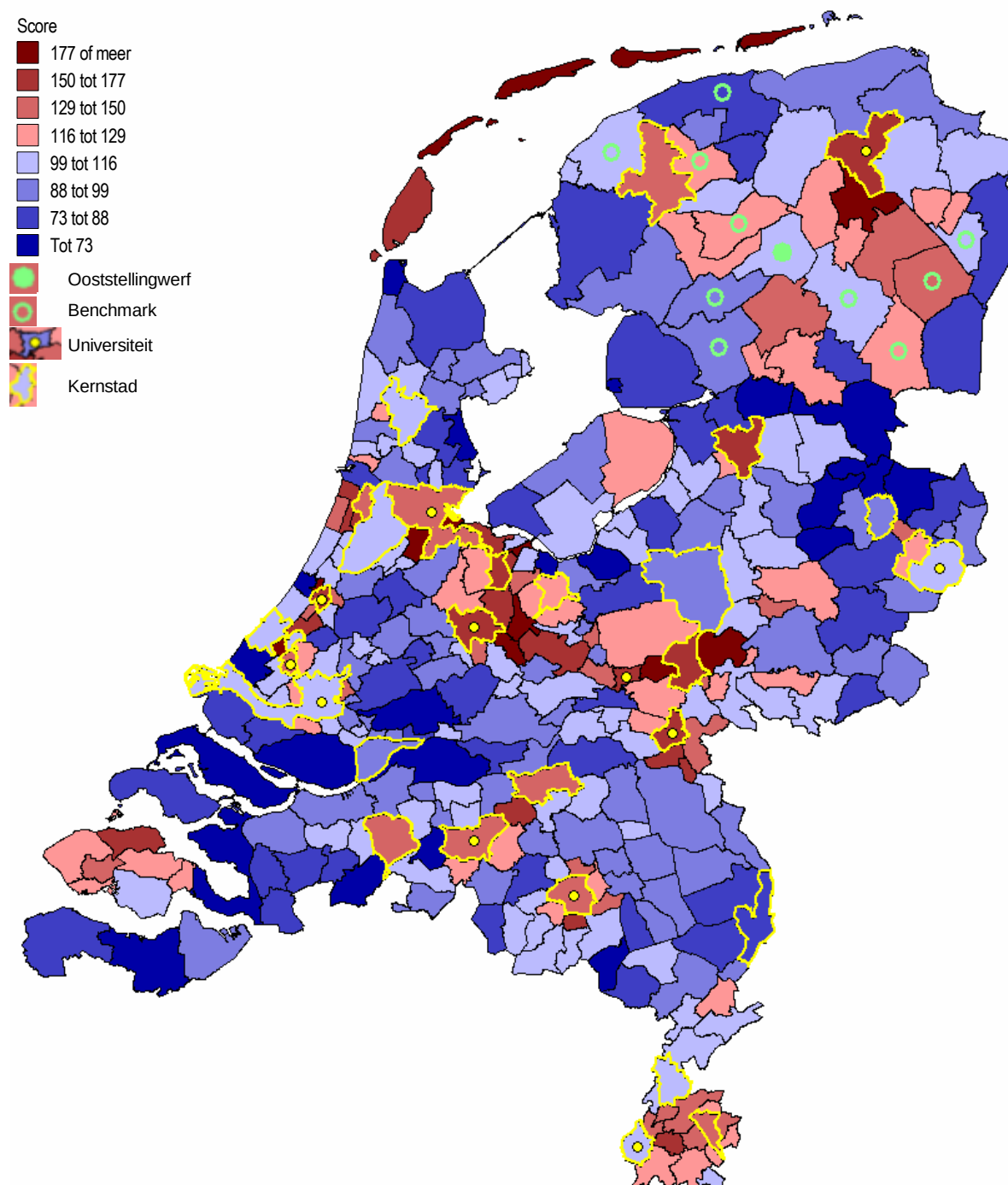
Figuur II.17 Saldo verhuizingen per 1.000 inwoners, gemiddelde 2010-2023

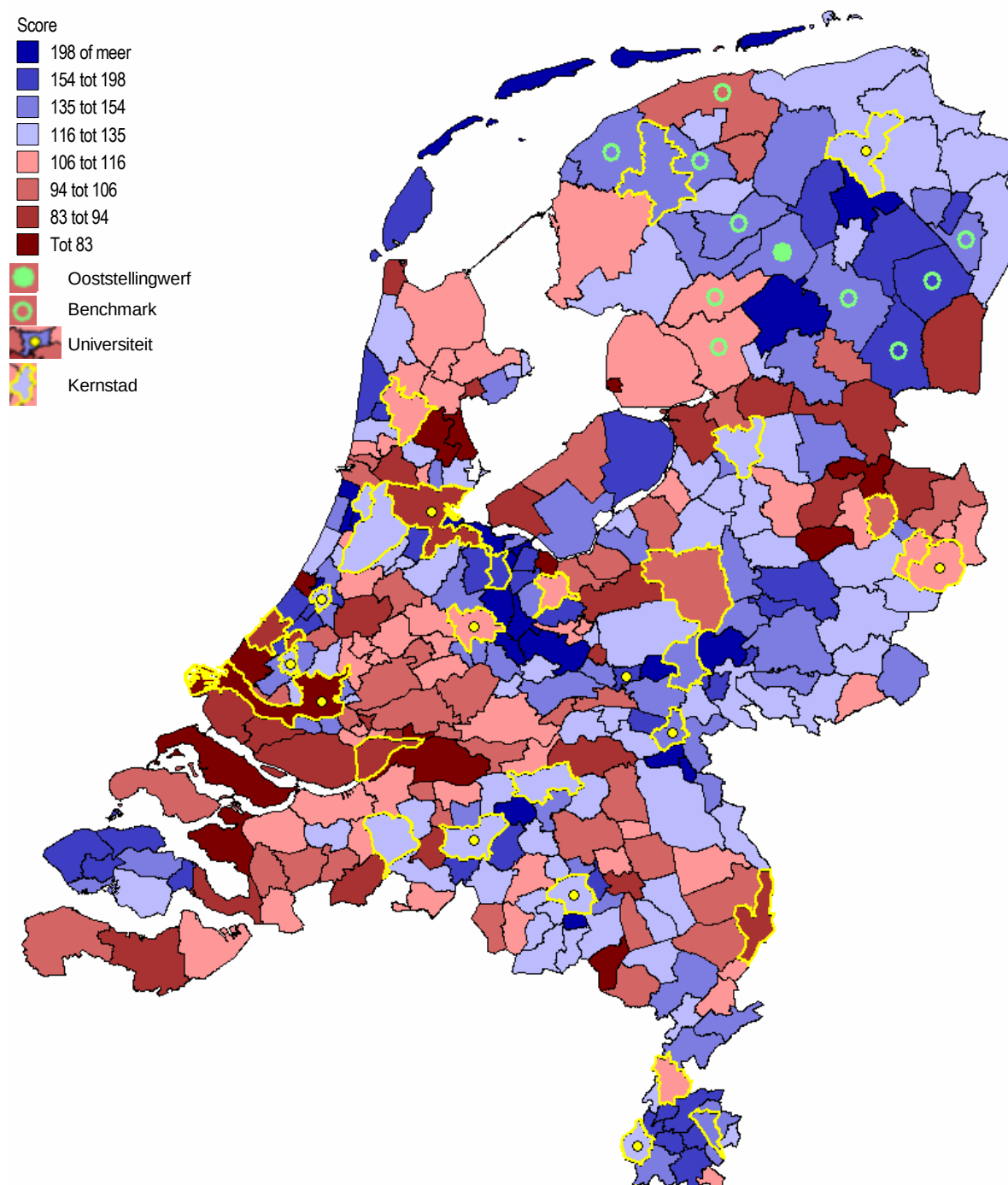
Figuur II.18 Verhuizingen binnen de gemeente per 1.000 inwoners, 18-29 jaar, gemiddelde 2010-2019

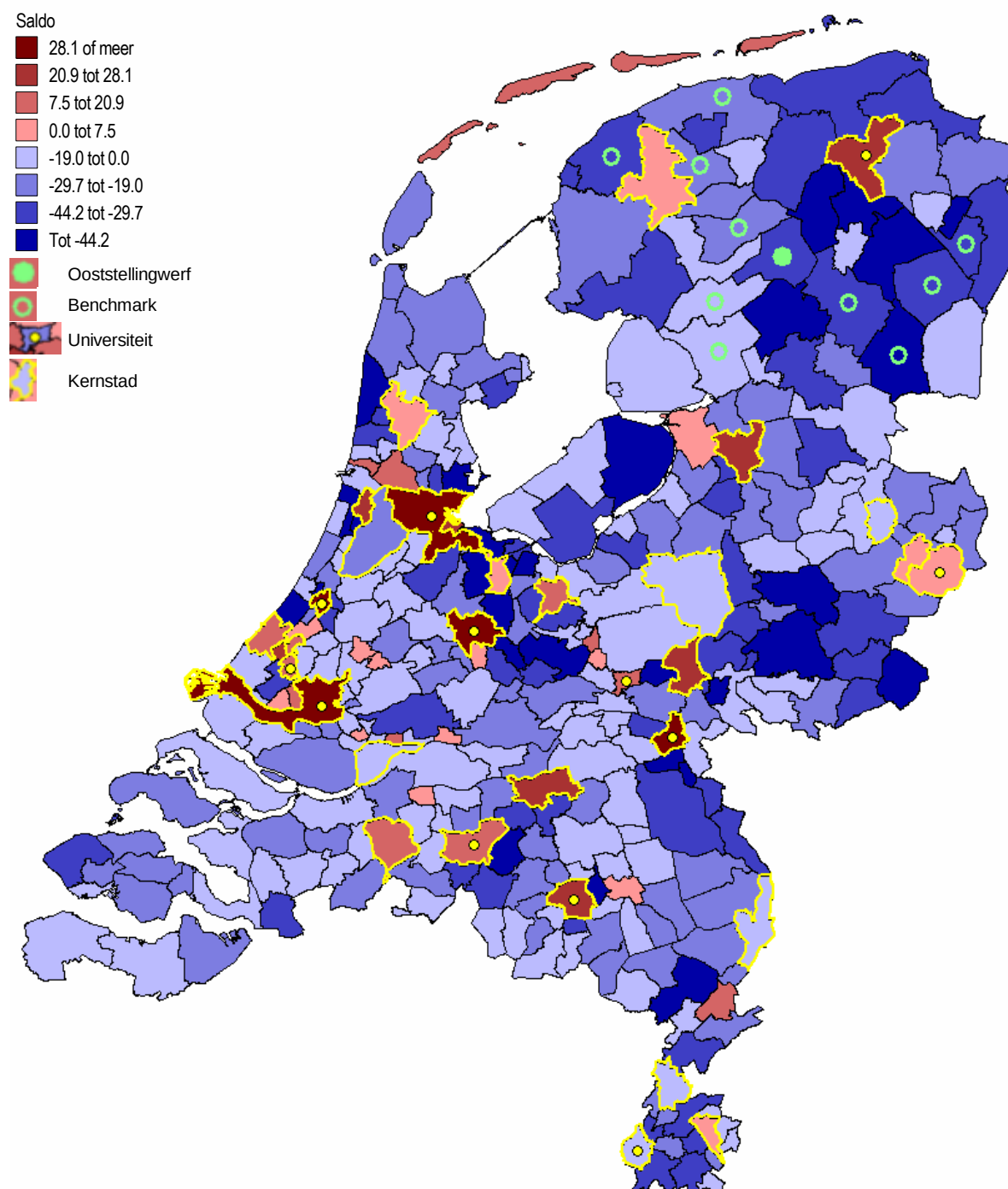
Figuur II.19 Verhuizingen naar de gemeente per 1.000 inwoners, 18-29 jaar, gemiddelde 2010-2019

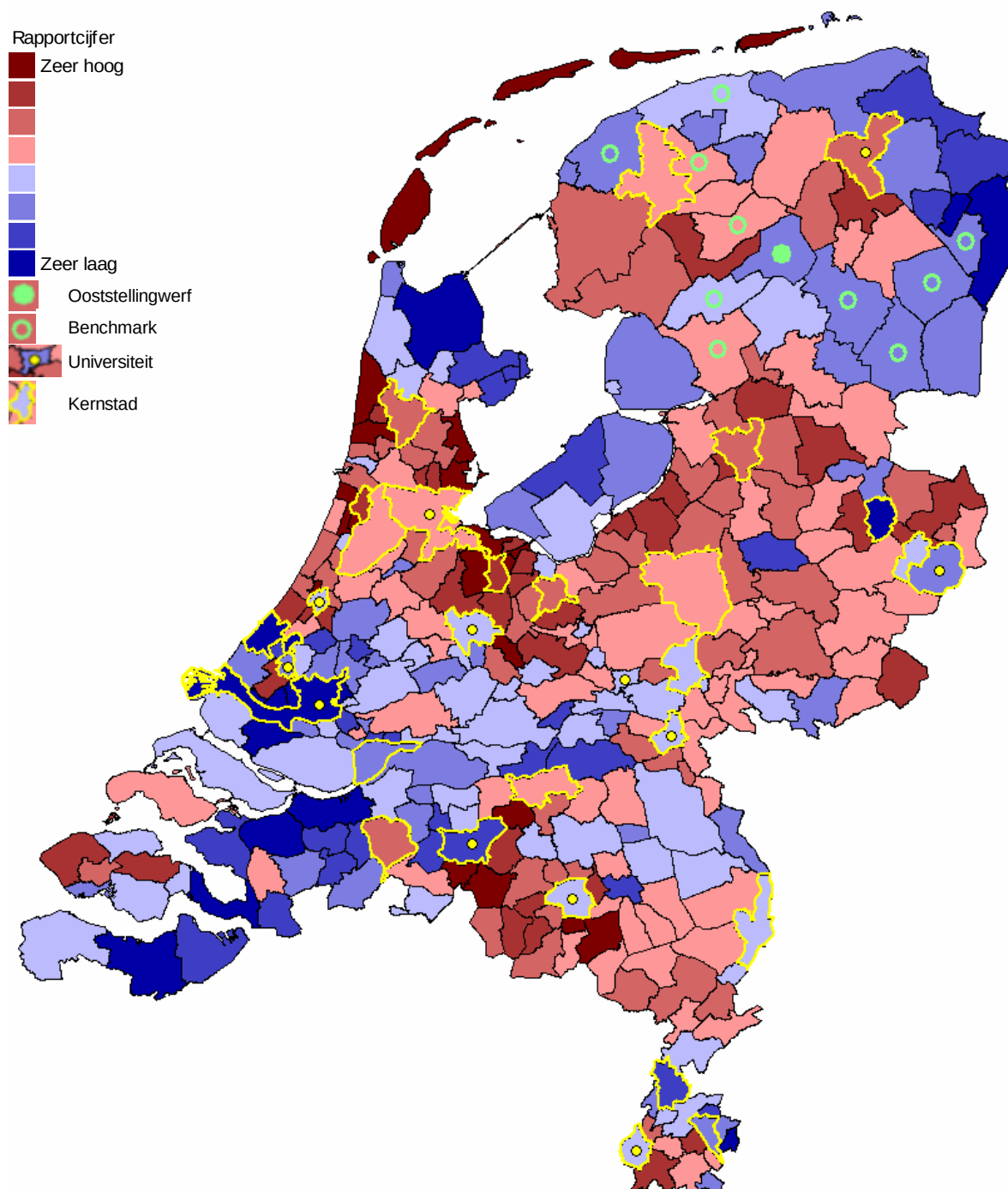
Figuur II.20 Verhuizingen vanuit de gemeente per 1.000 inwoners, 18-29 jaar, gemiddelde 2010-2019

Figuur II.21 Saldo verhuizingen per 1.000 inwoners, 18-29 jaar, gemiddelde 2010-2019

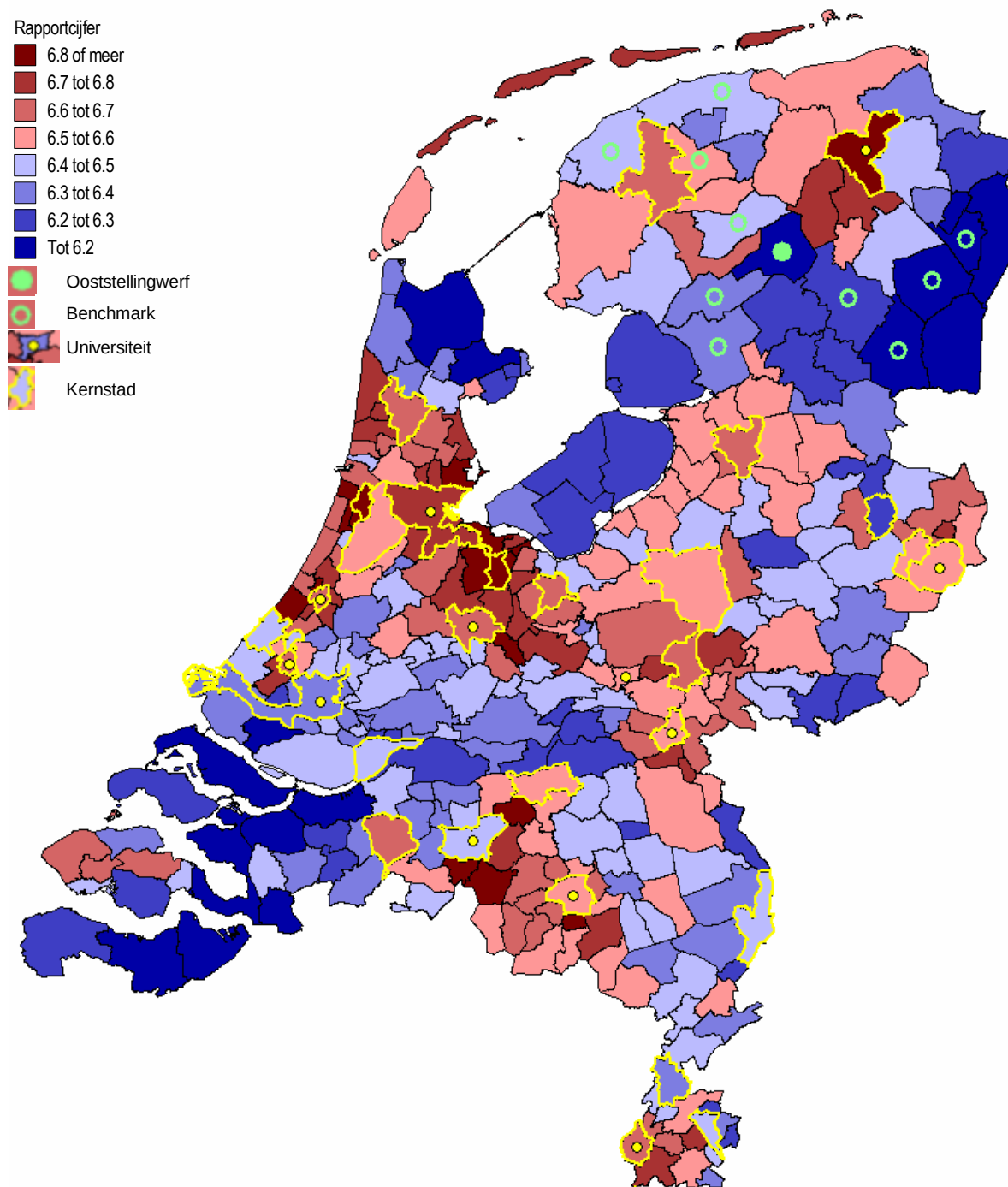

Figuur II.22 Totale woonaantrekkelijkheid

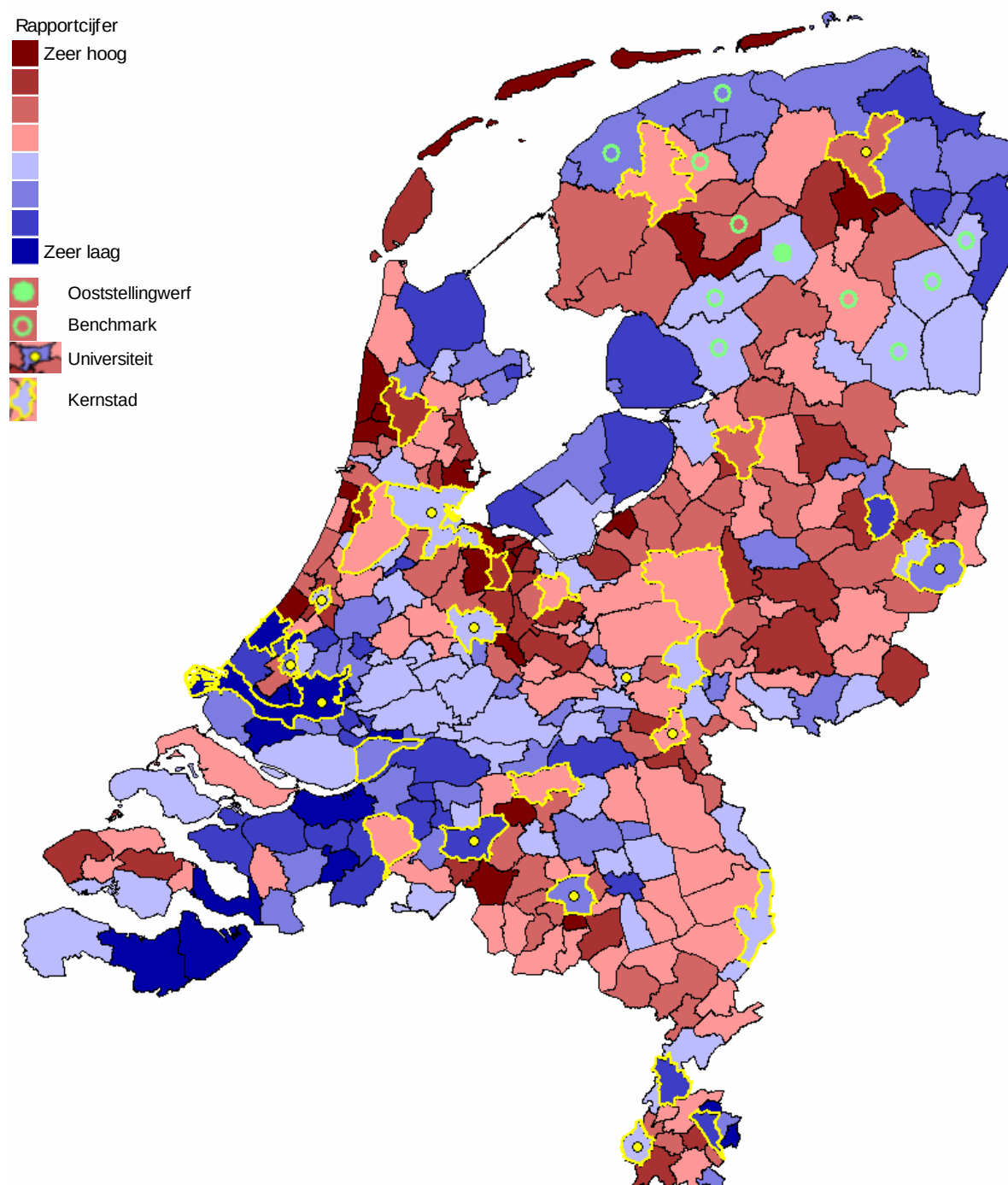
Toelichting:
Weergegeven is de woonaantrekkelijkheid per gemeente bij toepassen van de gewichtenset van de totale bevolking.

Figuur II.23 Woon aantrekkelijkheid voor jongvolwassenen (18-29 jaar)

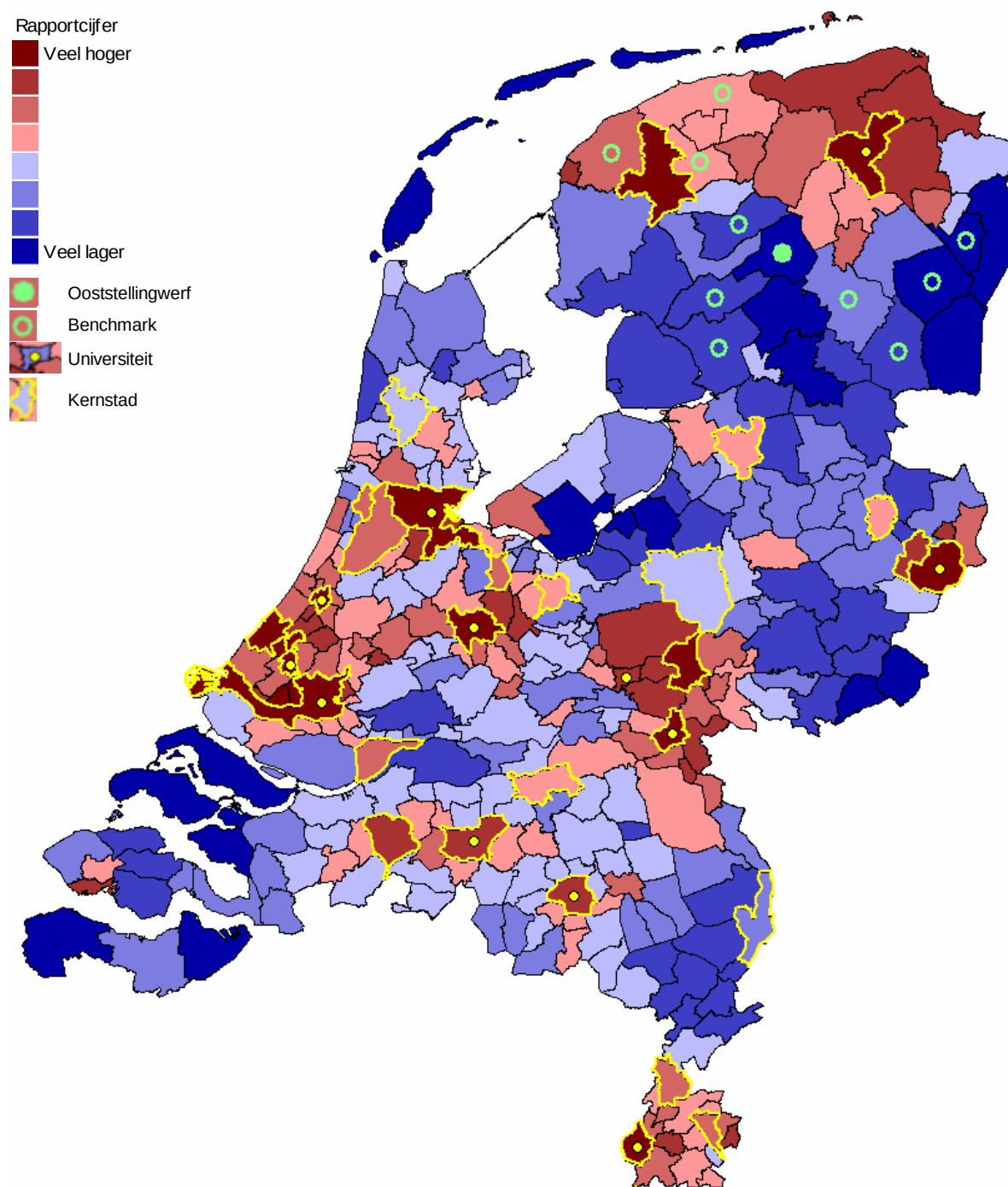
Toelichting:
Weergegeven is de woon aantrekkelijkheid per gemeente bij toepassen van de gewichtenset van inwoners van 18-29 jaar.

Figuur II.24 Woon aantrekkelijkheid voor inwoners van 75 jaar of ouder

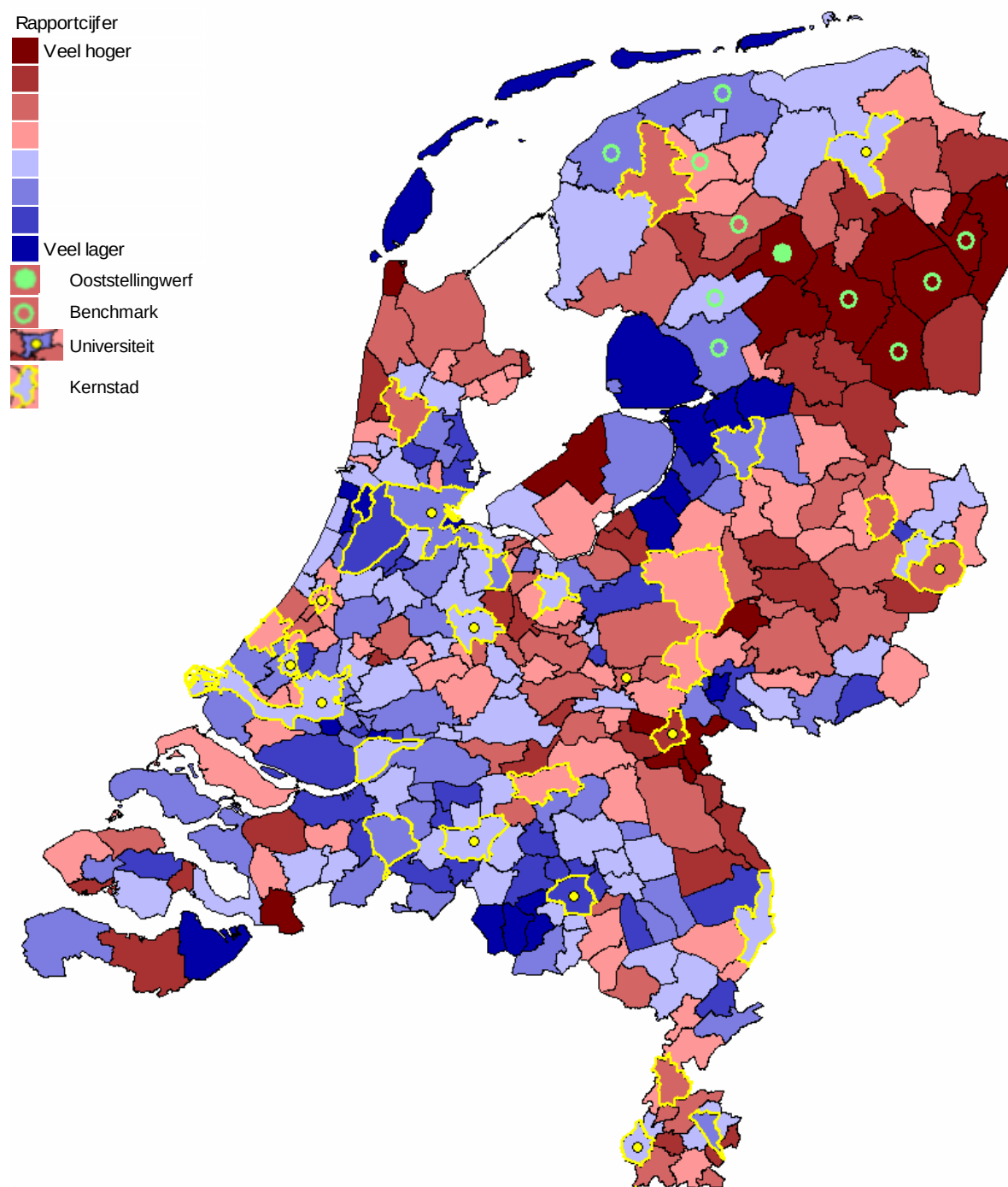

Toelichting:
Weergegeven is de woon aantrekkelijkheid per gemeente bij toepassen van de gewichtenset van inwoners van 75 jaar of ouder.

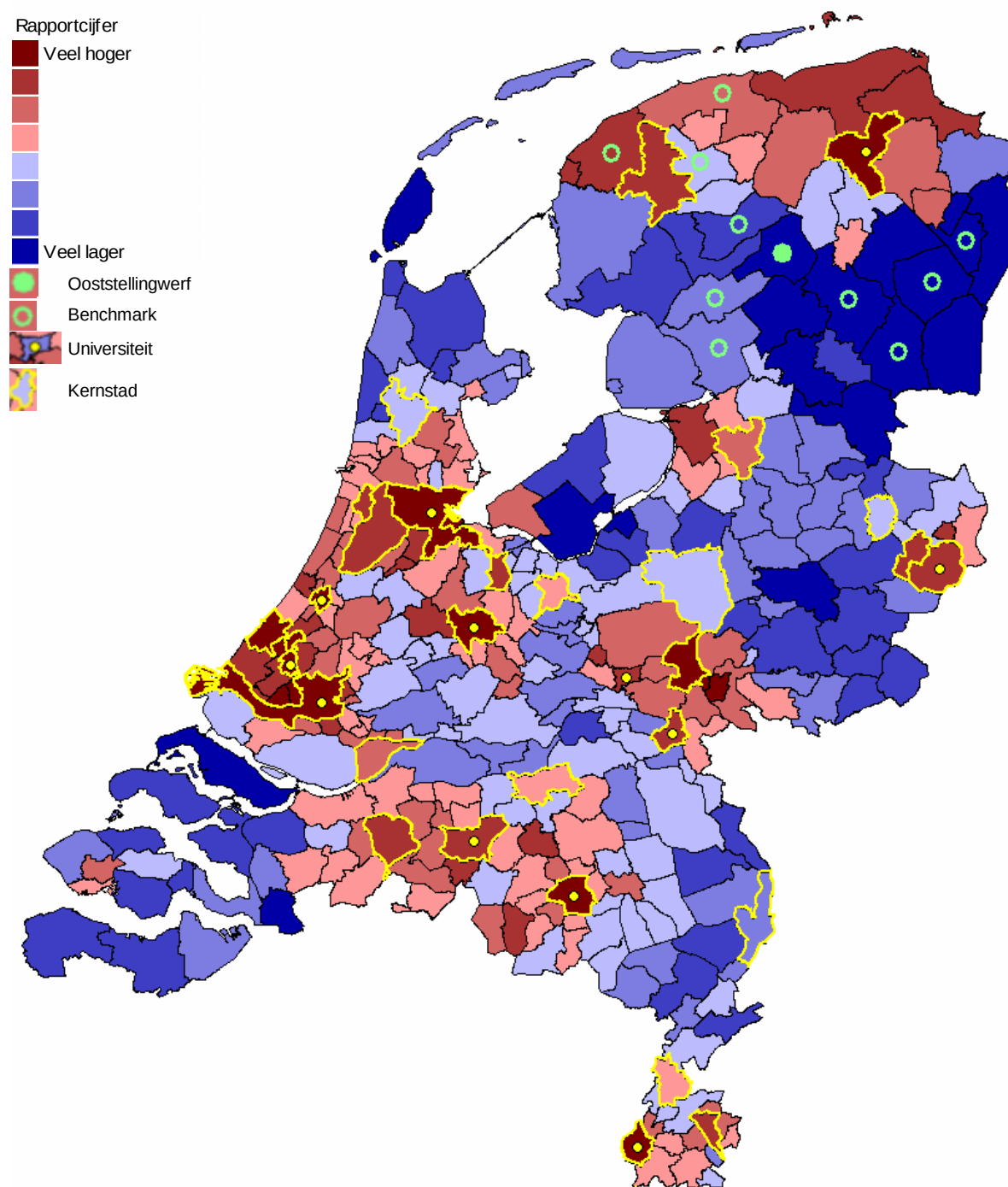
Figuur II.25 Verschil woonaantrekkelijkheid voor 18-29 jaar ten opzichte van totaal

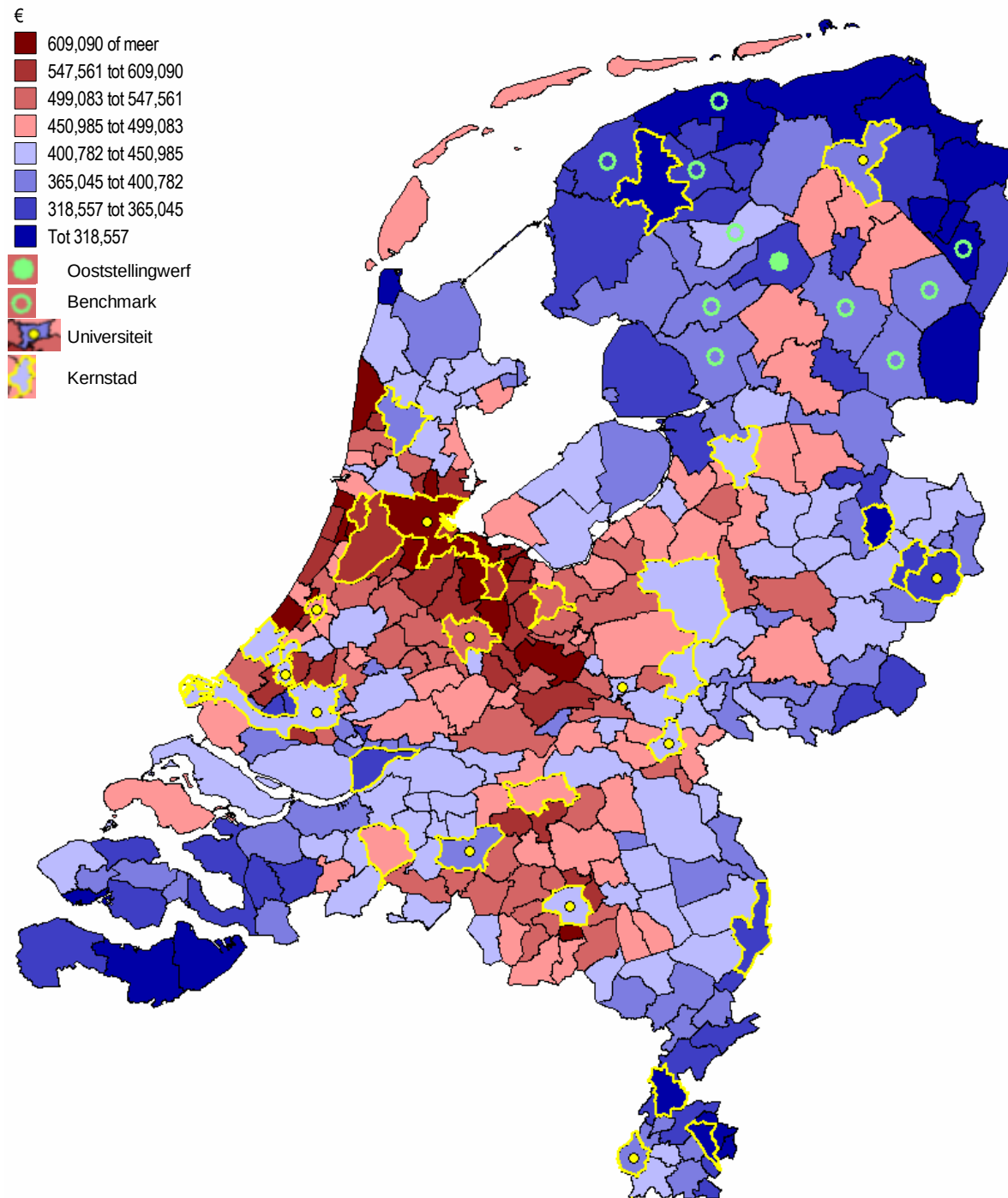
Figuur II.26 Verschil woonaantrekkelijkheid voor 75 jaar en ouder ten opzichte van totaal

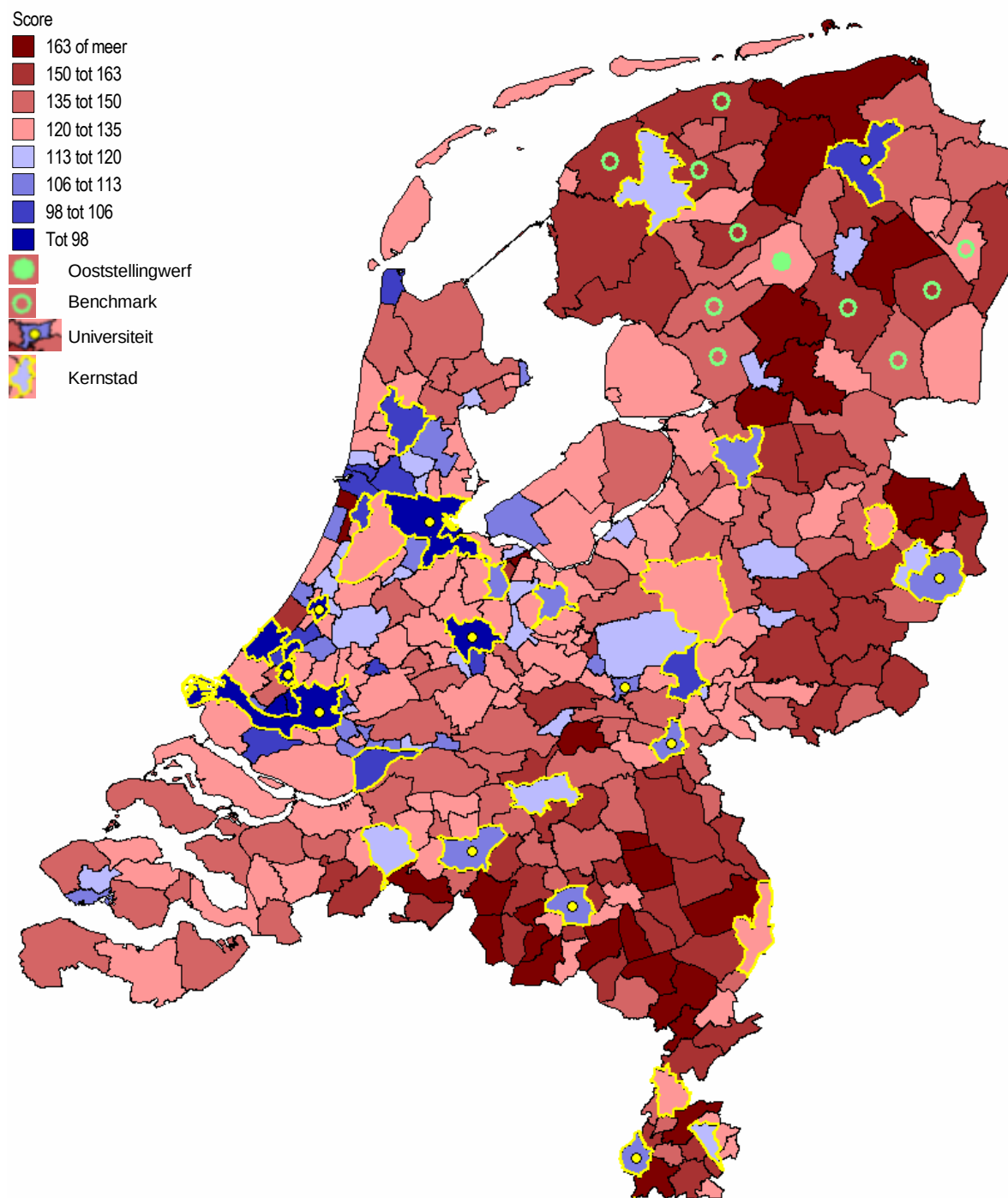
Figuur II.27 Verschil woonaantrekkelijkheid tussen 18-29 jaar ten opzichte van 75 jaar en ouder

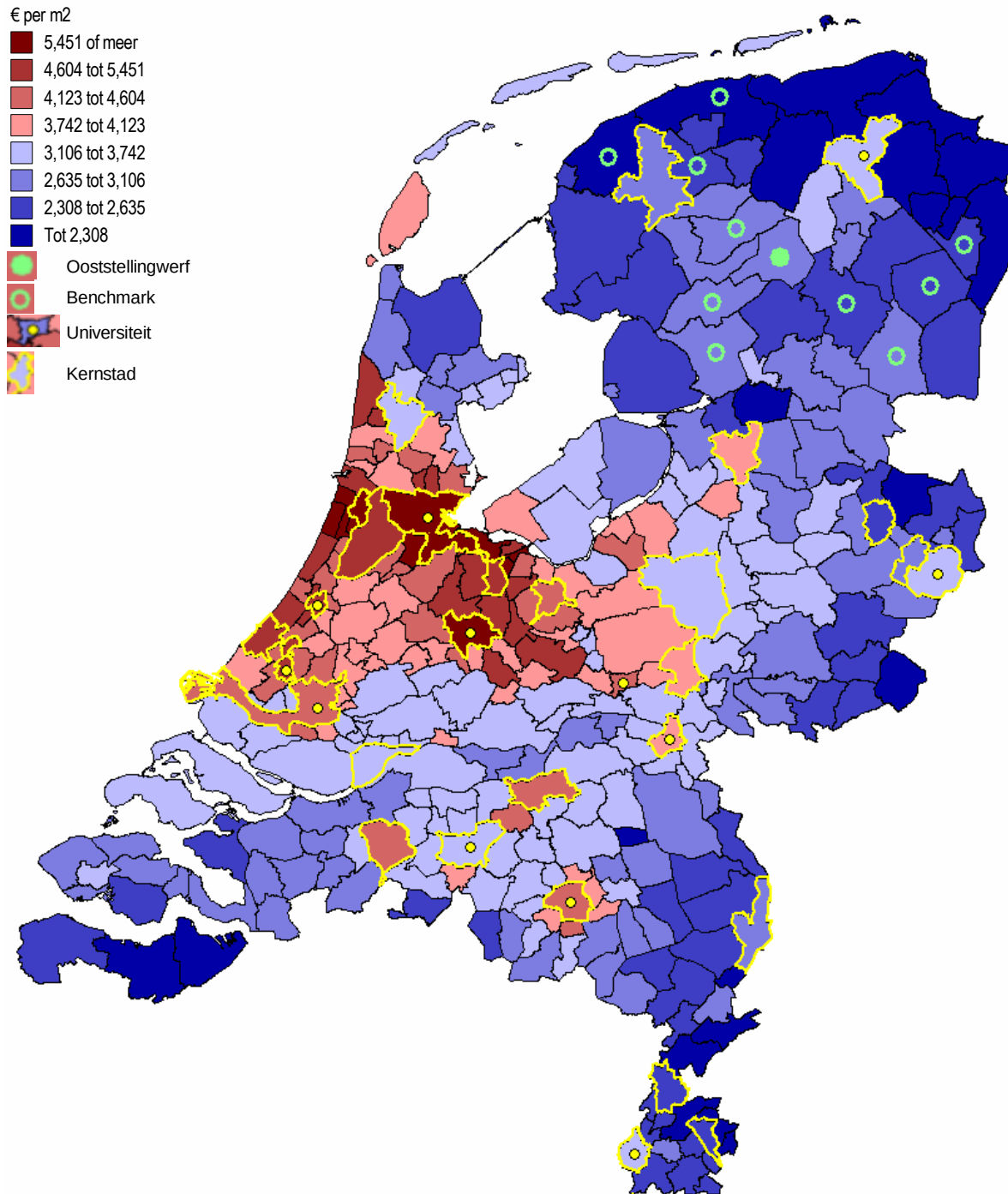
Figuur II.28 Gemiddelde verkoopprijzen van woningen, 2024

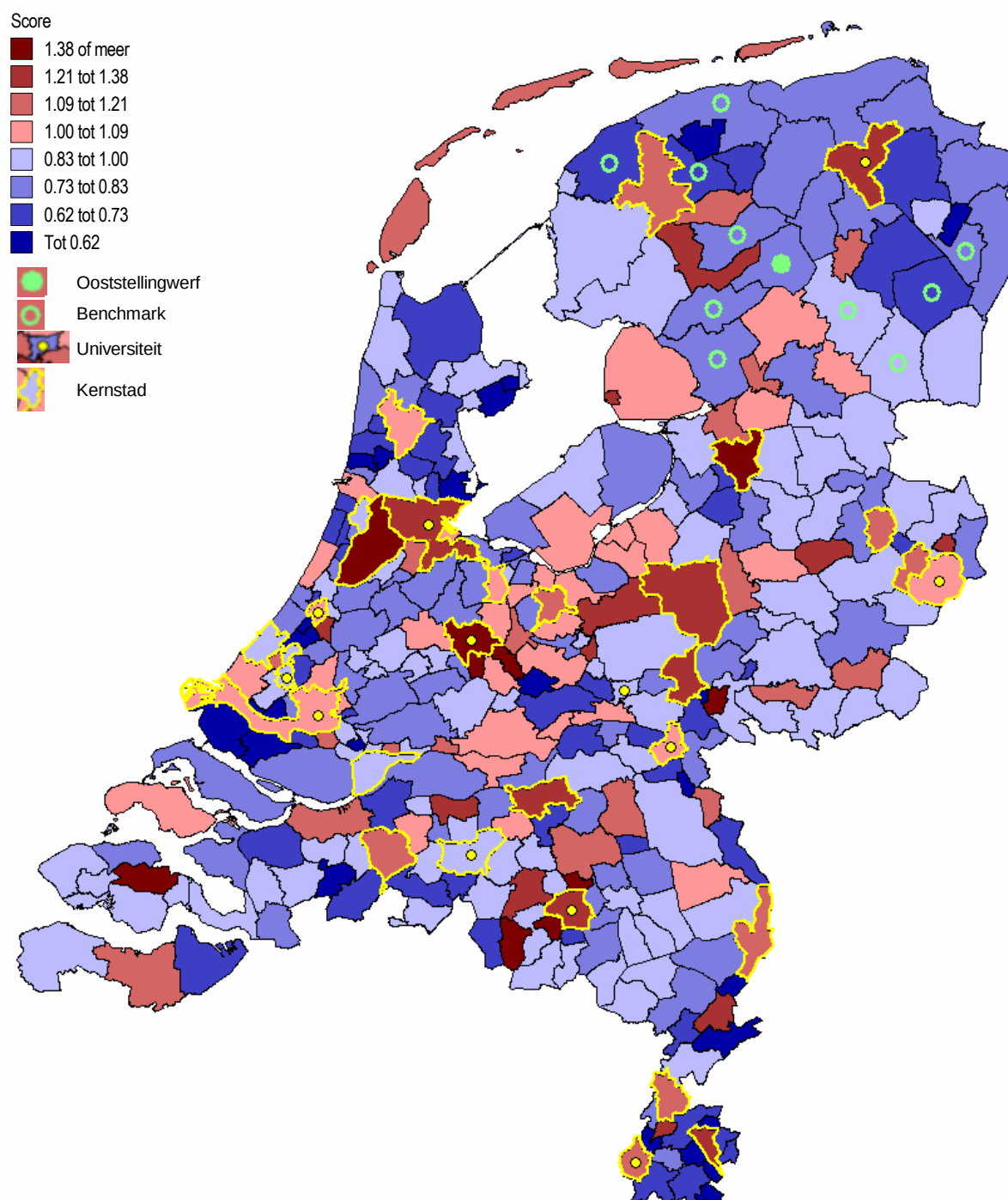
Figuur II.29 Gemiddeld aantal vierkante meter per woning, 2024

Figuur II.30 Verkoopprijs per vierkante meter, 2024

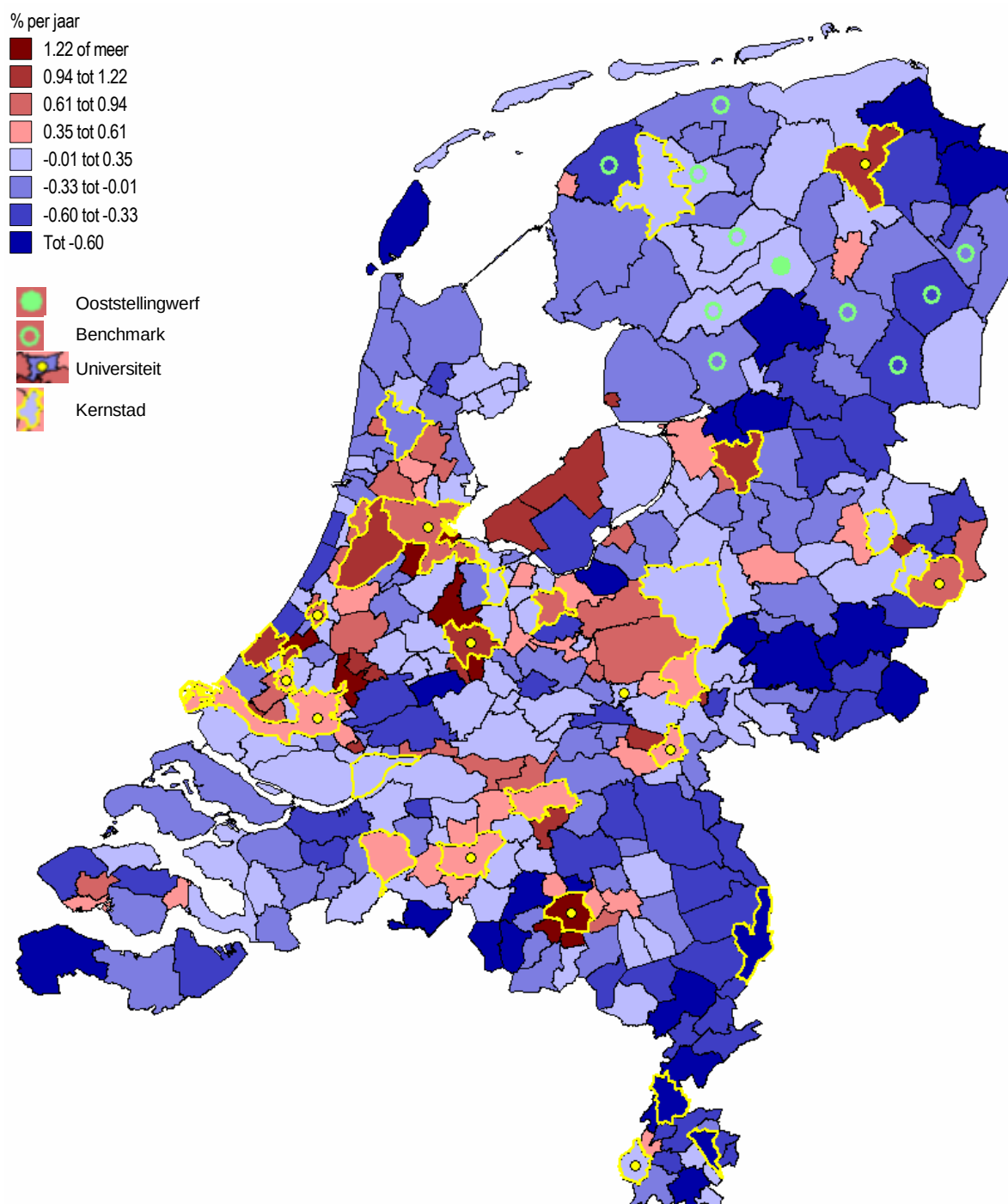

Figuur II.31 Werkgelegenheidsfunctie 2024

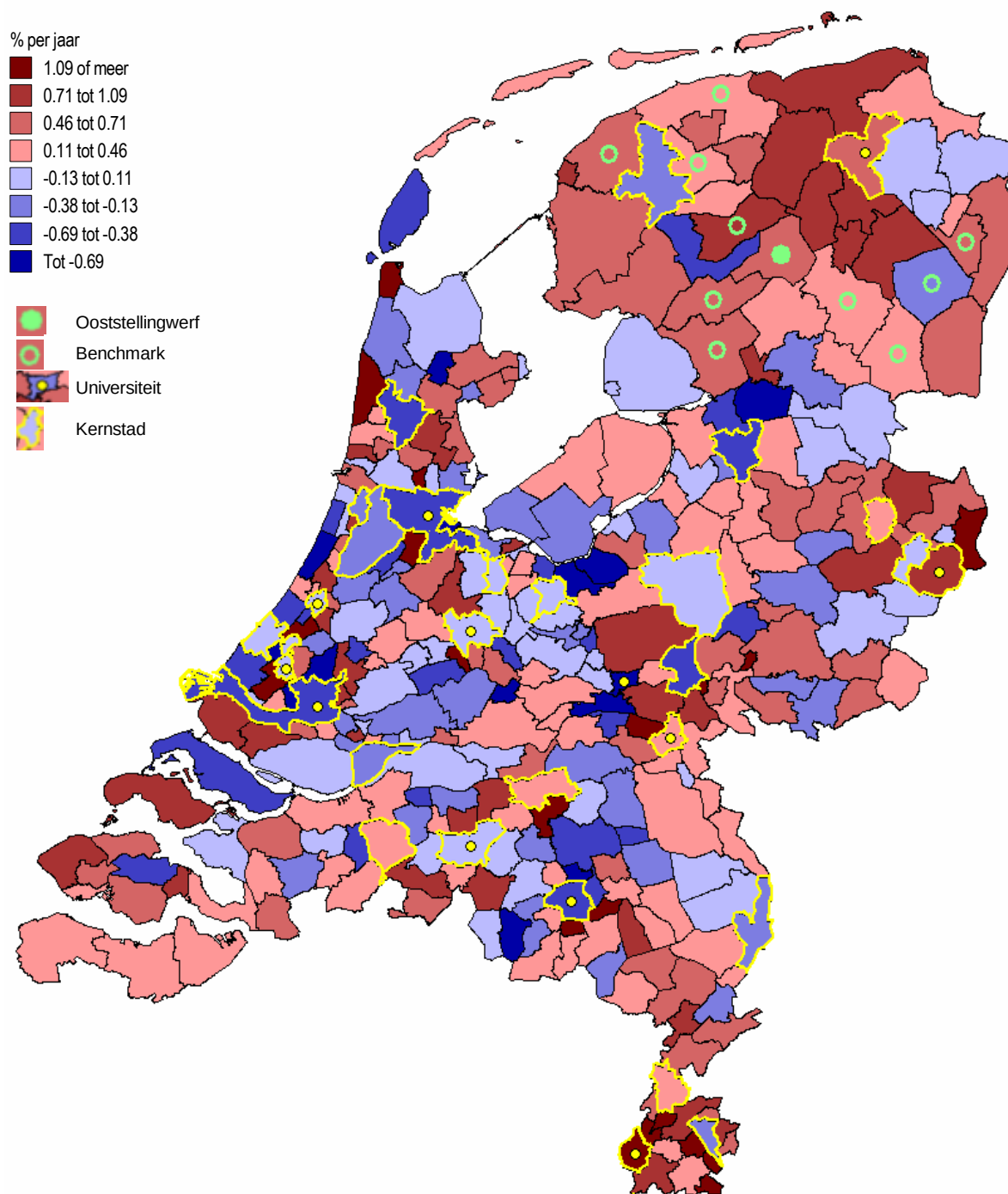

Toelichting:
De 'werkgelegenheidsfunctie' is het berekend als het aantal arbeidsplaatsen per duizend inwoners van 18-66 jaar en uitgedrukt als index van het nationaal gemiddelde, dat op 1.00 is gesteld.

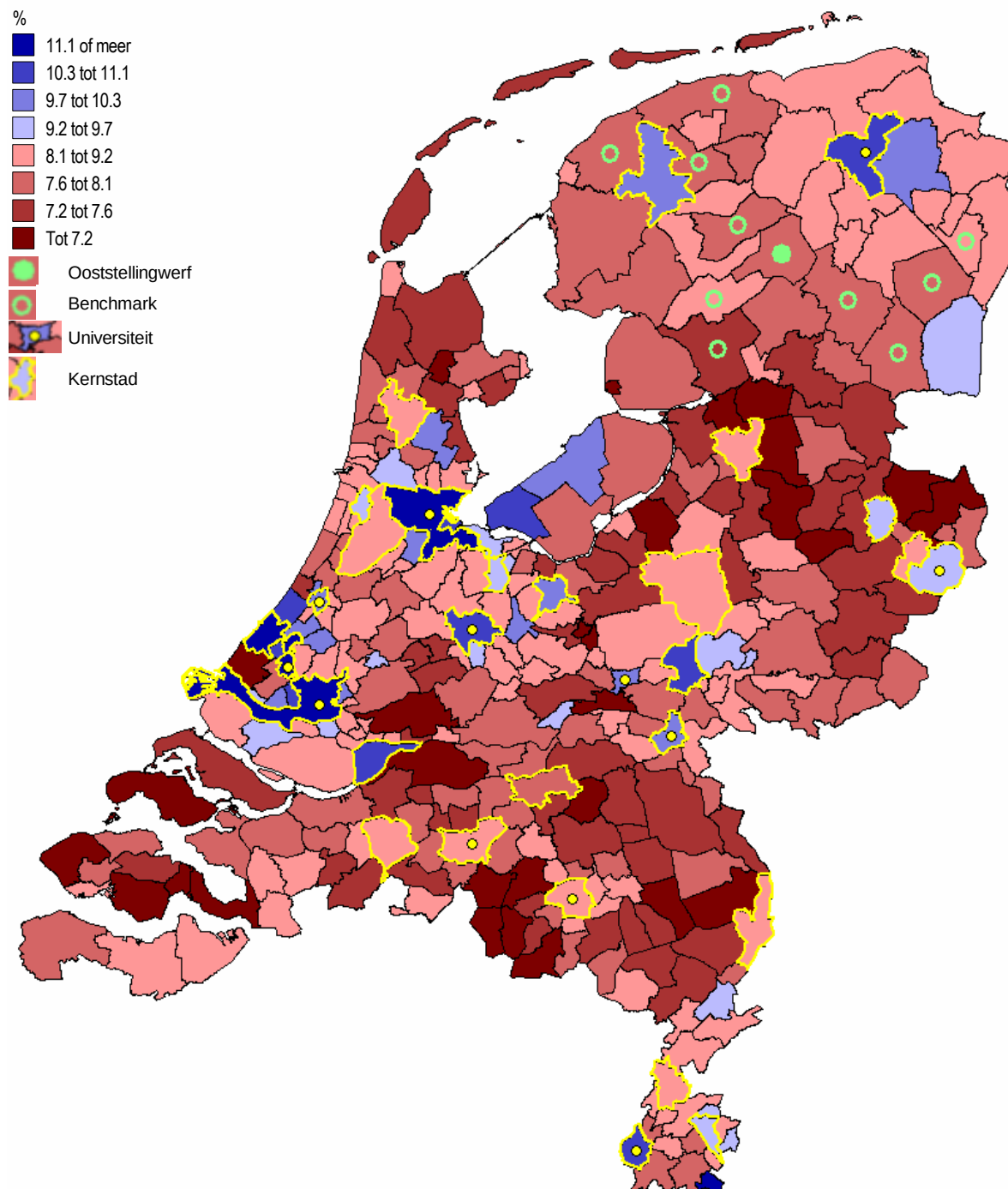
Figuur II.32 Ontwikkeling arbeidsplaatsen 2024-2029, gemiddeld per jaar

Figuur II.33 Ontwikkeling werkgelegenheidsfunctie 2024-2029, gemiddeld per jaar

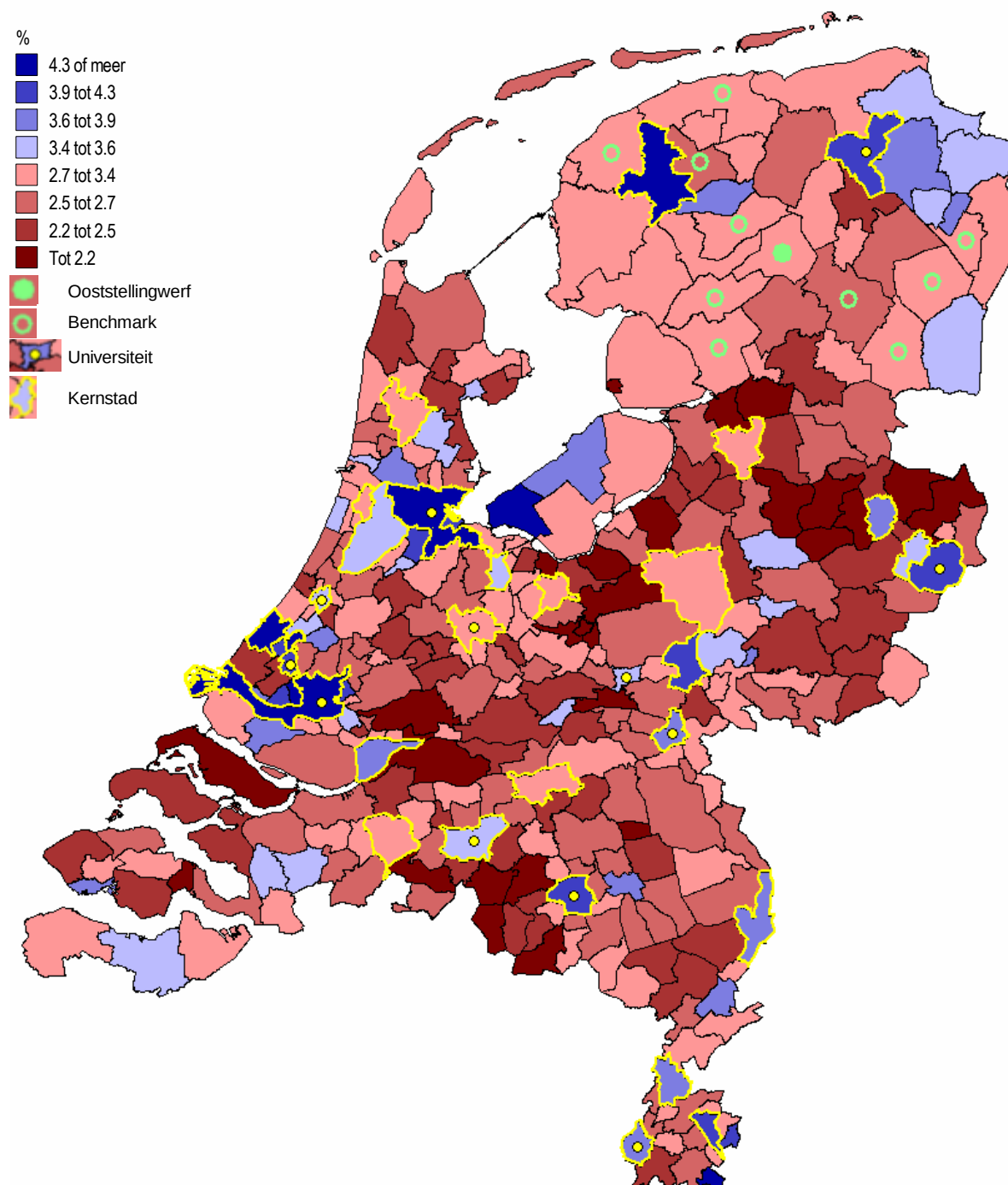

Figuur II.34 Werkloosheidspercentage 15-24 jaar

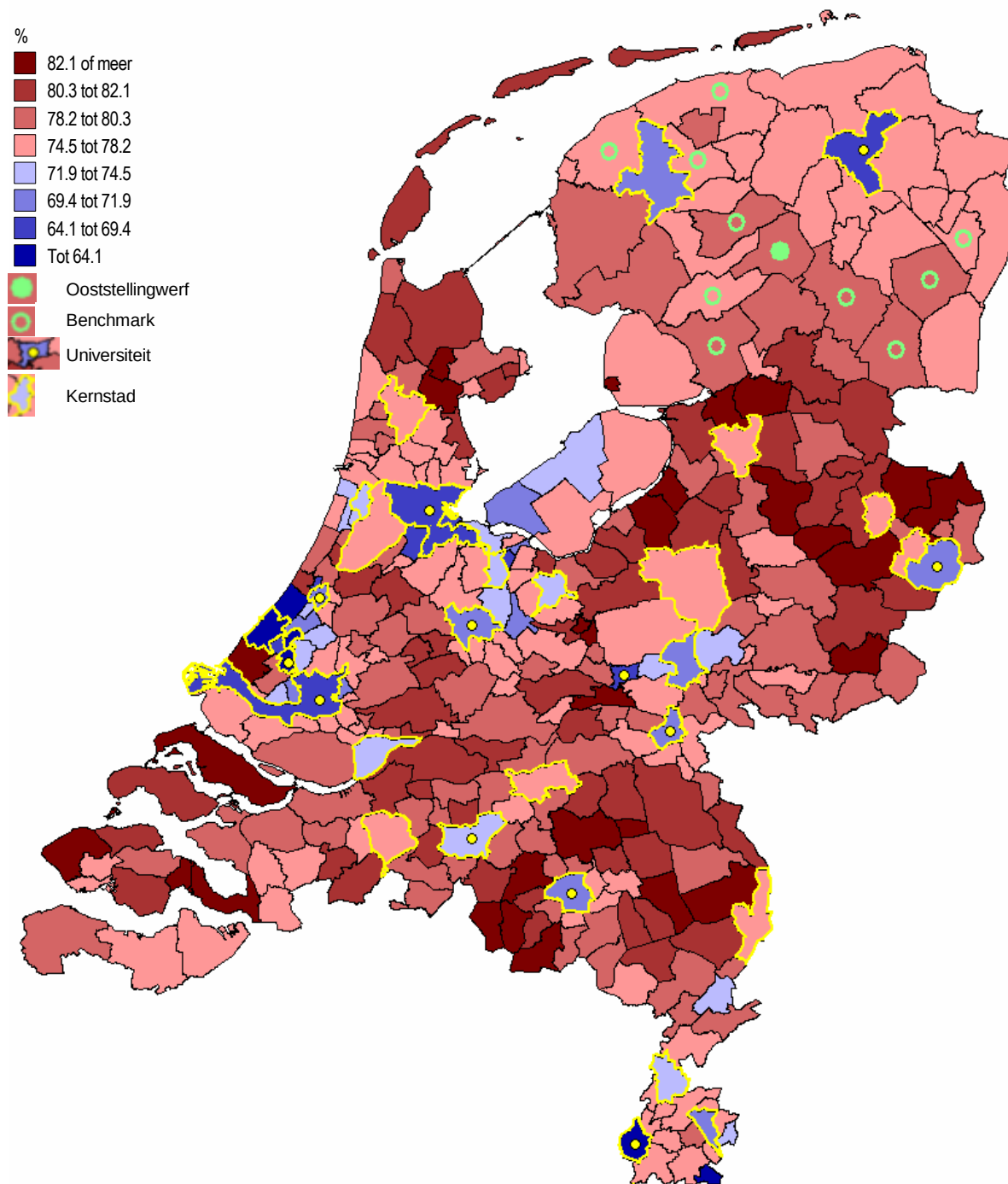
Toelichting:
Een laag werkloosheidspercentage wordt als gunstig beschouwd. Daarom hebben gemeenten met een *lage* score hier een rode kleur.

Figuur II.35 Werkloosheidspercentage 25-44 jaar

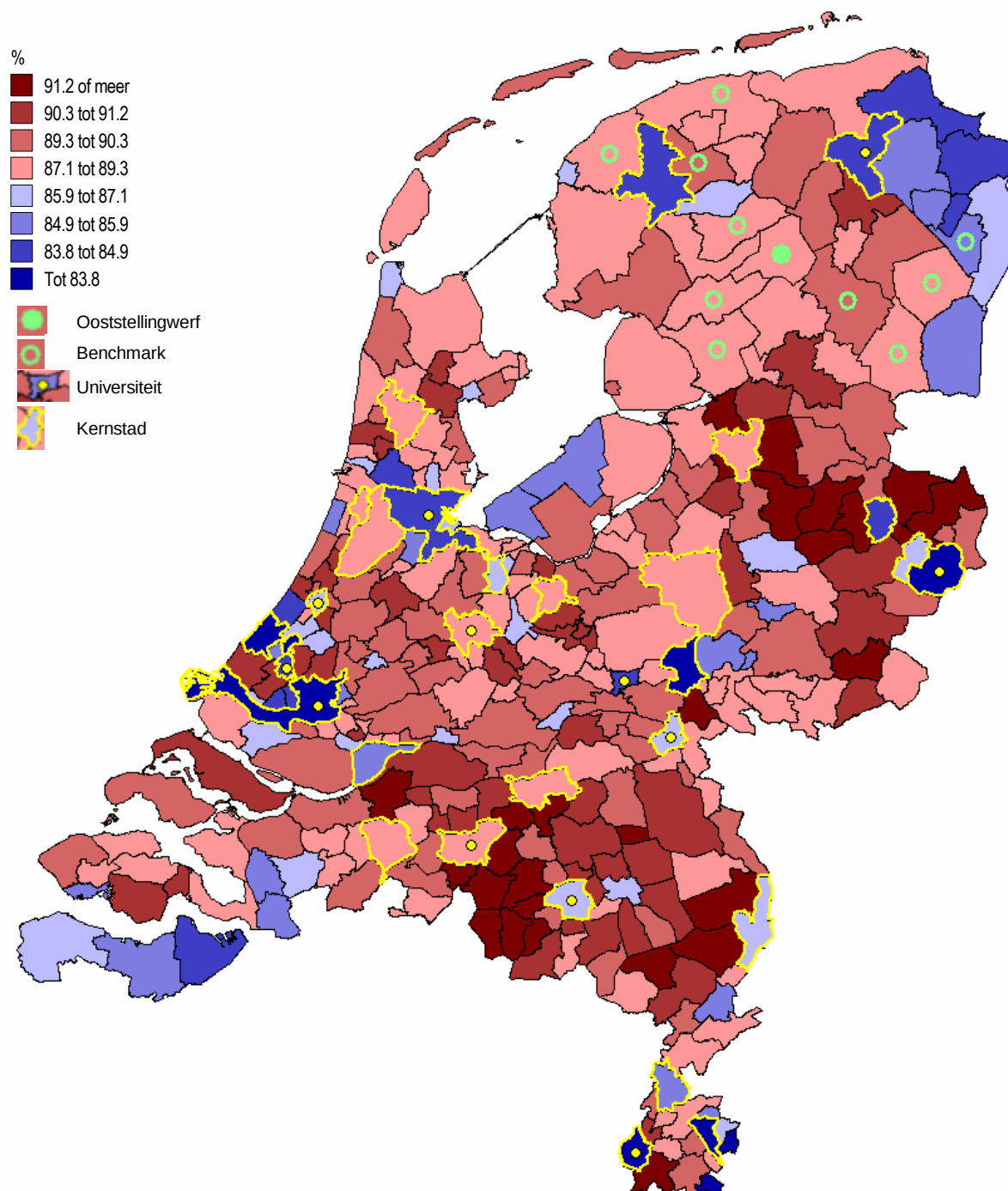
Toelichting:
Een laag werkloosheidspercentage wordt als gunstig beschouwd. Daarom hebben gemeenten met een *lage* score hier een rode kleur.

Figuur II.36 Netto participatiegraad 15-24 jaar

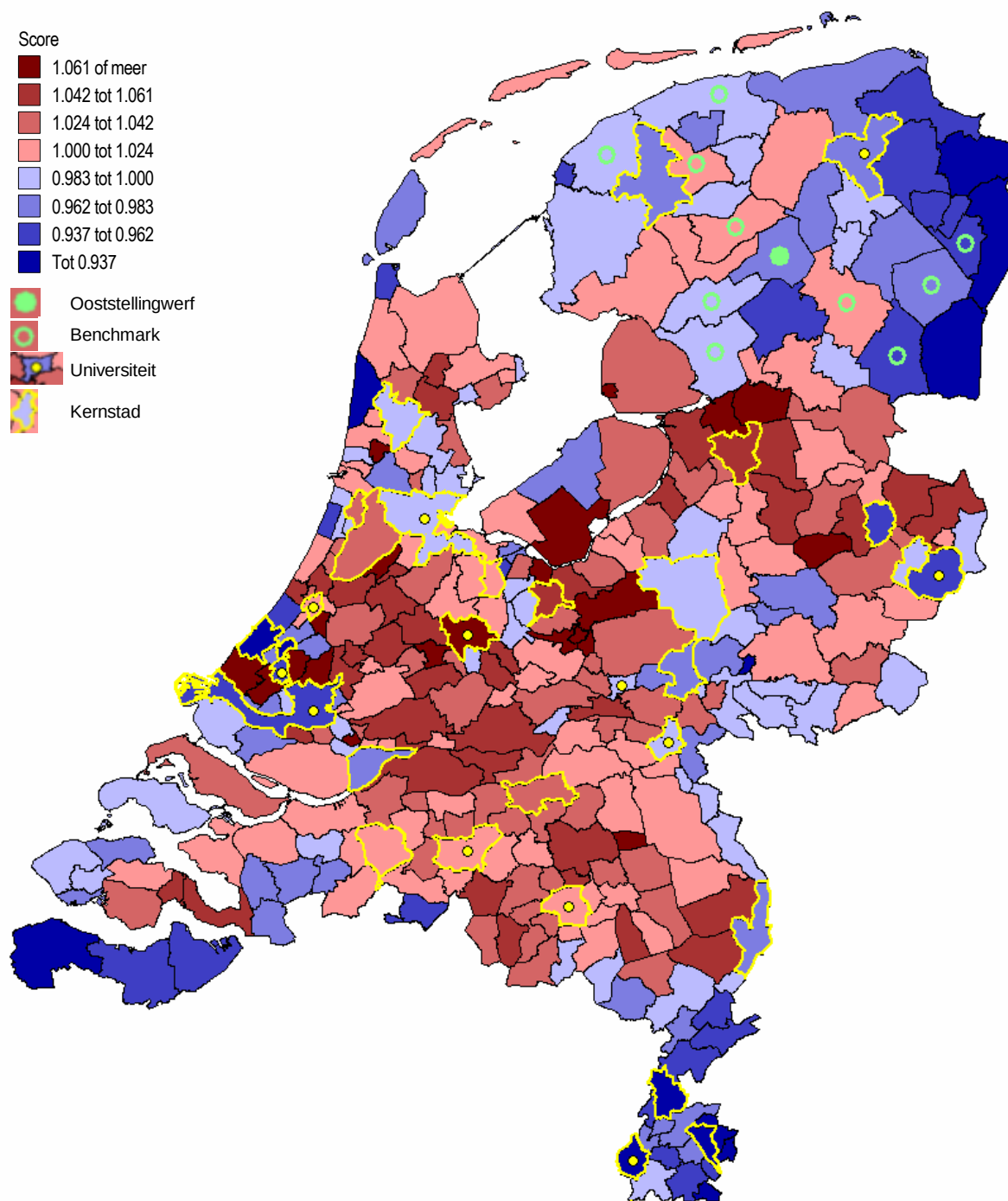
Toelichting:
De netto participatiegraad is de werkzame beroepsbevolking in een gemeente als percentage van het aantal inwoners in een leeftijdsklasse.

Figuur II.37 Netto participatiegraad 25-44 jaar

Toelichting:
De netto participatiegraad is de werkzame beroepsbevolking in een gemeente als percentage van het aantal inwoners in een leeftijdsklasse.

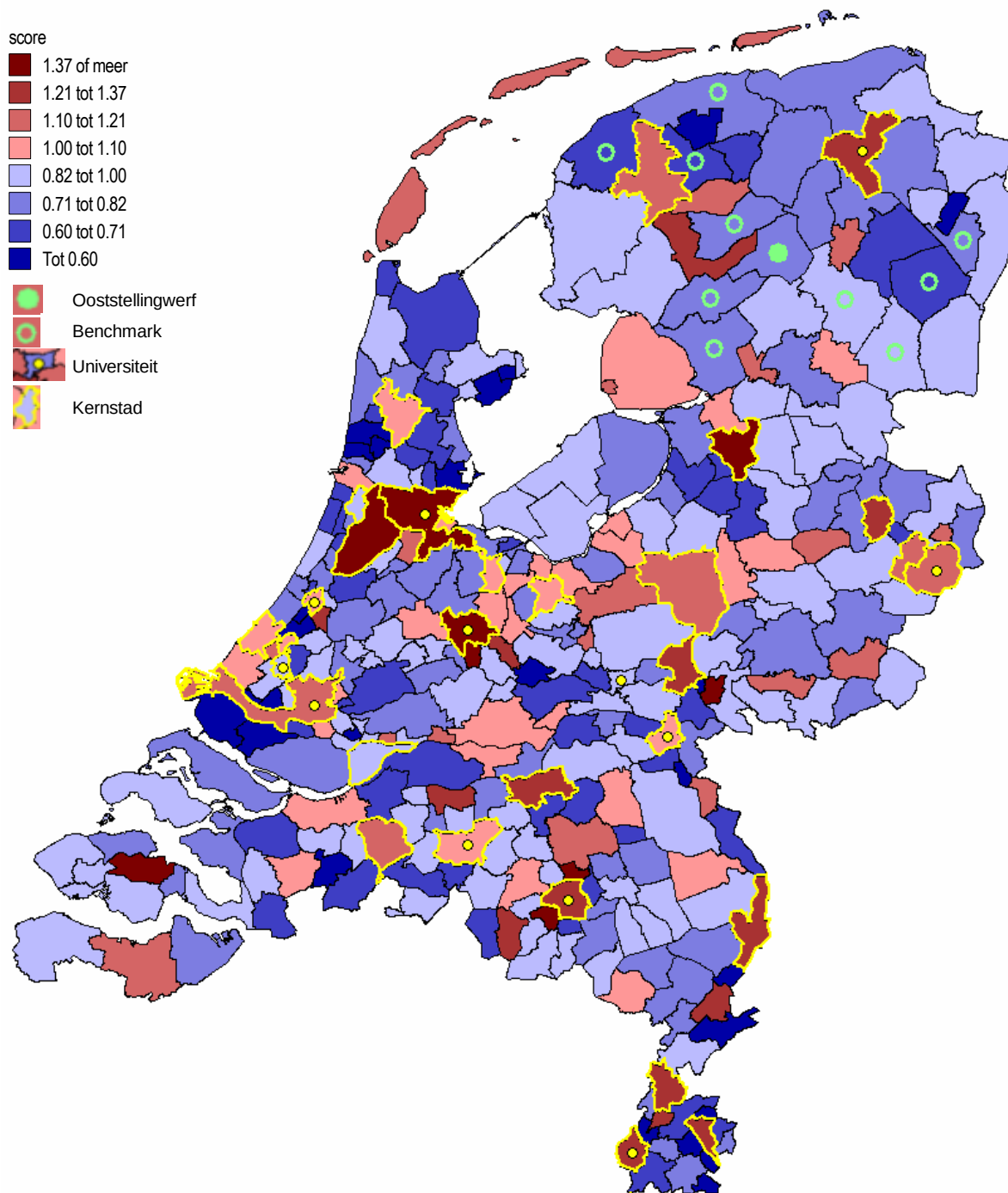
Figuur II.38 Netto participatiegraad, totaal 2024

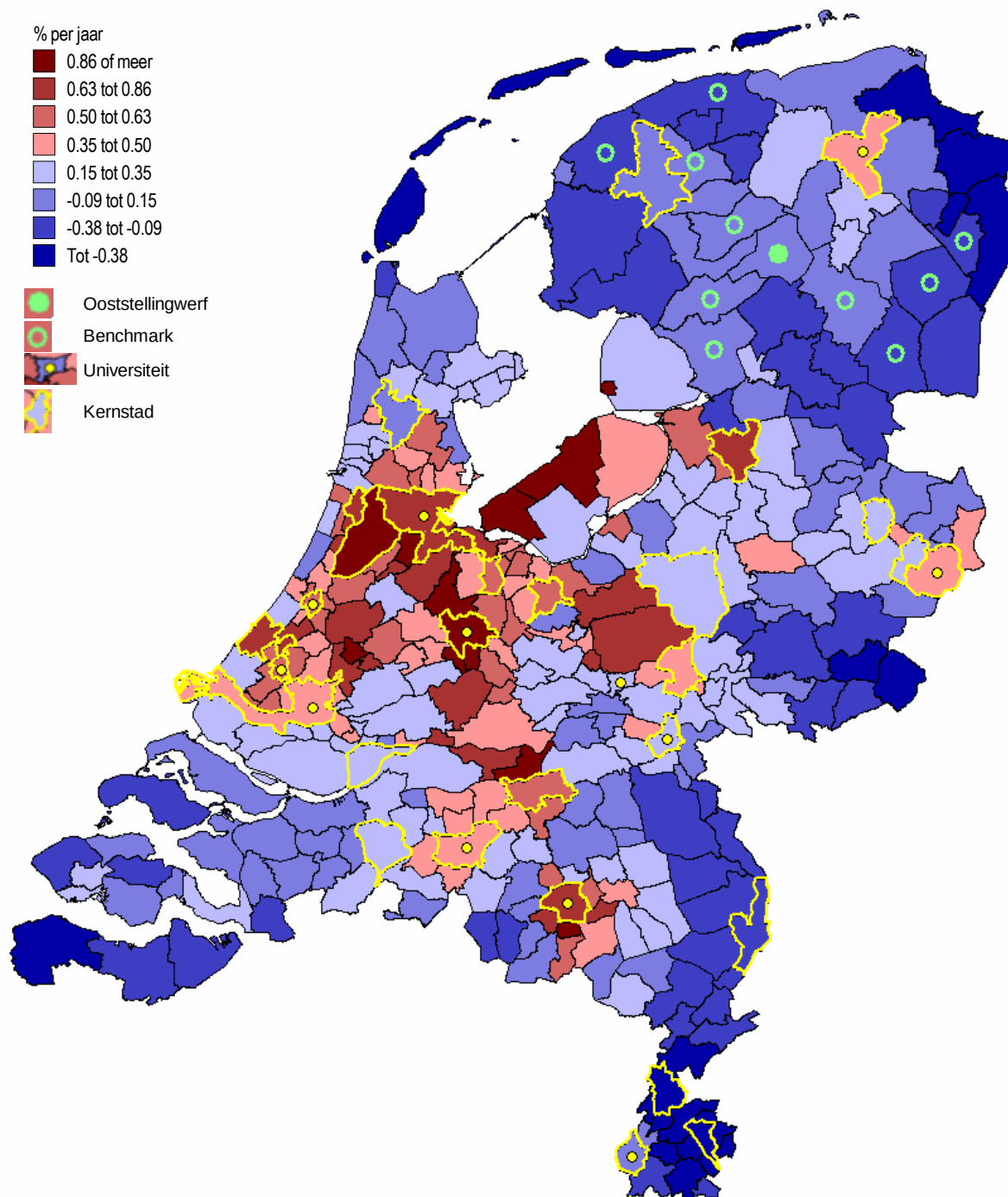
Toelichting:

De netto participatiegraad (voor de bevolking van 15-74 jaar) is uitgedrukt als index van het nationaal gemiddelde, dat op 1 is gesteld.

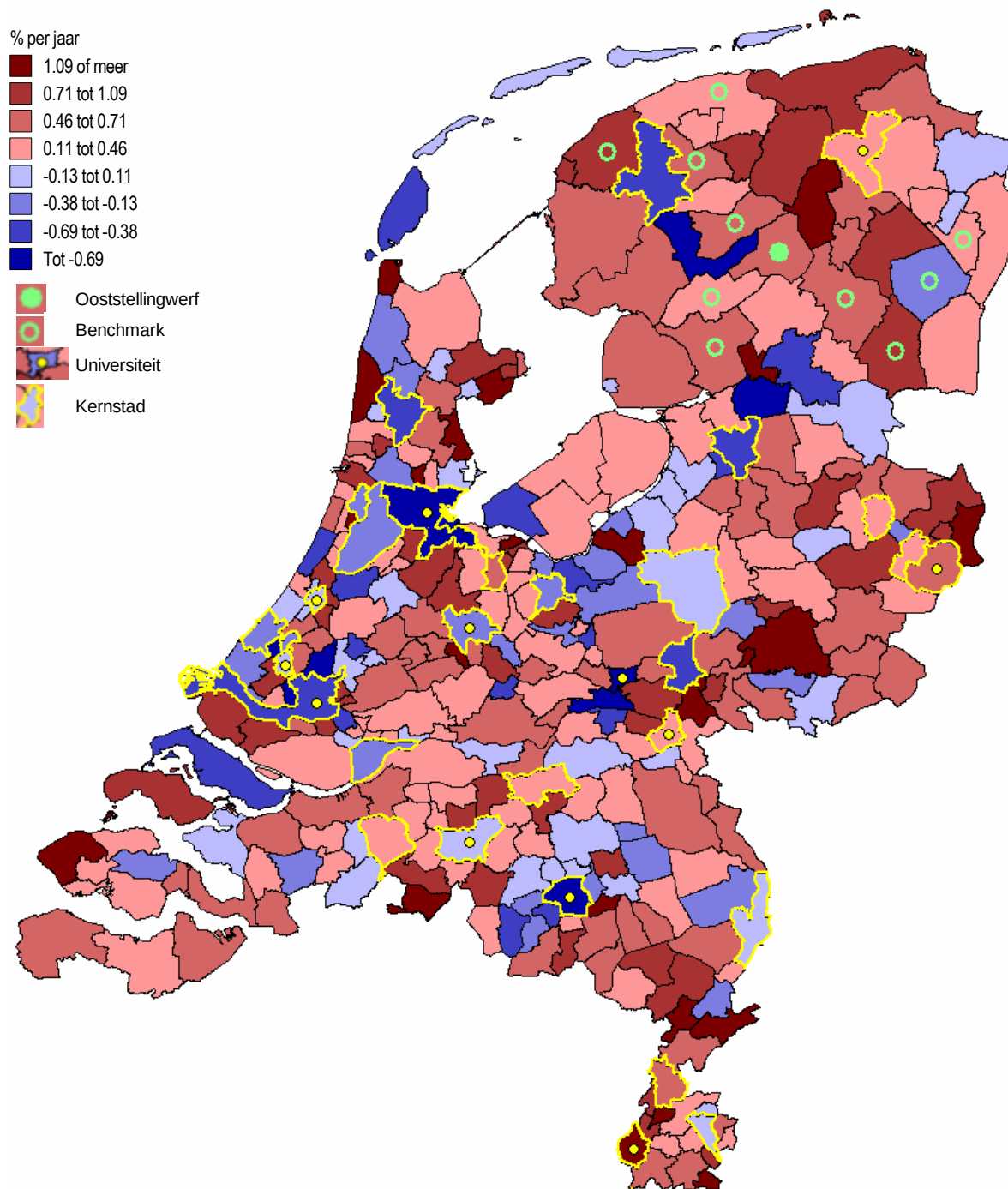
Figuur II.39 Verhouding arbeidsplaatsen ten opzichte van werkzame beroepsbevolking, totaal 2024

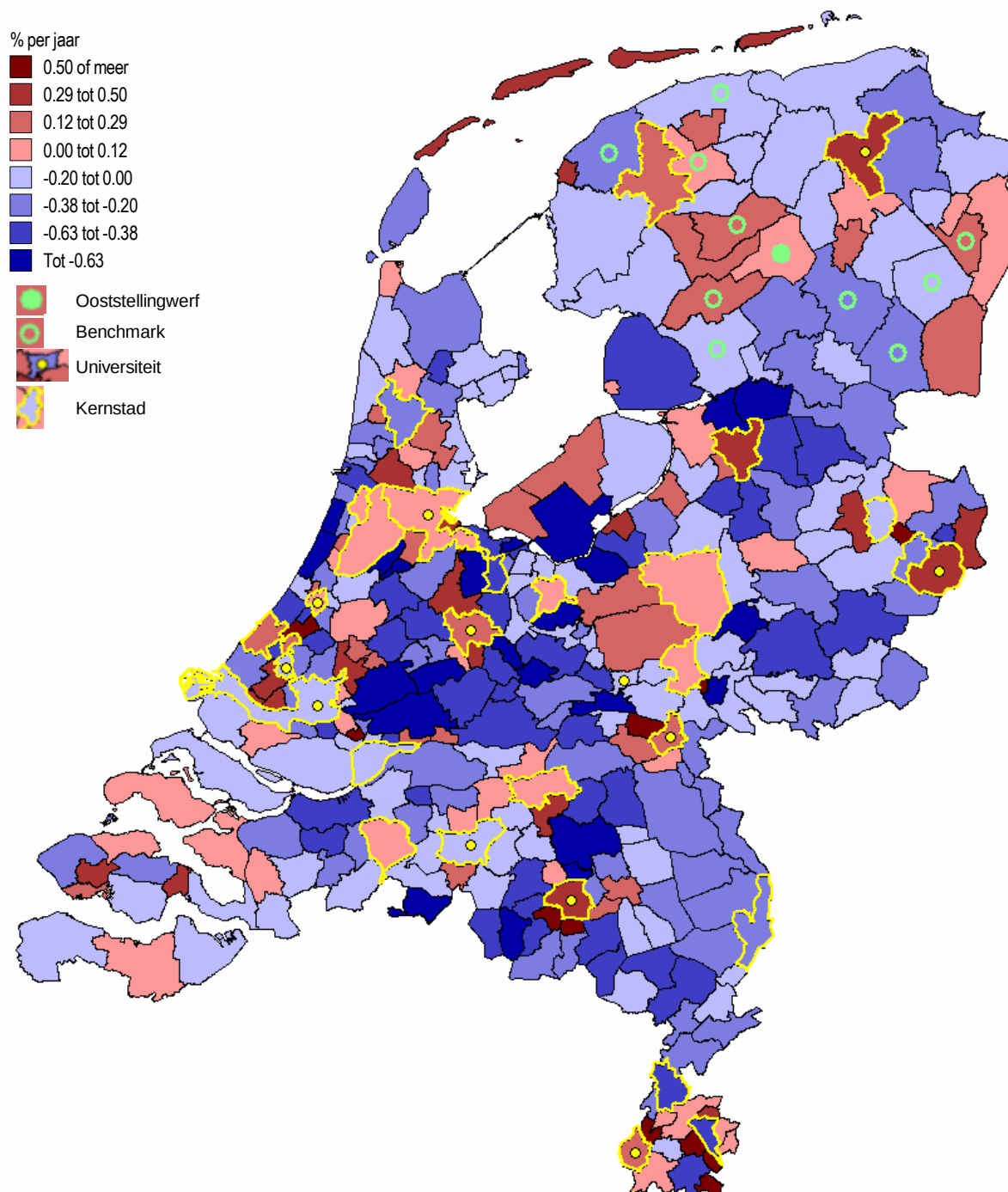
Figuur II.40 Ontwikkeling werkzame beroepsbevolking 2024-2029, procenten per jaar

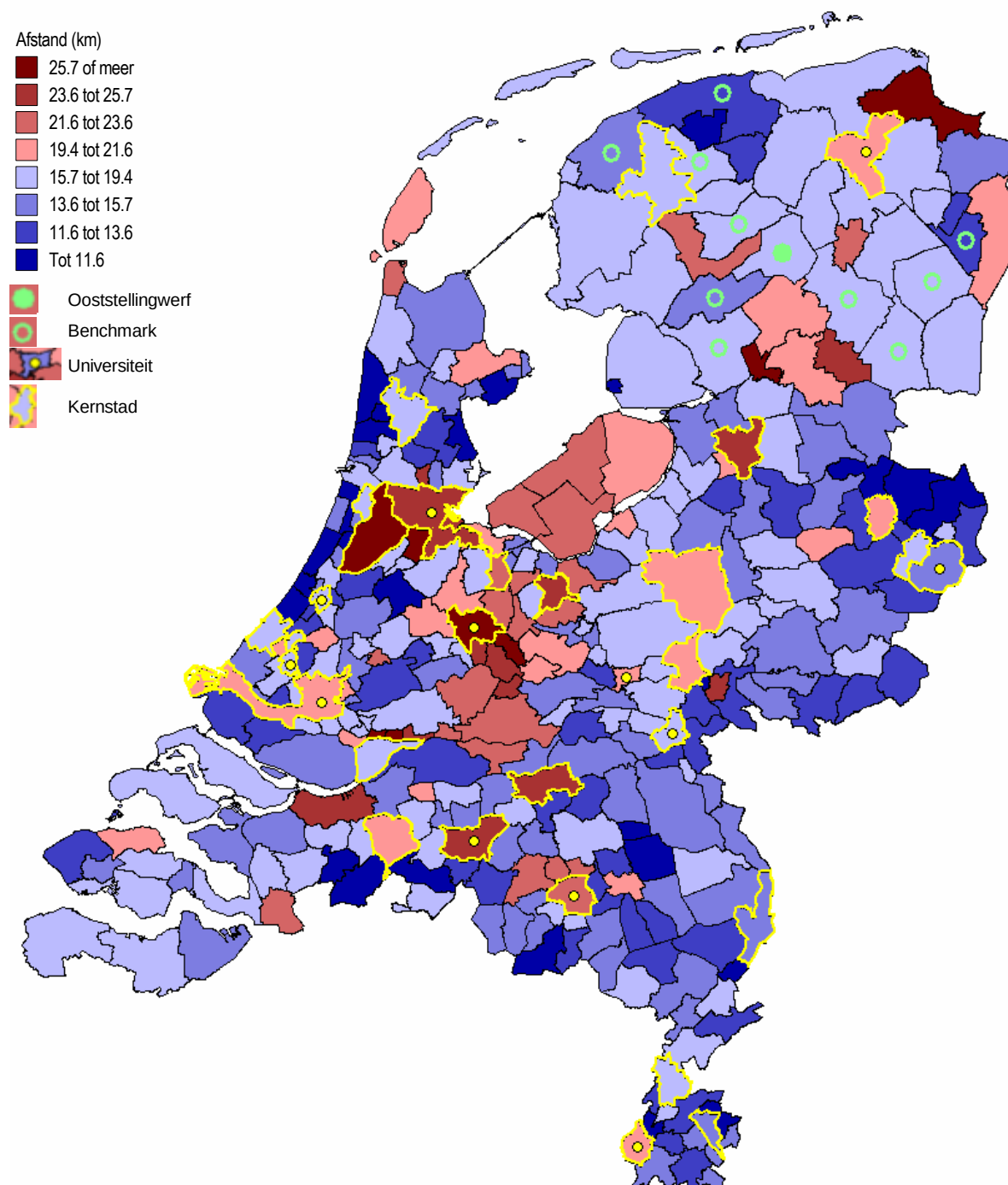
Figuur II.41 Ontwikkeling netto participatiegraad 2024-2029, procenten per jaar

Figuur II.42 Ontwikkeling verhouding arbeidsplaatsen ten opzichte van werkzame beroepsbevolking
2024-2029

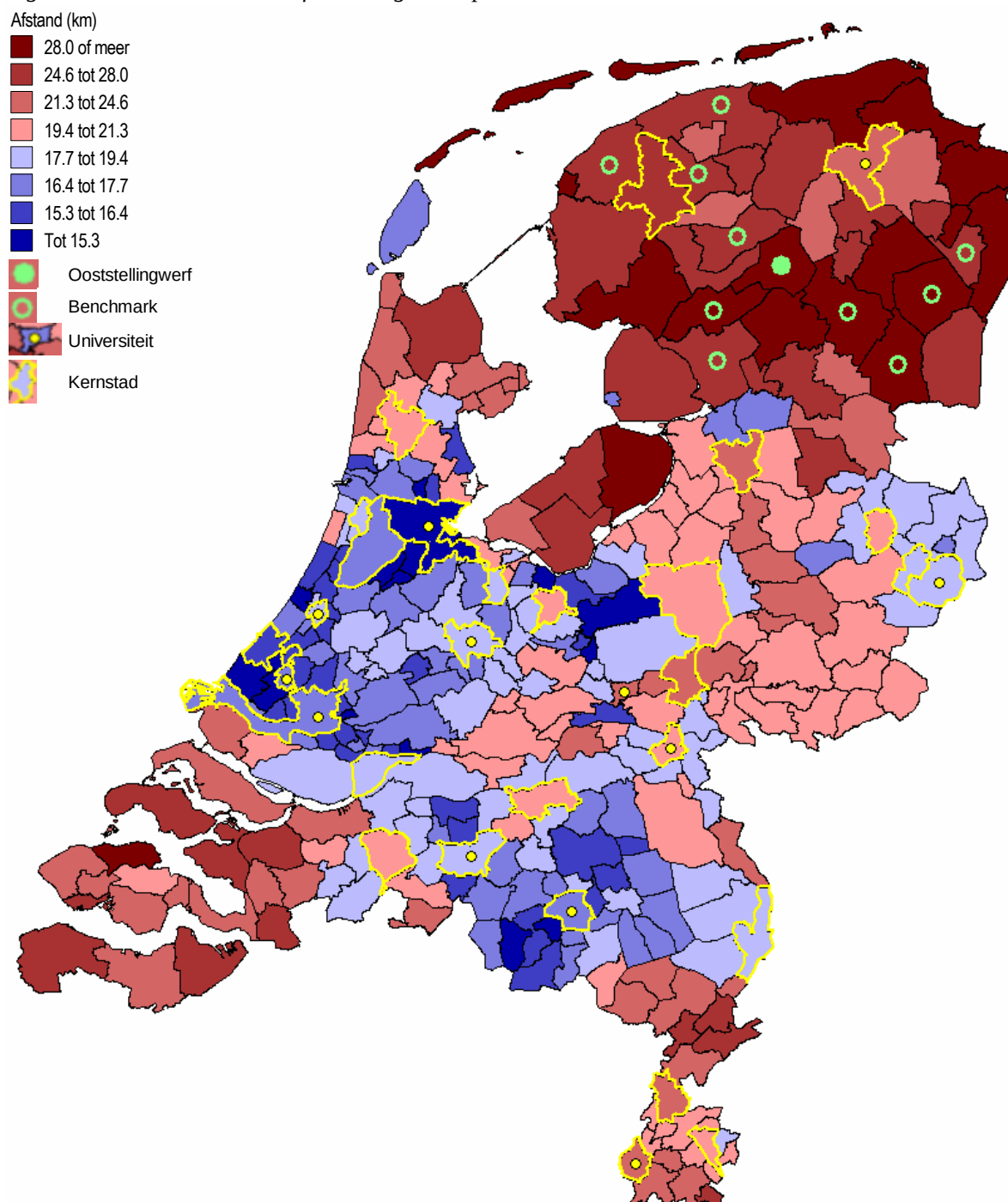
Figuur II.43 Gemiddelde afstand inkomende pendel

Toelichting:

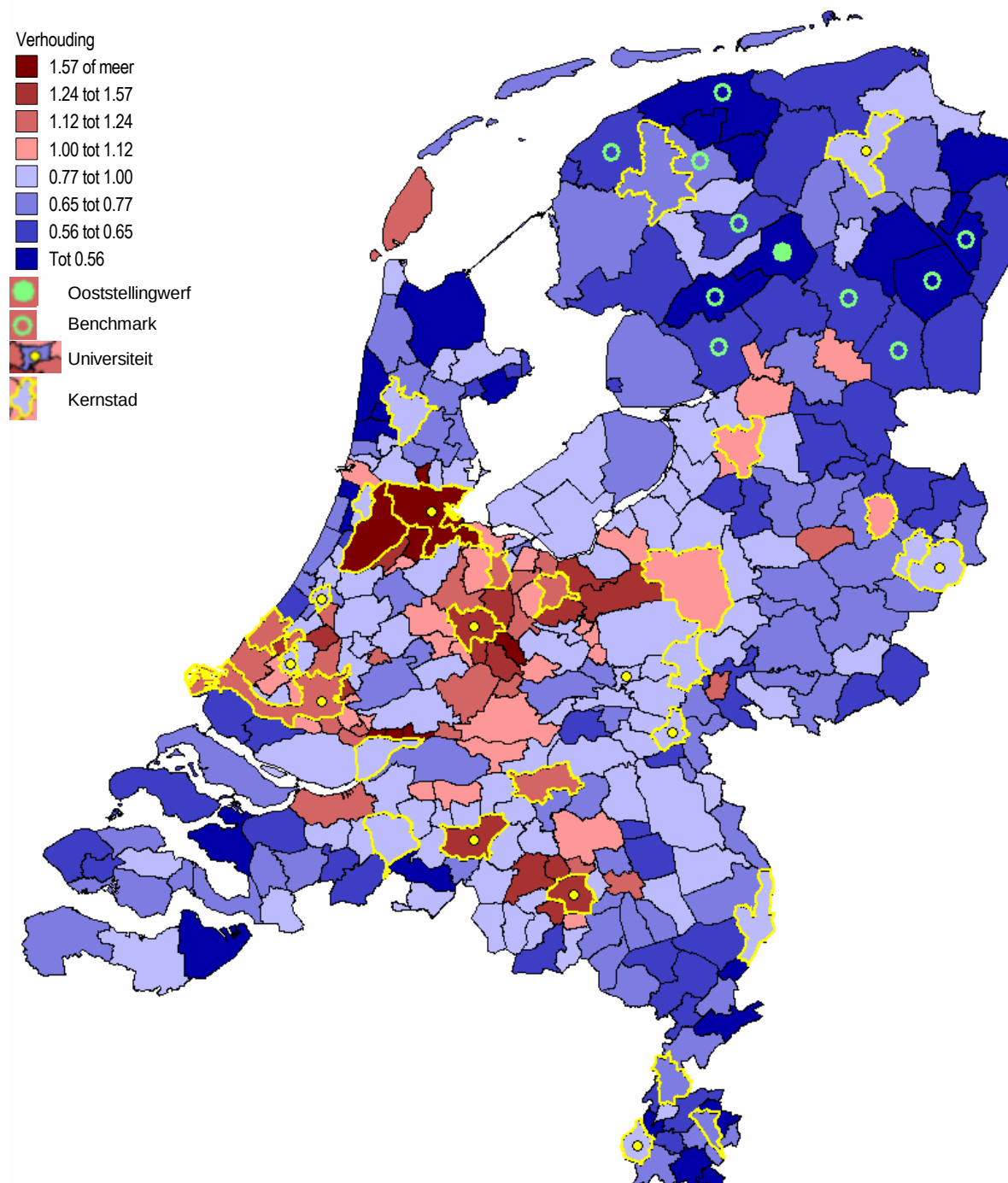
Weergegeven is de gemiddelde woon-werk afstand van de werknemers die bij in een gemeente gevestigde bedrijven en instellingen werken, inclusief degenen die in hun eigen woongemeente werken.

Figuur II.44 Gemiddelde afstand uitgaande pendel

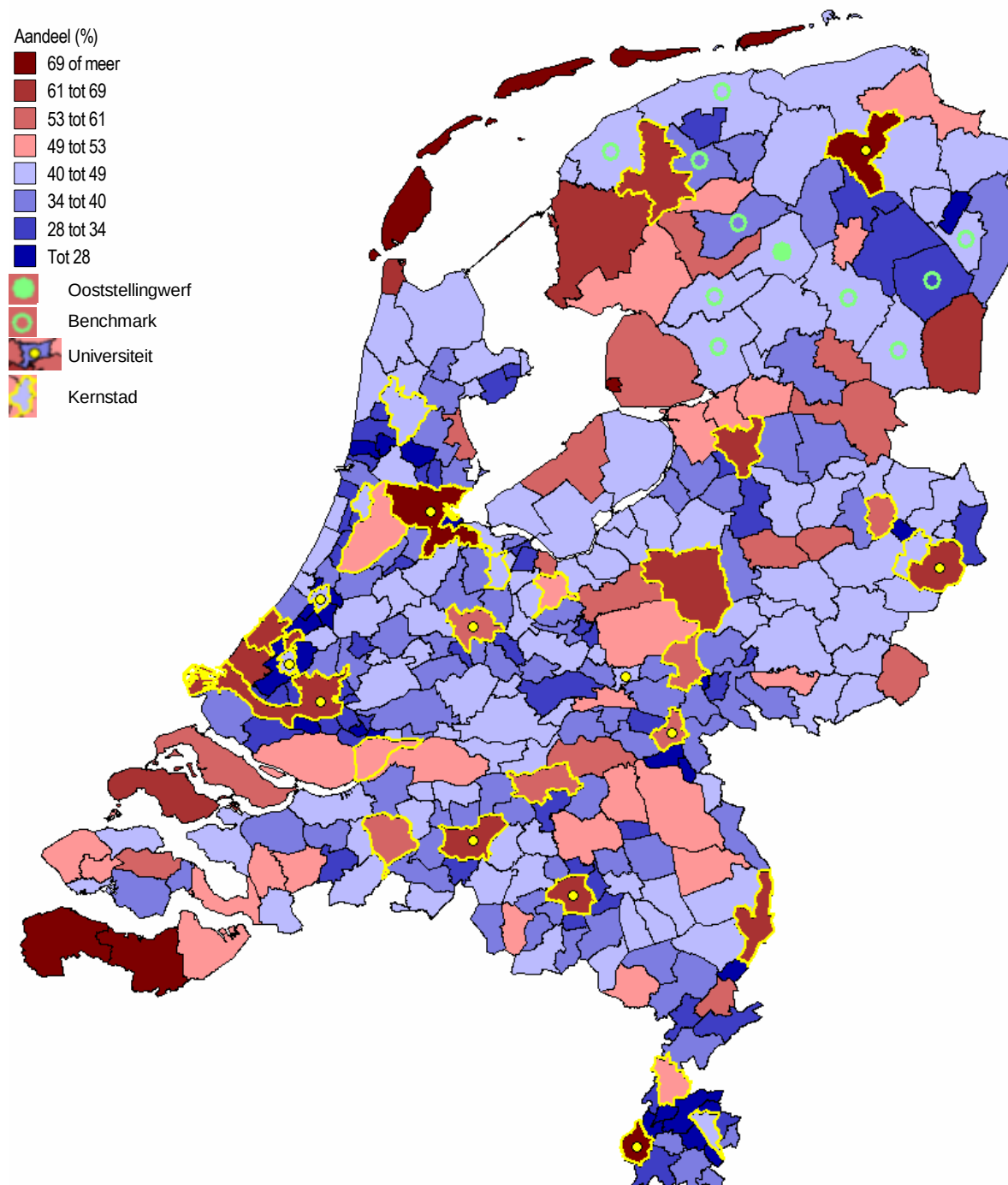

Toelichting:
Weergegeven is de gemiddelde woon-werk afstand van de werkzame beroepsbevolking in een gemeente, inclusief degenen die in hun eigen woongemeente werken.

Figuur II.45 Verhouding gemiddelde afstand inkomende pendel ten opzichte van gemiddelde afstand
uitgaande pendel

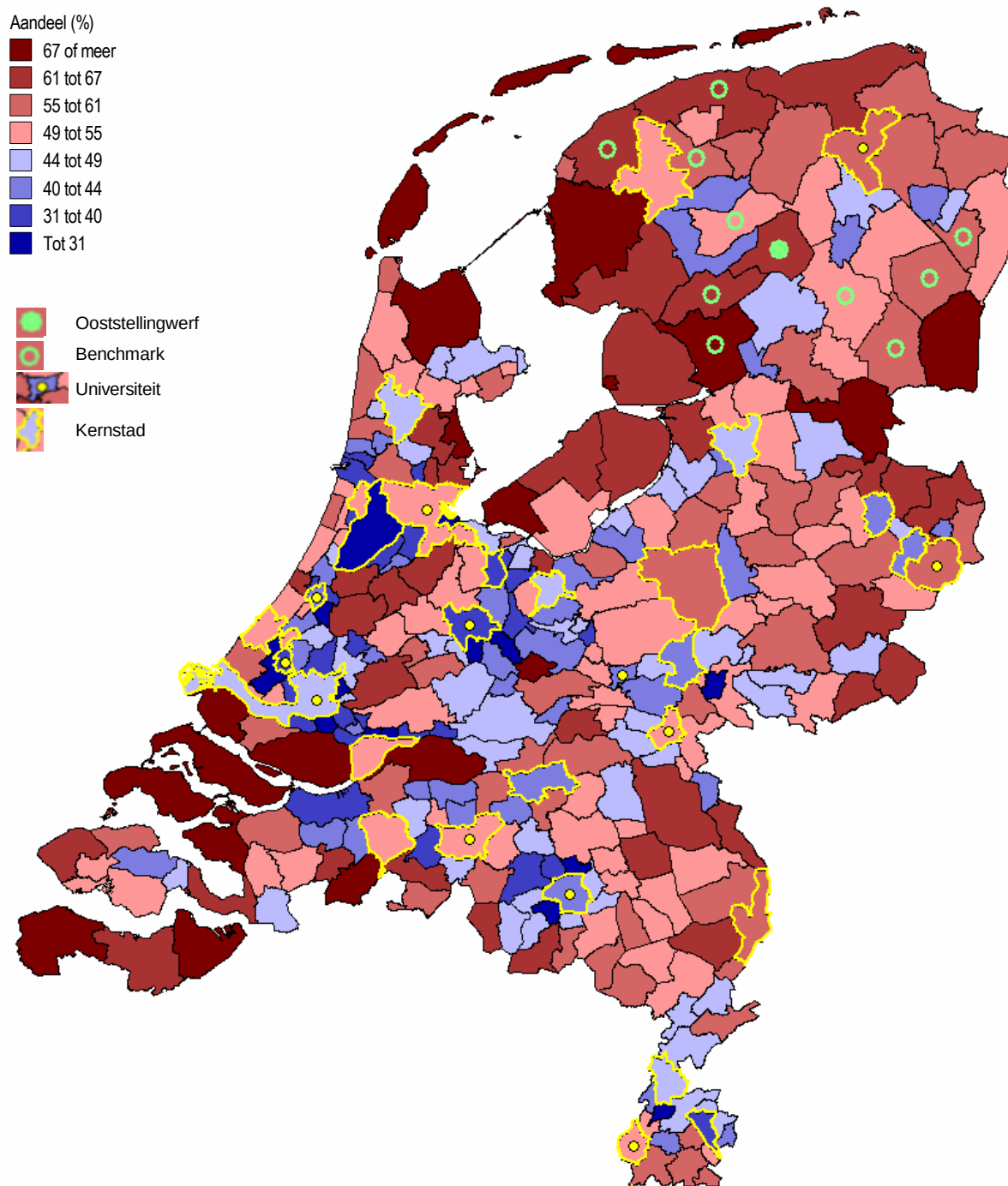

Figuur II.46 Aandeel binnengemeentelijke pendel gemeente in totale uitgaande pendel

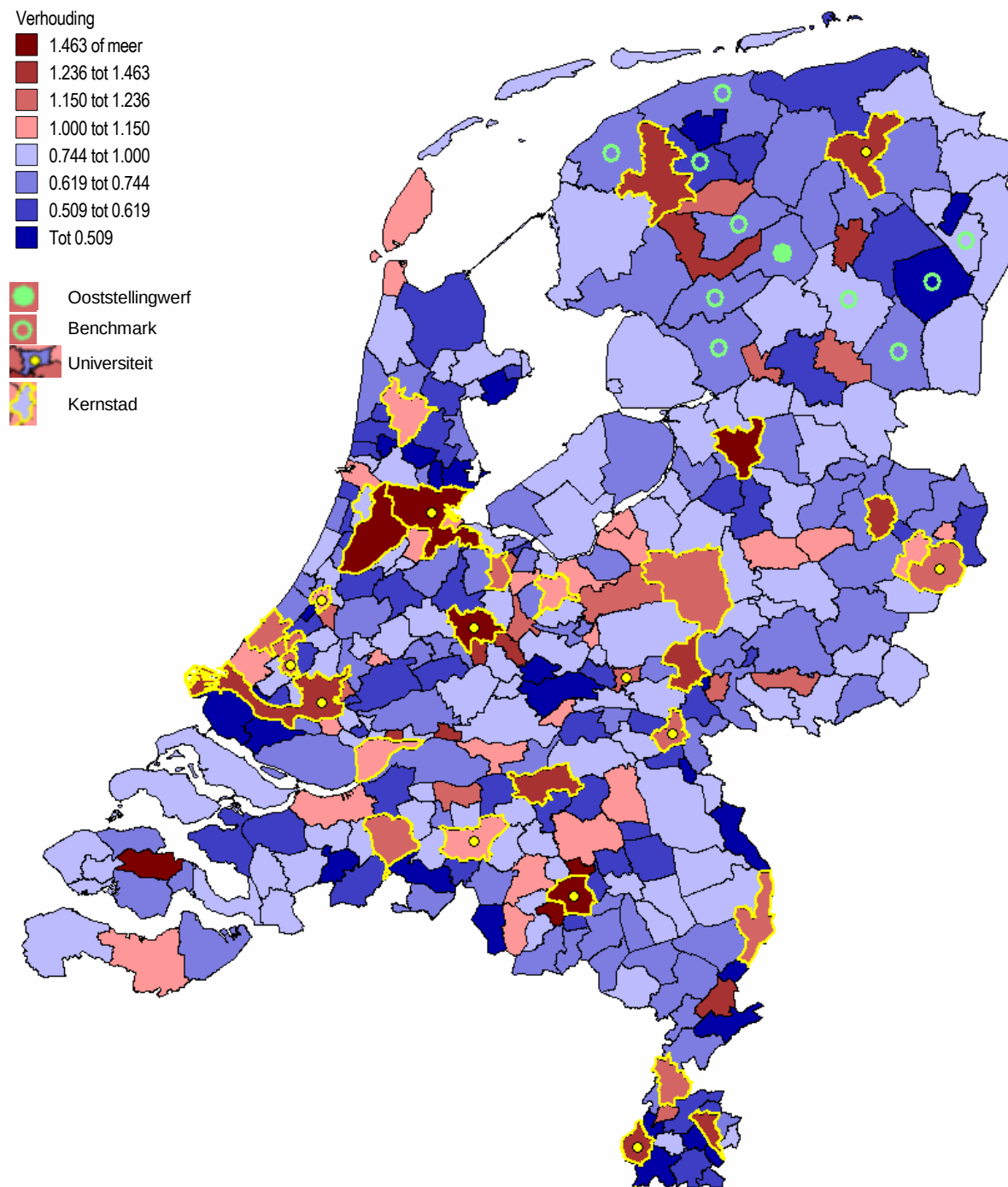
Toelichting:
Weergegeven is het percentage van de werkzame beroepsbevolking dat bij een bedrijf of instelling werkt dat in de eigen woongemeente is gevestigd.

Figuur II.47 Aandeel binnengemeentelijke pendel in totale inkomende pendel

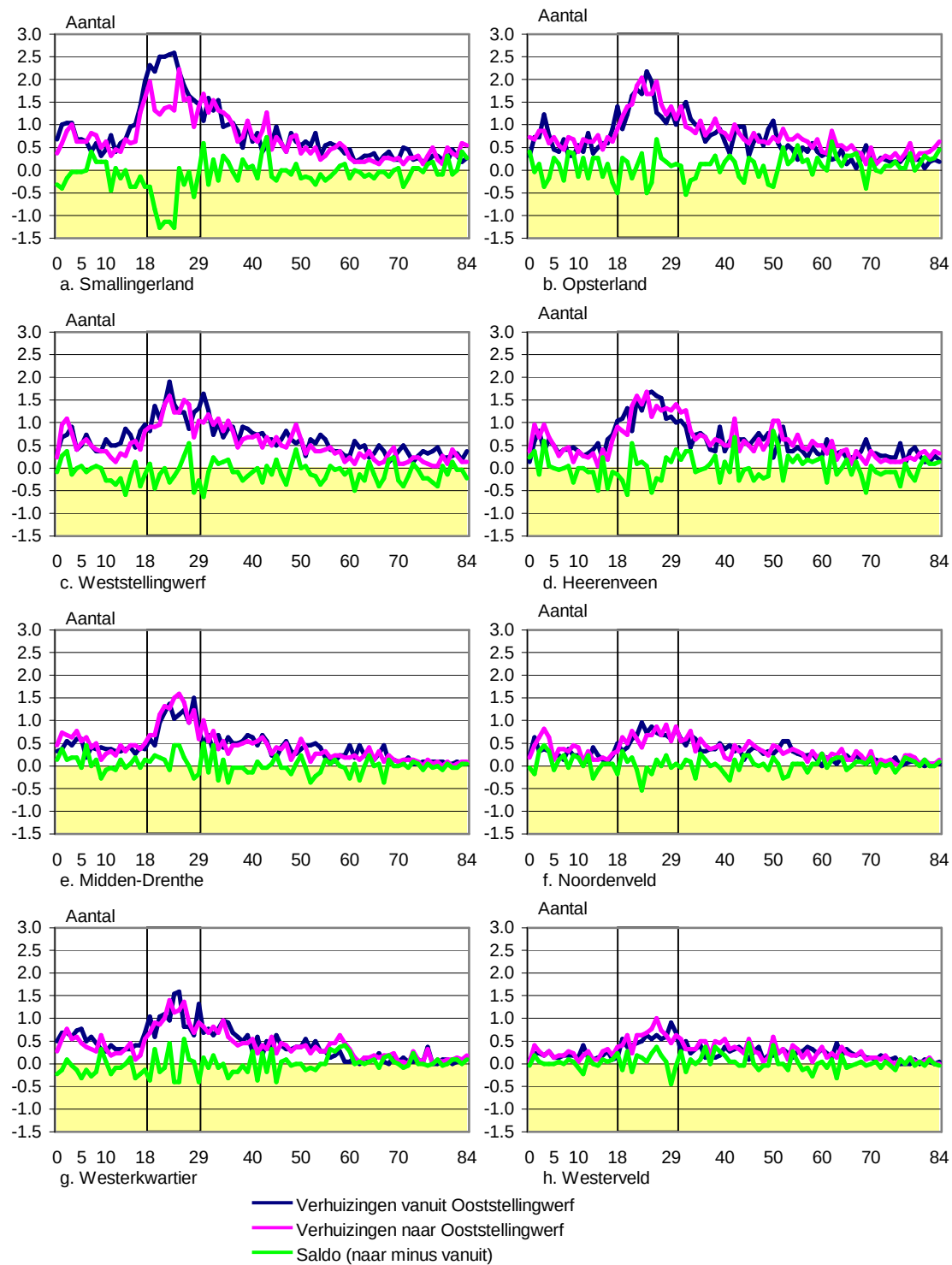
Toelichting:
Weergegeven is het percentage van de werknemers bij bedrijven en instellingen dat woont in de gemeente waar die bedrijven en instellingen zijn gevestigd.

Figuur II.48 Verhouding inkomende en uitgaande pendel

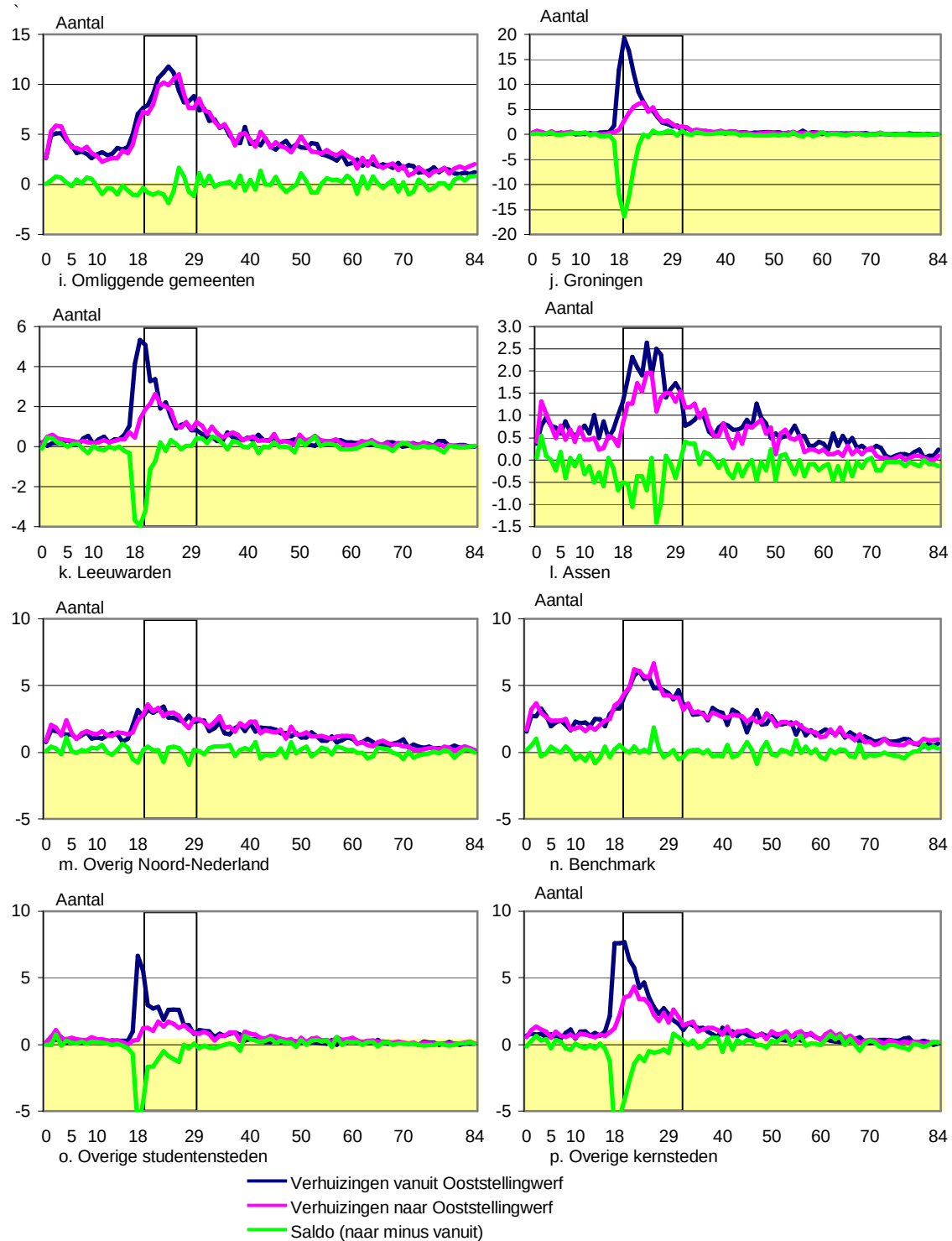

Bijlage III Ontwikkeling binnenlandse verhuizingen per gebied

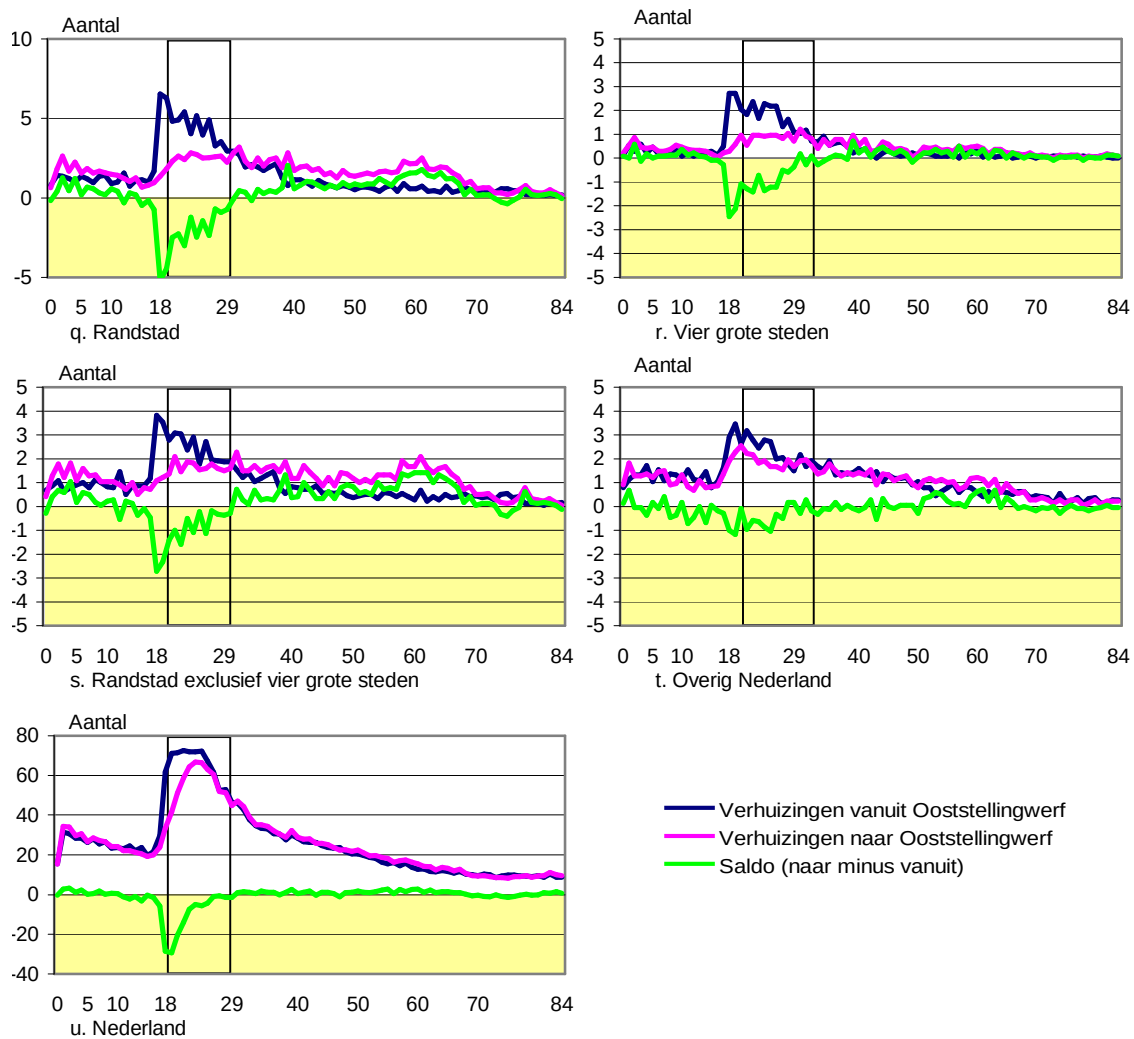
Figuur III.1 Aantal verhuizingen van/naar Ooststellingwerf, gemiddelde 1998-2019

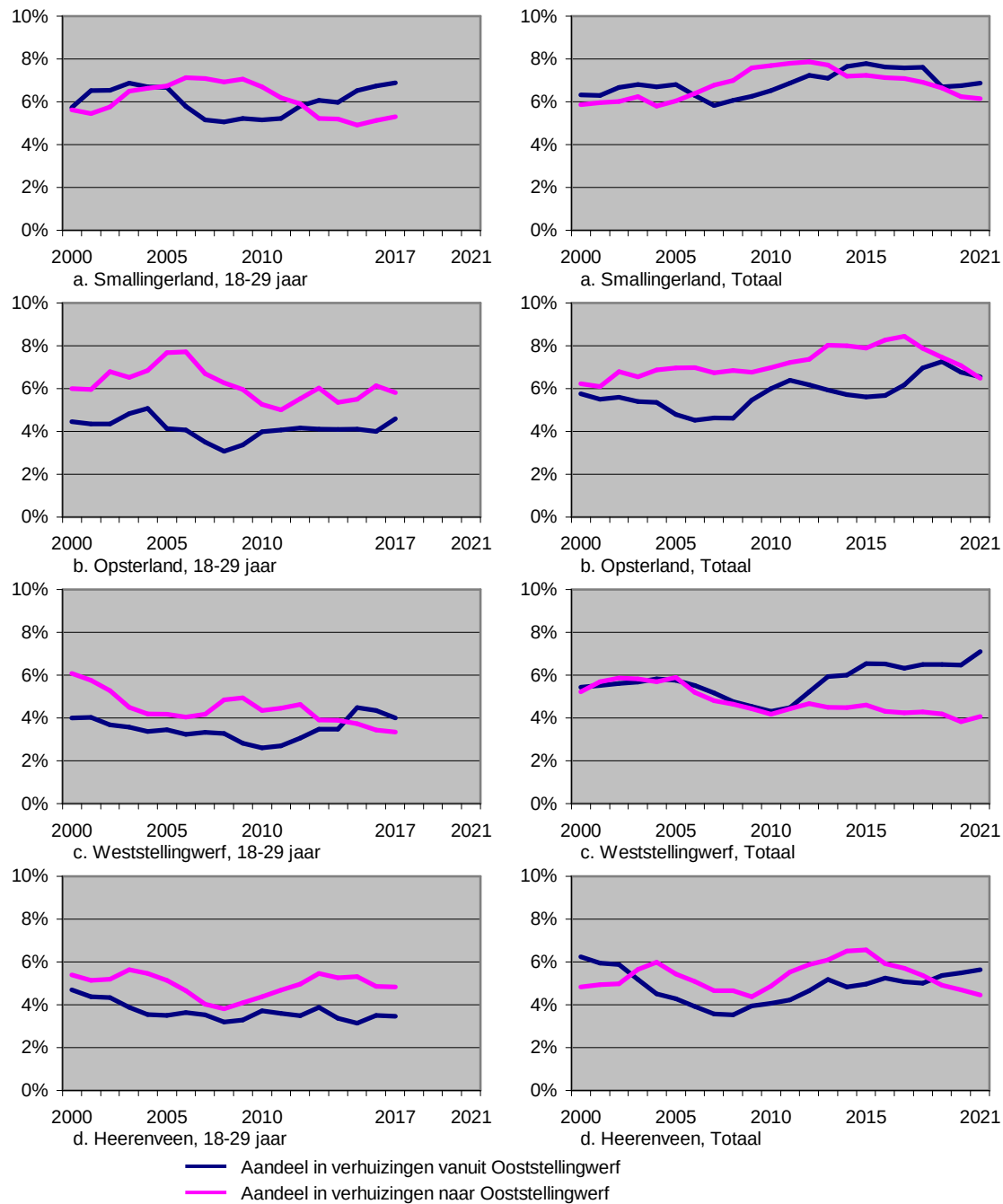
Figuur III.1 Aantal verhuizingen van/naar Ooststellingwerf, gemiddelde 1998-2019, vervolg

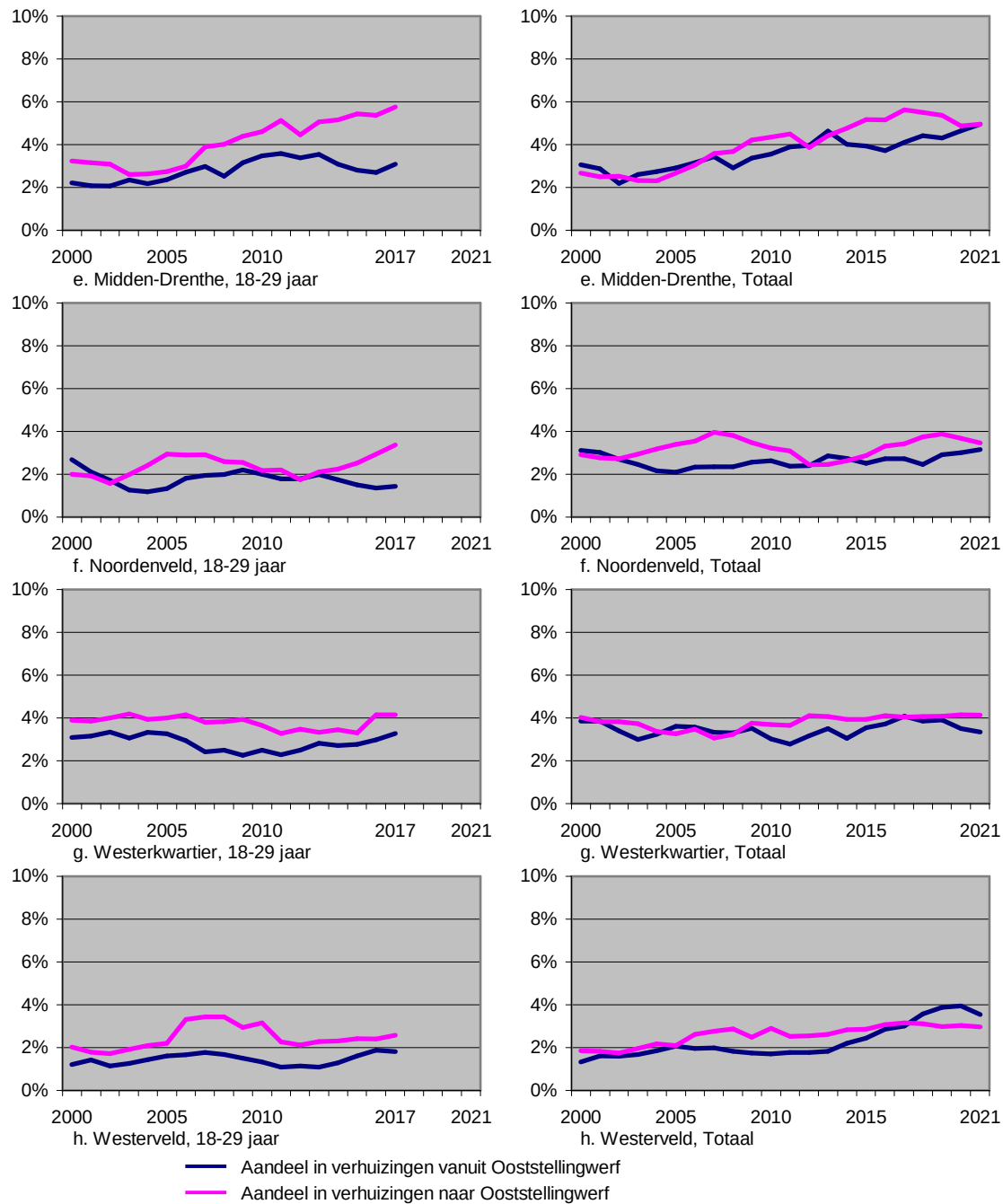
Figuur III.1 Aantal verhuizingen van/naar Ooststellingwerf, gemiddelde 1998-2019, vervolg

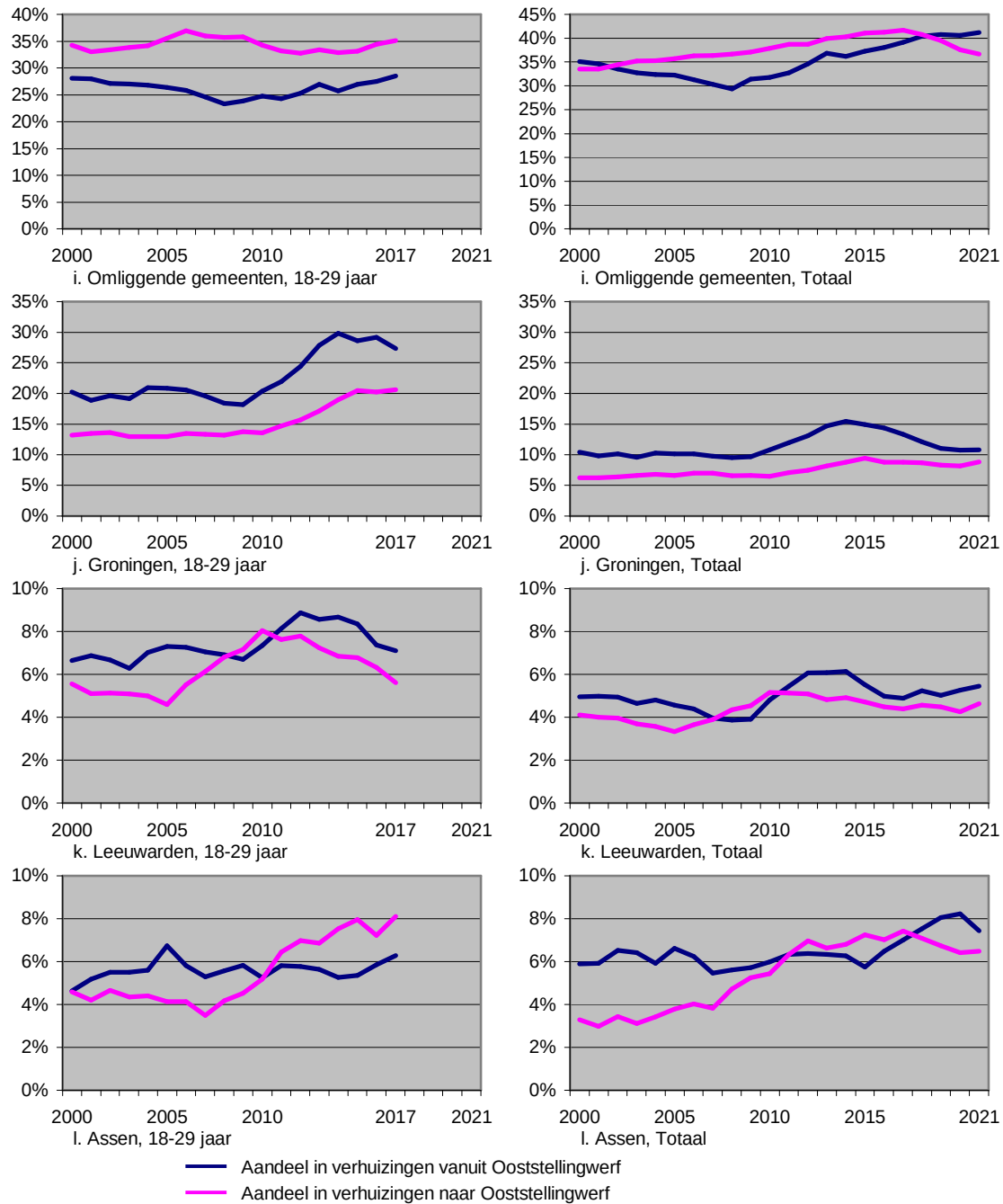
Figuur III.2 Aandeel in intergemeentelijke verhuizingen van/naar Ooststellingwerf, gemiddelde 1998-2019

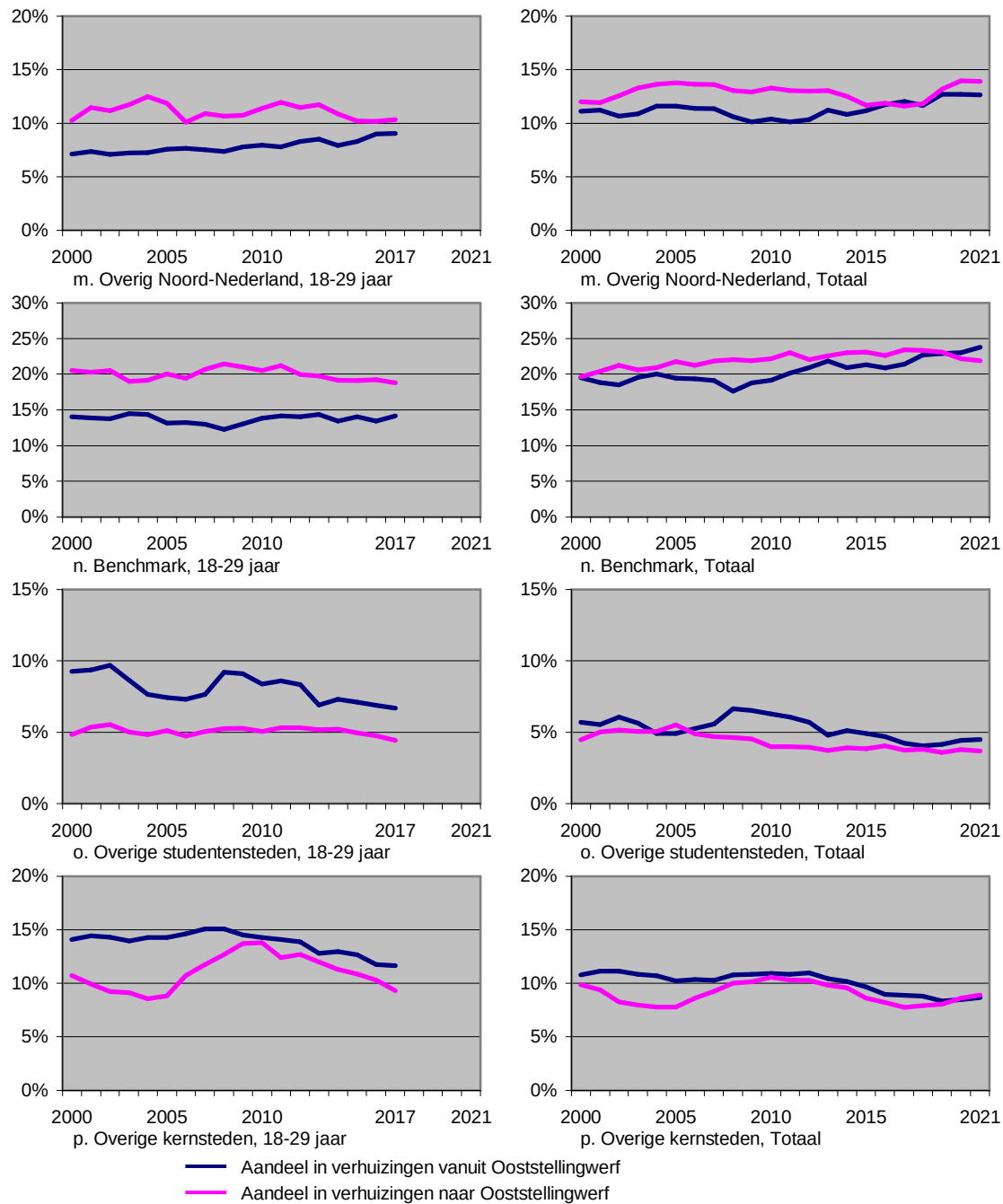
Figuur III.2 Aandeel in intergemeentelijke verhuizingen van/naar Ooststellingwerf, gemiddelde 1998-2019, vervolg

Figuur III.2 Aandeel in intergemeentelijke verhuizingen van/naar Ooststellingwerf, gemiddelde 1998-2019, vervolg

Figuur III.2 Aandeel in intergemeentelijke verhuizingen van/naar Ooststellingwerf gemiddelde, 1998-2019, vervolg

Figuur III.2 Aandeel in intergemeentelijke verhuizingen van/naar Ooststellingwerf, gemiddelde 1998-2019, vervolg

